

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ: JOSEON HANEDANLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Gökçen Özlü

Ankara – 2017

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ: JOSEON HANEDANLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Gökçen Özlü

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Can Umut Çiner

Ankara – 2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

Gökçen Özlü

KONFÜÇYÜSCÜ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ: JOSEON HANEDANLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Can Umut Çiner

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Can Umut Çiner
Yrd. Doç. Dr. T. H. Akadiser
Yrd. Doç. Dr. Can Deniz
.....
.....

.....

.....
.....

Tez Sınavı Tarihi.....23/08/2017.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (23/08/2017)

Gökçen Özlü

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sırasında kıymetli zamanını esirgemeyerek bilgi, birikim ve deneyimleri ile beni yönlendiren ve bana destek olan değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Can Umut ÇİNER'e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım. Bu çalışmayı hazırlarken geçirdiğim süreçte sorularımı hiçbir zaman yanıtsız bırakmayan sayın Yrd. Doç. Dr. Can KAKIŞIM'a ve yüksek lisans eğitimim boyunca yardım, bilgi ve deneyimleri ile bana destek olan sayın Prof. Dr. Nesrin ALGAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tüm eğitim hayatım boyunca ve bu çalışma süresince bilgi birikimi ile benden yardımını hiçbir zaman esirgemeyen ve beni her konuda cesaretlendiren ağabeyim Av. Uğur Sönmez ÖZLÜ'ye ve hayatımın her döneminde maddi manevi destekleriyle sürekli yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

ÇİN FELSEFESİ VE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK

1.1. ÇİN FELSEFESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	11
1.1.1. Coğrafi ve Toplumsal Özelliklerin Getirisi: Aile Devleti	13
1.1.2. Dilsel ve Yazınsal Özellikler: Dolaylı Anlatım.....	14
1.1.3. Felsefe Kaynakları: Doğa Kanunları	15
1.2. ÇİN FELSEFESİNDE TEMEL İKİ KARŞIT FELSEFİ AKIM: TAOİZM VE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK.....	18
1.2.1. Taoizm	18
1.2.2. Konfüçyüşçülük.....	21
1.2.2.1. Konfüçyüs'ün Hayatı	22
1.2.2.2. Konfüçyüşçülüğün Kökeni ve Temel Kaynakları.....	26

BÖLÜM 2

KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİM: ERDEM İLE YÖNETME

2.1. KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİMİN ÖZELLİKLERİ.....	32
2.1.1. Temel Konfüçyüşçü Yönetim İlkeleri	34
2.1.1.1. Xiao İlkesi: Atalara Saygı.....	34
2.1.1.2. Jen İlkesi: İyilikseverlik	35
2.1.1.3. Yi İlkesi: Adalet.....	37
2.1.1.4. Li İlkesi: Ritüeller	37
2.1.2. Hiyerarşi	39
2.1.3. Kanunlara Gerek Duyulmaması	40
2.2. MENSİYUS: İNSAN SEVGİSİ İLE YÖNETİM	43
2.3. XUNZİ: “İÇERDE RİTÜEL DIŞARDA KANUN” İLE YÖNETİM	46
2.4. NEO-KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK	47
2.4.1. Tanım ve Gelişim	47

2.4.2. Zhu Xi Doktrini	51
2.4.3. Joseon Hanedanlığı'nda Neo – Konfüçyüsçülük ve Başlıca Koreli Neo-Konfüçyüsçü Bilginler.....	54
2.4.3.1. 14. yy Koreli Neo - Konfüçyüsçü Bilginler.....	56
2.4.3.1.1. Chong Mongju (1337 - 1392).....	57
2.4.3.1.2. Chong Tojon (1342 - 1398).....	58
2.4.3.1.3. Kwon Kun (1352-1409)	60
2.4.3.2. 15. yy. Sonrası Neo-Konfüçyüsçü Bilginler	62
2.4.3.2.1. So Hwadam (1489-1546)	63
2.4.3.2.2. Yi T'oegye (1501-1570)	64
2.4.3.2.3. Yi Yulgok (1536-1584).....	66

BÖLÜM 3

ÜÇ KRALLIK, GORYO HANEDANLIĞI VE JOSEON HANEDANLIĞI DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ

3.1. ÜÇ KRALLIK VE GORYO HANEDANLIĞI DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ.....	69
3.2. JOSEON HANEDANLIĞI DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ	73
3.2.1. Kuruluş ve Erken Dönem (14. yy – 15. yy.) Joseon Hanedanlığı Yönetim Düşüncesi: Literati (Bilgin Sınıf) Yönetimi	75
3.2.1.1. Yönetici Sınıf: Yangban	81
3.2.2. Merkezi – Bölgesel Yönetim Yapılanması.....	86
3.2.3. Toprak ve Vergi Sistemi	96
3.2.4. Eğitim ve Devlet Memurluğuna Giriş Sınav Sistemi	102
3.3. 16-19. YY DÖNEMİ JOSEON HANEDANLIĞI YÖNETİM DÜŞÜNCESİ.....	109
3.3.1. Yönetimde Sarim Grubu.....	109
3.3.1.2. Siyasi Gruplar Merkezli Yönetim Dönemi	114
3.3.3. Silhak (Pratik Öğreti) Okulu: Yönetimde Reformlar	118
3.4. GEÇ DÖNEM JOSEON HANEDANLIĞI: YÖNETİME JAPON MÜDAHALELERİ	125
3.4.1. Daewongun Dönemi: Yönetimde Kapalı Ülke ve Merkeziyetçilik Politikası	127

3.4.2. Kral Gojong: Yönetimde “Doğu Tarzı Ve Batı Teknolojisi”.....	130
3.4.3. Tonghak İsyanı Ve Gabo Reformları	136
3.4.4. Dehan İmparatorluğu ve Gwangmu Reformları	138
SONUÇ	141
KAYNAKÇA.....	150
ÖZET.....	158
ABSTRACT.....	159

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı

GİRİŞ

“Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin”¹ olarak tanımlanan kültür, birçok alanda kendisini göstermektedir. Günümüzde birden fazla kavram, kültür sözcüğüyle birlikte kullanılmaktadır. Sözelimi; siyasal kültür, bürokratik kültür, çalışma kültürü vb. Bu durum, kültür kavramının birbirinden farklı birçok alana etki ederek, sözü edilen alanların kendilerine özgü değerler ortaya çıkarmasına yardımcı olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, kamu yönetimi disiplini içinde değerlendirilebilecek pek çok değerın oluşmasında da sosyal, iktisadi, antropolojik pek çok etmenin dikkate alınması gerektiği açıktır.

Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, çeşitli alanlarda belirli bir “kültür” oluşmasına sebebiyet veren üst etkileyenlerin varlığının söz konusu olması gerekmektedir. Bu durumu nedensellik ilkesi ile açıklayabiliriz. Nedensellik; öz olarak “nedeni sonuca bağlayan ilişki” anlamına gelmektedir. Bu ilkeye göre, tüm sonuçların bir nedeni vardır. Felsefi açıdan nedensellik ilkesi; “aynı şartlar altında, aynı nedenlerin aynı sonuçları vermesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamadan hareketle, belirli bir sonucun oluşabilmesi için herhangi bir olgu, durum ya da olaya ihtiyaç bulunması gerektiği yorumu yapılabilmektedir. Belirli bir durumun oluşmasına bir ya da birden çok etken neden olmaktadır.

Kültür kavramına toplumlar temelinde bakıldığında, çeşitli toplumların birbirinden farklı sosyal, ekonomik, siyasal, yönetsel kültürlere sahip oldukları görülmektedir. Bu duruma neden olan etkenler çeşitlidir. Bir toplumun tarihindeki

¹

TDK, “kültür”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR, 13.08.2017.

savaşlar, ekonomik ve dūşünsel gelişmeler hatta sahip olduğu coğrafi konum bile belli bir kùltürün şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Bunların yanında, toplumların sahip oldukları kùltürde her zaman yalnızca kendi milli kimliklerinin etkisi olmayabilir. Etkileşim içerisinde olunan diğer toplumlar ile ilişkiler sonucu karşılıklı kùltür alışverişı yaşanması da gayet tabii bir durumdur. Bu duruma dil üzerinden oldukça net örnek verilebilir. Tarih boyunca yoğun şekilde etkileşim içerisinde bulunan halkların dillerine birbirinden geçmi birçok sözcük bulunmaktadır. Aynı etkiyi din, müzik, resim, mimari, yönetim algısı gibi çok çeşitli alanlarda da görmek mümkündür. Yani olumlu ya da olumsuz, içsel veya dışsal sayısız etken, o topluma ortak bir kùltür armağan etmektedir. Toplumların yönetim kùltürleri de bu gelişmeler doğrultusunda şekillenmektedir. Belli bir yönetim kùltürünün şekillenmesinde de, felsefenin etkisi incelemeye değer bir konudur.

Bu noktadan hareketle bu tez, kamu yönetimi disiplininin kimlik bunalımı tartışmalarında görüldüğu gibi, kamu yönetimi ile sosyoloji ve felsefeyi buluşturmaya amaçlamaktadır. Bilindiđi gibi, yönetim düşüncesinin kaynakları konusunda Türkiye'deki yönetim alanyazını Güler'in yöntemsel katkıları sonucunda oldukça geliştirmiştir. Buna yönetimin farklı alanlarını buluşturan çeşitli çalışmalar da son yıllarda eklenmiştir.² Kamu yönetimi alanına katkı yapmak amacıyla bu tez, uzakdoğu ülkelerinden biri olan Kore'nin tarihsel dönemlerinden, Joseon Hanedanlığı'nda yönetim düşüncesine odaklanmıştır.

Uzakdoğu felsefesi ve yönetim düşüncesi, her dönem ilgi çeken bir çalışma konusu olagelmıştır. Batı yönetim düşüncesinden farklı bir görünüm sergilemekte olan uzakdoğu yönetim düşüncesinin, insanı inceleme konusu yapan, doğa felsefesi önemli bir bölümünü oluşturan, ahlâki yapıdaki Çin felsefesi temelli doğası, onu ilgi çekici

² Bkz. Can Umut Çiner, "Yönetim ve Sinema", Şulenur Ö. Erdoğan, Ozan Zengin (Ed.), Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan, Ankara, 2016, s. 87-104.; Tekin Avaner, "Karikatürde Yönetim: Altıncı Daire-i Belediye", **Memleket Mevzuat**, 2008, s. 3-10.

yapan etmenlerdendir. Uzakdoğu yönetim düşüncesinde genel olarak Çin etkisi bulunmaktadır. Çin’de doğup, gelişmiş felsefi akımlar yalnızca insan, doğa ve evren üzerine düşünmek ile kalmamış, yönetim alanı ile de ilgilenmişlerdir. Bu durum, felsefi birikim açısından oldukça zengin olan Çin ve etkisindeki ülkelerin yönetim düşüncelerinde kendisini göstermiştir. Bu bağlamda; Çin’de ortaya çıkmış olan sayısız felsefe okullarından Konfüçyüsçülük, Çin ve çevre Doğu Asya ülkelerinde yüzyıllar boyunca yönetimi şekillendiren temel anlayış olagelmıştır. Konfüçyüsçülüğün yönetimdeki etkileri, faâl bir şekilde devlet ideolojisi olarak uygulandığı yılların yanısıra; bu ülkelerin günümüz yönetim düşüncelerinin temellerinin oluşmasında da kendisini göstermiştir. Bu durum, Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin; uzakdoğu yönetim anlayışının temel taşlarından olduğunu göstermektedir.

Nitekim karşılaştırmalı kamu yönetimi derslerinde özellikle Konfüçyüsçü Kamu Yönetimi olarak anlatılan bir bölüm bulunmaktadır. Sözelimi Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde John Dixon tarafından verilen karşılaştırmalı kamu yönetimi dersinde, ülkeler sınıflandırılırken uzakdoğu önemli bir inceleme nesnesi olarak göze çarpmaktadır. Ancak araştırdığımız kadarıyla Türkiye’deki kamu yönetimi eğitiminde bu yaklaşım son derece sınırlıdır. Bu yönüyle de uzakdoğunun Türkiye’nin yönetim düşüncesi radarına girmesi gerektiği açıktır. Nitekim bu alanda, buna benzer saiklerle bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Bunlar arasında özellikle, Çin üzerine yoğunlaşmış çalışmaları ile Seriy Sezen ön plâna çıkmaktadır. Sezen’in alana, önemli eserlerinden “Çin’in İkinci Uzun Yürüyüşü” adlı kitabı dışında, uzakdoğu kamu yönetimi ile ilgili yayınlanmış birçok makalesi ile önemli katkısı bulunmaktadır.

Türkiye’deki Kore ile ilgili çalışmalarda, Kore’nin modern çağ öncesi dönemleri alanyazının çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Güney Kore, Kore Savaşı (1950-1953) sonrası kısa bir süre içinde çeşitli liberal politikalarla toparlanmış ve günümüzde, özellikle ekonomik alanda büyük başarı göstermektedir. 1950’li yılların Güney Kore ve

Türkiye'sinin sosyal ve ekonomik yönden benzer özellikler göstermesi, birçok bilim insanını, Güney Kore kalkınma modelinin Türkiye için bir örnek olup olamayacağını belirlemek adına bu yönde çalışmalara yöneltmiştir. Fakat bu çalışmalarda, yalnızca savaş sonrası uygulanan ekonomik kalkınma politikası açısından değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu durum, tarihsel gerçekliğin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Konfüçyüsçü geleneğin modern Kore'de birçok etkisinin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Örneğin saygı kavramının Kore'deki önemi kendisini dilde de göstermektedir. Kore dilinde kişilerin kendisinden ne kadar büyük olduğuna bakmaksızın, yaşça büyük kişiler için kullanmak zorunda oldukları temel sıfatlar bulunmaktadır. Saygının dildeki bu durumu aynı zamanda beden dilinde de kendisini göstermektedir. Bu durum Konfüçyüsçü ritüellerin bir etkisidir. Bununla birlikte Konfüçyüsçülük Güney Kore'de asıl etkisini temel olarak eğitim ve yönetim alanlarında göstermektedir. İyi ve saygın bir meslek sahibi olmak isteyen her genç çok iyi bir eğitimden geçmelidir. Eğitim süreci de çocuklar için oldukça zorlayıcıdır. Güney Kore'deki bu ve bu gibi birçok durum tarihsel olarak getirilen Konfüçyüsçü gelenekten kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda bu tez, Türkiye'de kamu yönetiminde oldukça yeni bir çalışma alanını konu edinmekte ve Kore'nin yönetim düşüncesine tarihsel bir bakış açısı sunmaktadır. Modern Kore'nin yönetim düşüncesine temel oluşturmuş Joseon Hanedanlığı dönemi yönetim düşüncesini anlamak, tezin amacını oluşturmaktadır.

Kore'de, modern anlamda kamu yönetiminin varlığından ancak ikinci dünya savaşından sonraki dönem için bahsedebilmekteyiz. 1945 öncesi Kore'de, Japon etkisiyle entegre edilmiş, hukuk merkezli bir Alman geleneği kamu yönetiminde kendisini göstermektedir. 1950-1953 yılları arasında gerçekleşmiş Kore Savaşı'ndan sonra ise işletme merkezli ABD kamu yönetimi anlayışı Kore'yi etkisi altına almıştır.³

³ Pan Suk Kim, Seunghwan Myeong, "Public Administration in South Korea: Developed but Still Evolving", **International Journal of Public Administration**, s. 676.

Kim ve Myeong, makalelerinde 1945 sonrası Kore’de kamu yönetiminin gelişimini özelliklerine göre, tarihsel olarak üç bölüme ayırarak incelemektedir. Bu bölümlendirme şu şekildedir:

1. 1950 – 1970 yılları arası, ABD kamu yönetimi anlayışının tanıtım ve taklidi süreci,
2. 1980 – 1990 yılları arası, ABD temelli kamu yönetimi topluluk ve kurumlarının adaptasyon süreci.
3. 2000 ve sonrası, Kore kamu yönetiminin gelişimi ve küreselleşmesi süreci.⁴

Görüldüğü üzere, Güney Kore kamu yönetiminde savaş sonrası dönemde ABD etkisi ile işletme merkezli bir eğilim mevcuttur. Fakat bu dönemde yalnızca ABD etkisinin bulunduğunu söylemek, yanlış bir değerlendirme olacaktır. Güney Kore’de kamu yönetiminin gelişimi sürecinde geleneksel Kore yönetim geleneğinin etkileri de bulunmaktadır. Bu durum ülkede, Batıdakinden farklı yapıda örgütler ortaya çıkarmıştır. Bu örgütler, Joseon Hanedanlığı döneminde devletin resmi ideolojisi olan Konfüçyüsçülüğün, modern Kore kamu yönetimine kazandırdığı bir değerdir. Bu örgütlerden en önemlileri de, savaş sonrası hızlı ekonomik gelişimin temel etmenlerinden olan “Chaebol”lerdir. Esasen biçimlenmeleri 1950’lere tekabül etse de⁵ çoğu chaebol kökenlerin Japon sömürgesi hatta bazıları Joseon Hanedanlığı dönemine dayandırmaktadır.⁶ Devlet desteği ile kurulmuş ve devletin işbirliği içinde olduğu bu aile temelli örgütlerin temel karakteristikleri ile Konfüçyüsçü değer ve söylemler

⁴ Pan Suk Kim, Seunghwan Myeong, a.g.m., s. 678.

⁵ Du Sig Choi ve diğerleri, “Exploring the Components of Success for Korean Chaebols”, **Journal of Business-Industrial Marketing**, s. 311-312, aktaran, Kutanis Özen, Rana, Tunç,Tülin, “Güney Kore Örgüt Kültürü: Konfüçyanizm’in Etkileri Açısından Bir Değerlendirme”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2010, s. 62.

⁶ Mu-Hyun Cho, “The chaebols: The rise of South Korea’s mighty conglomerates”, <https://www.cnet.com/news/the-chaebols-the-rise-of-south-koreas-mighty-conglomerates/>, 30.09.2017.

arasındaki ilişki oldukça net bir şekilde görülmektedir. Güney Kore örgüt kültürü karakteristikleri genel olarak şu şekilde sıralanabilmektedir:

1. İstikrar, düzen ve hiyerarşi
2. Liderlik
3. Kolektivizm
4. Uzun dönemli eğitim ve geliştirme
5. Paternalizm
6. İçerik bakış, maneviyat ve denge
7. Mükemmeliyetçilik

Konfüçyüsçü öğretilerde bahsedilen değerler ile bu örgüt özellikleri arasında gruplandırmaya dayalı bir eşleştirme yapılabilir. Eğer Konfüçyüsçü değerlerden;

- “Göksel düzeni kabul edip, ona boyun eğme”, “nesnelere kategorize etme ve gruplara ayırma”, “takvim yapma ve mevsimleri açığa kavuşturma”, “yaşamı uygun konumda istikrara kavuşturma”, gibi değerler örgütlerdeki istikrar, düzen ve hiyerarşi,
- Yine “Göksel düzeni kabul edip, ona boyun eğme” liderlik,
- “Diğerlerine örnek olma ve erdemi yayma”, “diğerlerini avutmak ve karşılıklı vazetme” kolektivizm,
- “Zamana uygun büyüme ve varlıklarını besleme”, “her fırsatta kendini geliştirme”, “yeterince ileriye düşünme”, “liderlerin insanları sınırsızca kucaklayıp koruyabilmeleri için sınırsız eğitim ve düşünce kaynaklarından yararlanmaları”, uzun dönemli eğitim ve geliştirme,

- Yine “liderlerin insanları koruyabilmeleri için eğitim”, “üsttekilerin evlerini alttakilere iyi davranarak güvence altına alması” paternalizm,

- “Gücü kullanmada tasarruflu davranma, sorundan kaçma ve maddi teşviklere kapılmama”, “işlere kibre kapılmadan açıklık getirme”, sözlere dikkat etme ve yeme içmede ölçülü olma”, “içe bakışta özenli olma”, “kişiliği verimli eylemle besleme” içe bakış, maneviyat ve denge,

- “Sorunları düşünme ve önlemeye çalışma” ise mükemmeliyetçilik ile ilişkilendirilebilmektedir.⁷

Konfüçyüsçü öğretinin yönetim hakkındaki görüşleri, geleneksel bürokrasi yaklaşımı ile benzeşmektedir. Devlette, hâkim güç sahibi kral, kral emrinde hiyerarşik bir yönetim yapılanması ve kamu hizmetlerini sunmakla görevli devlet memurları. Konfüçyüsçülük Joseon Hanedanlığı’nda resmi devlet ideolojisi olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte alanyazında; Joseon Hanedanlığı’nın Çin’den bile daha Konfüçyüsçü bir devlet olduğu görüşü oldukça yaygındır. Hatta Joseon “Yangban Bürokratik Devleti” şeklinde adlandırılmaktadır. Joseon bürokratik devlet görünümü sunup sunmadığı açısından bir değerlendirme yapabilmek için detaylı bir inceleme yapılması gerekmektedir. Devlette; yönetim organları, ilişkiler ağı, merkezi-bölgesel yönetim yapılanması, toprak ve eğitim sistemi ile ilgili reformlar Konfüçyüsçü idealler temelinde bürokratik yönetime benzer bir anlayış çerçevesinde gerçekleştirilse de, bizzat devlet eliyle uygulanan bir takım politikalar, Konfüçyüsçü değerler ile uyuşmamakta, “aristokrasinin yok edilmesi” amacının gerçekleştirilmesine hizmet etmek yerine aristokratik öğeleri beslemiştir. Konfüçyüsçü idealler ile hazırlanan, meritokratik bir anlayış idealiyle yapılan devlet memurluğu sınav sistemi ile vergiden muaf toprak sahibi olabilme hakkı gibi yönetici sınıf *yangbana* verilen belli imtiyazlar bu sınıfa

⁷ Rana Özen Kutanis, Tülin Tunç, a.g.m., s.72.

kalıtsal bir nitelik kazandırmış ve onları azınlıktaki soylu yönetici sınıf olarak aristokratik bir güç haline getirmiştir.

Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin yönetici *yangban* sınıfının ayrıcalıkları ile birleşmesi ile Joseon'da bürokrasi-aristokrasi karışımı bir yönetim anlayışı ortaya çıkarmıştır. Hanedanlıkta Konfüçyüsçü değerler temelinde, ideal yönetim arayışları adına pek çok reform yapılmıştır. 1910 yılında Japonya'nın sömürgesi olana kadar yönetimde, Neo-Konfüçyüsçü gruplar arasında güç dengeleri değişmiş, fakat yapılan çeşitli reformlara rağmen yönetici sınıf *yangban*'ın ayrıcalıkları devam etmiştir. *Yangban* sınıfının ayrıcalıkları 1894'te Japonya müdahalesi ile yapılan Gwangmu reformları ile sona erdirilmiştir. Bununla birlikte, Güney Kore siyasal kültüründe yoğun gruplaşma, kendinden olmayana dışlama davranışları *yangban* sınıfının, modern Kore'ye bıraktığı bir mirastır. Özellikle savaş sonrası dönemde, Güney Kore örgütlerinin çoğunda, bireylere ve dolayısıyla topluma milli birlik duygusu aşılama yönelik bazı uygulamalarda bulunulmuştur. Bunlar arasında, iş başlangıç ve çıkış saatlerinde kişiye kendisinden önce işini ve ülkesini düşünmesini öğütleyen marşların söylenmesi önemli bir örneği oluşturmaktadır. Bu marşlar, Kore halkının sahip olduğu, aile benzeri yönetim algısı, saygı ve sadakat gibi Konfüçyüsçü değerlerini ön planda tutma adına uygulanmış şekli uygulamalardan bir tanesidir.

Bu tezde çalışma yöntemi olarak temelde, alanyazın incelemesinden yararlanılmıştır. Bu yönüyle tez bir alanyazın değerlendirmesidir. Tipik bir karşılaştırmalı yönetim sorunu olarak görülebilecek bazı sınırlılıklar tezin daha da geliştirilmemesinin önemli nedenlerinden biri olarak görülebilir. Bu yönüyle tezin kapsamı dâhilinde İngilizce ve özellikle Korece, birçok kitap, tez ve makale bulunmasına rağmen, Türkçe kaynaklar oldukça sınırlıdır. Çalışmada Çin felsefesi ve Konfüçyüsçülük ile ilgili yararlanılan temel Türkçe ve Türkçe'ye çevrilmiş kaynaklar arasında, Konfüçyüs'ün Analektler'i, Fung Yu-Lan'ın "Çin Felsefesi Tarihi", Can

Yolaç'ın "Herkes İçin Çin Tarihi" adlı kitapları, Kemal Bakır'ın "Konfüçyüs, Bilgelik ve Eğitim" ile Nurcan Kalkır Türker'in, "Çin'deki Düşünce Akımlarına Genel Bakış" gibi makaleleri bulunmaktadır. Joseon Hanedanlığı hakkında edinilen bilgiler ile ilgili olarak yararlanılan temel Türkçe kaynaklar ise; Kubilay Atık'ın "Kore Aydınlanması-Joseon Dönemi" adlı makalesi ve Charles Holcombe'nin Türkçe'ye çevrilmiş "Doğu Asya Tarihi - Çin Japonya Kore" adlı kitabıdır. Tezin çoğunlukla İngilizce kaynaklardan yararlanılarak tamamlanmış olması ve Korece'den İngilizce'ye çevrilmiş bazı terimlerin tam Türkçe karşılıklarının bulunmaması, çalışma süresince karşılaşılan temel zorluklardan olmuştur.

BÖLÜM 1

ÇİN FELSEFESİ VE KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK

Konfüçyüsçü öğretisi, Çin’de MÖ. 5. yy’da, o dönem Çin’in içinde bulunduğu toplumsal, sosyal, siyasi kargaşayı bitirmeyi ve iyi yönetimi yerleştirmeyi amaçlayan, sayısız felsefe okullarından birinin öğütlerinin biriktirilmesi ile ortaya çıkan bir düşünsel değerler bütünüdür. Çin’de İlkbahar ve Sonbahar Dönemi (MÖ. 770 – MÖ. 476) ve Savaşan Beylikler Dönemi (MÖ. 403 – MÖ. 221)’nde birçok felsefe okulu ortaya çıkmıştır. Bu okullardan en önemlileri; *Ru Jia (Ju Jia)*, *Dao Jia*, *Mo Jia*, *Fa Jia*, *Ying-Yang Jia*, *Ming Jia*, *Zong Heng Jia*, *Za Jia*, *Nong Jia* ve *Xiao Shuo Jia*’dır. Buradaki *Jia* sözcüğü ekol veya okul olarak düşünülmelidir. Aslında bu felsefe okullarının sayısı çok daha fazla iken, birbirleriyle çatışmalarından dolayı belirtilen on okul, toplumda kendilerine daha yaygın olarak yer bulmuştur.⁸ Bu on okul arasında da öne çıkan dört okul bulunmaktadır. Bu okullar; *Ru Jia (Ju Jia)*, *Dao Jia*, *Mo Jia* ve *Fa Jia*’dır. Yani sırası ile Konfüçyanizm (Konfüçyüsçülük)⁹, Taoizm, Mohizm ve Legalizm. Bu okulların tümünün amacı; mevcut sorunların belirlenip giderilmesi için düşünsel birikimlerin sunularak, devlet ve toplum kademelerinde, öğretileri doğrultusundaki inanç ve uygulamaların yerleştirilmesi yolu ile içinde bulunulan karışık ortama son verilerek huzurun sağlanmasıdır. Bu okulların birbirleriyle benzer yönleri olduğu gibi farklılıkları da bulunmaktadır. Onları birbirlerinden ayıran şey, öğretilerinin özüne “neyi” koydukları ve “karışıklıkların hangi yöntem ve araçlarla giderileceği”dir.

Konfüçyüsçülük, bir felsefe okulu olarak ortaya çıktığından, Çin’deki felsefe anlayışı hakkında bilgi sahibi olmak çok önemlidir. Çünkü Konfüçyüsçülük öğretisinde

⁸ Nurcan Kalkır Türker, “Çin’deki Düşünce Akımlarına Genel Bakış”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, s. 290 vd.

⁹ Bu kavram, alanyazında, “Konfüçyanizm” ve “Konfüçyüsçülük” olarak iki şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada “Konfüçyüsçülük” kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

temel alınan kaynakların, odakta bulunan değerlerin önemli bir kısmı, Konfüçyüs öncesi antik çağlardan gelmiş, coğrafi, siyasi, toplumsal birçok etmen tarafından şekillenmiş ve gelenekselleşmiştir.

1.1. ÇİN FELSEFESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Çin tarihinin, MÖ.1766 – MÖ. 1123 tarihleri arasında hüküm sürmüş olan Shang Hanedanlığı ile başladığı kabul edilmektedir. Alanyazında, çeşitli kaynaklarca, bu tarihten daha önce kurulmuş bir Xia Hanedanlığı döneminden bahsedilse de, kesin kanıtlar bulunmaması, bu savı güvenilir kılmaktadır. Çin felsefesinin oluşumu Zhou (Chou) Hanedanlığı'nın parçalanması sonrasına denk gelmektedir. Çin'i en uzun süre yöneten Zhou Hanedanlığı, MÖ. 256'da Qin Hanedanlığı tarafından yıkıldıktan sonra, Batı ve Doğu Zhou olarak ikiye ayrılmıştır. Doğu Zhou da, iki döneme ayrılarak incelenmektedir. Bu dönemler, "İlkbahar-Sonbahar Dönemi" (MÖ. 770 – MÖ. 476) ve "Savaşan Devletler Dönemi" (MÖ. 403 – MÖ. 221) olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemlerin temel özelliği, ülkenin içinde bulunduğu sosyal, toplumsal, kültürel ve siyasi karışıklık ortamıdır. Çin felsefesinin ilk olarak İlkbahar-Sonbahar Döneminde ortaya çıktığını söyleyebilmekteyiz. Bu dönemde ülkenin feodal yapısı zaaf göstermiştir. Feodal prenslikler birbirleriyle sürekli savaş halinde olmuş ve merkezden kopuk faaliyetler göstermiştir. Bu nedenle, ülkenin mevcut durumundan kaynaklanan problemlerinin üstesinden gelinmesi için çeşitli fikirler üretilmiş ve bu durum, "Yüz Felsefe Okulu"nun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Konfüçyüsçülük; bu okullar arasında en öne çıkan ve çağımızda halen çoğu uzakdoğu ülkesinde etkisini sürdüren felsefi akımların en önemlilerindedir. Krallıklar ve bağlı derebeyliklerin savaş halinde olduğu bu dönemde zamanla *Shi* denilen bir sınıf ortaya çıkmıştır. Temel gayesi hizmet etmek olan bu sınıfın oluşumu; savaşta kaybeden krallığın bilginleri ve bilgili yöneticilerinin kazanan krallığın emrine girerek bir grup

oluşturması, derebeyleri krallığa karşı savaş kaybettiğinde ise kralın bu derebeyliğe yeni bir derebeyi değil de, güvendiği yöneticileri ataması yolu ile gelişmiştir.¹⁰ İşte yeni oluşan bu *Shi* sınıfına mensup olan Konfüçyüs; böyle sosyal, siyasal, ekonomik ve toplumsal bakımdan karışıklıklarla dolu bir dönemde, ortaya çıkan diğer felsefe okulu kurucuları gibi, dönemin istikrarsızlığına son vermek, iyi, adaetli bir yönetim ve devlet düzeni düşüncesi ortaya çıkarmak gayeleri içerisinde olmuştur. İşte Konfüçyüs'ün, büyük bir toplumsal kargaşanın, dolayısıyla sosyal, siyasal, ekonomik, toplumsal düzende aksaklıkların ve kaos ortamının belirgin şekilde mevcut olduğu bu dönemde yaşaması, öğretisinin oluşmasında itici bir güç olmuştur. Bu dönem oldukça vahim görünüm sergilemektedir. Öyle ki; yüz yirmi dört feodal şehir devleti birbirlerinin toprakları üzerinde hak iddia etmiş, aralarında anlaşmalar yapmış, çatışmış, merkez de bu durumla başa çıkmakta oldukça yetersiz kalmıştır.

Çin felsefesi, içerisinde Budizm ve Taoizm gibi öte dünyacı felsefe okullarını barındırmakla birlikte yüzeysel şekilde değerlendirildiğinde Konfüçyüsçülük gibi dünyevi bir felsefe anlayışı özelliklerini göstermektedir. Çin felsefesine göre insanın başarısının en yüksek şekli bilge olmak, bilgenin başarısının en yüksek şekli ise evren ile özdeşleşmektir. Öte dünyacı felsefe anlayışında bilge olmak ve evren ile özdeşleşebilmek için toplum ve hayat reddedilmelidir. Dünyevi felsefe anlayışı grubuna giren Konfüçyüsçülüğe göre ise felsefe toplum ile ilgilidir. O, dünya ötesi konular ile ilgilenmez. Buna bağlı olarak felsefenin konusunu ahlâk ve yönetim oluşturmaktadır.¹¹

Felsefenin batı kökenli olmasından dolayı bir karşılaştırma ve Çin felsefe anlayışı hakkında bir yorum yapabilmek için Batı felsefesi ile Çin felsefesi arasındaki farklılıkları bilmek gerekmektedir. Birbirinden çok uzak, tamamen farklı toplumsal, kültürel, siyasi özellikler gösteren, tabiri caizse “iki ayrı dünya”nın, birçok yönden ele alınıp, bu özelliklerinin onu ne yönde etkilediği incelenmelidir. Çin felsefesinin kendine has

¹⁰ S. Can Yolaç, **Herkes İçin Çin Tarihi/Siyaset, Kültür ve Medeniyet**, İstanbul, Ekim 2016, s. 48.

¹¹ Yu-Lan Fung, **Çin Felsefesi Tarihi**, İstanbul, Nisan 2009, s. 9 vd.

özelliklerinin oluşmasına etki eden etmenleri genel başlıklar altında toplamak istersek, Bauer'in "*Çin Felsefesinin Genel Özellikleri*" adlı makalesinde incelediği gibi bunu; "Coğrafi ve Toplumsal Özellikler", "Dilsel ve Yazınsal Özellikler" ve "Felsefe Kaynakları" olarak bir bölümlendirmeye tabi tutarak yapmak kolaylık sağlayacaktır.

1.1.1. Coğrafi ve Toplumsal Özelliklerin Getirisi: Aile Devleti

Öncelikle coğrafi ve toplumsal özelliklerin Çin felsefesini nasıl biçimlendirdiğine bakacak olursak; Çin'in dağlar ve denizlerle çevrili coğrafi özelliklerinin dışarıya ile etkileşim kurmasını pek de olanaklı kılmadığını görürüz. Geleneksel olarak bir tarım toplumu olan ve dışarıdan soyutlanan Çin toplumunda böylelikle, aile bireylerinin birbiri ile ilişkileri ve bağlarına çok önem verilmiş, bunun sonucu olarak aile, toplumun ana ekseni haline gelmiştir. Çin toplumunun ataerkil yapısı da, aile içerisindeki hiyerarşik yapıya bağlı olarak babaya duyulan saygının, toplumsal düzende göğün oğlu olarak kabul edilen imparatora karşı olması gerektiği yönünde kendisini göstermiştir. Şöyle ki, toplumda aile fertlerinin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları devlette (imparatora) tezahürünü bulmuştur. Yani Çin toplumu bir aile, göğün oğlu olan imparator da bu ailenin babasıdır. Fakat burada, imparatora her ne kadar göğün oğlu unvanı verilse de, bunun babadan oğula geçen bir yapıyı öngördüğü söylenemez. Buradaki kasıt, yönetme yetkisini imparatora Tanrı'nın verdiğidir. İmparatorun ölümünden sonra bir başka soydan imparator pekâla devletin başına geçebilmektedir. Bu anlayış Konfüçyüs tarafından benimsenmiş ve etkili olmuştur.¹² Çin'in dünya üzerinde bulunduğu coğrafi konumun ve coğrafyasının fiziki özellikleri, Çin'in toplumsal yaşamını ve buna bağlı biçimde, dolaylı olarak Çin felsefesini etkilemiş ve felsefenin özüne "aile" temel taşı oturtarak ahlâk ve devlet felsefesi etrafında şekillenerek temel almasına neden olmuştur. Ayrıca tarımın Çin toplumunun temel

¹² Mahmut Arslan, "Eski Türk Ahlâk ve Siyaset Felsefesine Konfüçyanizmin Etkisi", **İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi**, 1991, s. 210.

geçim kaynağı olması, yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekenleri insanlara doğanın sunması, toplumun günlük hayatında tarımın ve dolayısıyla doğanın çok geniş yer kaplaması gibi etmenlerden dolayı doğaya büyük önem verilmiş, böylece doğa toplumun çeşitli alanlardaki düşünce, ritüel ve inanışlarına önemli ölçüde etki etmiş, hatta merkezine yerleşmiştir.¹³ Öyle ki doğanın kuralı yeryüzünde, yani toplumsal yaşamda taklit edildiği takdirde, toplumsal refahın sağlanacağı sosyal uyum oluşacaktır.

1.1.2. Dilsel ve Yazınsal Özellikler: Dolaylı Anlatım

Anlatış tarzı sistemli izah şeklinde değil de ima şeklinde olan Çin felsefesi, dâhili olarak sanat tarafından etkilenmektedir.¹⁴ Bu durumu, Konfüçyüsçülükteki söylemler ve uygulamalarda açıkça görebilmekteyiz. Anlatış tarzının ima yolu ile olması, eserlerin ve aynı zamanda paragrafların çoğunlukla kısa olması bir başka sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da Çin felsefesini anlamakta Batıların zorlanmasına ve Çin felsefesinin yeterince doğru algılanamamasına neden olmaktadır. Metinlerin Çince değil de farklı bir dilden okunup yorumlanmaya çalışılmasında da dil farklılığının oluşturduğu imaları anlayamama durumu ortaya çıkmaktadır.¹⁵ Çin kültüründe müziğin akıl ve düşünce yetisinin gelişimi üzerinde etkili bir sanat dalı olduğu düşünülmekte ve Konfüçyüs de eğitimde anlatış tarzı olarak müzik, retorik ve şiirden çokça yararlanmaktadır. Bunun yanında, yine Konfüçyüsçülükten örnek verecek olursak; o, gerçek bir beyefendinin öğretisini anlatırken, zorlama yapmaması gerektiğini, sadece bir rehberlik etme görevi yüklenmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ona göre, öğrencilere her şeyi izah etmektense ima yoluyla onları düşünmeye sevk etmek gerekmektedir.

¹³ Wolfgang Bauer, “Çin Felsefesinin Genel Özellikleri”, *Doğu Batı Dergisi: Işık Doğudan Yükselir II*, Mayıs, Haziran, Temmuz 2012, s. 207.

¹⁴ Wolfgang Bauer, a.g.m., s. 203.

¹⁵ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 17.

Hatta bu konuda yerleşik, ünlü bir Çin özdeyişi bulunmaktadır: “Bir kişiye her gün balık vermektense balık tutmayı öğretmeyi tercih ederim.”¹⁶

1.1.3. Felsefe Kaynakları: Doğa Kanunları

Bir diğer fark ise, felsefe anlayışlarının yapısı üzerinedir. Felsefe, Çin’de pratik bakımdan önem arz etmektedir. Çin felsefesi temel olarak ahlâk ve devlet felsefesine yoğunlaşmaktadır. Daha doğrusu Çin felsefesi, varlığını devletin bireye ve bireyin devlete karşı sorumlulukları üzerine adanmıştır denilebilmektedir.¹⁷ Bu durum Batılı felsefe anlayışı ile Çin felsefe anlayışı arasındaki temel farklardan bir diğeridir. Durum görünüşte böyle olsa da, Çin felsefesinde dünya ötesini önemseyen, bu dünyanın acılar dünyası olduğunu söyleyen Budizm gibi felsefeler de bulunmaktadır. Çin felsefe tarihçisi Fung Yu-Lan (1895-1990), Çin felsefesinin ne tamamıyla dünyevi ne de dünya ötesi olduğunu savunmaktadır. Kendisi, Batı felsefesi ile Çin felsefesi arasındaki farkın, etraflarındaki yapılanmadan kaynaklandığını savunmaktadır. Ona göre, Batı felsefesinin yönelimi dinedir ve anlatış tarzı doğa bilimleri tarafından etkilenmiştir. Çin felsefesinin yönelimi, pratiğe dönük ve toplum odaklı iken, aynı zamanda harici olarak siyaset tarafından belirlenmektedir.¹⁸ Wolfgang Bauer, Fung Yu-Lan’ın, Batı ve Çin felsefesi arasındaki farklılığı açıkladığı bu görüşünün ardında aslen şunları söylemek istediğini belirtmektedir:

“Batı felsefesi, Çin felsefesinin aksine insana uzak, neredeyse insanlık dışı bir özellik taşır. Bu felsefenin ilgisi önce insanüstü bir Tanrı’nın varlığına yönelmiş ama sonra Yeniçağ ile beraber insanaltı diyebileceğimiz doğa kanunlarına dönmüştür. Din ve doğa bilimleri, konusu insan olan felsefeden farklı olarak insanlara sadece ‘malumat’ vermişlerdir. Bu malumat birbirine zıt türden olduğundan kaçınılmaz olarak bir kavgaya tutuşulmuş, bu kavgada din geri adım atmak zorunda kalmıştır ve hala da geri adım atmaktadır. İşte bu sebepten kaynağının sadece din olduğu düşünülen yüksek değerlerin yok olma tehlikesi baş göstermiştir.”¹⁹

¹⁶ Kemal Bakır, “Konfüçyüs, Bilgelik ve Eğitim”, **Doğu Batı Dergisi: Antik Dünya Bilgeliği**, Şubat, Mart, Nisan 2007, s. 249 vd.

¹⁷ Mahmut Arslan, a.g.m., s. 208.

¹⁸ Wolfgang Bauer, a.g.m., s. 203.

¹⁹ Wolfgang Bauer, a.g.m., s. 203.

Ku Hung-Ming, Avrupa ve Çin uygarlıkları arasındaki en temel farkın, Avrupa'da bilim - sanat ve din - felsefe alanlarının çıkarlarının sürekli savaşmasının, Avrupa'da kafa ile yürek ve ruh ile zihin arasında sürekli çatışma haline sebebiyet vermesi, fakat Çin uygarlığında 2.400 yıldan beri böyle hiç çatışma olmaması olarak belirtmektedir. Ona göre Avrupa'nın felsefesi, halkın kafasını tatmin etmesine rağmen ruhunu tatmin etmemekte ve dini, ruhunu tatmin etmesine rağmen kafasını tatmin etmekten yoksun bulunmaktadır. Çin'de ise duruma farklı bir yaklaşım bulunmaktadır. Çin halkı dine pek ihtiyaç duymamaktadır. Örnek verilecek olursa, Çin'deki Taoizm ve Budizm tapınakları, ayin ve törenleri, Çin halkının ahlâki ve dini duyguları ile eğitimine değil, estetik duygusuna hitap etmektedir. Yazara göre; insan bilime, sanata, felsefeye neden ihtiyaç duyuyorsa, dine de bu nedenle ihtiyaç duymaktadır. Yani insan ruhunun evrenin gizemini çözmek ve bu gizemin yükünü hafifletmek istemesi onu dine ihtiyaç duymaya yöneltmektedir. Felsefe, filozofların evrende bir düzen ve yöntem görmelerini sağlayarak, dine ihtiyaç duymamaları; sanatçı ve şairlerin ise evrende güzellik ve düzen görmelerini sağlayarak, dine ihtiyaç duymamaları sonucunu doğurmaktadır. Fakat bu gruplar dışındaki insanlar, bu gizemi hafifletmek için dine ihtiyaç duymaktadırlar. Din bu yükü hafifletmeyi, insanlara güvenlik ve süreklilik duygusu vererek yapmaktadır.²⁰ Fung Yu-Lan, Çin'de felsefenin diğer toplumlardaki dinin karşılığı olduğunu belirtmektedir. Nasıl ki eski çağlarda, diğer toplumlarda kişinin alması gereken ilk eğitim çoğunlukla din üzerine ise, Çin'de bu durum yerini felsefeye bırakmaktadır.²¹

Konfüçyüsçü devlet yönetiminin özünü anlayabilmek için, Konfüçyüsçülüğün temellerini aldığı, Çin felsefesini ve içindeki kavramları bilmek önem teşkil etmektedir. Çin felsefesi, genel özellikleri itibari ile pratik ve insan ilişkilerine yönelik bir tutum içerisinde olmuştur. Çin felsefesinde, doğa ile insan arasında ilişki kurulmaktadır. Çin

²⁰ Hung-Ming Ku, **Çin Halkının Zihniyeti**, Ankara, Ekim 2013, s. 49 vd.

²¹ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 3.

yaradılış efsanesinde bu ilişkinin nasıl kurulduğu açıkça görülmektedir. Çin yaratılış efsanesi, erken dönem Çin tarihi *San Wu Li Ji*'de şöyle anlatılmaktadır:

“Gökyüzü ve yeryüzü, on sekiz bin yıl boyunca kozmik bir yumurtanın içinde bir arada duruyordu ve bunun tam ortasında Pan Gu yaşardı. Gökyüzü ve yeryüzü birbirinden ayrıldı. Saf Yang özü gökyüzü, ağır Yin özü ise yeryüzü. Aralarında Pan Gu duruyordu; günde dokuz değişim geçiren gökyüzünde tanrı, yeryüzünde bilge olan Pan Gu. Her gün gökyüzü üç metre yükseliyor, yeryüzü üç metre kalınlaşıyor, Pan Gu ise üç metre boy atıyordu. On sekiz bininci yaşına geldiğinde, gökyüzü sonsuzca yükselmiş, yeryüzü sonsuzca derinleşmiş, Pan Gu ise sonsuzca uzamıştı.”

Yu Dan, bu yaratılış efsanesinde dengeli bir gelişim duygusu olduğunu belirtmektedir. Ona göre, bilgeler dünyadaki en pratik ve yetenekli, kişisel çekiciliği olan kişilerdir ve bu insanlar, gökten inmezler. Aksine bu insanlar, yaşamın içinden çıkan, doğal gelişimin bir ürünüdürler. Buna dayanarak, doğal, dengeli bir gelişim olan iki durumu birbirine kaynaştırarak yorumlamaktadır. Yani Konfüçyüs öncüllüğünde, bilgeleri ve *Pan Gu*'yu. Şöyle ki, yeryüzü ve gökyüzünün birbirinden ayrılması birdenbire değil de iki özün kademeli olarak ayrılması şeklinde olmuştur. *Pan Gu*, her gün küçük değişimler geçirmektedir. *Pan Gu*'nun gökyüzü ve yeryüzünde, yani iki alênde de olması, Çinlilere göre her insanın dünyadaki ideal şekline tekabül etmektedir. Gökyüzünün ve yeryüzünün insanlık ile arasındaki ilişki burada, idealizmin gökyüzü; gerçekçiliğin ise yeryüzü ile bağdaştırılması yolu ile kurulmuştur. Gerçekçi emelleri olmayan insanlar gökyüzüne sahip ve hayalci; yeryüzüne sahip olup, gökyüzünden mahrum olanlar da ağırkanlıdırlar. Gökyüzünün sonsuzca yükseldiği, yeryüzünün sonsuzca derinleştiği ve *Pan Gu*'nun sonsuzca uzadığının anlatıldığı bölüm ise, insanlığın gökyüzü ve yeryüzüne eşit olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu da, insan ile doğa arasındaki denge demektir. Zaten, inanışa göre, dünyayı oluşturan en önemli üç element *Üç Âlem* olarak adlandırılan gökyüzü, yeryüzü ve insandır.²²

²² Yu Dan, *Konfüçyüs Modern Dünyada Kadim Bilgelik*, İstanbul, Ekim 2010, s. 12 vd.

1.2. ÇİN FELSEFESİNDE TEMEL İKİ KARŞIT FELSEFİ AKIM: TAOİZM VE KONFÜÇYÜŞCÜLÜK

Çin'in erken dönem felsefe tarihine bakıldığında, birbirine karşıt temel iki düşünce akımı görülmektedir. Bunların biri, *Yi Ching (Değişimler Kitabı)* denilen en eski yazılardan biri ve Konfüçyüs'ün, ikincisi ise Lao - Tzu'nun temsil ettiği akımlardır. *Yi Ching* ve Konfüçyüs, ikiciliği (dualizm) savunurken; bilinemezlik (agnostisizm), olguculuk (pozitivizm) ve pratiklik bu düşüncenin karakteristik özellikleri olarak kendini göstermektedir. Lao- Tzu'nun temsil ettiği düşünce akımı ise gnostik, mistik ve transandantalist özellikler göstermektedir. Konfüçyüs, *Yi Ching*'e büyük önem vermiş ve onda doğal olan felsefi bir öz aramıştır.²³

1.2.1. Taoizm

Taoizm (Dao Jia), İlkbahar ve Sonbahar Dönemi (MÖ. 770 – MÖ. 476) ve Savaşan Beylikler Dönemi (MÖ. 403 – MÖ. 221)'nde ortaya çıkmış “Yüz Felsefe Okulu”undan biri olarak, Konfüçyüşçülük (Ru Jia) ile birlikte Çin felsefesinin temel iki felsefi akımını oluşturmaktadır. Taoizm; M.Ö. 6 yy'da Lao-Tzu tarafından kurulmuştur. Fakat Lao-Tzu'nun hayatı hakkında kesin ve net bilgiler bulunmamaktadır. Taoizm ve Konfüçyüşçülük, felsefe anlayışları bakımından birbirlerinden farklı alanlar ile ilgilenmelerine rağmen, bazı ortak kavramları kullanmaktadırlar. Bu bakımdan, Taoizm hakkında bilgi sahibi olmak, Konfüçyüşçülüğün anlaşılması için önem arz etmektedir.

Taoizm, öte dünyacı bir felsefi görüşe sahiptir. Bunun anlamı; dünya yaşantısının bir yanılgı olarak görülmesi, dünyevi yaşamın önemsenmemesidir. Doğal olarak, bu felsefi anlayış toplumsal meseleler ile ilgilenmemektedir. Taoizm doğallık ve kendiliğindenliği vurgularken, Konfüçyüşçülük toplumsal sorumluluk ve ilişkiler üzerinde durmaktadır. Bu durum batı düşüncesindeki klasisizm ve romantizme

²³ Daisetz Teitaro Suzuki, *Çin Felsefesi Tarihi*, İstanbul, 2012, s. 43.

benzetilebilir.²⁴ Taoizm öğretisinde kişinin topluma katkısı üzerinde durulmamaktadır. Bu anlayışta kişinin kendi yaşantısı üzerine yoğunlaşmaktadır. Taoizm, *Yol ve Ahlâk Kitabı (Dao De Jing)*'e dayanmaktadır. Bu kitaba göre, Taoizm, toplumsal hayatı düzenlememektedir. O, iyi yaşam için takip edilmesi gereken felsefi bir anlayıştır. Yani Taoizm, bireyselci bir yapıya sahiptir.²⁵ Taoizm için içsel bir felsefe yakıştırması yapılabilir. Dolayısıyla Taoizmde, yönetim için bir hükümet reddedilmekte; insanın yaşamının doğal ve kendiliğinden olması gerektiği savunulmaktadır. Konfüçyüsçülüğün savunduğu sosyal hiyerarşiye karşın Taoizmde hiyerarşi kavramına rastlayamayız. Tüm bunlardan hareketle, Taoizmde içsel ve doğal yaşam yolları üzerinde durulmaktadır. Konfüçyüsçülükte ise dünyevi ve toplumsal sorunlar öğretinin ilgi alanına girmekte ve bu sorunlara reformlar aracılığı ile çözümler sunulmaktadır.²⁶ *Tao* sözcük anlamı olarak “yol” anlamına gelmektedir. Aslında o, yoldan daha fazlasıdır. *Tao*'yu sözcükler ile anlatmak oldukça yetersiz bir algılamaya neden olmaktadır. Çünkü Taoizm öğretisinde *Tao* her şeydir.

Konfüçyüs Lao - Tzu'nun dünyaya egemen olan, her şeyin oluşmasını sağlamış olan iradi güç olarak kabul edilen *Tao* kavramını benimsemekle birlikte, Lao - Tzu'nun felsefesinin benimsediği diğer özellikler bakımından ondan tamamen ayrılmaktadır. Lao - Tzu, *Tao* 'nun insanın ihtiyacı olan her şeyi ona sunduğunu, buna bağlı olarak insanın hükümet de dâhil hiçbir yapı, eşya, kural oluşturmaması, sonsuz bir dinginlik ile kendisini *Tao* 'ya bırakması gerektiğini öğütlemektedir. Konfüçyüs bu görüşlere taban tabana zıt savlar sunmaktadır.²⁷ *Yi*, değişim anlamına gelmektedir. Evrendeki karşıt olan *yin (dişil)* ve *yang (eril)* ilkelerinin karşılıklı etkileşimi ile evrende sürekli bir değişim olmaktadır. Esasen *yang* pozitif, *yin* negatiftir. Çincedeki ideogramlar ise birbirinin

²⁴ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 27 vd.

²⁵ Coşkun Faik Kavala, **Çin Kitabı-Uygarlığın Beş Bin Yılı**, İstanbul, Eylül 2015, s. 113 vd.

²⁶ Erol Anar, “Taoizm üzerine: Tao bir yol'dur ama yol olmayan yoldur”, <http://www.cafrande.org/taoizm-uzerine-tao-bir-yoldur-ama-yol-olmayan-yoldur-erol-anar/>, 20. 09. 2017.

²⁷ Hüseyin Sevinç, “Yunan'ın Çağdaş Uygarlıklarda Toplumsal Gelişmeler, Siyasal ve Dinsel Düşünüş”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2014, s. 245 vd.

karşıtı olguları ifade etmektedir. Bu iki karşıtlık arasında bir çatışma, birbirini yok etme çabası değil, aksine birlikte denge içinde var olma gayesi bulunmaktadır. Bu düşüncede, *yin* ve *yang* arasında birbirinden oluşma ve ayrılmazlık vardır ve buna *hsiang sheng* denilmektedir.²⁸ *Zeyiller*'de cümle içlerinde sık sık “gök-yer”, “alçak – yüksek”, “sert - yumuşak”, iyi - kötü” gibi karşıt kelimeler geçmektedir. Bu, Çin düşüncesindeki ikici anlayışı göstermektedir. Konfüçyüs *Zeyil 4*'de ikici anlayışı şöyle ifade etmektedir: “*Eril ve dişil erdemleriyle (güçleriyle) birleştğinde, sert ve yumuşak bir kalıba konulmuş olur ki yerin göğün bütün fenomenleri onlarda tecessüm eder ve lâtif ruhların güçleri onun sayesinde cevelan eder.*” Taoistler ve Konfüçyüsçülerin sosyal uyumun sağlanması yolunda benimsedikleri siyasal ve ahlâki düşünceler birbirlerinden oldukça farklıdır.²⁹ Konfüçyüsçülük olgucudur. Metafizik ile ilgilenmeyip, onu dışlamaktadır. Bir öğrencisi, Konfüçyüs'e, ruhlara karşı görevlerin ne olduğu ve ölüm ile ilgili düşüncesini sorduğunda, onun cevabı, “*insanlara karşı görevlerimizi bilmezken, ruhlara karşı olanları nasıl bilebiliriz*” şeklinde olmuştur. Konfüçyüsçülüğün bu özelliği, onun Tanrı inancından yoksun olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Konfüçyüs'ün öğretisinde Tanrı inancı bulunmakta, fakat bu inanç bildiğimiz anlamdaki her şeye muktedir ilâhi bir güç değil, daha çok kişisel gelişim ve sosyal düzenin gerçekleşmesinin ve büyüklüğünün belirlenmesinde bir değer olarak kabul edilmektedir.

Çin felsefesindeki temel odak *Tao*'dur. *Tao*, takip edilmesi gereken yoldur. Evrende her şey karşıtı ile birlikte mükemmel bir uyum içerisinde var olmaktadır ve insanlar da ideal bir topluma ulaşmak için evrende olanları yani *Tao* 'yu takip etmelidir. Bu anlayışta ilâhi düzenin rolü, insanın onu taklit ederek sosyal uyuma ulaşmasına vesile olmaktır.³⁰ Yani *Ti'en* olarak adlandırılan Tanrı, burada insanlar kötü olunca

²⁸ Alan Watts, **Suyun Yolu Tao**, İstanbul, Mart 2001, s. 55.

²⁹ Kemal Bakır, a.g.m., s. 244.

³⁰ Kemal Bakır, a.g.m., s. 245.

onları cezalandıran, iyi olunca ödüllendiren, insanların korktukları bir güç olarak değil, bir anlamda, evrende sosyal uyumu sağlamanın büyük çerçevede gösterilen örneği niteliğindedir. Konfüçyüsçülük felsefesinde gök kavramının önemi, ayrıca yer ve *Pan Gu* ile olan ilişkisi ve bunun dünya düzeninin sağlanmasında öz nitelikte olduğu hatırlanırsa, bu durumun bir bakıma, Moğollar ve Türklerdeki Gök Tanrı inancı ile benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir. Bir görüşe göre; Moğollar ve Türkler Çin’i istilâ edince kendi kültürlerini de beraberinde getirmişler ve düşün alanında da doğa felsefesinin etkilerini Çin felsefesinde görmemize sebep olmuşlardır. Konfüçyüs’ün *Lun Yu*³¹ (*Analektler*)’da sıkça bahsettiği *Ti’en*’in, Türklerdeki *Tengri* olduğu iddia edilmektedir. Fakat *Ti’en* ve *Tengri* benzer özellikler gösterse de Konfüçyüs *Ti’en*’i bambaşka şekilde yorumlamıştır. Zira Konfüçyüs *Ti’en*’e bir kişilik yüklemeksizin, ondan her şeyin üstünde olan ahlâki bir güç ve doğanın düzeni olarak bahsetmektedir.³²

1.2.2. Konfüçyüsçülük

Konfüçyüsçülük; ahlâki temelli bir felsefedir. Çin’de, MÖ. 220 – MÖ. 206 yılları arasında hüküm sürmüş Han Hanedanlığı zamanında, Savaşan Beylikler Dönemi yani M.Ö. 5. yy’da yüzlerce felsefe okulu peyda olmasına ve bunlardan dört tanesi ön plana çıkan hayli önemli okullar olmasına rağmen, Konfüçyüs’ün kurucusu olduğu Konfüçyüsçülük, İmparator Wu tarafından devletin temel ideolojisi olarak kabul edilmiştir. Çin’in bin yıl önceki Song Hanedanı zamanındaki ilk başbakanı Zhao Pu, Konfüçyüs’ün öğretilerinin bulunduğu *Lun Yu (Analektler)* kitabının sadece yarısını uygulasa bile tüm dünyayı yönetebileceğini iddia etmiştir.³³ Farklı dönemlerde, devletin önemli kademelerindeki insanların, hatta Tanrı ile ilişkisi kurulan imparatorun bile halktan birinin fikirlerinden oluşan ve bazı kesimlerce soylu olarak bile kabul edilmeyen, Batılıların taktığı isim ile “Konfüçyüs” denen bir vatandaşın öğretilerini

³¹ Konfüçyüsçülük öğretisinin temel kitaplarından olan, Konfüçyüs’ün konuşmaları ve öğrencileri ile diyaloglarını içeren, devlet yönetimi, sosyal düzen, ahlâk ve davranış kuralları gibi konuları içeren eser.

³² Mahmut Aslan, a.g.m., s. 211 vd.

³³ Yu Dan, a.g.e., s. 1.

böylesine yüceltmelerinin ardındaki nedenler ilgi uyandırmaktadır. Bu durumu Londra Üniversitesi Çince Profesörü Sir Robert K. Douglas'ın şu sözleriyle açıklayabiliriz:

“Kırk kuşaktan daha fazla Çinli, bir tek adamın sözlerine mutlak bir biçimde boyun eğdi. Konfüçyüs Çinlilerin en Çinlisi olduğundan, öğretisi, hitap ettiği kesimin doğasına mükemmel uyuyordu. Moğol kafası son derece soğukkanlı ve vesvesesiz olduğundan, bir konu üzerine sorgulamalarını kendi deneyimlerinden öteye götürme fikrine doğası gereği yanaşmaz. Gelecekteki yaşam fikri henüz uyanmadığından, Konfüçyüs tarafından açıklanan basit ve pratik bir ahlak sistemi Çinlilerin bütün ihtiyaçlarını karşılıyordu.”

Douglas bu durumun aynı zamanda Çinlilerin dine ihtiyaç duymama nedeni olarak görmektedir.³⁴ Durum böyle olunca Konfüçyüsçülük; sosyal, siyasal, dinsel ihtiyaçların hepsini kapsayıcı bir düşün olarak belirmiş ve bu denli benimsenmesine güçlü sebepler oluşturmuştur. Çinlilerin Konfüçyüs'ü yüceltmelerinin ve onun öğretisini bu kadar kabullenip önemsemelerinin ardında Çin halkı arasında devlet görevine gelmenin çok önemli bir gaye olmasına bağlı olarak alınan eğitimin sadece memuriyetin gereklerine yetecek kadar olması, ahlâki ve zihni açıdan yeterli olmamasından dolayı bu görevlere gelmek isteyen kişilerin ahlâki açıdan pratikte uygulayabilecekleri düsturları tam anlamıyla bu öğretilerde bulmaları ve öğretinin, kendilerini gerçekleştirebilme imkânı sunması bulunmaktadır. Bu nedenle Çin'de Konfüçyüs özellikle Mandarinler tarafından oldukça benimsenmiş bir öğretmen olmuştur.³⁵

1.2.2.1. Konfüçyüs'ün Hayatı

Bir devlet adamı, siyaset bilimci, eğitimci, düşünür, siyaset teorisyeni, toplumsal lider, reformcu ve Konfüçyüsçülüğü din olarak kabul eden kesimlerce -ki bunlar genellikle Batılılardır- bunlara ek olarak din adamı olarak kabul edilen Konfüçyüs'ün, MÖ. 551'de, günümüzdeki Çin'in güneyindeki Shandong eyaleti olan ve “Konfüçyüsçülüğün Kutsal Kenti” olarak anılan, Lu devletinin Qufu şehrinde doğmuş ve M.Ö. 479'da aynı yerde ölmüş olduğu kabul edilmektedir. Geleneksel sav olan

³⁴ Hung-Ming Ku, a.g.e., s. 49.

³⁵ Daisetz Teitaro Suzuki, a.g.e., s. 79.

sekizinci ay yılının yirmi yedinci gününde doğmuş olduğu tarihçiler tarafından sorgulanmıştır. Günümüzde Doğu Asya’da, Eylül’ün yirmi sekizinci gününün, Konfüçyüs’ün doğum günü olarak kabul edildiği bilinmektedir. Hatta Tayvan’da bu gün “Öğretmenler Günü” olarak kabul edilmektedir ve resmi tatildir.³⁶

Konfüçyüs’ün Çincedeki adına dair farklı kaynaklarda, farklı yazılışlar ile karşılaşılmaktadır. Bunlar arasında, *Kong Qiu*, *Kung Fu*, *Kung-tse*, *Kung-fu-tse* gibi yazılış biçimleri bulunmaktadır. Çin kültüründe soy çok önemli bir yer teşkil ettiğinden, buna bağlı olarak isimlendirmelerde kişinin mensup olduğu soyun ismi öncelikli olarak yazılmaktadır. Yani soy ismi, kişinin isminin önünde bulunmaktadır. Buradaki *Kung* ya da *Kong* isimleri de Konfüçyüs’ün mensup olduğu soyun adıdır. Konfüçyüs’ün adının anlamı ise “Kung neslinden gelen usta” olarak çevrilmektedir.³⁷ Soy bilime göre, Shang sülalesine mensup Sung Dükü Konfüçyüs’ün atalarındandır. Fakat bu durumun bir kanıtı olmamakla birlikte, bu şekilde söylenegelmesinin nedeni, onun mutlaka bir hükümdar soyundan gelmesi gerektiğine karşı duyulan kuvvetli inançtır.³⁸

Asker olan babasının kendisi küçükken vefat etmesinden sonra Konfüçyüs’ün, yaşantısını yoksulluk içerisinde geçirdiği tahmin edilmektedir. Aile durumuna dair çok net bilgiler mevcut olmamasına karşın bir oğlu, kızı, erkek kardeşi ve yeğeni olduğu belirtilmektedir. Konfüçyüs, geçimini sağlamak için birçok işte çalışmış olmasına rağmen kuşkusuz onu o yapan öğrenme isteği sayesinde, yaptığı tüm görevler içerisinde öğretmenliği, öğretisinin oluşması ve yayılması bakımından kilit noktadır. On yedi yaşında, annesini kaybeden Konfüçyüs, araştırmaktan ve düşünmekten hiç vazgeçmemiştir. Bu yaşlarında öğretmenlik yapıp, öğrenci yetiştirmeye başlamıştır. Öğrencilerine tarih, edebiyat ve genel görgü kuralları hakkında bilgiler sunmuştur.

³⁶Wei-Ming Tu, “Confucius and Confucianism”, Walter H. Slote ve George A. De Vos (Ed.), **Confucianism And The Family**, Albany, 1998, s. 8.

³⁷ Kemal Bakır, a.g.m., s. 243.

³⁸ Konfüçyüs, **Analektler**, İstanbul, 2014, s. 10.

Konfüçyüs, yeni bir düzen oluşturmaya çalışmamakta, bilakis kendisini bir aktarıcı, aracı olarak görmüştür.³⁹ Bu nedenle kendisini öğretmeye, araştırıp öğrendiği Çin'in eski toplum ve devlet düzenini, ulaştırabileceği kadar geniş alana aktarmaya adanmıştır. Konfüçyüs, evini bir okul haline getirmiştir. Öğrencileri de ona üst düzeyde bir sevgi, saygı, sadakat ve minnetkarlık ile bağlı olmuştur. Öğrencilerinden birçoğu ondan öğrendiklerini daha sonra, önemli devlet görevlerine gelerek uygulamışlardır. Konfüçyüs kendi ağzından hayatı ile ilgili şunları söylemiştir: “*On beş yaşımda kendimi öğrenmeye verdim. Otuz yaşımda istencime sahip olabildim. Kırk yaşımda kuşkulardan uzaklaştım. Elli yaşımda “göğün buyruğu’nu” öğrendim. Altmış yaşımda sezgi yoluyla her şeyi kavradım. Yetmiş yaşımda doğru olan şeylere zarar vermeden yüreğimin isteklerini yerine getirebildim.*”⁴⁰

Alanyazında, Konfüçyüs'ün devlet kademelerinde çalışıp çalışmadığına dair tartışmalar yer almaktadır. Konfüçyüs'ün, kesin olmamakla birlikte devlet kademelerinde de çeşitli görevlerde bulunduğu belirtilmektedir. Bu görevler arasında; devlet arazileri bekçiliği, hükümet danışmanlığı, valilik, güvenlik örgütü yöneticiliği, adalet bakanlığı gibi önemli nitelikte görevler bulunmaktadır. Lu Devleti'nde adalet bakanlığı yaptığına dair bilgiler, *Tso - chuan*⁴¹, *Mo - tzu*⁴² ve *Meng - tzu*⁴³'da yer almaktadır.⁴⁴ Bu görevlerin isimlerinin kesinliği üzerinde tartışmalar olsa da, devlette faaliyette bulunduğu kanısı hâkimdir. MÖ. 498'den MÖ. 484'e kadar süren seyahatlerinde Konfüçyüs çeşitli eyaletlere ve kentlere giderek, ülkenin içinde bulunduğu huzursuzluk ve karışıklık ortamından sıyrılarak “iyi yönetim” gayesine ulaşmak için gerekli olan nitelikleri yani siyasal ideolojisinin temellerini öğrencilerine aktarmıştır. Yaptığı bu gezilerden *Tso - chuan*, *Meng - tzu* ve *Lun - yu*'da

³⁹ Konfüçyüs, a.g.e., s. 50.

⁴⁰ Konfüçyüs, a.g.e., s. 18 vd.

⁴¹ İlkbahar Sonbahar Dönemindeki toplumsal olaylar hakkında bilgiler içeren eser.

⁴² Mohizm öğretisinin kurucusu Mo - Tzu ile aynı adı taşıyan eser. Türkçeleştirilmiş adı Mozi'dir.

⁴³ Konfüçyüs'ün takipçisi Meng - Tzu ile aynı adı taşıyan eser. Türkçeleştirilmiş adı Mensiyus'tur.

⁴⁴ Konfüçyüs, a.g.e., s. 11.

bahsedilmektedir. Konfüçyüs'ün ilk önce Wei Devletine gittiği belirtilmektedir. Wei Dükü kendisine kalmasını önermiş fakat ilkelerini kabul etmeyince Konfüçyüs teklifi kabul etmeyerek ülkeden ayrılmıştır. Wei'den sonra Ch'en Devletine gitmiş, buradan tekrar Wei Devletine dönmüş ve öğrencisi Jan Chiu'nun kendisini çağırması üzerine tekrar Lu'ya dönmüştür.⁴⁵ Bu geziler sırasında Konfüçyüs birçok el yazması toplamıştır. Şiir kitabı olan *Shih-ching*'i yeniden düzenlediği ve Ritüeller kitabı *Li-chi*'yi düzenlediği ileri sürülse de genel kanı Konfüçyüs'ün hiç kitap yazmadığı ve yeniden düzenlemediği yönündedir. Konfüçyüs, birçok kitap okumuş ve bunları, öğretisini oluşturmakta kendi düşünceleriyle harmanlayarak kullanmıştır demek daha doğru olacaktır.⁴⁶

Konfüçyüs'ün MÖ. 484 yılında yetmişli yaşlarında Lu Devletine döndüğü yıl oğlu, iki yıl sonra da en büyük öğrencisi olan Yan Hui ölmüştür. Konfüçyüs yaşadığı dönemde, öldükten sonra olduğu gibi değer görmemiştir. MÖ. 479 yılında, öldükten sonra, gelip geçen dönemin karışıklığına ve istikrarsızlığına rağmen, miras bıraktığı öğretilerinin benimsendiği okullar varlıklarını sürdürseler de ancak barış dönemine ulaşıldığı vakit etkin olarak faaliyet gösterebilmişlerdir.⁴⁷ Konfüçyüs öldüğünde öğrencilerinin mezarı başında üç yıl yas tuttıkları belirtilmektedir. Konfüçyüs'ün yaklaşık üç bin kadar öğrencisi olduğu, bunlardan yetmişinin olağanüstü bilgelik ve erdeme sahip kişilerden oluştuğu söylenmektedir. Öğrencilerinin, Konfüçyüs öldükten sonra onun öğretisini geliştirip, yaymalarıyla, neredeyse tüm Doğu Asya'da Konfüçyüsçülüğün benimsenmesine, devlet ideolojilerinde ve toplumda etkilerinin görülmesine katkıda buldukları belirtilmektedir.

⁴⁵ Konfüçyüs, a.g.e., s. 11.

⁴⁶ Konfüçyüs, a.g.e., s. 12.

⁴⁷Thomas Cleary (İngilizceye çeviren ve sunan), **Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri: Konfüçyüsün Öğretilerinin Otantik I Ching Düzenlemesine Göre Özlü Bir Etik, Bilgelik Derlemesi**, İstanbul, 1997, s. 25.

1.2.2.2. Konfüçyüsçülüğün Kökeni ve Temel Kaynakları

Konfüçyüsçülük; Çince’de tam karşılığı bulunmayan, bir dünya görüşü, sosyal ahlâk sistemi, siyasi ideoloji, ilmi gelenek ve hayatın yoludur. Bazen din olarak da addedilmektedir.⁴⁸ Konfüçyüsçü okulun öğretisi; Çince ifadesi olan *Ru Jia (Ju Jia)* teriminden, anlamını kapsamada yeterli olmayan şekilde, *Konfüçyüsçülük* olarak çevrilmiş ve bu şekilde ifade edilmektedir. Fakat *Ru Jia (Ju Jia)*’nın asıl anlamı; “bilginler ailesi” demektir ve bir aile kütüğü, okul veya öğrenme geleneğini ifade etmektedir.⁴⁹ Bilgin Liu Xin, *Ru*’nun anlamının özünü; işlevi yönetenlerin *Yin – Yang*’ın yolunu takip etmesine yardımcı olmak ve insanları eğitim yoluyla aydınlatmak olan bir devlet dairesi (*Situ zhi guan*)’ne dayandırmaktadır. 20. yy’ın başlarına kadar *Ru*’nun anlamı hakkında farklı görüşler olmakla birlikte genel kabul Liu Xin’in yorumu olmuştur. Fakat 20.yy’ın başlarında Çin’de Batılı bilimsel metodoloji ile tanışılmasıyla *Ru*’nun özü hakkında farklı görüşler ortaya çıkmış ve Zhang gibi kimi bilginler Xin’in görüşünü savunmaya devam ederken, Kang Youwei ve Hu Shi gibi kimi bilginler ise *Ru*’nun karakterinin özünün bir devlet dairesinden kaynaklanmadığını savunmuşlardır. Fakat iki görüşte de *Ru*’nun üyeleri, öğrenme ve eğitim ile ilişkilendirilmiştir.⁵⁰

Konfüçyüsçü öğretisi esasen tamamen yeni olarak adlandırabileceğimiz bir felsefi sistem ortaya koymamıştır. Geçmiş - özellikle Zhou Hanedanı dönemi - altın çağdır ve öğretilerde vurgulanmak istenen, geçmişteki iyi yönetimi inceleyip, dinamiklerini bulup, bunları çağın gereklerine göre düzenleyip, uygulamak olmuştur. Bununla ilgili olarak Konfüçyüs, *Lun Yu*’da şöyle söylemektedir: “*Zhou sülalesi, önceki iki hanedanın kültüründen yararlanmıştı. Böylece o (Zhou hanedanı), nasıl da yetkindir! Bunun içindir ki, ben Zhouları izliyorum.*”⁵¹ Kendisini bir aktarıcı olarak tanımladığı, *Lun*

⁴⁸ Wei-ming Tu, “Confucianism”, <https://global.britannica.com/topic/Confucianism>, Encyclopedia Britannica, 04.04.17.

⁴⁹ Wei-Ming Tu, a.g.e., s. 3 vd.

⁵⁰ Xinzhong Yao, *An Introduction to Confucianism*, Cambridge, 2000, s. 18 vd.

⁵¹ Konfüçyüs, a.g.e., s. 27.

Yu'daki şu sözlerinden anlaşılmaktadır: “Ben yaratıcı olmaktan çok aktarıcıyım. Eskiye sever ve ona inanırım. Bunun için yaşlı Pang ile kendimi karşılaştırmayı göze alabilirim.”, “Ben doğuştan bilgisi olan bir insan değilim. Eskiye seven ve onu aramayı zevk edinen bir insanım.”⁵² Konfüçyüsçü öğretinin temel olarak yoğunlaştığı ilke ise ahlâktır. Zaten Çin felsefesi temelde bir ahlâk felsefesi niteliğindedir. Temeldeki ahlâk anlayışı ve bunun Konfüçyüsçü biçimde yorumlanması ile birey, toplum ve devlet ile ilgili çıkarımlarda bulunmaktadır. Konfüçyüsçü öğretinin temel kaynakları olarak “Beş Klasik”ten bahsedilmektedir. Bu klasikler şunlardır:

1. *Belgeler Kitabı (Tarih Kitabı, Şujing, Şangşu, Shujing)*: Bu kitap, Zhou Krallığı'ndan başlamak üzere, eski önemli kişiliklerden bahsedilen belgelerin bir derlemesi şeklindedir.
2. *Şiirler Kitabı (Şijing)*: Zhou Dönemi şarkı ve şiirlerinin derlemesi şeklindedir.
3. *Değişimler Kitabı (Yijing, Yi Ching, I-Ching)*: Kehanet niteliğinde bir kitaptır.
4. *Ayinler (Li)*: Dinî ayin metinleri şeklindedir ve üç kitabın toplamından oluşmaktadır.
5. *Yaz ve Güz Yıllıkları (Çunqiu)*: Lu Krallığı'nın MÖ. 722 – MÖ. 481 yılları arasındaki kısa bir tarihi niteliğindedir. Bunu Konfüçyüs'ün derlediği düşünüldüğünden önemli incelemelere konu olmuştur.⁵³

Bunların dışında içeriği Konfüçyüs'ün öğrencileri ile yaptığı sohbetler, şekli ise genellikle öğrencilerin Konfüçyüs'e çeşitli konularda sorular sorması ve üstadın da cevaplaması görünümünde olan *Lun Yu*, Türkçeye çevrilmiş biçimi ile *Seçmeler*, *Konuşmalar* ya da *Analektler* olan kitap, Konfüçyüs'ün düşüncelerini direkt naklettiğinden dolayı önem arz etmektedir.

⁵² Konfüçyüs, a.g.e., s. 50 vd.

⁵³ Charles Holcombe, **Doğu Asya Tarihi - Çin Japonya Kore: Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar**, İstanbul, Nisan 2016, s. 55.

Konfüçyüs hayatta iken düşünceleri çok benimsenip yayılmamıştır. Çeşitli devlet kademelerinde görev yaptığı bazı kaynaklarca belirtilse de bu durum kesinlik belirtmemekte, diğer bazı kaynaklarla uyuşmamaktadır. Konfüçyüs'ün düşüncelerine, 2. yy'a doğru feodal yapının yerini yavaş yavaş merkezi, güçlü, birleşik bir Çin oluşturmaya başlayan Han Hanedanı döneminde çok değer verilmiş, mevcut yapısı feodal olan ülkede, Konfüçyüs'ün öğretisinin fayda sağlayacağı fark edilmiş ve felsefe bu dönemde devlet yönetiminde oldukça etkili olmuştur. Konfüçyüs öldükten sonra öğretisinin devamını sağlama, geliştirme ve zamanla devletin temel ideolojisi olmasına kadar geçen süreçte, öğrencisi Tseng-Tzu, torunu Tzu-Ssu, Mensiyus ve Xunzi (Hsün-Tzu)'nin katkıları olmuştur.

BÖLÜM 2

KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİM: ERDEM İLE YÖNETME

Konfüçyüsçülük uzakdoğu’da uzun yıllar boyunca toplumsal, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayatı etkilemiş olan, ahlâki temellere dayanan felsefi bir öğretilerdir. Bu öğreti, yönetim kavramı üzerinde özenle durmaktadır. Bunun nedeni, Çin felsefesindeki “uyum” kavramı ile ilişkilidir. Uyum, Çin felsefesinin öteden beri üzerinde durduğu bir konudur. Konfüçyüs’ün yaşadığı dönemde de uyum, temel tartışma konularından olmuştur.

Konfüçyüsçülükte uyum, çeşitlilik ve sosyal hiyerarşi içerisinde tanımlanmıştır. Siyasi, ahlâki, estetik, her alanda uyumdan bahsedilmektedir. Bununla birlikte uyum ancak, *li* (ritüel) ve *li yue* (müzik) kavramlarıyla birlikte bir tanımlama yapıldığında anlamını tam olarak bulmaktadır. Bunu kanıtlar nitelikte uyum kavramının anlamının, Konfüçyüs’ün en eski yazılarında daha çok, seslerle ve bu seslerin birbiriyle etkileşime geçiş şekliyle ilişkisi olduğu görülmektedir.⁵⁴ Uyumun bu şekilde algılanışı, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi’nde (M.Ö. 770 – MÖ. 476) bu konuda yazılan klasiklerden biri olan *Guoyu*’dan anlaşılmaktadır. Buna göre uyum, yalnızca seslerin birbiriyle etkileşime geçmesi ile de değil, aynı zamanda seslerin birbiriyle destekleyici, tamamlayıcı ve dengeleyici bir şekilde etkileşime geçmesiyle oluşmaktadır.⁵⁵

Konfüçyüsçü düşüncenin sunduklarına göre, doğada kusursuz bir uyum bulunmaktadır. İnsanlar doğayı taklit yolu ile her alanda uyum oluşmasını sağlayarak, devletin nihai amacı olan “muhteşem uyum toplumu”na ulaşabilirler. Tüm alanlarda

⁵⁴ Chenyang Li, “The Confucian Ideal of Harmony”, **Philosophy East and West**, Ekim 2006, s.584.

⁵⁵ Alan K. L. Chan, Yuet-Keung Lo (Ed.), **Philosophy and Religion in Early Medieval China**, 2010, s. 142., aktaran, Cemre Pekcan, **Çin’in Uluslararası Sisteme Bakışı ve ABD’ye Yönelik Dış Politikası (2003-2013)**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çanakkale, 2015, s. 33.

uyumu sağlamak “muhteşem uyum toplumu”na giden yolda bir bütünün parçaları niteliğindedir. Yönetim ise, “muhteşem uyum toplumu”na giden yolda kilit noktadır. Bu yönüyle, uyumun hâkim olması gereken en önemli alanlardan birinin yönetim olduğu açıktır. Bunun nedeni, yönetenlerin insanlara uyuma giden yolda erişilmesi gereken *junzi* (erdemli insan) kademesi için örnek olacak ve rehberlik edecek olan kişiler olmalarıdır. Konfüçyüsçü düşüncede “muhteşem uyum toplumu”na ulaşabilme yolunda benimsenmesi ve gerçekleştirilmesi gereken bir takım değerler bulunmaktadır. Kişiler arası doğru ilişkiler kurulması bu değerlerden bir tanesidir. Toplumda, Konfüçyüsçü öğretide *wulun* olarak adlandırılan beş temel ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkilerin gerektirdiği şekilde davranılması uyumu sağlayacaktır. Konfüçyüs’ün uyum kavramını sosyal hiyerarşi içerisinde tanımlamasından kasıt budur. Uyuma giden yolda bir diğer konu, Konfüçyüsçülüğün temel değerlerine uygun hareket etmektir. Konfüçyüs, iyi bir yönetimin sorumluluk kapsamına sadece yakınındaki değil, uzaktaki insanların da refahının sağlanmasını katan bir anlayışa sahiptir. Bu bağlamda, dünyaya bir ev benzetmesi yaparak, var olan her şeyi kapsayacak şekilde, içindekilerin bir aile, insanların da kardeş olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, Konfüçyüsçülüğün sunduğu temel değerlerin tam anlamıyla yerine getirilmesi ile refah toplumuna ulaşılacak ve zamanla da evrensel uyum oluşacaktır.

Konfüçyüsçülük, Doğu Asya’da kimi zaman oldukça etkili olmuş ve devletlerin temel ideolojisi haline gelmiş, kimi zaman ise bizzat devlet tarafından yasaklanmıştır. Aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde, dönemseller getiriler ve gereklilikler ile birlikte öğretide gelişmeler yaşanmıştır. Konfüçyüsçülüğün gelişim tarihini, Konfüçyüsçü bilginlerden biri olan Mau Zongsan (1908-1995) tam anlamıyla çağ olarak adlandırılabilir üç ayrı döneme ayırmış ve bu teorisi öğrencileri tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre Konfüçyüsçülüğün üç çağından ilki; Konfüçyüs,

Mensiyus ve Xunzi'den Dong Zhangshu⁵⁶'ya kadar olan dönemdir. İkinci olarak, Neo-Konfüçyüsçülüğün doğuşu ve Konfüçyüsçülüğün Doğu Asya'nın diğer kısımlarına dağılması ile başlayıp Çin ve Doğu Asya'daki egemenliğinin ortadan kaldırılması ile biten dönem gelmektedir. Son dönem ise siyasal, toplumsal ve düşünsel bir reform hareketi olan "4 Mayıs Hareketi"⁵⁷ (1919) ile başlayıp halen süregelmekte olan dönemdir. İlk dönem Konfüçyüsçülüğün özünün hâkim olduğu ve geleneğin temel görüş olarak kabullenildiği İlkbahar-Sonbahar Döneminden Han Hanedanlığı'nın sonuna; ikinci dönem ise Song Hanedanlığı (960-1279) zamanından 20.yy'ın başlarına kadarki zaman aralıklarına tekabül etmektedir. Üçüncü dönem modern Konfüçyüsçü bilgilerin Konfüçyüsçü doktrinleri Batı gelenekleri ışığında yeniden yorumlayıp yaydıkları bir özellik göstermektedir.⁵⁸

Konfüçyüsçülüğün gelişim tarihi Xinzhong Yao tarafından da incelenmiş ve beş döneme ayrılmıştır. İlk dönem, Konfüçyüs'ün öğretisinin klâsik şeklini aldığı İlkbahar - Sonbahar Dönemi (MÖ. 770 - MÖ. 476); ikinci dönem, "Legalist Okul", "Yin-Yang ve Beş Element Okulu", "Moist Okul" ve "Taoist Okul" ile etkileşimi sonucu yeniden şekillenerek doktrinin imparatorluk ihtiyaçlarına göre dönüştürüldüğü Qin Hanedanı Dönemi (MÖ. 221 - MÖ. 206); üçüncü dönem, Konfüçyüsçülüğün sosyal ve dinî yaşamdaki otoritesini yeniden kazanarak, Budist ve Taoistlerin çıkardığı zorluklara karşı yeni bir formunun oluşturulduğu Song (960-1279) - Ming Hanedanlıkları (1368-1644) dönemi, dördüncü dönem, varyasyondaki Konfüçyüsçülük dönemi ve son dönem ise biçimlendirilmedeki Konfüçyüsçülük dönemidir.

Bu bağlamda tezin bu bölümünde, Konfüçyüsçü yönetim düşüncesi kapsamında, Konfüçyüsçü ve onun geliştirilmiş formu olan Neo – Konfüçyüsçü öğretinin ikisi birden ele alınacaktır. Yönetim düşüncesi, Konfüçyüs'ten başlayarak, sırayla Mensiyus, Xunzi

⁵⁶ Tang Hanedanlığı (618-907)'nin son dönemlerindeki komutanı.

⁵⁷ Çin'de 1919'da ortaya çıkan, emperyalizm karşıtı "Yurtsever Öğrenci Hareketi".

⁵⁸ Xinzhong Yao, a.g.e., s. 6.

ve sonrasında Neo – Konfüçyüsçü düşünce dâhilinde Zhu Xi'nin yorumları ile incelenecek ve Koreli Neo-Konfüçyüsçü bilginlerin yorumlamaları belirtilecektir.

2.1. KONFÜÇYÜŞÇÜ YÖNETİMİN ÖZELLİKLERİ

Yönetim; meşruiyetin kaynağı, eylemlerdeki resmi kriter ve ilişki ağları olmak üzere kategorilendirildiğinde, Batılı düşünce ve Konfüçyüsçü düşünce arasındaki farklar açıkça görülebilmektedir. Batılı yönetim düşüncesinde meşruiyetin kaynağı, kanunilik, uzmanlık ve verimlilik; eylemlerdeki resmi kriter kanun ve kurallardır. Batılı yönetim düşüncesinde ilişki ağları ise profesyonel niteliktedir. Konfüçyüsçü düşünceye baktığımızda bu durumdan oldukça farklı bir manzara ile karşılaşırız. Konfüçyüsçü düşüncede yönetimde meşruiyet kaynağını; ahlâk, iyi niyet ve bilgin ruhtan almaktadır. Eylemlerin resmi kriteri doğruluk, adab-ı muaşeretir. Yönetimdeki ağlar ise okul ve aile temellidir.⁵⁹

Konfüçyüs'ün devlet yönetimi hakkındaki görüşleri *Lun Yu* (Analektler)'da açıkça görülmektedir. Konfüçyüs, devlet yönetiminde temele “erdem”i koymaktadır. “Ülkesini erdemle yöneten kimse, yerini her zaman koruyabilen ve bütün yıldızların kendisine uyduğu kutup yıldızıyla karşılaştırılabilir.”⁶⁰ Öğretideki temel amaç, erdemli bir devlet yönetimi ile güveni yeniden sağlamak ve toplumu, manevi değerleri olan bir topluluğa dönüştürerek, “muhteşem uyum toplumu”na ulaşmaktır. Bunu yaparken yöntem; “toplumda ve siyasette insanın önemszenmesi” şeklinde vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, *junzi* yani erdemli insan kavramının önemi üzerinde durulmaktadır. Konfüçyüs erdemden *Lun Yu*'da şu şekilde bahsetmektedir: “*Erdem bir insan için su ve ateşten de önemlidir. Ben ateş ve su içinde ölen insanlar gördüm, ama erdem içinde*

⁵⁹ Dong Won Kim, “Korean Confucianism and its Moral Implication for Good Government: Ethical Legitimacy and Endeavor of Joseon Scholars”, http://m.kapa21.or.kr/datasearch/data_download.php?did=7233, ss. 1-18, s. 15.

⁶⁰ Konfüçyüs, a.g.e., s. 18.

ölenleri görmedim.”⁶¹ Devlette yönetim kadrolarında görev alacak kişiler erdem ve bilgi sahibi kişiler arasından seçilmelidir. Yani yönetim *junzi*ler sorumluluğunda olmalıdır. Uyumlu bir topluma giden yolda temel rolü oynayan *junzi*, Konfüçyüs’ün öğrencisi olan Zeng-zi’ye göre; açık görüşlü ve yürekli olmalıdır. Çünkü yükü olan “insanlık” ağır ve yolu uzundur.⁶² Konfüçyüs’e göre her bir insan *junzi* olabilmek için yeterli güç ve kapasiteye sahiptir. Ona göre birey doğuştan iyi olduğu için bencil çıkarları olmayacaktır. Birey öncelikli olarak kendisini değil toplumu ve devleti düşünüp, hareketlerini buna göre yönlendirecek, böylelikle topluma ve devlete değil zarar vermek, aksine faydalı olacaktır. Bu durum da sosyal uyum ve düzeni sağlamaya katkıda bulunacaktır.

Kişinin *junzi* makamına erişebilmesi için dört temel ilke olan *xiao* (atalara saygı), *jen* (iyilikseverlik), *yi* (adalet) ve *li* (ritüeller)’i tam olarak uygulaması gerekmektedir. Bu durum sıradan insanlar için olduğu kadar yöneticiler ve hükümdar için de geçerlidir. Doğru yönetimi hâkim kılarak uyuma ulaşma gayesi ile hareket eden devlet, yönetimdeki davranışları ile halka örnek olmalıdır. Çünkü Konfüçyüsçü öğretide devlet yönetiminde iyi örnek olma ve karşılıklılık değerleri esastır. Eğer hükümdar ve yöneticiler, dört temel ilke olan *xiao*, *jen*, *yi* ve *li*’yi benimser ve uygular ise erdemli olmakta, halk tarafından benimsenip itaat edilmektedir. Hükümdar ve yöneticilerin bu değerleri tam anlamı ile benimseyip uygulaması ile yalnızca iyi yönetim gerçekleştirilmeyecek, aynı zamanda halka örnek olunacak ve bireylerin *junzi* olmaları yolunda onlara yardım edilerek Konfüçyüsçü devletin nihai amacı olan “muhteşem uyum toplumuna ulaşma” yolunda önemli bir basamak görevi görülecektir. Bununla birlikte *junzi* olan hükümdar ve yöneticiler yeni, radikal bir düzen oluşturmaya çalışmamakta, aksine insanların yüzyıllardır sosyal dayanışma içerisinde yaşamasını

⁶¹ Konfüçyüs, a.g.e., s. 118.

⁶² Wei-Ming Tu, a.g.e., s. 12.

sağlayan ve refah halinde olmalarına olanak veren kurumları yeniden düzenlemek ve canlandırmak amacındadır.

2.1.1. Temel Konfüçyüsçü Yönetim İlkeleri

Konfüçyüs'ün öğretisinde temelde “ahlâk” bulunmaktadır. Dünyadaki tüm düzen bu kavram ile “ideal”e ulaşmaktadır. Ahlâk kavramını incelediğimizde, *Lun Yu*'da bahsedilen dört temel kavram ile karşılaşmaktayız. Bunlar; *xiao*, *jen*, *yi* ve *li* kavramlarıdır. *Xiao* ile atalara saygı ve hürmet ifade edilmektedir. *Jen* kavramı, tam karşılığını vermese de, Türkçedeki şefkat, sevgi, iyilikseverlik, insanlık, insancılık sözcükleri ile ifade edilebilmektedir. *Yi*, adalet olarak karşımıza çıkmakta ve son olarak *li* ise ahlâki düzen, tören, merasim, ayin, ritüel olarak ifade edilmektedir. Konfüçyüsçü yönetimde bu temel ilkeler hâkimdir. Bu ilkeler erdemli yönetim idealinin olmazsa olmazlarıdır. Konfüçyüs'ün öğretisinde devlet yönetimi anlayışı, temel kaynağını Konfüçyüsçülüğün dört temel değerinden olan *xiao*, yani atalara saygıdan almaktadır. Bu nedenle; Konfüçyüs öğretisinin bu temel dört kavramını öncelikle *xiao* kavramı ile başlayarak inceleyeceğiz. Bu süreç sonunda da karşımıza “erdem” kavramı çıkacak.

2.1.1.1. Xiao İlkesi: Atalara Saygı

Çin toplumunda aile öteden beri çok önemli bir kavramdır. Atalara ve aileye üst düzeyde saygı ve hürmet, Konfüçyüs'ten önceki çağlardan gelen bir durumdur. Konfüçyüsçü felsefede de anne babaya ve aileye saygı önemli yer tutmaktadır. Konfüçyüs, *junzi* (erdemli insan) olma yolunda atalara saygıyı, *xiao* kavramı ile felsefesinin dört temel ilkesinden biri haline getirmiştir. Anne babaya saygı öncelikle kişinin dünyaya gelmesinin sebebi ve kaynağı oldukları, aynı zamanda onun için fedâkarlıktan kaçınmadıkları için gereklidir. *Xiao* iki türdür: Fiziksel *Xiao* ve Kutsal *Xiao*. Fiziksel *Xiao*, anne babaya yardım etmek; Kutsal *Xiao* ise anne baba yaşadığı müddetçe onların maddi, manevi rahatlık ve huzurunu sağlamak anlamına

gelmektedir.⁶³ Tzu - Yu, hocasına anne babaya bağlılığın ne olduğunu sormuş ve şu cevabı almıştır: “Bugünlerde anne babaya bağlılık demek, bir kimsenin ailesini geçindirmesi olarak anlaşılıyor. Ama köpek ve atlar da aynı şeyi yaparlar. Saygı olmazsa bunu ötekenden nasıl ayırabiliriz?” Ayrıca xiao ile ilgili Lun Yu’da Konfüçyüs’ün şu söylemleri kavramın içeriğini gözler önüne sermektedir: “Yaşarken, ailemize terbiye gereklerine göre hizmet etmeliyiz. Öldükleri zaman tören kurallarına göre onları gömmeli ve kurbanlar sunmalıyız.”, “Aileniz yaşıyorken uzak yerlere gitmeyin. Gitseniz bile belirli bir yeriniz olmalı.”, “Bir kimse üç yıl babasının yolundan giderse, ona anneye babaya bağlı bir kimse denir.”⁶⁴ Bu söylemlerinin yanında Konfüçyüs’ün Şujing (Belgeler Kitabı, Tarih Kitabı)’ten şu sözleri, xiao’nun rolünün siyasi hayattaki işlev ve etkisine örnek teşkil etmektedir: “İyi bir evlat ve kardeşlerine arkadaşça davranan kişi devlet üzerinde güç öne sürebilir.”⁶⁵

Konfüçyüs’ün öğretisinde xiao, yani atalara saygı, ülke yönetmenin temeli niteliğindedir. Qin ve Han Hanedanlıkları zamanında “Aileye Hürmet Klasığı” adında bir Konfüçyüsçü eser derlenmiş ve Güney Song Hanedanlığın’dan sonra “On Üç Klasik Eser” arasına girmiştir. Eserde, hükümdarın ülkeyi yönetirken hangi ilkelerden meşruiyetini aldığı, insanların davranış şekli ve aile ilişkilerinin nasıl yönetilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.⁶⁶ Bu eserin içerdiği ilkeler geleneksel Çin düşüncesinde kendisine önemli bir yer bulmuştur.

2.1.1.2. Jen İlkesi: İyilikseverlik

Jen’in Çince karakterler ile yazılışına bakıldığında iki mürekkep ideogramdan oluştuğu görülmektedir. Bunun anlamı, her insanın içsel iki karşıt duygu barındırdığıdır. Bu açıklama, bizi daha önce bahsettiğimiz doğadaki her şeyin uyum içinde olduğu ve

⁶³ Konfüçyüs, a.g.e., s. 6 vd.

⁶⁴ Konfüçyüs, a.g.e., s. 19 vd.

⁶⁵ Wei-Ming Tu, a.g.e., s. 12.

⁶⁶ Haiming Wen, Çin’de Metafizik, Epistemoloji, Siyaset Felsefesi ve Karşılaştırmalı Felsefe, İstanbul, 2014, s. 37.

insanların bunu taklit etmeleri durumunda refahın hâkim olacağına olan inanca götürmektedir. Yani *Tao* düşüncesine, evrensel uyuma. Bu durum da bireyi erdeme götürmektedir. Zaten yazında, *jen*'den bazen direkt "erdem" olarak da bahsedilmektedir.

İnsanın tüm eylemlerinin kaynağında *jen* vardır. Konfüçyüs'e göre insan özünde iyidir. Erdemlerin en yücesi *jen*'de, kişi kendisini düşünür gibi diğer insanları da düşünmektedir. Zira *Lun Yu*'da Konfüçyüs şöyle söylemektedir: "*Bir genç, evinde anasına ve babasına bağlı ve öteki büyüklerine saygılı olmalıdır. Sonra, ciddi ve dürüst olmalı, herkese sevgi göstermeli ve iyi kimselerle arkadaşlık etmelidir. Fırsat bulduğu zaman da onların bilgi edinmesine yardım etmelidir.*"⁶⁷ Burada, Konfüçyüsçü öğretinin diğer kavramlarından olan kolektivizm ve hiyerarşinin önemini görmekteyiz. Bu düşünceye diğer bir örnek olarak, yine Konfüçyüs'ün *Lun Yu*'daki şu söylemi de verilebilir: "*Hep kendi çıkarını göz önünde tutmaya çalışan kimse, pek çabuk düşman kazanır.*"⁶⁸ Yine Konfüçyüs'ün "*Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına da yapma*" şeklindeki söylemi *jen*'in anlaşılmasında başvurulacak en açık ve net ifadelerindendir. *Jen*'in uygulama yolları, Konfüçyüs'ün *chung* olarak adlandırdığı, olumlu yön olan, "başkalarına insafli olma" anlamına gelen ifade ve "kendin için istediğin şeyi başkalarına yap" deyişi ile örneklendirilmektedir. *Shu* yani "özgecilik" olarak adlandırılan olumsuz yön ise: "Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına yapma"dır. Konfüçyüsçü öğretilerde, bireyin kendini geliştirmesi ve kendini gerçekleştirmesinin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Birey bunu ancak diğer bireylerle etkileşimde olarak sağlayabilmekte ve böylece evrensel uyumun tezahürü olan dünyada kendine yer bulabilmektedir.

⁶⁷ Konfüçyüs, a.g.e., s. 14.

⁶⁸ Konfüçyüs, a.g.e., s. 33.

2.1.1.3. Yi İlkesi: Adalet

Yi kavramı Türkçe'ye adalet, doğruluk, dürüstlük olarak çevrilebilmektedir. Konfüçyüsçü anlayışta yardımlaşma önemli yer tutmaktadır. Herkes zor durumda olan, çeşitli problemlere sahip diğer insanlara, bu durumdan kurtulmaları için yardım etmelidir. Fakat harekete geçmeden önce, kişinin neyin doğru neyin yanlış olduğunu değerlendirmesi gerekmektedir. *Yi*'nin özünde doğru ve yanlış ayırt edebilme yetisi ve ahlâki olarak iyiye meyil vardır. Yani kişi, seçim yapması gereken bir durum ile karşılaştığı zaman kendi yararına olanı değil, sosyal düzen için yararlı olanı seçerek ahlâki değerlere ve *yi*'ye uygun davranmış olmaktadır. *Yi*'ye uygun davranıldığında ise *jen* yani insancılık pekişmiş olur. Böylece temel hedef olan, *junzi* olma yolu ile sosyal uyumun sağlanması hedeflenmektedir. Kral ve yöneticiler de *junzi* olarak halka karşı adaletli olmalıdır. Konfüçyüs'ün yönetim felsefesinde *yi* (adalet) o kadar önemli yer tutar ki, hükümdarın adaletten yoksun bulunması halkın nezdinde ona meşruiyetini kaybettirebilmektedir. Sosyal uyuma ulaşabilme yolunda en önemli görev kral ve yöneticilere düştüğünden, bu amacın gerçekleştirilmesinin olmazsa olmazlarından olan *yi* ilkesi Konfüçyüsçü yönetim felsefesinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.1.4. Li İlkesi: Ritüeller

Li kavramı Türkçe'ye; ritüeller, adetler, töreler, ayinler ve törenler olarak çevrilebilmektedir. Konfüçyüsçü düşüncede ideal toplum düzeni oluşturmak adına, kişilerarası ve devlet ile kişiler arasındaki her türlü ilişki, *li* tarafından düzenlenmektedir. Konfüçyüs öncesi antik Çin'de ise *li*'nin kapsamına; tapınaklarda, kurban törenleri gibi çeşitli ritüeller vasıtası ile atalara olan saygı ve minnettarlığın gösterilmesi girmektedir. İmparator da “cennetin oğlu” unvanı ile evrensel ve dolayısıyla sosyal düzenin korunması adına yapılan törenleri yöneten kişidir. İmparatorluk hükümeti, bünyesinde bir Tören Kurulu barındırmaktadır. Her yıl düzenlenen “cennete ibadet” gününde cennetin yanı sıra, ölmüş atalara saygı sunulan

ritüellerde imparatorluğun sürekliliği dile getirilip, hanedanlıkların üzerinde meşruiyeti sağlanmaktadır. Bu durum bizlere, *li*'nin siyasi alandaki tezahürünü göstermektedir.

Konfüçyüsçü anlayışta yönetimin ana eksenini erdemdir. Yönetici, erdemli olmak zorunda ve erdemli olmaya giden yolda *li*'nin kurallarına uymalıdır. Bu şekilde de *junzi* (erdemli insan) olma yolunda ilerlemektedir.⁶⁹ *Lun Yu*'da Konfüçyüs; “*Hükümdarlar törenlere dikkat ederlerse, halk hemen onların hizmetine koşar*”⁷⁰ demektedir. Halk ancak yönetici erdemli olduğunda ve *li*'yi yerine getirdiğinde ona itaat etmekte ve böylece sosyal uyum oluşmaktadır. *Li* ile *jen* birbiri ile etkileşim halinde kavramlardır. *Li* doğru şekilde ve tam olarak uygulandığında, *jen*'in gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte *li*, sadece dinsel törenleri ifade etmemekte; sosyal hayat içinde, kişilerin birbirlerine saygı ve sevgilerini sunarken kullandıkları en ufak selamlaşmayı bile kapsamaktadır. Devlet işlerinde görev alacak memurların da nezaket kurallarını öğrenmeleri gerekmektedir. Fakat bu nezaketin yalnızca fiziksel olarak gösterilmesi yeterli gelmemektedir. Memurlar, *li*'yi içselleştirilerek davranışlarını yönetebildikleri zaman *li* tam olarak uygulanmış olmaktadır.⁷¹

Konfüçyüs'ün görüşüne göre, sosyal uyuma ulaşma yolunda temel dört ilke olan *xiao*, *jen*, *li*, *yi* birbirleriyle ilişkili olarak işlev görmektedir. Konfüçyüs *junzi* olabilmek ve sosyal uyuma ulaşabilmek için *li*'ye hayati derecede önem vermektedir. *Li*'ye ulaşmak, onu olması gerektiği gibi uygulamak ve ona boyun eğmek, birey ve insanlık erdemi için şarttır. Eğer öğrenilmiş ve kabul edilmiş bir düzen yok ise, uygun olmayan bir ortamda, kelimeler bağırarak söylenir ve düzen ile geleneğin gücünden yakarma

⁶⁹ S. Can Yolaç, a.g.e., s. 57 vd.

⁷⁰ Konfüçyüs, a.g.e., s. 110.

⁷¹ Konfüçyüs a.g.e., s. 6.

olursa, tören tam anlamı ile uygulanmamış olur. Bu durumda da *li*'nin gücünden bahsedilememektedir.⁷²

2.1.2. Hiyerarşi

Konfüçyüs, dönemindeki toplumsal ve sosyal düzensizliğin varoluş nedeninin, isimler ve özlerinin uyuşmaması, yani herkesin özüne uygun davranmaması olduğunu düşünmektedir. Bu durumun aşılıp, sosyal düzene ulaşılması için de isimlerin ıslahının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Konfüçyüs *Lun Yu*'da bu konu hakkında “*Yönetici yönetici, bakan bakan, baba baba ve oğul oğul olsun*” demektedir.⁷³

Konfüçyüs'ün sunduğu bu düşünce, toplumda hiyerarşik düzenin sağlanması amacıyla yöneliktir. Konfüçyüsçü düşünce, katı hiyerarşik bir toplum yapısı öngörmektedir. Bu anlayışa göre beş temel hiyerarşik ilişki bulunmaktadır. Buna *Wulun* denilmektedir. Bunlar; “hükümdar - halk”, “baba – oğul”, “koca – karı”, “ağabey – kardeş” ve “arkadaş – arkadaş” arasındaki ilişkilerdir. Arkadaş ve arkadaş ilişkisi dışındaki diğer tüm ilişkilerde saygı - itaat mekanizması işlemektedir. Hükümdar iyiliksever, halk ve memurlar sadık; baba nazik, oğul itaatkâr; koca adil, karı itaatkâr; ağabey düşünceli, kardeş itaatkâr olmalıdır. Arkadaşlar ise karşılıklı olarak birbirine sadık olmak zorundadır.⁷⁴ Bunun yanında insanlar arası tüm ilişkilerde samimiyet ve doğruluk esas olmalıdır. Eğer bu sağlanırsa, toplumda haksızlığa uğramış, ezilmiş kişiler bulunmayacaktır. Fakat bu değerlere aykırı davranılması sonucu herhangi bir kişinin bahsedilen olumsuz durumlarla karşılaşması halinde, o insanların bu durumunun giderilmesi için onlara hayırseverlik ile yaklaşılmalıdır. Uyuma giden yolda bu en önemli gerekliliklerdendir.

Bahsedilen hiyerarşik ilişkiler ağında esas olan baba ile oğul ilişkisidir. Hükümdar ve halk arasındaki ilişki baba-oğul arasındaki hiyerarşik ilişkinin genişlemiş

⁷² Herbert Fingarette, **Confucius The Secular As Sacred**, Long Grove, Illinois, 1998, s. 12.

⁷³ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 55.

⁷⁴ S. Can Yolaç, a.g.e., s. 59.

bir hâlidir. Konfüçyüsçü felsefedeki temel yapı olan aile, devlet yönetimi ideolojisine temel teşkil etmektedir. Yani devlet geniş bir aile, hükümdar baba, vatandaşlar da çocukları nitelemektedir. Bunun için, babanın ve çocuklarının birbirine karşı görev ve sorumlulukları ne ise hükümdar ve halkın da aynıdır. Nasıl ki baba evin ihtiyaçlarını gidermede, güvenliğini, mutluluk ve huzurunu sağlamada sorumluluğu bulunan, ev halkına sevgi, alçakgönüllülük, yardımseverlik ile kıbar davranan ve aynı zamanda ev halkı tarafından saygı duyulması, sözünden çıkılmaması, itaat edilmesi gereken bir figür ise; devlette hükümdar da aynı görev ve sorumlulukları taşıyan, halk tarafından itaat edilmesi, saygı duyulması ve bağlı kalınması gereken kişidir. Aynı şekilde, nasıl ki bir baba çocuğunun eğitiminden sorumlu olan, onun ahlâklı bir birey olarak davranması yoluyla *junzi* olmasını sağlamaya çalışmak ile yükümlü olan kişi ise, hükümdar da halkın nezdinde aynı sorumlulukları olan kişidir. Hükümdar eğer halkına karşı erdem ile yaklaşmaz, kötü yollara sapsa halkın nezdinde meşruiyetini kaybetmektedir. Bu gibi durumlarda halkın hükümdarı reddetme hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda Konfüçyüs, iyi bir yönetim için hükümdarın yanlışları düzelterek, doğruluktan hiçbir zaman ayrılmaması, halkı ağırbaşlılık ile yönetmesi, ailesine ve herkese karşı incelikle davranması ve öğretme gayreti içinde olması gerektiğini belirtmektedir.⁷⁵ Saygı ve itaat ilişkisi ailede başlamakta, *li*'nin uygulanması ile kişilerarası ilişkiler düzenlenmekte, böylece *li*, toplumsal ve sosyal düzenin oluşmasına aracılık etmektedir.

2.1.3. Kanunlara Gerek Duyulmaması

Konfüçyüs, kanuncu bir siyasi felsefeyi reddetmektedir. Kanunculuk (Fajia) felsefe okuluna göre devlet yönetiminde kesin ve belirli kurallar bulunmalı ve sıkı bir şekilde uygulanmalıdır. Bu felsefe, savaşan devletler dönemine son veren Qin Hanedanlığı'nın hükmü süresince benimsenmiştir. İki temel kitabı *Shangzi* (*Shang*'ın

⁷⁵ Konfüçyüs, a.g.e., s. 21 vd.

kitabı) ve *Han feizidir*.⁷⁶ *Shangzi*'de insanlara güvenmemek gerektiğinden, dolayısıyla bir devleti iyi yönetmenin yolunun kanunların açık olmasından geçtiğinden bahsedilmektedir. Bu görüşe göre yönetici, halkı tek bir amaca bağlı kılmalı ve böylece devletin gücü pekişerek kuvvetlendirilmelidir.⁷⁷ Kanunculuk felsefesindeki “yönetim için azami kurallar bütününe” karşın, Konfüçyüsçülükte halk ve hükümdarın erdemli olması durumunda, devlet yönetiminde kanunlara ve cezalara yer olmaması gerektiği savunulmaktadır. “*Halk yasalarla yönetilir ve cezalarla yola getirilmek istenirse, onlar kendilerini cezalardan kurtarmaya çalışacaklar; ama hiç utanç duymayacaklardır. Onlar erdemle yönetilir ve terbiye gerekleriyle yola getirilmek istenirse, utanç duyacaklar ve böylece iyi olmaya çalışacaklardır.*”⁷⁸ Konfüçyüs’ün kurallara gerek olmadığını kanıtlayan bir söylemi şu şekildedir: “*Ülkeyi yönetmek demek, halkı doğru yola götürmek demektir. Halkı doğrulukla yönetirsen, doğru davranmamayı kim göze alabilir?*”⁷⁹ Öğrencileri, hırsızlık ve idam ile ilgili görüşlerini sorduklarında Konfüçyüs, yöneticiler ne yönde davranış gösterirse, halkın da aynı şekilde tepki göstereceğini söylemiştir. Yani eğer yöneticiler erdemle yönetirse, halk da onlara saygı gösterip, bağlılık duyar ve hiçbir şekilde ahlâk dışı yollara sapmaz.

Konfüçyüs ideal devlet yönetiminde kanun ve cezalara yer vermemektedir. Ona göre kanun ve cezalar düzenin sürdürülmesinde yalnızca geçici bir süreliğine çözüm sunmaktadır. Bunlar kısa süreliğine caydırıcı bir işlev görmektedirler. Oysa istenilen sürekli bir refahtır. Sürekli refah da ancak yönetimde erdem hâkim olduğunda gerçekleşmektedir. Konfüçyüsçü yönetim düşüncesindeki örnek olma esası burada da kendisini göstermektedir. Şöyle ki; Konfüçyüs halkın ahlâki davranışlarının, yönetimin ve dolayısıyla yönetici kadro ile hükümdarın icraatlarındaki ahlâki değerler doğrultusunda olduğunu belirtmektedir. Yani yönetim erdemli değilse, halk da kötü

⁷⁶ S. Can Yolaç, a.g.e., s. 68.

⁷⁷ Charles Holcombe, a.g.e., s. 63.

⁷⁸ Konfüçyüs, a.g.e., s. 18.

⁷⁹ Konfüçyüs, a.g.e., s. 89 vd.

yollara saparak, ahlâk dışı davranışlarda bulunur. Aksine devlet erdem ile yönetilirse, bu durum halkın davranışlarını da biçimlendirerek onları erdemli davranmaya yöneltecektir.

Konfüçyüsçü öğretiyeye göre her bireyin yapması gereken, her türlü bilginin peşinden koşarak kendini gerçekleştirmesi ve sonrasında çevresindeki insanlara bilgilenmeleri konusunda yardımcı olmaktır. Konfüçyüs bu bağlamda yöneticiyi, halkın daha iyi insanlar olması için onlara karşı bir öğretmen gibi görmektedir. Yani yönetici sadece kanun koyarak değil, aynı zamanda kişisel temelde halkına iyi örnek olarak, *xiao* (atalara saygı), *jen* (iyilikseverlik), *yi* (adalet) ve *li* (ritüel) ilkelerine uygun şekilde yönetmelidir. Eğer bir toplumda herkes üzerine düşeni yapar ve erdemli olma yönünde hareket ederse, toplum buna göre şekilleneceği için kanunlara gerek kalmayacaktır. Konfüçyüsçü düşünce ile yetişmiş olan Çin filozoflarından Huanchu Daoren, 16. yüzyıl sonlarında yazmış olduğu “Bilgenin Kanatlı Sözleri” adlı kitabında aktardığı düşüncelerinde, yöneticilerin davranışları hakkında ustasına benzer değerleri savunmaktadır. Daoren, yönetici sınıfın insancılıktaki nasıl bir tutum ve davranış içerisinde olması gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir: “*İnsanlar erk konumlarında olup önemli mevkilerde bulduklarında, davranışları kurallı ve açık, akıl durumları nazik ve rahat olmalı. Küçük bir ayrıcalığın seni benciller kliğinin eşliğine getirmesine izin verme; aşırı yoğunluğun seni alçakların zehrine bulaştırmasına izin verme*”⁸⁰ Kısaca, Konfüçyüsçü düşüncede toplum düzenini bozucu, bencil ve ahlâk dışı davranışları önlemenin yolu kanun ve ceza sistemi değildir. Bu gibi olumsuz durumların engellenmesinde Konfüçyüsçü düşünce, uyarı ve iyi örnek olmanın gücüne inanmaktadır.

Konfüçyüsçü yönetim düşüncesi, yalnızca Konfüçyüs’ün sunduklarından ibaret değildir. Öğreti, tarihsel akış içerisinde zamanın gereklerine cevap vermesini sağlamak

⁸⁰ Billur Ülger, “Konfüçyüsçülüğün Sanata Bakış Açısı ve Bir Kültür Üretimi Olarak Popüler Müzik: Konfüçyüs’ün Mesajı Kırmızıgül ile Somutlaşıyor”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2002-2003, s. 4.

ve eksik bulunan alanları da kapsamına almak adına farklı yorumlamalar ile geliştirilmiştir. Öğretinin geliştirilmesinde en büyük katkıları ise; Konfüçyüs'ün takipçileri Mensiyus ve Xunzi yapmıştır. Tüm bu Konfüçyüsçü yorumlamaların Taoizm ve Budizm ile kaynaşması sonucu ise Neo – Konfüçyüsçülük düşüncesi kendisini göstermiştir. Gelişmesi adına adımlar Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde atılmış olsa da, yetkinliğine Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde ulaşan Neo – Konfüçyüsçülük, söz konusu hanedanlık döneminde yönetimde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Bu dönem, devletin yönetim kadrolarında görevlendirmek adına seçeceği memurlar, Neo – Konfüçyüsçü temel dört kitap temelinde hazırlanmış olan sınav ile belirlenmiştir. Ming Hanedanlığı (1368-1644) döneminde ise Neo – Konfüçyüsçülük, resmi devlet ideolojisi olarak kabul edilmiştir. Çalışmamıza konu olan Joseon Hanedanlığı da devlet ideolojisini Neo – Konfüçyüsçülük olarak belirlemiştir. Bununla birlikte, yönetim yapısı tabii ki klasik Konfüçyüsçü öğretinin ilke ve prensipleri temellidir. Bu nedenle devam eden bölümlerde, Mensiyus ve Xunzi'nin düşünceleri ile Neo – Konfüçyüsçülük düşüncesinden bahsedilecektir. Joseon Hanedanlığı, Çin kökenli Neo-Konfüçyüsçülüğün benimsenmiş olduğu bir Kore devletidir. Bu nedenle önemli Koreli Neo-Konfüçyüsçü bilginlerin düşünceleri de bu bölümün kapsamına dâhil edilmiştir.

2.2. MENSİYUS: İNSAN SEVGİSİ İLE YÖNETİM

Çince isminin anlamı “Üstat Meng” olan Mensiyus'un adı Batılılarca Mencius olarak çevrilmiştir. Tam adı “Meng Ke” olan⁸¹ filozof, MÖ. 372 – MÖ. 289 yılları arasında yaşamış, Konfüçyüs'ün öğretisini takip etmiş ve onu geliştirmiştir. Kendisi, Konfüçyüs öğretisinin özüne ve temel değerlerine bağlı kalarak, ona kendi düşünsel bilgi birikimini katarak gelişimine katkıda bulunmuştur. Kendisine “İkinci Konfüçyüs”

⁸¹ Bryan Van Norden, “Mencius”, <https://plato.stanford.edu/entries/mencius/>, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 24.05.2017.

denilmesinden, katkılarının ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Mensiyus; Konfüçyüs gibi, babasını kaybetmiş ve annesi tarafından büyütülmüştür. Annesi, Konfüçyüs öğretisinin, çevre koşullarının insan doğasını etkilediği görüşünü kanıtlar nitelikte, Mensiyus'un eğitimi için taşındıkları çevrelerin oğlu üzerindeki olumsuz özellikleri gördükçe, en iyisini bulana kadar yer değiştirmiştir.⁸² Savaşan devletler döneminde yaşamış, Konfüçyüsçü öğretinin takipçisi olan Mensiyus, döneme Konfüçyüsçülüğü hâkim kılmak için Kral Qi'nin danışmanı olarak görev yapsa da, bir süre sora kralın Konfüçyüsçülüğü ve kendisini, yaptığı savaşları destekler nitelikte gösterdiği ve görevinin amacına uygun kullanılmadığını fark edince görevini bırakmış ve öğretmenlik yapmaya başlamıştır.⁸³ Ayrıca kendi adını taşıyan "Mensiyus" adlı kitabı yazmıştır.

Mensiyus'un Konfüçyüs'ün öğretilerine katkısı, insan doğası tartışması üzerinden olmuştur. O, insan doğasının iyi olduğunu savunmaktadır. Mensiyus bu savını; insancılık, samimiyet, saygı ve "Orta Yol Öğretisi" gibi temel Konfüçyüsçü kavramlarla açıklamaktadır. Konfüçyüs, her insanın özünde yarar beklemeksizin diğer insanlara yardım etme dürtüsünün bulunduğunu savunur. Bu dürtü de saygı ve samimiyet ile olgunlaşmaktadır. Ayrıca "Orta Yol Öğretisi"nde, evrende olan biten her şeyin, doğal düzenin, gök ve yerin samimiyeti ile mümkün olduğu belirtilmektedir. Mensiyus'un yorumlamasına göre, samimiyet erdemi insani boyuta taşındığında, tam olarak insan kavramında karşılığını bulmaktadır. Ona göre, insanın doğasında olmayan, aşına olmadığı bir şeyi dışarı yansıtması ve geliştirmesi mümkün değildir. O, insanda doğuştan olan doğal bir bilgi, "iyiliğin bilgisi" bulunduğunu savunmaktadır. İnsan her zaman iyiye doğru bir yönelim içerisindedir. Mensiyus; özünde iyilik olan insan düşüncesinin eleştirilerine, ikisinin de özünde çabuk etkilenebilen özellikleri barındırdığını savunduğu insan ve su arasında bir benzetme yaparak cevap vermektedir.

⁸² Haiming Wen, a.g.e., s. 43.

⁸³ Robert Eno, **Mencius: An Online Teaching Translation**, Mayıs 2016, s. 1 vd.

Mensiyus'un bu örneği şu şekildedir: “*Nasıl ki suyun doğasında yatağına uyumlu şekilde akmak ve her zaman en alçak seviyeyi bulmaya çalışmak vardır ve ancak dışarıdan bir müdahale ile bu doğasının dışına çıkar, insan doğası da aynen buna benzer.*” İnsan bazı durumlarda bir takım etkenler ile iyi olmayan şeyler yapabilir. Fakat bu durum, insana bir müdahaleyi barındırmaktadır. Bu da, onun doğasının iyiliği durumunu değişikliğe uğratmamaktadır.⁸⁴

Mensiyus; *Ti'en*'in ahlâki değerlere altyapı oluşturup oluşturmadığı, yani insanlardaki ahlâki değerlerin *Ti'en* tarafından mı kazanıldığı tartışmalarına, metafiziksel olarak yanıt vermemektedir. Yine insan doğasının iyiliği ile bağlantı kurarak, “*İnsan doğası Ti'en'in bize verdiği*dir” demektedir.⁸⁵ Yani insan doğasında bu ahlâki değerler doğuştan bulunmaktadır. Mensiyus bu ahlâki değerleri; merhamet, utanma, saygı ve ayırt etme duygusu olarak belirtmiştir. Bunları insandaki “dört başlangıç” noktası olarak adlandırmaktadır. Bu değerler sırasıyla, *jen* (insancılık, iyilikseverlik), *yi* (adalet), edep ve akıl ile *chi* (anlayış)'nin başlangıç noktalarıdır.⁸⁶ Bunlar insanda doğuştan bulunmakta ve onu geliştirerek iyiliğe yönlendirmektedir.

Mensiyus, insan doğası ile ilgili yorumlamalarını yönetim düşüncesi ile ilişkilendirmektedir. Devletin insan sevgisi ile dolu olan yöneticiler tarafından yönetilmesi gerektiğini savunan Mensiyus, dönemindeki yöneticilerin bu özellikten yoksun olmakla kalmayıp, aynı zamanda sağduyu, yerindelik gibi Konfüçyüsçü temel erdemlerden de yoksun bulduklarını belirtmiştir. İnsan sevgisi ile devlet yönetilebileceği savını, insan doğasında doğuştan bulunan sağduyu ile ilişkilendirmektedir. Ona göre toplumdaki en temel sosyal yapı ailedir. Aile kurumundaki her türlü olumlu ya da olumsuz durum ve uygulama, kendisini devlette göstermektedir. Ayrıca, sorgulayıcı bir yapısı olan Mensiyus, okuduklarına düşünmeden

⁸⁴ Daisetz Teitaro Suzuki, a.g.e., s. 92 vd.

⁸⁵ John Makeham, “Interpreting Mencius”, *New Zealand Journal of Asian Studies*, Haziran 2001, s. 20.

⁸⁶ Daisetz Teitaro Suzuki, a.g.e., s. 94.

inanmayı reddetmekte ve doğru olanı bulmak için sürekli bir araştırma halinde olunması gerektiğini ögütlemektedir.⁸⁷

2.3. XUNZİ: “İÇERDE RİTÜEL DIŞARDA KANUN” İLE YÖNETİM

Konfüçyüsçü öğretinin bir diğer önemli takipçisi olan Xunzi, Savaşan Devletler Dönemi’ne tekabül eden MÖ. 300 – MÖ. 230 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı “Xun Kuang” olan bilgin, “Üstat Xun” anlamına gelen “Xunzi” ismi ile anılmaktadır. İsim, Latinceleştirilmiş yazımı ile “Hsün-Tzu” veya “Hsün-Tze” olarak da görülebilmektedir. Dönemin en ünlü akademilerinden Jixia Akademisi’nde profesörlük ve başkanlık yapmış olan Xunzi, devlet kademelerinde de görev almış, Lanling Eyaleti’nde yöneticilik yapmıştır. Mensiyus gibi Xunzi de kendi adını taşıyan kitabında; kendi Konfüçyüsçü bakış açısını sunmaktadır.⁸⁸

Xunzi, Mensiyus’un tam aksine insan doğasının kötü olduğunu savunmaktadır. Konu ile ilgili olarak, insan doğasında doğuştan bulunan dürtüleri şeytani olarak tanımlamaktadır. Dürtülerin oluşturacağı olumsuz davranışları önlemek ve toplum huzurunu sağlamak için hukuka ve ahlâki değerlere ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, Xunzi’nin felsefesinde eğitim önemli yer tutmaktadır. Ona göre insanları kötü dürtülerinden arındıracak olan şey eğitimidir. Eğitilme şartı ile her bir birey bilge olabilmektedir. Xunzi, insandaki bahsedilen dürtülerin normal olduğunu ve bunların, sonradan şekillenen ritüel sistem aracılığıyla giderilmesi gerektiğini de savunmaktadır. Xunzi’nin öne sürdüğü siyaset felsefesinde devlet, insanların kötü olduğu temel düşüncesinden hareket ederek “içerde ritüel, dışarda kanun” ile yönetmelidir.⁸⁹

⁸⁷ Haiming Wen, a.g.e., s. 44 vd.

⁸⁸ Haiming Wen, a.g.e., s. 71 vd.

⁸⁹ Haiming Wen, a.g.e., s. 71 vd.

2.4. NEO-KONFÜÇYÜŞÇÜLÜK

Konfüçyüsçü öğretisi, Çin tarihinde genel olarak her dönem gündemde kalmıştır. Bununla birlikte; gerek toplumsal gerekse siyasi alanda her zaman aynı etkiyi göstermemiştir. Öğretileri ancak kurucusunun ölümünden sonra devlet yönetiminde etkisini göstermiş olan Konfüçyüsçülük; Han Hanedanlığı (M.Ö. 206 – M.S. 220) döneminde devletin resmi ideolojisi olmuştur. Bu dönem için “Çin’de Konfüçyüsçülüğün Altın Çağı” yakıştırması yapılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde Konfüçyüsçü klasiklerin yorumlamaları, Konfüçyüsçülüğün gelişiminin temel nesnesi olagelmıştır. Bu yorumlamalardan olan, Neo – Konfüçyüsçülük, çalışma nesnemiz devlet olan Joseon Hanedanlığı tarafından benimsenmiş bir öğreti olması nedeniyle, incelenmesi gereken bir konudur.

2.4.1. Tanım ve Gelişim

Neo - Konfüçyüsçülük, Konfüçyüsçülüğün Çin’de geliştirilmiş olan biçimidir.⁹⁰ Neo – Konfüçyüsçülük kavramı, tam olarak bu formun içeriğini kapsamaya yeterli olmayan Batılı bir adlandırmadır. Çünkü Neo-Konfüçyüsçülük, birçok bilgin tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmış olan bir öğretimdir. Çinliler, bu öğreti için tek bir isim kullanmak yerine fikirleri geliştiren bilginlerin ilişkili oldukları ekoller ile bağlantı kurarak adlandırma yapmaktadırlar. Bunlar arasında, “Yeni Konfüçyüsçülük”, “Song Doktrini”, “Chengzhu Okulu”, “Zhu Xi’nin Neo-Konfüçyüsçülüğü”, “Zhu Xi’ Doktrini”, “Yolun Öğretisi” ve “Lixue” (Ahlâk Öğretisi) gibi adlandırmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu gibi birçok adlandırma bulunması, Neo - Konfüçyüsçülüğü kavramakta zorluk çıkarmaktadır. Bu durumu aydınlatmak adına, bu kavramların birbirinden farklı anlamlara geldiğini belirtmek gerekmektedir. Örneğin, “Chengzhu Okulu”, Kuzey Song Hanedanlığı’ndan Cheng Hao ve Cheng Yi’nin

⁹⁰ Jakub Lukaczynski, “Korean Legal Thought Under Yi Dynasty As A Reflection Of Confucian Worldview Adopted In Early Joseon Period: Chinese Influence, Korean Ideology”, **Gdanskie Studia Azji Wschodniej**, 2016, s. 143.

görüşlerinden oluşan bir ekoldür. Güney Song Hanedanlığı'ndan bir bilgin olan Zhu Xi'nin, Chou Tun-i ve Chengzhu okulunun görüşlerini temel alarak yorumlamış olduğu düşünceleri ise "Zhu Xi Doktrini"ni oluşturmuştur. Yeni Konfüçyüsçülük ve Song Doktrini ifadeleri Song Hanedanlığı dönemindeki tüm Konfüçyüsçülüğü simgelemektedir. Bunun yanında, Neo - Konfüçyüsçülük, *li* (Ahlâk/İlke) ve *qi* (Maddesel Güç) ile "Öz-Kalp ve İnsan Doğası" söylemlerini temele alarak, felsefi yorumlama yapan skolastik bir sisteme işaret etmektedir.⁹¹

Çin'de, Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde Konfüçyüsçü klasikler oldukça önemsenmiştir. Bununla birlikte belirtilen dönemde Konfüçyüsçülük; Mensiyus ve Xunzi gibi bilginlerin katkıları ile kazanmış olduğu canlılıktan yoksun bir görünüm sergilemektedir. Bu çağda ilgi ve ihtiyaçların daha çok maneviyata yönelik olması, Konfüçyüsçü klasiklerin yorumlamalarının yetersiz kalması durumu beraberinde getirmiştir. Bahsedilen manevi ilgi ve ihtiyaçlar; insan doğası, kader, metafizik problemler gibi Konfüçyüsçülüğün ilgi alanına girmeyen; Taoizm ve Budizm öğretilerinde ise geniş yer kaplayan tartışma nesnelere oluşturmaktadır.⁹²

Bu dönemde toplumda, Budizm ve Taoizm yaygın felsefeler olarak Konfüçyüsçü felsefe ile mücadele içinde olmuştur. Bu mücadele, Konfüçyüsçü felsefenin yeni bir formu olan Neo – Konfüçyüsçülüğün gelişmesine olanak sağlamıştır. Ancak bu yeni Konfüçyüsçü form; Taoizm ve Budizm'in öğretilerini reddetmesine rağmen, oluşum ve gelişim aşamasında onlardan etkilenmiştir. Bu iki felsefenin temel ilgi alanı olan metafiziğin, Konfüçyüsçülükte kapsam dışı bırakılmış durumu; Neo-Konfüçyüsçülük ile birlikte ilgilenilen bir alan durumuna gelmiştir. Konfüçyüsçü bilginler, Taoizm ve Budizm'in odağında olan merak konusu bu alanlarla ilgilenerek,

⁹¹ Jakub Lukaczynski, a.g.m., s. 143.

⁹² Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 355 vd.

yorumlamalarda bulunmuş ve böylece Neo – Konfüçyüsçü öğretinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır.

Neo – Konfüçyüsçülük ile Konfüçyüsçülük amaçları açısından farklılık göstermemektedir. İkisinin amacı da kişinin kendini geliştirmesi yolu ile uyum toplumuna ulaşmaktır. Konfüçyüsçülük ve Neo- Konfüçyüsçülük arasındaki temel fark Konfüçyüsçü öğretinin ilgilenmediği metafizik ve kozmoloji alanlarının Neo – Konfüçyüsçü düşüncede kendisine yer bulmuş olmasıdır. Neo-Konfüçyüsçülüğün üzerinde durduğu iki temel düşünce bulunmaktadır. Bunlardan biri “kendini geliştirme”, diğeri ise “iyi yönetim”dir. Neo – Konfüçyüsçü düşünce toplum ve yönetim ile ilgili yorumlamalarını ahlâki temelde sürdürmeye devam ederken, açıklamalarını metafizik öğeler ile gerçekleştirmiştir. Taoizm’deki dualizm, Neo – Konfüçyüsçülük’te kendisine yer bulmuştur. Fung Yu-Lan, Neo - Konfüçyüsçülüğün oluşum ve gelişimine etki eden üç düşünce çizgisi bulunduğundan bahsetmektedir. Bunların birincisi, temel çizgi olan Konfüçyüsçülük’tür. İkincisi, Taoizm ile birlikte Neo – Konfüçyüsçülüğün gelişmeye başladığı dönemde en etkili düşünce akımlarından Budizmin bir okulu olan Ch’anizm’dir. Son olarak ise Taocu din bu düşünce çizgilerine dâhil edilmiştir. Taocu dindeki kozmolojik yorumlamaların Yin - Yang Okulunun görüşlerinden oluşması nedeniyle, Neo – Konfüçyüsçülüğün kozmolojik yorumlamaları esas olarak bu düşünce ile bağdaştırılmaktadır.⁹³

Konfüçyüsçülüğün metafizik gelişimi yolunda, bilginler tarafından *Yi Ching* (Değişimler Kitabı)’e yapılan kozmolojik, metafizik ve âhlaki yorumlamalar ile *Zhong Yong* (Orta Yol Doktrini)’daki, belirtilen alanlar ile ilgili bahsedilenler; bu alanda gelinmiş en son noktayı oluşturmaktadır.⁹⁴ *Yi Ching* (Değişimler Kitabı)’e yapılan metafizik yorumlamalar “Ekler” kısmını oluşturmuştur. “Ekler”deki en önemli

⁹³ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 358.

⁹⁴ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 223.

metafizik ilke ise *Tao*'dur. Fakat Neo – Konfüçyüsçülükteki *Tao* anlayışı, Taoizmdeki *Tao* anlayışından farklıdır. Taoizmde *Tao*, evrendeki tüm şeylerin varoluş ve değişim sebebi olan tek bir güç olmasına rağmen; Neo – Konfüçyüsçülükte *Tao*, çoklu olarak algılanmaktadır. Neo – Konfüçyüsçülüğün anlayışına göre her şeyin bir *Tao*'su bulunmaktadır. Bu aşamada Konfüçyüsçülükteki “İsimlerin Düzeltilmesi” konusu üzerinde durmak gerekmektedir. Konfüçyüsçülükte olduğu gibi Neo – Konfüçyüsçülükte de bu konudan bahsedilmektedir. Fakat Konfüçyüsçülükte bu konu âhlaki olarak ele alınırken, Neo – Konfüçyüsçülükte “Ekler”deki yorumlamalar ile metafizik bir boyuta taşınmıştır.⁹⁵

Neo–Konfüçyüsçü öğretinin gelişiminin ilk nüveleri Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde atılmıştır. Han Yü (768-824) ve Li Ao (ö. 844) bu alanda çalışmalar yapan ilk iki kişi olarak kabul edilmektedir. Bu iki kişi, “Hakikatin (*Tao*) Nakli” adı verilen bir kavramdan bahsetmektedir. Bu kavram, Han Yü'nün “Doğanın ve Hakikatin Kökenine Dair” ve Li Ao'nun “Doğanın Restorasyonuna Dair” adlı çalışmalarında yer almıştır. Bu kavram ile Mensiyus'tan sonra doğa ve kader üzerine teorilerin araştırılmasının kesintiye uğradığı anlatılmak istenmektedir. Li Ao'dan sonra da tüm Neo – Konfüçyüsçüler kendilerini *Tao*'nun naklinin bir parçası olarak görerek doğa ile kader, evren ve her şeyin oluşumun kökeni üzerine çalışmalarda bulunmuşlardır.⁹⁶ Bununla birlikte Neo–Konfüçyüsçülüğün bir öğretisi olarak gelişimini tamamlayıp ortaya çıkması ise Song Hanedanlığı dönemine denk gelmektedir. Yani; esas önemli gelişim Song Hanedanlığı (960-1279) döneminde gerçekleşmiştir. Böylece Konfüçyüsçülüğün metafizik yorumlamaları, 11.yy'da kendisini iyice göstermeye başlamıştır. Bu dönemde Neo – Konfüçyüsçülüğün gelişimindeki önemli isimler; Kuzey Song Hanedanlığı'nda “Beş Usta”, Güney Song Hanedanlığı'nda Zhu Xi ve Ming Hanedanlığı'nda ise Wang Yangming'dir.

⁹⁵ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 224.

⁹⁶ Yu-Lan Fung, a.g.e., s. 357.

Kuzey Song Hanedanlığı'nda o dönemde devletin merkezinde, yönetimde uygulanması gereken temel görüş ve yönetim reformu için uygulanacak hamlelerin dayanacağı öğretilerin ne olması gerektiği ile ilgili bilginler arasında olan çekişmeyi gelenekçilere karşı, Sima Guang (1019 - 1086) önderliğinde, Wang Anshi (1021 - 1086) kazanmıştır. Akabinde bir grup, ahlâksızlık, kincilik gibi yaklaşımlara tepki olarak devlet sahasından çekilerek şehir hayatına uzak, yarı münzevi bir hayat yaşamaya başlamıştır. Kuzey Song Hanedanlığı'ndaki bu grubun arasındaki beş kişi, Neo - Konfüçyüsçülüğün özünü oluşturan “Beş Usta” olarak anılmaktadır. Bu kişiler, Chou Tun-i (1017 - 1073), Shao Yong (1011 - 1077), Chang Tsai (1020 - 1077), Cheng Hao (1032 - 1085) ve Cheng Yi (1033 - 1107)'dir.⁹⁷ Neo – Konfüçyüsçülüğün metafiziksel ve etik temellerinin oluşmasında Chou Tun-i ve Chang Tsai'nin çalışmaları etkili olmuştur. Öyle ki, Koreli Neo – Konfüçyüsçü bilginler çalışmalarında bu ikilinin çalışmalarından çokça yararlanmışlardır.⁹⁸ Neo – Konfüçyüsçülüğün esas olarak bir öğreti biçiminde ortaya çıkmasının ise Zhu Xi ile gerçekleştiği geniş kesimlerce kabul edilmektedir.

2.4.2. Zhu Xi Doktrini

Neo-Konfüçyüsçülüğün yorumcuları arasında en öne çıkan ve Neo-Konfüçyüsçülük ile ilişkilendirilen isim, Zhu Xi (1130-1200)'dir. Kendisini, Konfüçyüsçü öğretiyi geliştirirken, çelişkili fikirleri giderip, onları daha kapsamlı ve yeni bir sisteme adapte etmeye adanmış Zhu Xi, Neo - Konfüçyüsçü öğretinin temelini oluşturmuştur.

Zhu Xi'nin temel aldığı dört metin, Neo - Konfüçyüsçülüğün dayandığı temel dört kitaptır. Kendisi bu kitapların derlemesini yapmıştır. *Si Shu* olarak adlandırılan Neo

⁹⁷ Robert Eno, “Neo-Confucianism”, **Indiana University, EALC-E232**, Spring 2008, s. 1.

⁹⁸ Michael Keith Ralston, **Ideas of Self-Cultivation in Korean Neo-Confucianism**, The University of British Columbia The Faculty of Graduate Studies Department of Asian Studies, Doktora Tezi, Vancouver 2001, s. 6 vd.

– Konfüçyüsçülüğün temel dört kitabı; Konfüçyüs'ün ünlü *Lun Yu* (Analektler)'su, *Mengzi* (Mensiyus), *Daxue* (Büyük Öğrenme) ve *Zhongyong* (Orta Yol Doktrini)'dan oluşmaktadır. *Daoxue*, *Yolun öğretisi*, *Lixue* ya da *Ahlâk Öğretisi* olmak üzere çeşitli şekillerde adlandırılan Zhu Xi ekolü, 14. yy'dan itibaren, Çin'de Han Hanedanlığı zamanında devlet memurluğu sınavı sisteminin temeli olmuş ve bu durum 1905'e kadar devam etmiştir.⁹⁹ Ayrıca Joseon Hanedanlığı'nın kuruluşunda Zhu Xi ekolü devlet ideolojisinin şekillenmesindeki temel kaynak olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Neo – Konfüçyüsçülük üzerine ideolojik temeller açıklanırken, Zhu Xi'nin yorumlamaları temel alınacaktır.

Neo – Konfüçyüsçü öğretisi, evren ile dünyadaki her şeyin oluşumu ve kaynağı üzerine yorumlamalarda bulunmaktadır. Öğretisi insan doğası ve kozmoloji üzerine yorumlamalarını yaparken, temel kavramlar olarak metafizik niteliğe sahip olan *li* (ahlâk, ilke) ve fiziksel niteliği olan *qi* (maddesel güç)'yi kullanmaktadır. *Li* ve *qi* kavramlarının insan doğası üzerine yorumlamalarda kullanılmasına bağlı olarak yönetim üzerine çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu yorumlamalar ile ahlâki yapısını göz ardı etmeden, yönetimin uygulama alanında, klasik Konfüçyüsçü düşüncedeki ütopya sayılabilecek bazı özellikler daha rasyonel hale getirilerek katkıda bulunulmuştur. Zhu Xi, düşüncesinin temellerini oluştururken Chou Tun-i'nin *taiji* (büyük son) ve Chengzhu Okulu'nun *li* (ahlâk, ilke) düşüncesini biraraya getirmiştir. Konfüçyüsçü öğretiyi metafizik ile sentezleyerek, onu kozmoloji ile birleştirmiş ve tutarlı bir yapıya kavuşturmuştur. Temel olarak Konfüçyüsçü ilke ve değerleri benimsemekle birlikte, Zhu Xi, *li*'nin canlı ya da cansız evrendeki ve dünyadaki her şeyde bulunduğunu belirtmektedir. *Li* şekilsizdir. Neo-Konfüçyüsçülüğün temel ilkelerinden olan *li*'nin, Zhu Xi doktrininde doğa ve evrenin özünü oluşturan bir niteliği bulunmaktadır. Maddelere

⁹⁹ John H. Berthrong, “Neo-Confucian Philosophy”, <http://www.iep.utm.edu/neo-conf/>, Internet Encyclopedia of Philosophy, 21.06.2017.

ve şeylere şeklini veren ise *qi*'dir.¹⁰⁰ Zhu Xi evreni, *Ti'en* güdümündeki *li* ve *qi*'yi, karşılıklı etkileşim halinde olarak görmektedir. Yani, her şeyin aynı maddeden oluştuğu evren organik bir bütün olmakla birlikte, maddelere özel görünümünü veren *li* ve *qi* ilkeleridir. Zhu Xi'nin görüşünde, dünya ve cennet var olmadan önce bile *li* vardır. *Li* olduğu için dünya ve cennet var olmuştur. Yani *li*, her şeyin oluşumuna kaynaklık edendir. *Qi* de *li*'nin varlığı sebebiyle oluşan ve her şeyin gelişimini yöneten ögedir.

Li ve *qi* ilkelerinin yönetim alanında yorumlanması, kendisini daha çok kanunlar ve cezalar alanında göstermektedir. Bu durum, insanların doğuştan iyi mi yoksa kötü mü olduğu tartışması ile ilişkilendirilebilir. Konfüçyüs, ideal yönetimde kanun ve cezaların bulunmaması gerektiğini savunsa da bu fazlasıyla ütopyik bir durumdur. En azından, muhteşem uyum toplumuna giden yolda, insanların kendini geliştirmesi sürecinde bir takım istenmeyen davranışlar ortaya çıkacaktır. Bu durumla başa çıkmanın yolu da kanun ve cezalardan geçmektedir. İnsanların özünde aslen iyilik bulunmaktadır. Yani ezelden beri var olan *li* iyidir. Bununla birlikte kişi bir takım ahlâk dışı davranışlara yönelmişse, bu *qi*'nin onu şekillendirmesi sonucu olmuştur. Birey bu durumu kendi seçimleri sonucu oluşturmaktadır. Çünkü her bir bireyin özünde iyiye yönelim bulunmaktadır. Bu bağlamda, kozmik bakış açısıyla Zhu Xi, insanın bilgiyi aramasını çok önemli, metafizik bir boyutta nitelemektedir. Kendini geliştirme, erdemli olmaya giden yolda en önemli etkiye sahip olan bileşenlerdendir.

Zhu Xi'nin fikirleri çokça bilgin tarafından benimsemiş ve halk tabanına yayılmıştır. Zhu Xi Doktrini'nin bu kadar benimsenmesi ve geniş alana yayılmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Konfüçyüsçülüğün geleneksel metinlerinin esaslarını birbirine bağlayan yeni, mantıksal bir yaklaşım kurmasıdır. Diğer bir sebep ise, *junzi* idealine ulaşmak için artık devlette görev almaya ya da politik

¹⁰⁰ Norman P. Ho, "The Legal Philosophy of Zhu Xi (1130-1200) And Neo-Confucianism's Possible Contributions To Modern Chinese Legal Reform", *Tsinghua China Law Review*, 2011, s. 179.

kariyere gerek kalmadığı düşüncesinin insanlar tarafından benimsenmesidir. Fakat Zhu Xi'nin görüşleri, o hayattayken her ne kadar heyecanla karşılandıysa da devlet kademelerindeki yetkililerce ve imparatorca benimsenmemiştir. Yorumları o öldükten sonra, Yuan Hanedanlığı'ndan (1271-1368) 1644'te kurulan Qing Hanedanlığı'na kadar, devlet kademeleri sınav sisteminin temelini oluşturmuştur.¹⁰¹

2.4.3. Joseon Hanedanlığı'nda Neo – Konfüçyüsçülük ve Başlıca Koreli Neo-Konfüçyüsçü Bilginler

Doğu Asya'da merkez ülke konumunda olan Çin'in, çevre ülkelere çoğu alanda etkisi olmuştur. Bunlardan en önemlisi; devletlerin yönetiminde temel alınan ve siyasi, sosyal, ekonomik birçok alanda tabii olunan Konfüçyüsçü gelenektir. Konfüçyüsçülük, MÖ. 5. yy'da Çin'de doğmuş, zamanla neredeyse tüm Doğu Asya'da etkisini ülkelere göre değişen, çeşitli yoğunluklarda ve biçimlerde göstermiştir. Kurucusu olan Konfüçyüs'ten sonra, yaşanan dönemin sosyal ve siyasi gerçekliklerinin etkileriyle öğreti, Konfüçyüs'ün takipçisi birçok bilgin tarafından gerek Çin, gerekse etkisinin görüldüğü diğer uzakdoğu ülkelerinde geliştirilmiştir. Çin'de geliştirilen, temelleri 12. yy. sonlarında Zhu Xi'nin yaklaşımı ile belirlenen, Konfüçyüsçülüğün yeni formu olan, Neo-Konfüçyüsçülük ile Korelilerin Konfüçyüsçülük ile tanışmıştır. Bu durumun bir getirisi olarak Neo-Konfüçyüsçülük üzerine Koreli bilginlerin de katkıları olmuştur.

14. yy sonları, uzun süre Moğol kökenli Yuan Hanedanlığı'nın askeri yönetimi altında kalan Goryeo Hanedanlığı'nın çöküşü, yerine 518 yıl hüküm süreceği olan Joseon Hanedanlığı'nın kuruluş dönemlerine denk gelmektedir. Bulunulan siyasi ortam, yeni felsefe okulları ortaya çıkaracak kadar etkili olmasa da, tıpkı Çin'de Yüzyıl Felsefe Okulu'nun ortaya çıkışında olduğu gibi, fakat bu kez Konfüçyüsçü öğretilere katkı seviyesinde, bilgin sayısının artmasına neden olmuştur. Çin'de Neo - Konfüçyüsçü

¹⁰¹ Robert Eno, a.g.m., 2008, s. 5 vd.

düşüncenin geliştiği bu dönem Koreli bilginleri etkilemiş ve bu öğretiyi üzerine yoğunlaşmalarına neden olmuştur. Böylece, Neo - Konfüçyüsçü toplum ve devlet yönetimi idealleri ile kurulan Joseon Hanedanlığı, 14. yy'dan 19. yy'a kadar, bu öğretiyi temel alan ve devlet yönetimi kademelerinde görev yapan pek çok bilgin yetiştirmiştir. Bu bilginlerin düşünceleri doğrultusunda yönetimdeki uygulamalar ülke tarihine önemli etkilerde bulunmuştur.

Joseon Hanedanlığı'nın yönetimde temel ideolojisinin oluşturulmasında, yöntem olarak Konfüçyüsçü fikirlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, Neo - Konfüçyüsçü yönetim yapılanmasının üzerine kurulduğu temel teorilerde, kendini geliştirme yoluyla *junzi* statüsüne ulaşma, sadakat, ritüel gibi Konfüçyüsçü ilke ve hedefler benimsenmiştir.¹⁰² Joseon'da Neo-Konfüçyüsçülüğün ideolojik temelleri, Zhu Xi'nin yorumlamasına dayanmaktadır. Joseon Neo - Konfüçyüsçülüğünün ideolojik dayanağının, beş temel teorinin birleşmesinden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu teoriler; *Seongriseol* (*Li* ve *Qi* Teorisi), *Suyangron* (Kendini Geliştirme Teorisi), *Yiriron* (Sadakat Teorisi), *Gyeongseron* (Devlet Yönetimi Fikirleri Teorisi) ve *Yeseol* (Ritüel Zorunluluklar Teorisi)'dur. Tüm bu teoriler birbirine bağlı şekilde işlev görmekte ve aralarındaki uyum Neo - Konfüçyüsçü toplumu ortaya çıkarmaktadır. Sistem ideolojik olarak temelde *Seongriseol* (*li* ve *qi* teorisi)'ne dayanmakta ve bu teorinin getirilerinin sonucu olarak, bahsedilen diğer teoriler ortaya çıkmaktadır.

Joseon'da *li* ve *qi*'nin niteliği üzerine, Neo - Konfüçyüsçü bilginler arasında birçok tartışma olmuştur. Hatta bu tartışmalar, 15 - 19. yy. arası devlet yönetiminde yükselen *sarim* grubu bilginleri arasında temel tartışma konusunu oluşturmuştur. Metafiziksel olarak nitelikleri belirtilip, tartışılan *li* ve *qi*, pratikte Joseon'da kanun anlayışı ile ilişkilendirilebilmektedir. Dolaylı olarak da sosyal uyuma giden yolda

¹⁰² Haesung Lee, "The Neo-Confucianism of the Joseon Dynasty: Its Theoretical Foundation and Main Issues", *Asian Studies Journal*, 2016, s. 167 vd.

izlenilmesi gereken temel yöntemi nitelendirmektedir. Yönetici ve yönetilen, ancak ve ancak, *li*'ye uygun davrandığında uyum toplumuna ulaşabilmektedir.¹⁰³ *Li*, geniş anlamda; var olan tüm şeylerin sebebini kozmolojik olarak anlamaktır. *Li*'yi dar anlamda ise, “görgü kuralları ve görgü kuralları temelindeki tutumlar” olarak tanımlayabilmekteyiz. Hahm Pyong Choon, *li*'yi, “görgü kurallarına uygunluk, yerindelik” tanımlaması çerçevesinde, Çin toplumunun politik ve etik bilgeliliğinin birleşmesi ve birikmesiyle oluşmuş, Batı'daki şekle benzer bir kanun olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁴ İlerleyen bölümde, bu kavramlar üzerine yorumlamalarda bulunmuş Koreli Neo-Konfüçyüsçü bilginler ve yönetim hakkındaki görüşleri belirtilecektir.

2.4.3.1. 14. yy Koreli Neo - Konfüçyüsçü Bilginler

14. yy sonları, Goryo Hanedanlığı'nın yıkılıp, yerine Joseon Hanedanlığı'nın kurulduğu yıllardır. Goryo Hanedanlığı'nın son dönemlerinde, resmiyette kral olmamasına rağmen, tahtın arkasındaki temel güç olan Yi Song Gye, kuracağı devletin temellerini oluşturacak bir takım reform hareketlerine girişmiştir. Joseon Hanedanlığı'nı kurmasında Yi'ye en büyük destek ve yardım Goryo'daki devlet yönetimi düzeninin terk edilerek, yerine Konfüçyüsçü esaslara dayanan devlet düzeninin oluşturulması gerektiğini savunan bilginlerden gelmiştir. Amaçları Konfüçyüsçü devlet kurumları ve reform hareketleri ile devleti tam anlamıyla Konfüçyüsçü bir yapıya kavuşturmadır. Dolayısıyla, 14. yy. Neo - Konfüçyüsçü bilginlerin yönetimde ilgi alanları daha çok pratiğe yöneliktir. Bu dönem bilginleri, Neo - Konfüçyüsçülüğün metafizik boyutundaki tartışmalarıyla pek ilgilenmemişlerdir. 15. yy. sonrası ise metafizik öğelerin Konfüçyüsçü anlayış ile yorumlanması gündeme gelmiştir. Bu durum devlet yönetimi alanında çeşitli bilginlerin arasında *li* ve *qi* üzerinden birbirinden farklı yorumlamalar ve

¹⁰³ Pyong Choon Hahm, **The Korean Political Tradition and Law: Essays In Korean Law and Legal History**, s. 21-22., aktaran, Jakub Lukaczynski, a.g.m., s.147.

¹⁰⁴ Jakub Lukaczynski, a.g.e., s. 147.

tartışmalar oluşmasına neden olmuştur. 15. yy.'daki bilginler pratikten daha çok ideolojik tartışmalar ile ilgilenmişlerdir.

2.4.3.1.1. Chong Mongju (1337 - 1392)

Goryo Hanedanlığı döneminde, 1367 yılında devlet memurluğuna giriş sınavlarında oldukça büyük başarı gösterip çeşitli devlet kademelerinde görev alan Chong Mongju, dönemin kralı U'nun takdirini kazanmış, kralın, bilgisine ve sadakatine çok güvendiği devlet memurlarındandır. Kral U'nun Mongju'ya olan güveni onun sonradan *Sunggyungwan* olarak ismi değiştirilen, Neo - Konfüçyüsçü akademi *Gukjagam*'da Neo-Konfüçyüsçü öğretmen ve akademi müdürü olarak görevlendirmesine yol açmıştır. Bunun yanında Ritüel, Hukuk ve Finans Bakanı olarak da görev yapmıştır.¹⁰⁵

Mongju, Song Neo - Konfüçyüsçülüğü ile bağdaştırılan, “Chengzhu Okulu” anlamında kullanılan, *ihak* (ahlâk okulu)'ın Joseon'daki kurucusu olarak kabul edilmektedir. İnsan davranışı konusunda oldukça bilgili olan Mongju, çağdaşları tarafından Kore geleneğini felsefi bir fikir ve ahlâki bir kendini geliştirme seviyesine ulaştıran ilk kişi unvanı ile takdir edilmiştir.¹⁰⁶ Ayrıca kendisi, Zhu Xi'nin yorumları temelinde çalışmış ve Konfüçyüsçü öğretisi temelli kuruluşlar kurmuştur. Bunun haricinde kaligrafi, resim ve şiir alanlarında da ustadır. Mongju'nun, Goryo Hanedanlığı'na son vererek, Joseon Hanedanlığı'nı kuran Yi Seong Gye'nin hükmünü kabul edemeyeceğine dair yazdığı bir *Sijo*¹⁰⁷ şiiri adeta temel Konfüçyüsçü ilkelerden olan sadakate ne denli bağlı olduğunun bir örneğidir. Şiir şu şekildedir:

¹⁰⁵ New World Encyclopedia Writers, “Jeong Mong-ju”, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Jeong_Mong-ju, New World Encyclopedia, 26.06.2017.

¹⁰⁶ Edward Y. J. Chung, **Korean Confucianism Tradition and Modernity**, Seongnam, February 2015, s. 49.

¹⁰⁷ Geleneksel bir Kore şiir türü.

“Ölsem, ve bir daha ölsem bile
Bedenim kaybolsa, hatta binlerce kez ölse,
Kemiklerim kül olsa,
Hatta ruhum bile yok olsa,
Tüm kalbim ve tüm sevgim, seninle kalmaya devam eder,
Tüm sadakatim, değişmeden seninle kalmaya devam eder.”

Sadakati; Goryo Hanedanlığı'na son verip, Joseon'u bir başkaldırı ile kuran Yi Seong Gye'nin hükmünü, etik dışı ve gayrimeşru olarak görmesine, dolayısıyla ona şiddetle karşı çıkmasına neden olmuştur. Mongju, Yi'nin oğlu tarafından öldürülmüş, fakat buna rağmen, ölümünden sonra 1517 yılında kendisine “Büyük Koreli Filozoflar” statüsünde yer verilmiştir.

2.4.3.1.2. Chong Tojon (1342 - 1398)

Chong Mongju ile aynı kişiden, Yi Saek'ten eğitim görmüş olan Chong Tojon, diğer bir önemli Konfüçyüsçü Koreli bilgindir. Mongju gibi o da Zhu Xi'yi ve Chengzhu yorumunu kendi yorumlamasına temel almıştır. Bu temel doğrultusunda da Goryo'nun son dönemlerinde, Neo - Konfüçyüsçü düşüncenin Budizme olan bakış açısını, anti-Budist yorumları ile *Bulssi Japbyeon* (Budizme Karşı Eleştiriler) adlı makalesinde belirtmiştir. Budizme karşı olması, onu nihilist olarak görmesinden, Konfüçyüsçü öğretisi gibi gerçek bilgi, kendini geliştirme ve sosyo politik uygulamalar üzerinde durmamasından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁸ Kendisi ayrıca Goryo Hanedanlığı'nda kurulmuş olan Konfüçyüsçü Akademi *Sunggyungwan*'ın kurucu ve öğretmenlerindendir.¹⁰⁹

Mongju'nun aksine Tojon, Yi Seong Gye'ye, Goryo Hanedanlığı'nın hâkim konumuna son verip Joseon Hanedanlığı'nı kurmasında destek olan en önemli

¹⁰⁸ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 51.

¹⁰⁹ New World Encyclopedia Writers, “Jeong Mong-ju”, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Jeong_Mong-ju, New World Encyclopedia, 26.06.2017.

bilginlerdendir. Joseon Hanedanlığı'nın Neo - Konfüçyüsçü devlet ideolojisinin temellerinin atılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Kendisi özellikle, eğitim sistemi ve devlet yönetimi alanlarında Neo - Konfüçyüsçü reformlar yapılmasını gerekli görmüştür.¹¹⁰ Joseon Hanedanlığı'nın Neo - Konfüçyüsçü temellerle kurulması ve yönetilmesi ile ilgili kozmolojik tartışmalardan, insan ve yönetim konularına kadar geniş bir yelpazede eserler vermiştir.¹¹¹ Tojon eserlerinde, devlet yönetiminin en önemli hedefinin, *injeong* (insani yönetim)'a ulaşmak olduğunu belirtmekle birlikte, bu yönetimin *deokchi* (erdem ile yönetme) ilkesine dayalı olması gerektiğini ve Neo-Konfüçyüsçü ideallere göre reforma gidilmesi gerektiğini savunmaktadır. Joseon'un politik ve sosyal yapısını belirlemede temel alınmış olan *Joseon Gyeongukjeon* (Joseon İdari Kanunu), *Gyeongjemungam* (Yönetim Aynası) gibi eserler yazmıştır.¹¹² Bu eserler kendisinin devlet yönetimi hakkındaki fikirlerini sunduğu temel kaynaklardır. *Gyeongukjeon*, yönetim sistemleri ile ilgili görüşleri sunarken; *Gyeongjemungam* başbakan, koruma görevlileri, il yöneticileri ve ilçe amirlerinin görevlerini belirtmektedir. Devlet memurlarının, ülke yönetiminin özü olduğunu ve devletin erdemle yönetilmesi gerektiğini şu sözleriyle desteklemektedir: “*Hükümdar milletine ve milleti üzerinden insanlarına güvenmektedir. İnsanlar, milletin, cennetin ve hükümdarın esasıdır.*” Ona göre hükümdar mevcut pozisyonunu, insanların sevgisini kazanacak şekilde, erdemle yönettiğinde devam ettirebilmektedir.¹¹³ Bu söylem, hükümdarın meşruluğunu tartışan *Ti'en Ming* (Cennetin Buyruğu, Göğün Buyruğu) görüşünün bir yansımasıdır.

Tojong'un başbakan'ın görevi ve sorumlulukları üzerine belirttiği görüşlerinin bir kısmı şu şekildedir:

¹¹⁰ The Editors of Encyclopedia Britannica, “Chong To-jon: Korean Neo-Confucian Scholar”, <https://www.britannica.com/biography/Chong-To-jon>, Encyclopedia Britannica, 26.06.2017.

¹¹¹ Haesung Lee, a.g.m., s. 186.

¹¹² Haesung Lee, a.g.m., s. 186.

¹¹³ Haesung Lee, a.g.m., s. 187.

“İdari bölüm, başbakanın alanındadır. Devlet memurları ve benzeri kişiler başbakanın görevlerinin birer öznesidir. Eğitim de başbakanın sorumluluğundadır. Eğer başbakan doğru kişi olursa, “Altı Bakanlık” doğru işler ve dolayısıyla yüzlerce devlet dairesinin işleyişi düzgün olur. Başbakan krala yardım eder, devlet memurlarına rehberlik eder ve tüm insanlar üzerinde denetimde bulunur. Krala, iyiliğinde eşlik eder ve kötülüğünde onu düzeltir; ona makul olanı sunar, yanlış olandan alıkoyar. Bunu yaparak kralı “Mükemmel Anlam” alemine sokar. Tüm memurların farklı görevleri ve tüm insanların farklı meslekleri vardır. Başbakan onlara adil davranır, böylece insanlar onlar için neyin uygun olduğu bilgisini kaybetmezler; onlara tarafsız davranır, böylece hepsi uygun konumlarını elde etmiş olur. “Song’dan Büyük Konfüçyüsçü Chen Te-hsiu (1178-1235), başbakanın görevlerini tartışır ve der ki: O kendisini düzeltir ve kralı doğrultur; insanları tanır ve meselelere olan eğilimini bilir.” Benim düşünceme göre, kendini mükemmelleştirme ve kralı doğrultma politikanın temelidir ve insanları tanıma, olayları yönetme politikanın yöntemidir.”¹¹⁴

2.4.3.1.3. Kwon Kun (1352-1409)

Kwon Kun, Joseon Hanedanlığı’nda Neo - Konfüçyüsçü devlet ideolojisinin kurulması ve gelişmesinde katkıları bulunan bir diğer önemli bilgidir. Yeni kurulan devletin sosyal alandaki Neo - Konfüçyüsçü düzeni ile ilgili yorumlamaları yanında kendisi, Neo - Konfüçyüsçü öğretinin siyasi alana uygunluğunu da, eski Çin Klasikleri üzerine yorumlarında belirtmiştir. *Sunggyungwan*’da müdürlük yapmış olan Kwon, Konfüçyüsçü öğretisi ve kendini geliştirmeye çok önem veren bir bilgidir. Ona göre Konfüçyüsçülük, insanların manevi fitratlarını fark etmelerini sağlayarak; kral ve tebaa, baba ve oğul, büyük ve küçük arasındaki temel ilişkiler düzeninin kusursuz işlemlerini sağlayan bir öğretilerdir. Özellikle *Daxue* (Büyük Öğrenme) onun için, sosyal ve siyasi olayların çerçevesini Neo - Konfüçyüsçü açıdan değerlendirmesinde temel oluşturmuştur.¹¹⁵ Kişiler arasındaki hiyerarşik ilişki ağının düzenli ve kusursuz işlemesi sonucunda da sosyal uyum sağlanmaktadır. Görülmektedir ki, sosyal uyumun sağlanması için en büyük görev krala düşmektedir. Kral, Neo - Konfüçyüsçü düşüncenin algısında, *Ti’en Ming* olarak adlandırılan inanış çerçevesinde, cennetin oğludur ve onun kanunlarını uygulamaktadır. Uyum da ancak, kralın bu kanunları doğru

¹¹⁴Peter H. Lee ve diğerleri, (Ed.), **Sources of Korean Tradition, Volume One: From Early Times Trough The Sixteenth Century**, New York, 1997, s. 280 vd.

¹¹⁵ Peter H. Lee ve diğerleri, (Ed.), a.g.e., s. 280.

bir şekilde uygulaması ile oluşabilmektedir. Yani cennetin buyurduğu kanunlara aykırı davranışlar benimsenir ve uygulamalarda bulunulursa uyum oluşması mümkün değildir. Kral bu kanunları devlet memurları aracılığı ile yerine getirdiğinden, memurlar ile arasındaki ilişki de, devlet yönetimine direkt olarak etki eden eylemlerindedir. Kwon Kun, Joseon'un kurulduğu yıllarda, 1401'de, *Taejong Sillok* adlı bildirisinde, özel önem verilmesi gereken hususları sıralamıştır. Bu hususlar; Kral Taejo'ya sadakat, devlet işlerinin yönetimi, devlet memurlarına karşı tavır, kraliyet derslerine katılım, sadakati ödüllendirme ve devlet ritüellerinin performansıdır.¹¹⁶

Kwon'un kendisine ait, Joseon devlet yönetiminde etkili olmuş birçok Neo - Konfüçyüsçü çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmaları, Joseon Hanedanlığı'nın kuruluşunu takip eden yüzyıllarda devlet ritüellerinin teşvikine katkıda bulunmuştur. Kendisinin en önemli eseri ise, Neo-Konfüçyüsçü düşüncüyü yorumladığı *Iphak Tosol* (Öğrenmenin Başlangıcının Şematik İncelenmesi)'dir. Bu eser, Kore'de Neo - Konfüçyüsçü ritüel ve seremonilerin yorumlandığı ilk eser olma özelliğini taşımaktadır.¹¹⁷

Kwon Kun eserinde, görüşleri Kore'deki Neo - Konfüçyüsçü bilginler arasında oldukça ilgi gören Chou Tun-i ve Chang Tsai arasından Chou Tun-i'nin makalesine dayanarak kendi şematik yorumlamasını biçimlendirmiştir.¹¹⁸ Yazılarında Mojong'un izinden gitmiş ve ekonomik olayların yönetimi dâhil tüm devlet yönetiminin merkezileştirilmiş, bürokratik bir Joseon Hanedanlığı çerçevesinde olması gerekliliğini belirtmiştir.¹¹⁹

¹¹⁶ Peter H. Lee ve diğerleri, a.g.e., s. 280.

¹¹⁷ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 51 vd.

¹¹⁸ Michael Keith Ralston, a.g.t., s. 7.

¹¹⁹ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 52.

2.4.3.2. 15. yy. Sonrası Neo-Konfüçyüsçü Bilginler

Konfüçyüsçü temeller ile kurulan Joseon Hanedanlığı'nda, temel olarak yönetim yapısı, toprak sistemi ve askeri sistem alanlarında reformlar yapılmıştır. Yönetim yapısı ve toprak sistemi üzerinde yapılan reformlarla, yöneten sınıf olan *yangbana* belli ayrıcalıklar verilmiş, bu durum da belirtilen sınıfın, kralın otoritesini sarsacak şekilde güçlenmesine neden olmuştur. *Yangban* sınıfı, kendilerine verilen bu ayrıcalıklarla zaman içinde yozlaşmıştır. Goryo'daki aristokratik düzenin Konfüçyüsçü öğretisi temelinde düzeltilmesi hedeflenirken, Goryo'daki kurum ve uygulamalar bizzat *yangban* sınıfı aracılığıyla devam ettirilmiştir.¹²⁰ Ayrıca yine Konfüçyüsçü düşüncede ahlâk ve eğitim yüceltilip, askerlik ile ilgili her türlü şey aşağılandığından, bilginlerin yönetimini hâkim kılmak adına, yine *yangban* sınıfının yararına olacak şekilde, askeri sistemde reformlara gidilmiştir. Askeri sistem üzerine düşünceler, kuruluş dönemlerinde ülke üzerinde herhangi bir dış tehlike bulunmamasından dolayı farkedilmemiş ve önemsenmemiştir. Fakat Hideyoshi önderliğinde Japon saldırıları ve ardından 1592 - 1598 Imjin Savaşı; "muhafazakâr, gelenekçi Konfüçyüsçü ideallere sıkı sıkıya bağlı, değiştirilemez ilkelerle yönetim sistemi" üzerine düşünmeye ve bu düşünce ile sistemin daha fazla ayakta kalamayarak, çöküşe neden olacağı algısı yaratmış, çeşitli reform gerekliliklerinin farkına varılmasına neden olmuştur.

Bu dönem, Neo-Konfüçyüsçü düşünce üzerine yorumlamaların en üst seviyelere çıktığı bir özellik göstermektedir. Dolayısıyla dönem bilginleri, ideolojik çerçeveye metafiziksel bir açıdan yaklaşmışlardır. İyi yönetimin ancak, ahlâk dışı uygulamalarda bulunanların ahlâki yönden eğitilerek, ahlâklı duruma getirilmesiyle mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Akıl ve kozmik prensiplerin ilişkisinin anlaşılması ile

¹²⁰ James B. Palais (Ed.), **Confucian Statecraft and Korean Institutions, Yu Hyongwon and the Late Chosun Dynasty**, Seattle ve Londra, 2014, s. 14 vd.

devlet yönetimi problemleri üzerine düşünceler, bilginlerin yoğunlaştığı temel meseleler olmuştur.¹²¹

2.4.3.2.1. So Hwadam (1489-1546)

So Hwadam olarak anılan So Kyong Dok, *qi* (maddesel güç) hakkında bir felsefe geliştiren ilk Koreli Neo - Konfüçyüsçü bilgindir. Yi T'oegye ve Yi Yulgok ile birlikte Neo - Konfüçyüsçülüğün *Samja* (Üç Usta)'sından birisidir. Bu Üç Usta birlikte *Songnihak*'ın özgün modelini belirlemişlerdir.¹²² *Songnihak*, yani insan doğası ve ahlâkı, çalışmaya verilen addır.

So Hwadam'ın *qi* hakkındaki yorumlamalarında monist (tekçi) bir bakış açısı bulunmaktadır. Bununla birlikte, Zhang Zai'nin *qi* (maddesel güç) ve başlangıçtan beri var olan uyum teorisi ile Chou Tun-i'nin kozmolojik düşüncelerini temel almıştır. Evren “hiçbir şey”den oluşmakta birlikte, *qi* her şeyin kaynağıdır.¹²³ Hwadam, *qi*'yi kozmik dönüşümlerin merkezine yerleştirmiş ve temel madde niteliği üzerinde durmuştur. *Qi* şekilsiz ve limitsizdir. Bu nedenle de evrendeki tüm olguları oluşturmakta ve dönüştürmektedir.¹²⁴ Hwadam, *li* (ahlâk, ilke) ve *qi* (maddesel güç) ilişkisine ise şu şekilde bakmaktadır: *Li*, *qi* dışında olamaz. Bunun nedeni, ancak onun içerisinde işlevini yerine getirebilmesidir. Aynı zamanda, ona bir üstünlüğü de bulunmamaktadır.¹²⁵

So Hwadam'ın fikirleri, Yi T'oegye tarafından, Zhu Xi'nin *li* ve *qi* anlayışının yanlış anlaşılması bir biçimi olarak nitelendirilse de Yi Yulgok tarafından benimsenmiştir.¹²⁶

¹²¹ James B. Palais, a.g.e., s. 15 vd.

¹²² Edward Y. J. Chung, **The Korean Confucianism of Yi T'oegye and Yi Yulgok: A Reappraisal of the “Four-Seven Thesis” and Its Practical Implications for Self-Cultivation**, Albany, 1995, s. 18.

¹²³ Xinzhong Yao, a.g.e., s. 117.

¹²⁴ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 1995, s. 53.

¹²⁵ Xinzhong Yao, a.g.e., s. 117.

¹²⁶ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 53.

2.4.3.2.2. Yi T'oegye (1501-1570)

Yi T'oegye (Yi Hwang), 16. yy. Joseon Hanedanlığı'nda uzun yıllar devlet kademelerinde hizmet vermiş, kırk dokuz yaşında devlet görevlerinden ayrıldıktan sonra entelektüel çalışmaları açısından oldukça verimli yıllar geçirmiş, Chengzhu Okuluna bağlı, Koreli Neo - Konfüçyüsçü bilgidir.¹²⁷ T'oegye'nin Zhu Xi'nin doktrini üzerine yorumlamaları, Joseon'da olduğu gibi Tokugawa Japonyası'nda da Neo-Konfüçyüsçülüğün gelişmesine katkıda bulunmuştur.¹²⁸ Joseon'da düşünceleri o kadar etkili olmuştur ki "Kore'nin Zhu Xi'si" olarak anılmaktadır.¹²⁹

Yi Yulgok ile birlikte akademik ve siyasi alandaki çalışmaları, Zhu Xi'nin fikirlerinin, Joseon Hanedanlığı devlet yönetiminde felsefi ve ideolojik temeller olarak yerini sağlamlaştırmasını sağlamıştır. Yi T'oegye, devlet görevlerinden emekli olduktan sonra Zhu Xi doktrini üzerine çalışmış ve Neo - Konfüçyüsçü yorumlamalara eserleri ile katkıda bulunmuştur. "Zhu Xi'nin Çalışmalarının Taslağı ve Açıklamaları", "Song, Yuan, Ming Hanedanlıklarında Neo - Konfüçyüsçülüğün Tarihi" adlı eserleri, emekli olduktan sonra yayınlamış olduğu ilk eserler arasındadır.¹³⁰

Kral Seonjo'ya, 1568 yılında sunmuş olduğu *Mujinyukjoso* (Altı Madde Bildirisi) ve *Songhak Sipto* (Bilgece Öğrenim Üzerine On Şema)'da politikanın dayanması gereken felsefe ve ilkelerden bahsetmiştir. *Songhak Sipto*'da Neo - Konfüçyüsçü metafizik, ahlâk ve maneviyat üzerine değerlendirmeler ile birlikte, kendi şema ve yorumlamaları bulunmaktadır.¹³¹ *Mujinyukjoso*'da ise T'oegye'nin devlet yönetimi ile ilgili düşünceleri bulunmaktadır. Bu maddeleri tek tek inceleyecek olursak; ilk iki maddenin, Konfüçyüsçü temel değerlerden olan aileye vurgu yaptığını görürüz. Bu

¹²⁷Hyoungchan Kim, "Actulization of Ideologies and the Role of Humans in Sage Politics: Neo-Confucian Theories and Political Chocies of Yi Hwang (1501-1570) and Yi I (1536-1584)", **APA in San Francisco**, 2013, s. 1.

¹²⁸ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 55.

¹²⁹Carter J. Eckert ve diğerleri, **Korea Old And New A History**, Seul, 1990, s. 151.

¹³⁰ Hyoungchan Kim, a.g.m., s. 3 vd.

¹³¹ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 56.

maddede devlet yönetimindeki ilişkilerin, aile içi ilişkilerin geniş çerçevedeki görüntüsü olduğu ve devlet Neo - Konfüçyüsçü ideallere göre yönetilecekse öncelikle aile ilişkilerinin düzenlenmesi gerekliliğini savunmaktadır. Bu maddede tahta sahip olmanın çok değerli olduğu, bu durum elde edildiğinde ise, *hyo* (insanlık) ve *xiao* (atalara saygı) değerlerine çok önem verilmesi gerekliliğini belirtmektedir. İkinci olarak, yine aile üzerinde durulmakta ve üvey de öz de olsa aileye saygı duyulması gerekliliği yinelenmektedir. Düşüncesinin özünde “kendini geliştirme” olan T’oegye, üçüncü maddenin kapsamına kralın öğrenmesinin teşvik edilmesi gerekliliğini almaktadır. Dördüncü madde, *Tao* (Yol)’nun öğrenilmesi ile ilgilidir. Kral, yönetim ile ilgili düzenleme ve değişikliklerde bulunmadan önce *Tao*’yu iyi anlamalı ve buna göre uygulamalarda bulunmalıdır. Beşinci olarak, kralın devlette görevli memurlarına güvenmesi ve onlarla iyi ilişkiler içerisinde olması öğütlenmektedir. Son maddede ise kralın manevi gelişmeyi içtenlikle uygulaması ve *Cheonae* (Kutsal İyilik)’yi takip edip etmediğini kendi kendine muhakeme etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır.¹³²

Neo - Konfüçyüsçülüğün temelindeki *li* (ahlâk, ilke) ve *qi* (maddesel güç)’ye ikicil bir bakış açısı sunan T’oegye, *li* ve *qi*’yi ayırmaktadır. Bu ikicil bakışı, *Daoxin* (Yolun Akli) ve *Renxin* (İnsan Akli), *Siduan* (Dört Başlangıç) ve *Qiqing* (Yedi Duygu) arasında da mevcuttur. Bununla birlikte o da, Zhu Xi’nin belirttiği gibi her şeyin özünün aynı olduğunu savunmaktadır.¹³³ *Li* ve *qi* üzerine yorumlamalar, *Siduan – Qiqing* (Dört Başlangıç - Yedi Duygu) tartışmaları içerisinde kendine yer bulmuştur. Dönemin Neo - Konfüçyüsçü bilginleri tarafından sıkça tartışılan bir konu olan *Siduan - Qiqing* en ünlü yorumlarını, Yi T’oegye ve Ki Daesung arasındaki yazışmalarda bulmuştur.¹³⁴ Yi T’oegye, *li* ve *qi*’nin üstünlüğü üzerine vurgu yapılarak ikiye ayrılan tartışmada *li*’nin önceliğini savunmuştur. Yi T’oegye’ye göre *li* asil, *qi* adidir. *Li*, cennetten gelen iyi

¹³² Haesung Lee, a.g.m., s. 188 vd.

¹³³ Mingran Tan, “An Investigation and Assessment of Yi T’oegye’s Li-Qi Dualism”, **Korea Journal**, 2006, s. 155 vd.

¹³⁴ Haesung Lee, a.g.m., s. 175.

erdemdir. Buna karşılık *qi*, insani yönü olduğundan dolayı iyi de kötü de olabilir. T'oegye, *li* ve *qi* ile ilgili yorumlamalarını “Akıl ve Doğanın Teorisi”nde şekillendirmiştir. Buna göre *li* doğa, *qi* ise duygulardır. Daha sonra detaylandığı çalışmasının sonucunda ise dört seçenek belirlemiştir. Buna göre; *siduan* (dört başlangıç), *li*'den dışa vurulmakta olup tamamen iyidir. *Qiqing* (yedi duygu) ise, *qi*'den dışa vurulmakla birlikte, iyi de kötü de olabilmektedir.¹³⁵

T'oegye kendi düşünceleri doğrultusunda bir toplum ve devlet yönetimine ulaşmak için, “öğrenme” ve “kendini geliştirme” kavramlarına bireysel düzeyde görev biçmiştir. Kendisi, *li*'nin sunduğu ideallerde bir toplum ve devlet yönetimi için bireyselliği ön planda tutmuştur.¹³⁶ Ona göre, öğrenme esasen kişisel deneyimler ve kişinin manevi olarak kendini geliştirmesi ile ilişkilidir.¹³⁷ Örneğin, düşüncelerinin devlette uygulamaya geçmesi için bilginlere merkezi gücü sistemin dışarısından kontrol edebilecekleri ideolojik bir meşruiyet vermiş, Konfüçyüsçü doktrinin sıradan insanların sosyal yaşamlarına işlemlerini sağlayacak bir yönetim yasası geliştirmiş, Konfüçyüsçü Akademi binaları kampanyası ile kamuoyu politikası kurmayı önermiştir.¹³⁸

2.4.3.2.3. Yi Yulgok (1536-1584)

Küçük yaşlardan itibaren annesi tarafından eski Çin Klasikleri ve Konfüçyüsçü Klasikler ile eğitilen Yi Yulgok, Kore'nin en önemli Neo - Konfüçyüsçü bilginlerindendir. Yi Yulgok aynı zamanda Joseon Hanedanlığı'nın askeri, ekonomik, sosyal, politik ve eğitimle ilgili kurumlarının Konfüçyüsçü ideallere göre reforma tabi tutulmasını savunan bilgin - devlet adamlarındandır. Bu konular hakkında önerilerini kapsayan önemli çalışmalarından bazıları; siyasal reform için on bir maddeden oluşan bir bildiri olan *Tongho Mundap* (Tongho Soru and Cevapları) ve Konfüçyüsçü ideallere

¹³⁵ Haesung Lee, a.g.m., s. 175.

¹³⁶ Hyounghan Kim, a.g.m., s. 14.

¹³⁷ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 152.

¹³⁸ Hyounghan Kim, a.g.m., s. 4.

göre eğitim yöntemleri sunan bir makale olan *Hakkyo Mobom* (Akademi için Bir Model)'dur.¹³⁹ Fakat en önemli eseri “Bilgece Öğrenmenin Esasları” olarak kabul edilmektedir. Çünkü bu eserinde Neo - Konfüçyüsçü bakış açısı ile devlet yönetimi ve kendini geliştirmeden bahsetmektedir.¹⁴⁰

Yi Yulgok, *Gyeongseron* olarak adlandırılan devlet yönetimi fikirlerini, 1574'te Kral Seonjo'ya sunduğu “Altı Maddeli Bildiri”de belirtmiştir. Bu altı maddede kendisinin devlet yönetimi ve sosyal alandaki temel Konfüçyüsçü fikirleri açıkça görülmektedir. Bu bildiri de özellikle Konfüçyüsçü hiyerarşik saygı - sadakat - itaat ilişkisi, devlet yönetiminde öncelikli olarak temel alınmıştır. Birinci maddede; kralın, kanuni yollar ile tahta geçtiğinde, temel değeri, *hyo* (insanlık) ve *xiao* (atalara saygı) görevlerine vermesi gerektiği belirtilmiştir. İkinci maddede ise aileye, öz ya da üvey olsun saygıda kusur edilememesi gerektiği öğütlenmiştir. Lee, bu maddeler aracılığı ile krala, toplum nazarında Konfüçyüsçü değerleri yüceltip ona göre yaşayan ve devlet yönetiminde bu ilkelerin izinden giden kişi olma sorumluluğu verildiğini belirtmektedir.¹⁴¹ Üçüncü ve dördüncü maddeler Yulgok'un üzerine çalışmalarda bulunduğu “öğrenme” ve “kendini geliştirme” ile ilgilidir. Ona göre gelişmiş bir politika için kralın öğrenmesinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, insanlara *Tao* düşüncesini benimsetmek için ne gibi yöntemler kullanılması gerektiği iyi bilinmelidir. Kralın devlet yönetiminde bakanları görevlendirmesi ve onlarla iyi ilişkiler içerisinde olması beşinci maddede sunulan düşüncedir. Son maddede ise, kralın manevi gelişimine katkıda bulunması ile cennetin kurallarını ve merhametini uygulamaktan vazgeçmemesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Yi, bu madde ile kralın sosyal uyuma

¹³⁹ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 59.

¹⁴⁰ Michael Keith Ralston, a.g.t., s. 276.

¹⁴¹ Haesung Lee, a.g.m., s. 188.

ulaşmak adına insanları seven ve onların sorumluluklarını üstlenen kişi olması gerektiğini belirtmektedir.¹⁴²

¹⁴² Haesung Lee, a.g.m., s. 189.

BÖLÜM 3

ÜÇ KRALLIK, GORYO HANEDANLIĞI VE JOSEON HANEDANLIĞI

DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCEİ

3.1. ÜÇ KRALLIK VE GORYO HANEDANLIĞI DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCEİ

Çin merkezli Konfüçyüsçülük öğretisinin Kore'ye ilk olarak ne zaman girdiği hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Kore tarihinde “Üç Krallık Dönemi” olarak adlandırılan, MÖ.57 – MS.668 yılları arasını kapsayan Koguryo, Silla ve Pekçe krallıklarının hüküm sürdükleri dönemde Taoizm ve Budizm ile birlikte resmi olarak kabul edilen Konfüçyüsçülüğün, aynı zamanda halk tabanında da etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, krallıklar ve yüzyıl bakımından bir belirleme yapılması gerekirse, Kore'nin Konfüçyüsçülük ile tanıştığı dönem yaygın olarak 4. yy, Koguryo Krallığı dönemi olarak kabul edilmektedir. “Üç Krallık Dönemi”nin diğer iki krallığı olan Pekçe ve Silla arasında ise Konfüçyüsçülük ile en son tanışan Silla Krallığı'nda, Konfüçyüsçülük kendisine Koguryo Krallığına göre daha etkili bir yer edinmiştir. Silla zayıf bir merkezi bürokrasi, güçlü bir aristokrasi ve bağımsız askeri güçlerin bulunduğu bir krallıktır. Halk arasında, sosyal ilişkilerde Konfüçyüsçü etki kendini göstermiş, ritüellere çok önem verilmiştir. 628 yılında krallıkta Konfüçyüsçü çalışmalarını yapıldığı ve Konfüçyüsçü öğretinin sunulduğu “Milli Akademi” sorumluluğunda devlet daireleri kurulması yolu ile Konfüçyüsçü ilkeleri benimsemiş çok sayıda bilgin devlet adamı yetiştirilmiştir. Silla Krallığı, 668 yılında Konfüçyüsçü öğretinin yayılmasına yardımcı akademiler kurarak ve Konfüçyüsçü öğretilerdeki birleştirme gücünü kendi yararına kullanarak diğer iki krallığı tek bir yönetim altında toplamayı başarmıştır. 668 - 935 yılları arası hüküm sürmüş olan, Birleşik Silla Krallığı denilen bu dönemde,

Konfüçyüsçülük Budizm ile bir mücadele içerisinde olmuştur. Bu dönemde Konfüçyüsçüler, bürokratik¹⁴³ bir devlet kurmak için, politik bir ideoloji olarak Konfüçyüsçülüğü teşvik ederek daha fazla Konfüçyüsçü akademi kurulması adına çaba göstermişlerdir. Fakat bu çabalar, Konfüçyüsçü öğretinin yönetim üzerinde etkili olmasına yetmemiştir. Bu dönemde Konfüçyüsçülük, ideolojik olarak bürokratik bir devlet modelini arzulasa da daha çok, aristokrasinin ve sosyopolitik düzenin sürekliliğini sağlamada devlete yardımcı bir araç işlevi görmüştür.

Konfüçyüsçü düşünce Kore’de her alanda asıl etkisini 13. yy. sonlarında Goryo Hanedanlığı (918–1392) döneminde, Neo - Konfüçyüsçü öğretinin benimsenmesi ile göstermiştir. “Üç Krallık Dönemi”ndeki güç mücadelesine son verip Kore’yi birleştirerek Goryo Hanedanlığı’nı kuran Wang Kon (918-943), siyasi ve askeri kurumların oluşturulmasında Tang Çin’ini¹⁴⁴ örnek almıştır. Fakat Wang Kon’un Kore’ye özgü gelenekleri önemsemesi yönetim anlayışında kendisini göstermiş, kurduğu devletin tamamen Çin tarzı yönetim anlayışı etkisi altında kalmasını engellemiş ve Koreli unsurlarla bezenmiş Çin tarzı bir yönetim harmanı oluşturmuştur.¹⁴⁵

Dönemin krallarından Kwangjong (925–975) 958 yılında, devlet memuriyetinde görev alacak kişiler için Çin’deki Konfüçyüsçü sistemi ithâl etmiş ve Silla Krallığı’ndaki gibi sadece aristokrat soydan gelenlerin devlet görevlisi olabildiği uygulamaya son vererek, her kesimden insanın devlet kademelerinde görev alabileceği bir sistem yerleştirmiştir. Böylece sistem daha eşitlikçi bir yapıya kavuşmuştur. Silla Krallığı’nda uygulanmış olan *Jingol* (Gerçek Kemikler) denilen eski sistem, devlet kademelerinde görev alacak kişilerin yetkinliklerini ölçmeyen bir sistemdir. Toplumu

¹⁴³ “Bürokrasi” kavramı bu çalışmada modern bir terim olarak kullanılmamaktadır. Joseon Hanedanlığı’nın Konfüçyüsçü yönetim sistemine göre düzenlenmiş yönetim yapılanmasının, modern bürokrasi kavramına benzer özellikler göstermesi sebebiyle; alanyazında devletin yönetim yapılanmasından bahsedilirken sıkça “bürokratik devlet”, “bürokrasi” gibi kavramlar kullanılmaktadır.

¹⁴⁴ Çin’de 618-907 yılları arasında hüküm sürmüş olan hanedanlık.

¹⁴⁵ Charles Holcombe, a.g.e., s. 175.

ırsi olarak kademelere ayıran bu sistem, devlet görevlerinde yer alacak kişileri belirlemede bir ölçüt olmakla kalmayıp, aynı zamanda kişinin dünyevi hayatında karşılaştığı tüm uygulamaların temel dayanağı işlevi görmüştür.¹⁴⁶ Bu sistem ile birlikte aristokrasi Silla toplumunda gelişimini tam olarak tamamlayıp yerleşmiştir. Yöneten sınıf içerisinde aristokrasi oldukça güçlenmiş, ayrıca sayıca yereldeki bürokratik güce göre çok daha fazla bir görünüm sergilemiştir.¹⁴⁷ Goryo Hanedanlığı'nın kuruluşunda, Silla Krallığı döneminde yönetimde ve sosyal alanda adaletsiz bir durum ortaya çıkarmış olan bu sistemin değiştirilerek yeni bir yönetim sistemi oluşturulması yolunda; Silla Krallığı'nın son dönemlerinin önemli bilginlerden Choi Eon Wi'nin önemli katkıları olmuştur. "Hongpae Sertifikası" denilen, devlet memuriyetine giriş sınavından başarılı olunduğunu belirten bir sertifika çıkarılması, Goryo'da sınav sisteminde adaleti sağlamak adına yapılan yeniliklerden biri olmuştur.¹⁴⁸ Bu sınav sisteminin adaleti sağlamanın yanında bir diğer getirisi ise, devlet bürokrasisinde Konfüçyüsçü tarzın iyice kendini göstermeye başlaması ve sivillerin askeri aristokrasi karşısındaki pozisyonunun güçlenerek, devlet yönetiminde sözü geçen Konfüçyüsçü *yangban* sınıfının ortaya çıkması olmuştur.

Kral Kwangjong'dan önce, Goryo Hanedanlığı'nın ilk dönemlerinde devlet, Çin'de olduğu gibi aşırı merkezileşmiş bürokratik bir yönetim yapısına sahip değildir. Buna ek olarak kendi orduları olan ve merkezi otoritenin üzerlerinde fazla baskısı bulunmayan yerel beyler, bölgesel yönetimden sorumludur.¹⁴⁹ Goryo Hanedanlığı'nın dördüncü kralı olan Kwangjong, reformcu kişiliği ile yönetimi merkezileştirmek adına düzenlemelerde bulunmuştur. Aynı zamanda kralın hükmü süresince, ülkenin yerel kesimlerinde devlet emri ile Konfüçyüsçü akademiler kurulmuştur. Kral

¹⁴⁶ James B. Palais, "Confucianism and The Aristocratic/Bureaucratic Balance in Korea", **Harvard Journal of Asistic Studies**, 1984, s. 435 vd.

¹⁴⁷ James B. Palais, a.g.m., s. 436.

¹⁴⁸ "Goryeo'nun Yeni Sistemleri", <http://koretarihi.com/goryeo-denilen-birlesmis-bir-gucun-ortaya-cikmasi/goryeo-sivil-hizmet-sinavini-uyguluyor-ve-burokratik-bir-yonetim-sistemi-gelistiriyor/>, 12.06.2017.

¹⁴⁹ Charles Holcombe, a.g.e., s. 177.

Kwangjong'dan sonra da Goryo Hanedanlığı'nda Konfüçyüsçü yönetim sisteminin yerleştirilmesine dair reform hareketleri devam etmiştir. Bunlar arasında en önemlileri Goryo'nun altıncı kralı olan Seongjong (981-997) tarafından yapılmış olan, merkezi yönetim ve devlet memurlarının eğitimi üzerine odaklanmış Konfüçyüsçü reformlardır. Kral Seongjong ayrıca, işlevsiz devlet kurumları üzerine de düzenlemelerde bulunmuştur. 992 yılında da, *Gukjagam*¹⁵⁰ adında Konfüçyüsçülük üzerine dersler veren bir üniversite kurmuştur.

Goryo'da merkezi hükümet, Konfüçyüsçü temellerden gelen bir gelenek ile biçimlendirilmiştir. Tang Çinindeki “Üç Bakanlık ve Altı Heyet” sistemi denilen bu gelenek, yüksek kademedeki memurların ortak karar aldığı ve altı heyet yoluyla bu kararları uygulattığı bir sistemdir. Merkezi yönetimdeki kuruluşlara bakıldığında ise, “Devlet İlişkileri İdaresi”, karar ve politikaları uygulayıp denetlemesinin yanında memurlar üzerinde de denetim yetkisi bulunan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu kurumun bizzat politika oluşturma ve performans değerlendirme görevi de bulunmaktadır.¹⁵¹

1170 yılında, Japonya ile hemen hemen aynı dönemlerde, iki devlette de askeri bir yönetim dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde merkezi, bürokratik kurumların durumuna bakıldığında Japonya'ya göre Kore'deki kurumların daha güçlü olduğu görülmektedir.

¹⁵² Goryo Hanedanlığı döneminde, 1270 - 1356 yılları arası Çin'e Konfüçyüsçü bilginlerin yollanması ve buradaki yeni Konfüçyüsçü formun Goryo'ya getirilmesi, günümüz Koresi yönetim anlayışının şekillenmesinde temel geleneksel dönem olan Joseon Hanedanlığı'nın yönetim düşüncesine etkide bulunmuştur. Bu seyahatler ile

¹⁵⁰ Bu kurumun adı Gukjagam ve Sunggyungwan olmak üzere birkaç kez değiştirilmiş, 1362 itibarıyla Sunggyungwan olarak kalmıştır.

¹⁵¹ “Goryeo'nun Yeni Sistemleri”, <http://koretarihi.com/goryeo-denilen-birlesmis-bir-gucun-ortaya-cikmasi/goryeo-sivil-hizmet-sinavini-uyguluyor-ve-burokratik-bir-yonetim-sistemi-gelistiriyor/>, 12.06.2017.

¹⁵² M. J. Seth, *A Concise History of Korea: From the Neolithic Period through the Nineteenth Century*, Lanham, 2006, s. 104 vd., aktaran, Charles Holcombe, a.g.e., s. 177.

yayılan Neo-Konfüçyüsçü düşünce, Joseon Hanedanlığı'nın yönetim sisteminin geliştirilmesine dayanak oluşturmuştur.

3.2. JOSEON HANEDANLIĞI DÖNEMİ YÖNETİM DÜŞÜNCESİ

Joseon Hanedanlığı 1392 yılında, Goryo ordu komutanlarından olan Yi Seong Gye tarafından kurulmuştur. Hanedanlık aynı zamanda kurucu kralın soyisminden gelen Yi Hanedanlığı olarak da anılmaktadır. Bu dönem, devletin temel ideolojisi Konfüçyüsçülük olarak belirlenmiştir. Devletin hiyerarşik yönetim yapılanması içerisinde en üstten, en alt seviyedeki memurlara kadar tüm görevlilerden devletin sorumluluk alanındaki tüm uygulamalarında, temel ideolojiyi içselleştirmiş şekilde hareket etmeleri beklenmektedir.

Goryo Hanedanlığı'ndan Joseon Hanedanlığına geçiş sürecinde, yeni kurulmakta olan hanedanlıkta, Goryo döneminde yönetimdeki mevcut anlayışın terk edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda yeni kurulan devletin Konfüçyüsçü bir yönetim düşüncesi temelinde şekillendirilmesi adına değişiklik yapılması gereken temel meseleler; Goryo yönetimindeki aristokratik elementlerin ayrıştırılarak, askeri yönetimden sivil yönetime geçmek, devlet memuriyetine giriş sınavı üzerinde liyakate dayalı bir sistem oluşturmak, merkezileşmiş bir yönetim yapılanması sağlamaktır. Tüm bu reformlar ile Goryo'daki karmaşık siyasi ve sosyal ortamı gidermek ve Konfüçyüsçü yönetim ilkeleri ile sosyal uyuma ulaşmak hedeflenmektedir. Yeni devlet için gerçekleştirilmesi düşünülen bu yönetim reformları temelde, Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin gereklerini oluşturmaktadır. Joseon Hanedanlığı için hedeflenen bu düzenlemelerin; devletin ideolojisinin belirlenmesinde etkili olan Ne – Konfüçyüsçü bilginlerin hazırlamış olduğu yönetim esaslarını içeren çeşitli resmi belgelerde ve çıkarılan kanunlarda, Konfüçyüsçü öğretisi temelinde hazırlanmış olduğu açıkça görülmektedir. Joseon Hanedanlığı'nda istenilen sivil yönetim, Konfüçyüsçü beş temel ilke odağında,

amaçları “sosyal uyum”a ulaşmış toplumu oluşturacak olan bir yönetimdir. Sivil yönetim, Mensiyus’un iyi yönetim düşüncesine göre *jen* (erdem) ve *yi* (doğruluk) ile yönetmelidir. Erdem ve doğruluk ile yönetimin gerçekleştirilebileceği sistem ise literati¹⁵³ yönetimidir.¹⁵⁴

Konfüçyüsçü öğretisi bilgiye çok önem veren bir öğreti olarak yönetimde de bilgeliliğin hâkim olması gerektiğini savunmaktadır. Bu durum da ancak bilgin sınıf yönetiminde mümkün olacaktır. Konfüçyüsçü düşüncenin erdem ile birlikte bilgiye verdiği önem Joseon Hanedanlığı’nın yönetim kadrolarında, devletin kuruluşunda ideolojik temelleri atan Neo-Konfüçyüsçü bilginlerin hâkimiyetini beraberinde getirmiştir. Bu kişiler hem Konfüçyüsçü değerlere göre yetişmiş, *junzi* olma yönünde kendilerini geliştiren insanlar olarak erdemli, hem de Konfüçyüsçü klâsiklere hâkim, devlet yönetimi hakkında bilgisi olan kişilerdir. Yalnız dikkat edilmelidir ki burada bilgi kavramının içeriği yalnızca Konfüçyüsçü yönetim hakkında bilgiye sahip olmayı değil, bireyin kendini geliştirmesi yolu ile erdeme ulaşmasını da kapsamaktadır. Yani erdemli kişi bilgili kişidir. Bilgisiz olan bir birey ise erdemsizliğin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle yönetimde erdemın esas olması için, yönetenlerin erdemli kişiler olması gerekmektedir. Yönetimde etkili devlet kurumlarının, barındırdıkları memurlar aracılığıyla, temel ideolojinin toplumun her katmanında hâkim olmasını sağlayan esas belirleyici olmaları ve halka erdemli bireyler olmaları yolunda bir örnek teşkil ederek yardımcı olmaları, bu kişilerin seçiminde liyakate dayalı bir sınav sistemini gerektirmektedir. Yönetecek olan kişilerin Konfüçyüsçü eğitimden geçmelerinin yanında özel yaşamlarında Konfüçyüsçü ilkeleri uygulayan kişiler olmaları şarttır.

¹⁵³ Bilginler, aydınlar, eğitimli sınıf. Joseon Hanedanlığı’nda “Konfüçyüsçü bilginler”e karşılık gelmektedir.

¹⁵⁴ Min Hyeok Yim, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, s. 223.

İdeolojik temelinde Konfüçyüsçü ilkelerin esas alındığı, Neo – Konfüçyüsçülük ile geliştirilmiş yönetim düşüncesinin pratiğe geçirilmesinde, devletin yapısal dönüşümünün hangi araçlarla gerçekleştirilmeye çalışıldığı izleyen bölümlerde incelenecektir. Devletin istenilen ideolojik temeller üzerine kurulması ve istenmeyen tarihi ideolojik kalıntılardan kurtarılması amacı, uygulamada kendisini hangi biçimde göstermiştir? Yani, uygulamaya konulan çeşitli siyasi, yönetsel politikalar ve araçlar ile aristokrasi – bürokrasi - Konfüçyüsçülük ilişkisi, Joseon Hanedanlığı döneminde nasıl bir görünüm sergilemiştir? Bu sorular, bir sonraki bölümde *yangban* sınıfı (yönetici sınıf) üzerinden ele alınacaktır.

3.2.1. Kuruluş ve Erken Dönem (14. yy – 15. yy.) Joseon Hanedanlığı Yönetim Düşüncesi: Literati (Bilgin Sınıf) Yönetimi

Goryo Hanedanlığı'nın son dönemlerinde; Zhu Xi'nin Neo - Konfüçyüsçü yaklaşımı dışında, Zhu Xi'nin düşüncelerinin Lu Jiuyuan ile karışımı niteliğinde olan yaklaşımları benimsemiş gruplar da bulunmaktaydı. Bu gruplar, Goryo Hanedanlığı'nın bulunduğu siyasi durumun düzeltilmesi için farklı reform yaklaşımları benimsemişti. Yi Saek ve Chong Mongju, sadece kurumların yönetimlerinin reformunu savunan ılımlı bir yaklaşımı savunurken; Chong Tojon ve Jo Jun, arazi sistemi reformu, Budist kurumlarının saf dışı bırakılması ve yeni bir hanedanlık kurulması taraftarı olan radikal reformcu grubu oluşturmaktaydı. İlimli grup, Neo - Konfüçyüsçü insan doğası ve *wangdao* (krala ait yol) yaklaşımlarını benimsemiş ve *Chunqiu* (İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları)'yu düşüncelerine temel almışlardır. Radikal grup ise *wangdao* (krala ait yol) ile *badao* (hegemonik yol) dengesi yaklaşımları ile *Zhouli* (Ritüeller Kitabı)'yi, yönetim reformlarında temel almıştır. Yi, yeni devleti kurarken bu radikal grup ile işbirliği yapmış ve Joseon Hanedanlığı devlet ideolojisinin belirlenmesinde Çinli bilgin Zhu Xi'nin Neo – Konfüçyüsçü yorumlaması esas alınmıştır. Kral Yi, devlet yönetimi için,

Ming Çin'inin (1368-1644) idealize yönetim sistemini örnek alarak uygulamaya çalışmıştır.

Yi, Ming Çin'inde Hongwu İmparatoru ve Neo - Konfüçyüsçü bilgin - memurların inandığı; etkili bir merkezi kontrol için gerekli olanın, sistemi kabul ve idrak etmiş, gayretli ve özverili şekilde çalışacak olan memurlar olduğu yönündeki fikirlerine katılmakta ve bu tür bir yönetim için de Neo - Konfüçyüsçülüğün gerekli olduğunu düşünmekteydi. Bu memurlar da; itibar ve güçlerinin merkezi bürokrasideki pozisyonlarına bağlı olduğunu anlayarak yerel güçlerden merkez güçlere kaymış, merkezi ve güçlü bir yönetimi destekleyen *yangban* sınıfı arasından seçilmeliydi. Bu bağlamda Neo - Konfüçyüsçü reformlar aracılığıyla merkezi yönetimi güçlendirmek isteyen Yi ile kendi prestijleri açısından güçlü merkezi sistem isteyen Neo – Konfüçyüsçü bilginlerin çıkarları birleşmiş ve iki tarafın birlikte hareket ederek devlet ideolojisinde Neo-Konfüçyüsçülüğü hâkim kılmalarına yardımcı olmuştur.

Kral Yi, Hanedanlığı kurduğunda yönetim sisteminde bazı reformlarda bulunmuştur. Merkezi bir yönetim gayesi ile kralın gücünü artırmak adına, Goryo'daki kralın mutlak gücünü azaltan birçok yönetim kuruluşu feshedilmiş ve yerine yeni kurumlar oluşturulmuştur. Joseon Hanedanlığı'nın devlet yönetimi yapısının, ideolojik açıdan Neo - Konfüçyüsçü ideallere göre kurulmasının temel mimarı olan Tojon, yazdığı *Joseon Gyeonggukjeon* (Joseon İdari Kanunu)'da devlet yönetiminin dayandığı esasları açıkça belirtmiştir. Tojon, yönetenin ancak halkın kalbini kazandığı sürece benimseneceği ve izinden gidileceğini; onların kalbinin de ancak iyilik ile kazanılabileceğini belirtmektedir.

Joseon'un kuruluşuna ideolojik açıdan yardımcı olan pek çok Neo-Konfüçyüsçü bilgin ısrarları ile çokça yeni kurumun kurulması ve güçlendirilmesi kanalıyla yönetim pratiğinde, Konfüçyüsçü devlet yönetimini yerleştirmede önemli rol oynamıştır. Bu

düzlemde; Goryo Hanedanlığı'ndan Joseon Hanedanlığına geçiş süreci ve Joseon Hanedanlığı'nın erken dönemlerinde ekonomik, askeri, yönetsel, politik birçok açıdan dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşümler, kısa bir zamanda gerçekleştirilmiş ve devletin geniş alanlarına yayılmıştır. Gerçekleştirilen reformlardan bazıları; devlet maliyesinin yeniden düzenlenmesi, yeni yönetim organlarının kurulması, kamu şikâyetlerine değinen bir sistemin oluşturulması, monarşik gücün sağlamaştırılarak ordunun direkt olarak monarşik kontrole tabi tutulması, ilçe ve kasaba gibi bölgesel yönetim organların genişletilmesi gibi düzenlemelerdir.¹⁵⁵

Joseon Hanedanlığı'nda yönetim erki, kral ve yönetici sınıf arasında paylaştırılmıştır. Yönetici sınıf mensuplarının kimlerden oluşması gerektiği üzerine ise Neo-Konfüçyüsçü bilginlerin fikirleri Kral Yi üzerinde etkili olmuştur. Konfüçyüsçü etik ilkelere dayanan bir toplum oluşturma gayelerini gerçekleştirmek isteyen Neo - Konfüçyüsçü bilginler, devlet yönetiminde bilginlerin hâkimiyetini ısrarla Kral Yi'ye benimsetmeye çalışmışlardır. Bu yaklaşım felsefi temelini, Mensiyus'un erdemli devlet fikrinden almaktadır. Bu fikre göre *ren* (erdem) ve *yi* (doğruluk)'ye dayanan bilginlerin yönetimi, asker temelli yönetimden üstündür.¹⁵⁶ Aynı şekilde Konfüçyüs *Lun Yu*'da bilginlerin yönetiminin önemi üzerinde durmuştur. Konfüçyüs, bilginlerin yönetimi ile erdem arasında ilişki kurmuş ve erdemli olmak için ne yapılması gerektiği sorusuna, “*İyi iş yapmak isteyen bir işçi, önce araçlarını bilemeli. Bir ülke de büyük memurlar arasından en değerlilerini seçmeli. Bilginler arasından en erdemlisiyle arkadaşlık etmeli*”¹⁵⁷ şeklinde cevap vermiştir. Bu görüş ve söylemlere paralel şekilde Kral Yi de yeni hanedanlığın, Konfüçyüsçü *li* (ritüel) ve *mun* (kültür) değerlerine göre, “bilginlerin devlet yönetimi” şeklinde olacağını açıklamıştır. Bunu şu şekilde dile getirmiştir:

¹⁵⁵ Byong Seob Kim (Ed.), **A New Wave of Government Innovation in Korea**, Presidential Committee on Government Innovation and Decentralization, Seoul, Şubat 2007, s. 16.

¹⁵⁶ Hesung Chun Koh, **Religion, Social Structure and Economic Development in Yi Dynasty Korea**, Boston University Graduate School, Doktora Tezi, 1959, s. 71.

¹⁵⁷ Konfüçyüs, a.g.e., s. 114.

“Eski zamanlarda, imparator beş tapınakta eskiye ait ritüelleri uygularken, Cennetin oğlu (cheonja) yedi tapınağa ibadet etmiştir. İmparator, soluna, Kraliyet Ata Tapınağı (jongmyo)’nı, sağına ise toprak ve tahıl adak taşıını (sajik) kurmuştur.”¹⁵⁸

Kral Yi, sonrasında bilginlerin yönetimi sistemini yerleştirmek adına, bu amacına hizmet edecek çeşitli plânlarını belirtmiştir. Bunların arasında Goryo’daki hâkim aristokrat sınıf olan Wang klanı ile ilgilenmek, sivil ve askeri sınav sistemi kurmak, *Gwanhongsanje* olarak adlandırılan, içerisinde evlilik, cenaze, atalara tapınma gibi konular bulunan ve sosyal alanı da düzenlemeyi hedefleyen Konfüçyüsçü ritüeller dizisi kurmak gibi plânlar bulunmaktadır. *Gwanhongsanje*, Zhu Xi Seromoni Gereklilikleri’nin sunduğu ritüellerdir.¹⁵⁹ Kralın bu planları Tojon’un, *Joseon Gyeonggukjeon*’da belirttiği siyasi düşüncesi ile örtüşmektedir.¹⁶⁰

Tüm bu açıklama ve uygulamalara rağmen Kral Yi döneminde sivil bilginler ve askeri yönetim arasında tam bir ayırım bulunmamakta, üstüne, askeri yönetimin ağırlığı kendisini hissettirmekteydi. Hatta Yüksek İdari Kurul tarafından krala sunulan bir dilekçede; hükümetin Altı Bakanının esas görevlerinin bu olmaması, resmi bir görevleri olmasına karşın, askerler ile birlikte kralı kılıçlarla korumaları durumu eleştirilmiştir. Çünkü bu durum, bilgin devlet memurlarının üstlenmemesi gereken, uygun olmayan, etik dışı bir duruma sebebiyet vermektedir.¹⁶¹ Kral Yi’nin hüküm süresince üç önemli kişi Tojon, Nam Eun ve Byeon Jung Ryang; askeri - bilgin yönetiminin ayrıştırılması ve bilginlerin yönetimi lehine baskın bir devlet yönetimi düzeni oluşturulması gerekliliği üzerinde ısrarla durmuşlardır. Tojon, bürokrasi hâkimiyetinde bakanlıkların kurulmasını öngörmüştür.¹⁶² Nam Eun, iller bazında tüm özel askeri orduların yok edilmesi

¹⁵⁸ **Veritable Records of King Taejo**, C. 1, July 28th of the 1st Year of King Taejo, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 226 vd.

¹⁵⁹ Sook Ja Kang, “The Role of King Sejong in Establishing the Confucian Ritual Code”, **The Review of Korean Studies**, Eylül 2006, s. 71.

¹⁶⁰ Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 227.

¹⁶¹ **Veritable Records of King Taejong**, C. 1, June 4th of the 1st Year of King Taejong, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 235.

¹⁶² Young Woo Han, **Jeongdojeon sasangui yeongu (The Study of Jeong Dojeon’s Thoughts)**, Seoul, Seoul National University Press, 1983, 132-146, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 236.

gerekliliğini belirtmiştir.¹⁶³ Byeon Jung ise prenslerin ellerinde özel orduların bulunabilmesi uygulamasının terk edilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur.¹⁶⁴ Bunların hepsi, Konfüçyüsçülüğün bilgiyi ve devlet yönetimini yüceltmesinden kaynaklanan sonuçlardır. Devlet yönetiminin bu felsefede çok önemli bir konumu bulunması onun ancak sivil nitelikte ve bilginlerin kontrolü altında olabileceği düşüncesini beraberinde getirmiştir.

Erken dönem Joseon kralları, zamanla bilginlerin yönetimini hâkim duruma getirmişlerdir. Kral Sejong (1418–1450) ve Kral Seonjong (1469–1494) dönemlerinde, devlet yönetiminde askeri – sivil bilgin dengesinin nasıl bir seyir izlediğini, Kral Sejong ve Kral Seonjong’un Joseon’un resmi olarak tutulan yıllıklarına geçen açıklamalarından açıkça anlayabilmekteyiz. Kral Sejong, tahta geçtiğinden beri kendisini bilginlerin yönetimini güçlendirmeye adanmış olduğundan dolayı askeri konular ile ilgilenmediğinden bahsetmektedir.¹⁶⁵ Bu dönemde Jurchen saldırılarının başlaması ve bir Moğol kavmi olan Oyrats’ın Joseon sınırlarını tehdit etmeye başlaması, askeri – sivil bilgin yönetimi arasında bir düzenleme yapılması gerekliliğini gündeme getirmiştir.¹⁶⁶ Kral Sejong döneminde, *Uijongbu* (Danıştay) kurul üyeleri Hwang Hui ve Maeng Sa Seong, krala sundukları dilekçede askeri yönetimin neden dışlanması gerektiği ve bilginlerin yönetiminin hâkim olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu istekleri, temel olarak Konfüçyüsçü ilkelere dayandırmışlardır. Kral Sejong’a sunulan bu belgede şunlardan bahsedilmektedir:

“... Konfüçyüsçü Klasiklerde, kültüre seçkin bir pozisyon verilirken, ordu aşağılanmaktadır. Kralın cenneti, dünyayı ve devleti yönetmesinin yolu budur. Kralımız Taejong, ordu konularına sivil bilginlerin yönetiminden daha fazla önem vermiştir. Bununla birlikte, bu durum, ona gücü merkezileştirmek için geçici bir fırsat verir.

¹⁶³ **Veritable Records of King Taejo**, C. 13, March 20th of the 7th Year of king Taejo, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 236.

¹⁶⁴ **Veritable Records of King Taejo**, C. 14, August 26th of the 7th Year of King Taejo, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 236.

¹⁶⁵ **Veritable Records of King Sejong**, C. 60, May 3th of the 15th Year of King Sejong, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 228.

¹⁶⁶ Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 235.

Ayrıca bu, saygın bir yol da değil. Majesteleri; Temel Altı Kanun'u takip ederek, askeri sınava geçenlere ziyafetler vermeyi sonlandırır, Dört Kitap ve Bir Klasik'i incelerseniz, eski dönemlerde, bilgiyi geliştirerek ve ritüel ile müziği tercih ederek devleti yönetenler gibi devletinizi yönetmiş olursunuz.”¹⁶⁷

Bu iki kişi ve diğer Konfüçyüsçü bilginlerin krala bilginlerin yönetimini yerleştirmek adına ısrarları “Milli Kanun”un oluşturulması ile sonuç vermiştir. Milli Kanun’a göre bürokrasi, bilginlerin etrafında merkezleşmiştir. İdari organizasyonların yönetimleri bilginlerin yetkisindedir. Bununla birlikte Kral Seongjong, devlette bilginlerin yönetimini gerçekleştirmeye çabalarken, askeri stratejilerini güçlendirme yeteneklerinden mahrum kaldıklarını belirtmiştir.¹⁶⁸

Antatıldığı üzere Neo – Konfüçyüsçü bilginler, hanedanlığın kuruluşunda olduğu gibi erken dönemde de yönetim düşüncesinin şekillendirilmesinde krallar üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu bağlamda ilk olarak, yönetimde kendi etkilerini sağlamlaştıran, “bilginlerin yönetimi” denilen Neo-Konfüçyüsçü bilginlerin sivil yönetimine dayanan sistemi yerleştirmişlerdir. Neo-Konfüçyüsçü bilginler, yönetimde etkinliklerini sürdürürken, tarihsel süreç içerisinde çeşitli şekillerde adlandırılmışlardır. Bu durum devletin onlara yönelik çeşitli uygulamaları temelinde sosyal bir dönüşüm ile gerçekleşmiştir. Bu aşamada, Neo – Konfüçyüsçü bilginlerin devletin yönetim kademelerinde görevlendirilmeleri ve belli ayrıcalıklar aracılığıyla çok etkili konuma yükselmelerinin önünü açan devlet uygulamalarını ve bu uygulamaların yönetim üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu incelemek gerekmektedir. Buna bağlı olarak, izleyen bölümde Joseon Hanedanlığı’nda yöneten sınıfın, yönetimde etkinliklerini nasıl elde ettikleri ve geçirdikleri tarihsel dönüşüm incelenecektir.

¹⁶⁷ **Veritable Records of King Sejong**, C. 43, January 3rd of the 11th Year of King Sejong, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 237.

¹⁶⁸ **Veritable Records of King Seongjong**, C. 91, April 4th of the 9th Year of King Seongjong, aktaran, Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 228.

3.2.1.1. Yönetici Sınıf: Yangban

Joseon Hanedanlığı'nda yönetici sınıf, *yangban* olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte, alanyazına bakıldığında yönetici sınıftan kimi zaman “seçkin elitler” olarak da bahsedildiği görülmektedir. Karışıklığa sebebiyet vermemek adına öncelikle adlandırmadaki bu çeşitliliğin nedeninden bahsetmek yararlı olacaktır. Belirtildiği üzere iki şekilde adlandırılmış olan sınıf mensupları Neo-Konfüçyüsçü bilginlerdir. Duncan'a göre *yangban*, merkezi yönetimdeki memurları belirtmektedir. *Yangban*'ın oluşumuna etki eden temel olay; Goryo'nun son dönemlerinde güçlü aristokrat sınıfların, merkezde konumlanmış güçlü bir yönetimi, yerel bölgelerde dağınık şekilde var olan düzensiz yönetime tercih etmeleriyle merkeze taşınmalarıdır.¹⁶⁹ Merkeze gelen bu sınıf, Neo-Konfüçyüsçü bilginlerdir. Bu grup, Joseon Hanedanlığı'nın kuruluşuna yardımcı olmuş ve devlette “seçkin elitler” olarak adlandırılmıştır. “Seçkin elitler”, esasen *yangban* bünyesinde bir gruba verilen addır. Bu grup daha önce bahsedildiği üzere, Joseon Hanedanlığı'nın kurulmasında Yi'ye destek veren Neo - Konfüçyüsçü bilginlerdir. Bu kişiler desteklerinden ötürü, Yi tarafından “Fazilet Öznesi” olarak ödüllendirilip, devlet görevlerine getirilmişlerdir. Hatta erken dönemlerde devletin yönetim kademelerinde bu kişilerin olduğu özel bir kurum oluşturulmuştur. Kral Sejong (1418-1450) dönemindeki “Saygın Kişiler Salonu” seçkin elitler içerisinde oluşturulmuş bir kurum niteliğindedir. Bu kurumun yönetimde oldukça fazla etkisi bulunmuştur.¹⁷⁰ Buradan hareketle, *yangban*'ın genel bir adlandırma olduğundan bahsedebiliriz. *Yangban*'ın oluşumuna tarihsel kaynaklık eden kişilerin ise, Goryo Hanedanlığı'nın son dönemlerinde ortaya çıkmaya başlayan ve Joseon Hanedanlığı'nın kurulmasında öncülük eden Neo - Konfüçyüsçü kurucular ve “seçkin elitler” (Hungupa Grubu) denilen bilginler olduğunu söyleyebilmekteyiz. Neo - Konfüçyüsçü kurucu bilginler, “İdari Felsefe Okulu”

¹⁶⁹ Christopher, L. Lovins, “The King's Reason: Yi Song Gye and the Centralization of Power in Early Choson”, *Korea Review of International Studies*, 2006, s. 59.

¹⁷⁰ Ki Baek Yi, *A New History of Korea*, 1984, s. 201.

anlamına gelen *Gwanhokpa* olarak da anılmaktadır. Seçkin Elitler ile aralarında önemli bir ayrım bulunmamaktadır. Bunlar arasındaki tek ayrım, Joseon Hanedanlığı devlet yönetiminde etkili olan ilk grup ve ikinci grup olmalarıdır.

Alanyazında çoğu zaman Joseon, “Yangban Bürokratik Devleti” olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırma özellikle hanedanlığın erken dönemleri için kullanılır. Bu nedenle *yangban* kavramının anlamı ve içeriğini açıklamak çalışmanın içeriği açısından önem arz etmektedir. *Yangban*; devlet memuriyetine giriş sınavı kapsamında yapılan sivil ve askeri sınavlar yolu ile devlet görevlerine ulaşan bürokratik sınıf, eğitim ve bilgiye ulaşmada ayrıcalıkları bulunan bilgin sınıf, toprak sahipliği yolu ile zenginliğe ulaşmada ayrıcalıklı olan seçkinler sınıfı ile vergi ve askeri görevlerden muaf tutulmuş ayrıcalıklı sınıf olarak tanımlanabilmektedir.¹⁷¹ *Yangban* esasen Joseon toplumundaki dört sosyal sınıftan birine verilen addır. Sınıflı bir sosyal yapıya sahip olan Joseon’da *yangban*, *chungin*, *sangmin* ve *chonmin* olmak üzere dört ayrı sınıf bulunmaktadır. Köylüler ve köleler *chonmin*, sıradan insanlar *sangmin*, orta sınıf ise *chungin* sınıflarını oluşturmaktadır. *Yangban* sınıfı ise Joseon toplumundaki en yüksek dereceli sınıftır. Merkezi yönetimdeki Neo - Konfüçyüsçü bilginlerden oluşan yönetici *yangban* sınıfının yapısı Kral Sejo (1455-1468) döneminde Milli Kanun’un düzenlenmesi ile sivil ve askeri olmak üzere ikili bir yapıya kavuşturulmuştur. *Yangban*’ın anlamı “iki düzen”dir. Bu nedenle Joseon’da yönetici sınıftan *yangban* olarak bahsedilmektedir. Biz de çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yönetici sınıftan bahsederken *yangban* kavramını kullanacağız.

Yangban’ı oluşturan öğelerin farklı şekilde adlandırılmış olmaları temel ideolojilerinin farklı olmasından dolayı değildir. Bu öğelerin hepsi temelde Neo-Konfüçyüsçü ideolojiyi benimsemiş bilginlerden oluşmaktadır. *Yangban*’ın içerisindeki grupların adlandırmalarındaki farklılıklar bazı devlet uygulamalarından dolayı ortaya

¹⁷¹ Shin Hyong Sik, **A Brief History of Korea**, 2005, s. 76.

çıkıştır. Devletin kuruluş aşaması ve erken dönemlerinde bu uygulamalar ile birlikte *yangban* sınıfı ayrıcalıklı pozisyonlara erişmiştir. Joseon Hanedanlığı'nda Neo – Konfüçyüsçü bilginlerin yönetimde nasıl etkili bir pozisyona eriştiklerini anlamak adına devletin kurulduğu ilk zamanlarda uygulanan “Ödüllendirme Sistemi” uygulamasının açıklanması gerekmektedir.

Yi, Joseon Hanedanlığını kurarken, asker kökenli olmasından ötürü tam olarak Neo - Konfüçyüsçü ilkelerin etkisinde bulunmamaktaydı. Fakat Yi, Goryo Hanedanlığı'ndaki askeri yönetimin devleti çöküşe ittiğini ve ancak sivil yönetimin istikrar sağlayacağını farkındaydı. Bu istikrar da devlet ve toplum, Neo - Konfüçyüsçü ideallere göre şekillenirse daimi olurdu.¹⁷² Bu bağlamda, Yi'nin tahta çıkışına yardımcı olduklarından Neo - Konfüçyüsçü bilginler, birçok konuda kraliyet tarafından kendilerine verilen ayrıcalıklarla özel bir konuma sahip olmuşlardır.¹⁷³ Neo – Konfüçyüsçü bilginler bu dönemde, “ödüllendirme sistemi” adı verilen bir uygulama ile yüksek dereceli devlet yöneticilikleri elde etmişlerdir. İlk ödüllendirilenler, Joseon'un kurulmasına yardımcı olanlar olmuştur. Diğer iki ödüllendirme olan, *Jeongsa Gongsin* ve *Jwemyeong Gongsin* kapsamında da Yi Hura (? - 1408), Yi Jiran (1331 - 1402), Jo On (1347 - 1417), Jo Bak (1356 - 1400) ve Jo Yeongmu (? – 1414) üçer kez ödüllendirilmişlerdir. Bu uygulama, Kral Sejo (1455-1468) ve Kral Seongjong (1470-1494) dönemlerinde de devam etmiştir. Kral Sejong'un hâkimiyeti süresince yeni fazilet ödülü verilme de bu ödüle sahip seçkinlerin ayrıcalıklı durumu devam etmiştir. Bu dönemde, bilginlerin birçoğu üç kereden fazla olmak üzere ödüllendirilmişlerdir. Kral Sejo döneminde Chong Inji (1396) ve Sin Suk Chu (1417-1475) bürokraside yüksek

¹⁷² Mark Peterson, “The Neo-Confucian Foundation of The Choson Kingdom”, <http://chosonkorea.org/index.php/confucianism/neo-confucianism-and-choson-kingdom/the-neo-confucian-foundation-of-the-choson>, 19.08.2017.

¹⁷³ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 1995, s. 10.

dereceli memurluklarda bulunan, siyasi gücü ellerinde bulunduran ve çok sayıda arazi ve köle sahibi olan “seçkin elit”lerdendirler.¹⁷⁴

Yönetim gücünü elinde tutan kral ve *yangban* arasında, mutlak güç esasen kraldadır. Bununla birlikte yönetimde, kral ve yöneten sınıf arasında eşit bir paylaşımından söz edilmektedir. Joseon’daki duruma baktığımızda ise yönetimde güçler arasındaki denge *yangban*’ın lehine görünmektedir. Kral üzerinde bile etkili olabilen bu yönetici bilgin sınıf, kralın mutlak gücünü sarsmaktadır. *Yangban* sınıfı devlet uygulamalarının elvermesi nedeniyle zamanla kendi sınıf içi kurallarını da oluşturmuştur. Bu durum, onların devlet kademelerinde sürekli hâkim sınıf olarak kalmalarına olanak sağlayan etmenlerden olmuştur. Devletin yüksek dereceli yönetici kadrolarını oluşturan bu sınıf içerisinde sivil memurlar askeri memurlara göre çok daha fazla önemsenmiştir. Konfüçyüsçü düşüncede askerlik istenmeyen bir durum olduğundan, yönetici sınıfın askeri kolunun güçleri azaltılmıştır. Çin’deki gibi sivil yöneticilere bağlı olan askeri devlet görevlileri ideali yolunda hareket edilmiştir. Hatta bu nedenle *yangban*, kendi sınıfı mensubu olan kişilere, askeri yönetici sınıftan kişilerle evlenmeyi de yasaklamıştır. Ayrıca bu kişiler bakanlık makamına ulaşma hakkından da mahrum bırakılmıştır.¹⁷⁵ *Yangban* sınıfı bu mevcut siyasi durumu değiştirmek istememiş, üstüne bu durumu tarihsel mevcudiyetlerinin gelecek nesillerde de devam etmesi amacıyla kullanmıştır.¹⁷⁶ *Yangban* sınıfı mensuplarının kendi sınıflarından kişilerle evlenmeleri ve çeşitli uygulamaları, zamanla Joseon’da kalıtımsal bir sınıf özelliğine sahip olmalarına neden olmuştur. Bu duruma neden olan en önemli uygulamalardan birisi devlet kaynaklıdır. *Serok* olarak adlandırılan devlet memurlarına verilen emeklilik maaşı, *kwajeon* sistemi ile devlete iyi hizmet eden memurlara verilen araziler ve bu arazilerden kazanılan kazançlar, memurun soyundan gelen akrabalarının

¹⁷⁴ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 132.

¹⁷⁵ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 73 vd.

¹⁷⁶ John B. Duncan, **The Origins of Choson Dynasty**, Seattle ve Londra, 2000, s. 233, aktaran, Lovins, a.g.m., s. 59.

statüsünü koruyan bir niteliğe bürünmüştür. *Serok*, bir nevi kalıtımsal maaş olarak kabul edilebilir. *Serok*'tan yararlanan devlet memurlarının oğulları ve torunları *yangban* mensubu olarak bu sınıfın içerisine kendilerine yer bulmuşlardır. *Yangban* sınıfının Joseon'daki ayrıcalıklı konumunu elde etmesine ayrıca toprak sistemi, askeri sistem ve devlet memurluğuna giriş sınavı gibi uygulamalar yardımcı olmuştur. *Yangban* için devlet memuru olabilmek, hayattaki en önemli amaç olmuştur. Merkezi bürokratik yönetim düzeninde görev almak, onlar için bir prestij ve güç meselesidir. Bu nedenle güçlü ve merkezi bir bürokratik sistem, *yangban* için olmazsa olmaz bir varlık sebebi olmuştur. Kültür ve geleneklere göre yönetilme esası olan Joseon'da ayrıca *yangban* ve *yechi* (ritüel yönetimi)'nin ilişkisi de önem arz etmektedir. *Yechi* (ritüel yönetimi), *beopchi* (yasal yönetim)'nin tersi olarak, bilginlerin yönetimi ise askeri yönetimin tersi olarak görünmektedir. Bilginlerin yönetimi ve ritüel yönetimi bir takım farklılıklar sergilese de öz olarak birbirleri ile uyum içerisindedir.¹⁷⁷

Tüm bu uygulamaların sunduğu kolaylıklar ile Neo – Konfüçyüsçü bilginlerin yönetimdeki etkisi artmış ve erken dönem Joseon Hanedanlığı, Konfüçyüsçü devlet yönetimi fikirlerinin uygulamaya en yoğun olarak döküldüğü dönem olmuştur.¹⁷⁸ Yönetici sınıfın gücünden dolayı yapılan “Yangban Bürokratik Devleti” adlandırılması aynı zamanda, Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin bürokrasi ile hayli benzeşen yönlerinin bulunması nedeniyle yapılmış bir yakıştırma değildir. Joseon Hanedanlığı'nda devlet yönetimi için yapılan bu değerlendirmeyi kavrayabilmek, tartışılacak konu ile ilgili yapılacak olan çıkarımları anlamlandırabilmek ve çalışmayı sağlam bir temele oturtmak adına “bürokrasi” kavramına da akış içerisinde kısaca değinmek gerekmektedir.

¹⁷⁷ Min Hyeok Yim, a.g.m., s. 230 vd.

¹⁷⁸ James B. Palais (Ed.), a.g.e., s. 14.

Bürokrasi kavramının, alanyazında farklı algılanış şekilleri bulunmaktadır. Aynı zamanda, kavramın çok çeşitli tanımlamaları yapılmaktadır. İncelemeye bürokrasi sözcüğünün yapısından başlayacak olursak, sözcük Latince ve Yunanca dillerinden meydana gelmektedir. Latince “burra”, masaları örtmek için kullanılan koyu renkli kumaş; Yunanca “kratos” ise, egemenlik ve yönetim anlamına gelmektedir. Bürokrasi kavramı “kırtasiyecilik”, “rasyonel bir örgüt şekli”, “büyük yapıli örgütler”, “kamu yönetimi” ve “memurlar tarafından yönetim” olarak birçok farklı şekilde belirtilmektedir. Biz incelememizin muhatabı olarak “yönetim biçimi”ni ifade eden bürokrasi ile ilgileneceğiz. Eryılmaz bu anlamda bürokrasiyi, “*Bürokrasi, otoritenin büyük ölçüde atama yoluyla işbaşına gelen memurların elinde olduğu bir yönetim biçimidir.*” şeklinde tanımlamaktadır.¹⁷⁹ Fakat hatırlatmak gerekir ki bürokrasi bir modern dönem kavramı olmasına rağmen, inceleme nesnemiz olan ülke bir modern dönem ülkesi değildir. Bu nedenle “bürokrasi” bu çalışmada, çalışma nesnesi ülke olan Joseon Hanedanlığı’nda, çalışma konusu Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin etkilerinin bürokratik yönetime benzer özellikler oluşturması nedeniyle, yönetim sistemini açıklarken yararlanılan, atıfta bulunulan bir kavram niteliğinde kabul edilmelidir. Bu aşamadan sonra yönetim yapısında ve yönetimde bilgin sınıfın hâkim kılınması adına ne gibi düzenlemeler yapıldığı üzerinde durulacaktır. Ayrıca merkezileşmiş bir yönetim yapısı adına yapılmış olan reformlar belirtilecektir.

3.2.2. Merkezi – Bölgesel Yönetim Yapılanması

Konfüçyüsçü düşüncenin temel hedefinin, sosyal ve evrensel uyuma ulaşmak olduğunu bilmekteyiz. Bu bağlamda Konfüçyüsçü devletin amacı, “Ritüeller Kitabı” ve “Li’nin Gelişimi” kitaplarında bahsedilen, “Muhteşem Uyum Toplumu”na ulaşmayı başarabilmektir. Bununla birlikte, Konfüçyüs bu toplumun ütöpic niteliğinden

¹⁷⁹ Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar**, Kocaeli, Ağustos 2014, s. 262 vd.

bahsetmekte ve ikinci iyi ve daha gerçekçi, “Küçük Huzur Toplumu” denilen, ritüel düzenine göre kurulu bir toplum hedefi işaret etmektedir.¹⁸⁰ Joseon Hanedanlığı’nın yönetim yapılanması da bu durum paralelinde şekillendirilmiştir.

Joseon Hanedanlığı’nın merkezi yönetim yapılanması Hanyang (Seul) sınırları içerisinde kurulmuştur. Başkent Hanyang’daki Gyeongbokgung Sarayı, Joseon Hanedanlığı süresince kurulmuş olan beş sarayın ilki olmakla birlikte kraliyet ve hükümetin yönetim merkezi olmuştur. Başkent Hanyang’ın giriş kapıları, *Wuchang* yani Konfüçyüsçü beş temel değişmez ilke olan, *jen* (iyilikseverlik), *yi* (doğruluk), *li* (ritüel), *zhi* (bilgelik) ve *xin* (güvenilirlik)’den her birinin ismini taşımaktadır. Bu yapılar; Bilgelik Kapısı “*Hongjimun*”, Doğruluk Kapısı “*Donyimun*”, Güvenilirliği Yayma Köşkü “*Bosingak*”, Yükselen İyilik Kapısı “*Heunginjimun*” ve Yüce Ayın Kapısı “*Sungnyemun*”dur.¹⁸¹ Hanedanlığın merkezi yönetim kurumları Gyeongbokgung Sarayının ana girişi “*Gwanghwamun*” önünde, “*Yukjogori*” olarak adlandırılan bulvarda bulunmaktadır.

Yi, devletin yönetim sistemini düzenlemede, devleti kurarken ona yardım eden Neo - Konfüçyüsçü bilginlerden destek almıştır. Öyle ki devlet, Neo – Konfüçyüsçü bilginlerin savundukları ideolojik temeller doğrultusunda kurulmuştur. Buradan devletin yalnızca Neo – Konfüçyüsçü düşünce temelinde şekillendirildiği sonucu çıkartılmamalıdır. Oluşturulan kurumlar yalnızca Neo – Konfüçyüsçü öğretisi temelinde biçimlendirilmemiş, aynı zamanda klasik Konfüçyüsçü öğretisi de bu süreçte etkili olmuştur. Yi, Goryeo Hanedanlığı’nın yönetim sistemini yeni devlete aktarmak istememiş, sistem üzerinde köklü reformlar yaparak, devlet kurumlarını *Zhouli*

¹⁸⁰ Sook Ja Kang, a.g.m., s. 73.

¹⁸¹ John B. Duncan, a.g.e., s. 233, aktaran, Lovins, a.g.m., s. 59.

(Ritüeller Kitabı) temelinde şekillendirmiştir.¹⁸² Bu sistem esasen, bürokratik bir yönetim taslağı gibi görünmektedir.

Yönetim ile ilgili düzenlemelerin *Zhouli*'nin temel alınarak yapıldığı Joseon Hanedanlığı'nda devletin yönetim yapısı merkezi esastır. Merkezi yönetim birimleri, hiyerarşik bir düzende yapılanmıştır. *Zhouli* sistemine göre, devlet memurları kralın temsilcisi pozisyonundadır. Ayrıca Konfüçyüs'ün görüşünde olduğu gibi, kraliyet ritüelleri de çok önemsenmektedir.¹⁸³ Devlet yönetiminde mutlak güç kralda olmakla birlikte yönetim, kral ve yönetici sınıf *yangban* arasında paylaştırılmıştır. Devletin en yüksek organı Kral Yi döneminde, "Kraliyet Danışma Meclisi"dir. Bu meclis, *Dopyeonguisasa* (Goryo Kraliyet Danışma Meclisi)'nin devamı niteliğindedir.¹⁸⁴ Bu kurum, var olduğu sürece kral üzerinde oldukça etkili olmuştur. Hatta meclisteki söz sahibi Konfüçyüsçü devlet görevlileri siyasi olarak kraldan bile daha fazla güç elde etmiştir. Fakat Kral Taejong (1400-1418) bu meclisin ve görevli yönetici bilginlerin kraliyet adına tehdit oluşturacak derecede siyasi güç sahibi oldukları gerekçesi ile tahtı ele geçirmiş ve tahta geçtikten sonra merkezi yönetim üzerinde, kralın gücünü pekiştiren bir takım reformlar gerçekleştirmiştir. Taejong, öncelikle "Kraliyet Danışma Meclisi"ni, yetkilerini azaltarak, *Uijongbu* (Danıştay)'ya çevirmiştir. Bunun yanında, merkezi yönetim, *Yukcho* (Altı Bakanlık) temelinde, imparatorluk Çin'indeki model örnek alınarak şekillendirilmiştir. Bu sistemin önemli özelliği, Altı Bakanlığı oluşturan bakanlıklardaki bakanların, direkt olarak kral ile iletişim halinde olabilmeleridir. Kral Taejong, askeri yapıyı da merkezileştirmek adına düzenlemeler yapmıştır. Özel Silahlı Birlikleri feshederek, merkezi bir askeri yapı kurmuştur. Bu düzenleme, aristokrasinin yok edilmesine yönelik bir hareket olarak da yorumlanabilir.

¹⁸² Young Jin Koh, "Neo-Confucianism as the Dominant Ideology in Joseon", *Korea Journal*, Kış 2003, s. 63.

¹⁸³ Benjamin A. Elman ve Martin Kern (Ed.), *Statecraft and Classical Learning: The Rituals of Zhou In East Asian History*, Leiden, Boston, 2010, s. 133.

¹⁸⁴ Ki Baek Yi, a.g.e., s. 175.

Joseon Hanedanlığı'nda Kral Sejong (1418-1450) döneminde kurulmuş olan, önemli bilginlerden oluşan, "Saygın Kişiler Salonu" adında, yönetimde etkili bir kurum bulunmaktaydı. Fakat bu kurumun zamanla politik gücünü artırması, Kral Sejo (1455-1468)'nin tahtı ele geçirerek kurumu feshetmesi ile sonuçlanmıştır.¹⁸⁵ Kral Sejo da, ülkenin yönetim sistemi üzerinde önemli düzenlemelerde bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi, Joseon'un devlet yönetiminin esaslarını içeren metin olan *Gyeongguk Daejeon* (Milli Kanun)'un düzenlenmesidir. Kral Sejo döneminde düzenlenmiş olan bu kanun, Kral Seongjong (1457-1494) döneminde tamamlanmıştır. Devletin yönetim organlarının görevleri bu kanunda belirtilmiştir.¹⁸⁶

Devletin en yüksek organı, tüm politik süreci gözetleyen organ olan, *Uijongbu*'dur. Bu kurum, krala danışmanlık yapması için bünyesinde üç adet devlet danışmanı barındırmaktadır. Bunlar, *Jwa-uijeong*, *Yeong-uijeong* ve *U-uijeong*'dur. Bu görevlilerin, aynı zamanda çeşitli yönetsel kurumların başkanlığını yapma sorumlulukları da bulunmaktadır. Yönetim ile ilgili tüm işler ve devlet memurları ile ilgili konular bu kişilerin başkanlığında *Uijongbu* gözetimi altında bulunmaktadır.¹⁸⁷ Hiyerarşik düzende *Uijongbu* bünyesinde bulunan, merkezi yönetim yapısında önemli yeri olan *Yukcho* (Altı Bakanlık), Joseon'un politik yapısının "Bakanlıklar Sistemi" olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Bu sistemde temel altı bakanlık bulunmaktadır. Bu başlıca altı bakanlık, *Ijo* (Personel), *Hojo* (Vergilendirme), *Yejo* (Ritüel), *Byeongjo* (Ordu İşleri), *Hyeongjo* (Ceza) ve *Gongjo* (Kamu İşleri)'dur.¹⁸⁸ Joseon'da ayrıca denetleme ve danışma niteliği olan "Samsa" adında bir kurum bulunmaktadır. Çoklu bir yapısı olan bu kurum, *Hongmungwan* (Özel Danışmanlar Bürosu), *Saheonbu* (Denetleme Dairesi Başkanlığı Bürosu) ve *Saganwon* (Denetçi Başkanlık Bürosu)'dan

¹⁸⁵ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e. s. 107 vd.

¹⁸⁶ Jakub Lukaczynski, a.g.m., s. 146.

¹⁸⁷ Young Woo Han, **A Review of Korean History Vol. 2: Joseon Era**, January, 2010, s. 51.

¹⁸⁸ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 108 vd.

oluşmaktadır.¹⁸⁹ Uygulama alanları arasında fark olan bu büroların ortak görevi kral, devlet memurları ve hatta dolaylı olarak halk üzerinde denetimde bulunmaktır. Bu denetim mekanizması ile kral ve memurların yönetimlerinin, Konfüçyüsçü idealler temelinde gerçekleşmesi sağlanmaktadır.

Joseon'da kanun yapma yetkisi krala aittir. Fakat ferdi durumlar ile ilgili olanlar hariç kanun yapma ve kanunlaştırma süreci tek ayaklı değildir. *Gyeonggukdaejon* yani Milli Kanun'un Ritüel kanunları bölümü altındaki *Ipbeopchuluicheopsik* adlı maddesinde bu süreç belirtilmektedir. Ritüel Bakanı esas olarak tüm bu süreçte temel görevlidir. Kanun yapma sürecinde *Samsa* ofislerinin kontrolü bulunmaktadır. Sürecin ilk ayağı, ilgili devlet dairesinin kanun tasarısını *Yejo* (Ritüel Bakanlığı)'ya önermesidir. Burada kral tarafından onaylanan taslak, sırayla *Saheonbu* (Denetleme Dairesi Başkanlığı Bürosu) ve *Saganwon* (Denetçi Başkanlık Bürosu)'da incelenir. Sırası ile burada kabul edilen taslaklar tekrar *Yejo* (Ritüel Bakanlığı)'ya tavsiye edilir. Bahsedilen tüm devlet daireleri memurları ve kralın onayını alan kanun tasarısının, bu tasarımı ilk olarak *Yejo* (Ritüel Bakanlığı)'ya sunan devlet dairesine dönmesi ile süreç son bulur.¹⁹⁰

Joseon Hanedanlığı'nda, erken dönemde yoğun olarak yönetimi merkezileştirme reformları gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan, tarım arazilerinin Goryo'daki gibi aristokratlar ve yerel toprak sahiplerince yönetildiği bir yapı yerine, bölgesel yönetimde merkezi kontrol ve denetimin hâkim olduğu bir yapı kurulmuştur. Bu dönemde bölgesel yönetim birimlerini gösteren coğrafi atlasların, merkezi hükümet tarafından düzenli olarak hazırlanmasına özen gösterilmiştir. Kral Taejong, yönetsel bölgeler üzerine merkezileştirme esaslı birtakım reform girişimlerinde bulunmuş, oğlu Kral Sejong da

¹⁸⁹ Jakub Lukaczynski, a.g.m., s. 146.

¹⁹⁰Geung-Sik Jung, "An Essay on the Regulations of the Enrollment in the 1625" (1625nyeon Hopaesamoke daehan Gochal), **The Task of Modern Public Jurisprudence (Hyeondae Gongbeobhakui Gwaje)**, 2002, ss. 382-403, aktaran, Geung-Sik Jung, "The Codifications and Legal Institutions of the Joseon Dynasty", **Journal of Korean Law**, Aralık 2013, s. 178.

bunu tamamlamış ve yeni yönetim yapısının haritasını hazırlamıştır.¹⁹¹ Joseon Hanedanlığı'nda, kralın ve yönetici sınıfın yaptıkları tüm işlemlerin, kendilerinden sonra gelecek kral ve yöneticilere yönetimdeki işlemlerinde Konfüçyüsçü değerleri uygulamaları açısından yol gösterici olması gayesiyle, tarihçiler tarafından not edilmesi uygulaması bulunmaktadır.¹⁹² Yeni bölgesel yönetim yapılanmasının haritasının çıkarılması da buna örnek verilebilir. Ülkenin coğrafi olarak görece küçük olması, yönetimin merkezileştirilmesi çabalarını kolaylaştıran etmenlerden olmuştur. Merkezileştirme gayesi, Konfüçyüsçü gelenekten gelmektedir. Konfüçyüsçü düşünce, uygulamada ahlâk dışı hareketleri engellemek için tüm devlet genelinde kamu işlerini denetleyen, ülkenin herhangi bir yerinde çıkabilecek bir isyanı kolayca bastırabilen, ritüellerin uygulanmasını sağlayan, merkezileşmiş, bürokratik bir devlet yapısını tavsiye eden bir öğretilerdir. Bu düşüncede, kralın ve devletin esas görevi bireyleri eğiterek her birinin *junzi* (ideal insan) olmalarını sağlamak yoluyla, sosyal uyuma ulaşmaktır. Mensiyus, insanın doğuştan iyi; Xunzi de insanın doğuştan kötü olduğunu, ancak kendini geliştirme ve ritüellerin uygulanması ile her bir bireyin ideal insan konumuna ulaşabileceğini savunmaktadır. Joseon Hanedanlığı yönetici grubunu oluşturan Neo - Konfüçyüsçü bilginler, Mensiyus'un yorumunu benimsemiş ve insanların ahlâki geleneklerinin doğrultulması, *junzi* olabilmelerinin sağlanması gerektiğine inanmış kişilerdir. Bu durumu sağlayacak olan ise kraldır. Bunun için de toplumun ahlâki değerlerinin sağlanmasından sorumlu kral ve yönetici kadro da insanlara, bir örnek teşkil etmelidir. Toplumun Neo - Konfüçyüsçü ideallere ve ilkelere göre düzenlenmesinin yolu devletin yönetsel, politik, ekonomik, askeri her alanda Neo - Konfüçyüsçü değerleri benimsemesi ve bu ilkeleri uygulayacak, devlet yönetimi

¹⁹¹“Government Compiled the National Geographic Atlas in a Former Part of the Joseon Dynasty”, <http://nlcollection.nl.go.kr/english/m02.html>, National Library of Korea, 19.06.2017.

¹⁹² Jakub Lukaczynski, a.g.m., s. 147.

bilgisinin yanında Konfüçyüsçü ahlâki değerler ile donatılmış yönetici kadrosundan geçmektedir.

Joseon Hanedanlığı'nda, ne Japonya'da 12. yy'dan 19. yy'a kadar süren ve yerel yönetim anlayışı ile benzerlik gösteren “daimyo sistemi”; ne de batıdaki “feodal lordlar” sistemi gibi bir sistem vardır. Bu nedenle bir “yerel yönetim politikası”ndan bahsedilememektedir. Bu durum, Joseon'un Japon sömürgesi olduğu 1910-1945 yılları arasındaki dönemde de devam etmiştir. Yang, makalesinde, Güney Kore'de yerel yönetimin ancak; 4 Temmuz 1949 yılında, Anayasanın sekizinci maddesi hükmü ile kurulduğunu belirtmektedir.¹⁹³

Devlet ideolojisinin Konfüçyüsçülük olmasından dolayı, yönetim ve kamu düzeni de bu ideolojiye göre kurulmuştur. Güçlü şekilde merkezileşmiş bir yönetim yapısı oluşturmak adına, Joseon'da Goryeo Hanedanlığı dönemindeki yerel yönetimdeki aristokratlar ve yerel toprak sahiplerinin hâkimiyeti kırılmak istenmiş ve çeşitli merkezileştirme reformlarında bulunulmuştur. Joseon'da bölgesel birimlerdeki yönetim merkezin elinde toplanmıştır. Oluşturulan yönetim yapısına göre; *hyon* (en ufak yönetimi birimi) görevlileri, *suryeong* (bölgelerde görev yapacak olan devlet memuru) bile merkezden atanmaktadır. *Suryeong*, kralın temsilcisi konumundadır. Bu memurlar, buldukları bölgeler içerisindeki yönetsel, yasal ve askeri işler üzerinde kontrol sahibidirler. Bu kişilerin tarımsal gelişmeyi sağlamak, eğitime teşvik sağlamak, vergi toplamak ve kamu güvenliğini sağlamak gibi sorumlulukları bulunmaktadır.¹⁹⁴

¹⁹³ Seung Do Yang, “The Process of Decentralization and the Realities of Local Government in South Korea”, **Working Paper Series**, The Globalization&Governance Project, Hokkaido University, 7-8 Aralık 2001, s. 1 vd.

¹⁹⁴ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 54.

Joseon Hanedanlığı'nın bölgesel hiyerarşik yapısı oldukça katmanlı bir görünüm sergilemektedir. Hanedanlık *to* adı verilen sekiz vilayete bölünmüştür. Şekil¹⁹⁵,de Joseon Hanedanlığı'ndaki sekiz vilayet gösterilmektedir.

Vilayetler de her birinin yaklaşık kırk'ar tane olmak üzere, üç yüz yirmi yedi *up*'a sahiptir. *Up*'lar derecelerine göre farklı isimler almaktadırlar. Bunlar en yüksek dereceden en düşüğe doğru; *pu*, *mok*, *tae to ho pu*, *to ho pu*, *kun* ve *hon* olarak sıralanmaktadır. 1894-1895 yıllarındaki yapısal değişiklikler ile *to*'lar on üçe çıkmış,

¹⁹⁵ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 55.

pu, mok, tae to ho pu, to ho pu, kun ve *hon*'un hepsi yalnızca *kun* olarak adlandırılmıştır.¹⁹⁶

Goryo'daki mevcut bölgesel birimler olan, *hyang, so* ve *bugok* Joseon'da tasfiye edilmiştir. *Up*'lar, alt yönetsel birimlere ayrılmaktadır. *Up*'ların bölündüğü bölgesel yönetim birimi, *myon*'dur. *Myon*'ların sayısı, yirmi ile otuz arasında değişmektedir. Yapısında en fazla sekiz yüz hane barındıran, *myon*'ların bölündüğü *tongni*'ler ise, görece kendi kendini yönetme ve yüksek sosyal dayanışma nitelikleri ile bölgesel yönetimde önemli bir konumdadır.¹⁹⁷ *Tongni*'ler de, kendi aralarında, her birinde beş aile bulunmak üzere mahalle gruplarına ayrılmaktadır. Bunlara, *okatong* denilmektedir. Bu birim, merkezi yönetim tarafından organize edilmektedir.

Up yöneticisine *kunsu* adı verilmektedir. *Tongni* yöneticileri *tong-chang, i-chang* veya *kwon-nong* şekillerinde adlandırılmaktadır. *Okatong* yöneticisinin adı ise *tongju*'dur. Bu kişilerin var oluş amacı, *suryeong* (bölgelerdeki memur)'a yönetim işlerinde destek sağlamaktır. *Okatong*'un sorumluluğundaki işler; evlilik, hastalık ve ölüm durumlarında insanlara yardımcı olmak, çevrede herhangi bir yabancı görüldüğünde memurlara bildirmek ve kendi grupları içerisindeki herhangi bir kanun dışı davranışı *tong-chang* aracılığı ile bölgesel yönetime bildirmektir. Sosyal düzensizlik ve savaş durumlarında ise merkezi yönetim her aileyi direkt olarak, *okatong*'ları kendilerinden sorumlu tutarak kontrol edebilmektedir. Fakat bölgesel yönetimin bu görevi almasıyla, *okatong*'un işlevi değersizleşmiştir. *Tong-Chang*'ın seçimi, diğer bölgesel birimlere göre kendi kendini yönetme özellikleri göstermektedir. Şöyle ki, *tong-chang* iki şekilde göreve gelmektedir. *Myon-chang* tarafından atanarak veya o bölge halkının seçimi ile. Bu durum, demokratik öğeler gösterse de bu bölgesel birim bağımsız yerel yönetim birimi olarak adlandırılmaz. *Tong-chang*; doğum, ölüm

¹⁹⁶Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 23.

¹⁹⁷Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 24.

ve evlilik kayıtlarını tutmak, vergi toplamak, polis görevlerine yardımcı olmak, basit sivil hukuki davalara bakmak gibi sorumluluklara sahiptir. Bunların dışında; *tongni*'nin bir diğer özelliği, arazi şeklinde bazı mülkiyetlere sahip olmalarıdır. Bunlara, *yokkun chon* denilmektedir. Ve ayrıca bunlar, *gunpo* (ordu muafiyet vergisi)'nun da kaynağıdır. Bu mülkiyetler genellikle, mirasçısı olmayan araziler ve köyü terkeden asker kaçaklarının arazilerinden oluşmaktadır.¹⁹⁸

Myon-chang'ın seçimi, *tongni*'lere göre biraz daha farklı şekillerde yapılmaktadır. Bunlar şu şekildedir: *Yangban* sınıfı içinden ve tarafından seçilmiş olan adaylar arasında seçim, *yangban* ve *sangmin* sınıfı müzakeresi ile *tong-chang*'ın önerdiği çeşitli adaylar arasından *suryeong* (bölge memurları) tarafından atama, dönüşüm sistemi denilen *myon-chang*'ın geri çekilmesi durumunda halefini seçmesi ve son olarak sakinlerin oyları. Fakat belirtmelidir ki seçim bireysel değil, mahalle temellidir. Yapılan seçimlerde en iyiyi seçme isteği bulunmasına rağmen, iyi kavramını belirleyen kriterler, yaş ve soy olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada, partikülarist bir yaklaşım görmekteyiz. *Myon-chang*'ın görevleri; vergi toplamak, kanunun ve düzenin sürdürülmesini sağlamak, doğum ve ölüm kayıtlarını tutmaktır. *Myon-chang*'a görevlerinde yardımcı olmak üzere, isimleri *punghon*, *yakchong* ve *kwonnong* olan üç memur bulunmaktadır. *Myon* yönetimi, fahri olmakla birlikte, *up* yöneticisinin emrine tabiidir. Ekonomik olarak bağımsız olan *myon*'lara ait her türlü masraf, orada ikamet edenlerce karşılanmaktadır. *Myon-chang*'ın hizmetine karşılık ise kendisine her yıl beş ile on altı balya arası pirinç verilmektedir.¹⁹⁹

Merkezi yönetim ve bölgeler arasındaki dengeyi sürdürmek adına, her *up*'ta; *Yuhyangso* adında, bölgesel yönetim denetim komitesi kurulmuştur. Merkezi yönetim, ayrıca bu komite ile de arasında bağlantı kurulmuştur. Merkezin *Yuhyangso* üzerinde

¹⁹⁸ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 25 vd.

¹⁹⁹ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 27 vd.

denetimini sağlamak amacıyla, çeşitli muhitlerin ileri gelen insanlarından oluşan *Gyeongjaeso* (Başkent Bağlantı Ofisi) adlı kurul görev yapmaktadır.²⁰⁰

Görüldüğü üzere, Joseon Hanedanlığı katı merkezileşmiş bir yönetim yapısına sahiptir. Bir yerel yönetim yapılanmasından söz edilememekle birlikte bölgesel birimlerdeki yönetim üzerinde de oldukça sıkı denetim bulunmaktadır. Joseon'da merkezileştirme reformlarının yapıldığı bir diğer alan ise toprak ve vergi sistemidir.

3.2.3. Toprak ve Vergi Sistemi

Kore, tarihin eski dönemlerinden itibaren bir tarım ülkesi olagelmiştir. Bir tarım ülkesi olan Joseon Hanedanlığı, kamu yönetiminin geniş bir parçasını ihtiva eden toprak sistemi üzerinde, tarihsel dönemlerde farklılaşan düzeylerde çeşitli uygulamalarda bulunmuştur. Öncelikle bahsedilmesi gereken, Goryo Hanedanlığı'nın son dönemlerinde yapılan düzenlemelerdir. Joseon Hanedanlığı kurulmadan hemen önce, Goryo Hanedanlığı'nın son dönemlerinde, ülkede toprak sisteminde yapılan bu reformlar, Joseon'un toprak ve vergi sistemine dayanak oluşturmuştur.²⁰¹

Joseon Hanedanlığı'nda, tüm toprakların *Gogjeon* (kamu arazisi) ve *Sajeon* (özel arazi) olmak üzere ikili kategorilendirmesi mevcuttu. Devlet *gogjeon* (kamu arazisi), özel bireyler de *sajeon* (özel arazi)'lar üzerinde haklara sahipti. Yalnız, özel bireylerin hakları yalnızca toprağı yetiştirmek ve üründen resim ve harç almak ile sınırlı idi. *Gogjeon* (kamu arazisi) adı altındaki topraklar *Kungjon* ve *Chokchon* olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Bu iki arazi kraliyet ailesi tarafından kullanılmaktaydı. Ayrıca *Tunjon*, ordu için kullanılan topraklar idi. *Chinjon* ve *Wonjon* ise kamu ulaşım sistemi adına kullanılmaktaydı.²⁰²

²⁰⁰ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 56.

²⁰¹ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 115.

²⁰² Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 132.

Sajeon (özel arazi)'lar, *kwajeon* adı altında, memurlara hizmetlerinden dolayı hibe edilen toprak parçalarını da içermektedir.²⁰³ *Kwajeon* (Kademe Toprak Kanunu) denilen sistemin temelleri, Goryo Hanedanlığı döneminde, Cho Chun, Yi Haeng ve Cho Inok tarafından, 1388-1391 yılları arasında oluşturulmuş ve 1391 yılında Yi tarafından yürürlüğe sokulmuştur. Bu reform ile birlikte, kişisel mülkiyetteki topraklara el konularak, devlet kontrolü altına alınmıştır. Sonrasında bu topraklar, kralın gücünü pekiştirmek adına yönetici kadrolarına atanan bürokratlara dağıtılmıştır.²⁰⁴ Devlet memurlarına yapılan bu dağıtımda, memurların kademeleri esas alınmıştır. Sistem, devletin denetiminin kolay olması için, sadece başkent çevresindeki *Kyonggi* bölgesindeki araziler için uygulanmıştır. *Kwajeon* kapsamında, yönetici kadrolardaki *seçkin elitlere* verilen topraklar iki çeşittir. Bunlar; *Gongsinjeon* (Fazilet Arazisi) ve *Byeolsajeon* (Özel hizmet Toprak Ödülü)'dur. Düzenlemeye göre, esasen tüm toprakların milli bir mülkiyeti olmakla birlikte hepsi krala bağlıdır. Toprak sahibi olan kişi kira almakta, köylü ise toprağı işlemektedir. Teoride hibe edilen toprak, teslim alan devlet memurunun yaşam süresi ile sınırlı tutulmasına rağmen, *Kwajeon* zamanla kalıtımsal bir nitelik kazanmıştır. Toprağı alan devlet memurunun dul kalan eşi, eşinin toprak sahipliğini kendi adına devam ettirebilmiştir.²⁰⁵ Ayrıca anne ve babanın her ikisinin de ölümü durumunda, sahip olunan toprak "koruyucu ailelik toprağı" adı altında sağ kalan çocuğa hak olarak bırakılmıştır.²⁰⁶

Seçkin Elitler kendilerine hibe edilen arazilerin yanında, ellerindeki arazileri çoğaltmak için satın alma, karşılıksız müsadere ve ıslah yöntemleriyle de arazi sahibi olabilmekteydiler. Bu durum onları zenginleştirmekte, aksine kraliyet bütçesine ise

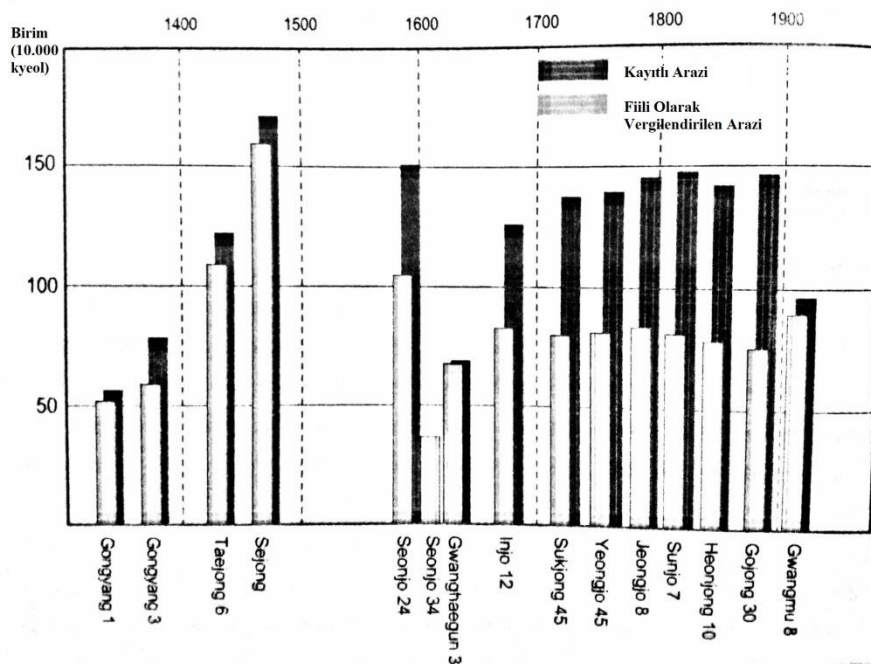
²⁰³ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 81.

²⁰⁴ Dong Bai Lee, "Agricultural Land Reform in Korea: A Retrospective and Perspective Review", Bruce Koppel, D. Young Kim (Ed.), **Land Policy Problems in East Asia, Toward New Choices: A Comparative Study of Japan, Korea and Taiwan**, Honolulu, 1994, s. 144.

²⁰⁵ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 132.

²⁰⁶ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 133 vd.

darbe vurmaktaydı.²⁰⁷ Seçkin Elitler'e ve çeşitli kurumlara vergiden muaf şekilde toprak sunulması, toprağı işleyen köylü üzerinde vergi yükünün artmasına, bu topraklara sahip olan *yangban* sınıfının zenginleşmesine, sonuç olarak ekonomik ve sosyal yozlaşmalar yaşanmasına neden olmuştur. Yani *Kwajeon* sistemi, esasen yalnızca kral ve merkezi yönetime değil, yöneten sınıfın mensuplarına da finansal açıdan destek sağlamıştır. Yönetici sınıf *yangban*'a hibe edilen topraklar haricinde, devlet memurlarının göreve gelmeden önce eğitim gördüğü Milli Konfüçyüsçü Akademi *Sunggyungwan*'a da toprak hibe edilmekteydi. Buna da *Hakjon* denilmekteydi. *Kwajeon* sisteminin olumsuz getirilerinden kurtulmak adına, 1466 yılında toprakların yalnızca halen çalışan memurlara verilmesini öngören *Jikjeon* sistemi getirildiyse de bu sistem de 16. yy. ortalarında terkedilmiştir.²⁰⁸ Şekil²⁰⁹'de Joseon Hanedanlığı boyunca arazi sahipliğindeki değişiklikler gösterilmektedir.

1400'lü yıllara gelindiğinde, Joseon'da tarım alanında gelişmeler yaşanmıştır.

Kral Sejong'un, bilginleri özellikle matematik ve astronomi alanlarında çalışmaya

²⁰⁷ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 133 vd.

²⁰⁸ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 61.

²⁰⁹ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 58.

teşvik etmesi, dolaylı olarak tarımın gelişmesine katkı sağlamıştır.²¹⁰ Hatta Avrupa'da ancak iki yüzyıl sonra kullanılacak olan rüzgâr sürati ölçümü geliştirilmiştir. Gübreleme sistemleri geliştirilmiş, toprağın nadasa bırakılmasının önüne geçilerek, her yıl üretim yapılması sağlanmıştır.²¹¹ Bunun yanında, Koreliler bu dönemlerde yağış miktarını ölçebilmeye başlamışlardır. Devletin bu dönemde temel ekonomik amacı ise, kamu ekonomisinde istikrarı sağlamak ve milli gelirin artışı sağlamak olmuştur. Bu duruma bağlı olarak vergi sisteminde değişiklikler yapılmadan önce çeşitli ölçümler yapılmıştır. Bunların içerisinde, vergi gelirlerini hesaplamak da bulunmaktadır.²¹² Yani, tarım alanındaki tüm gelişmelerin yanında, vergilendirme sisteminde de düzenlemeler yapılmıştır.

Konfüçyüsçü gelenekte devlet gelirleri önemsenmektedir. Bu nedenle bürokratlar, kralın devlet hazinesini kendi özel birikimiymiş gibi kullanmasını engellemek için kral üzerinde kontrol kurmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda yönetici sınıf, kraliyet isteklerini kontrol altına almak isterken, kraliyete dağıtılan topraklar ve vergi miktarı gibi konuları da düzenlemek istemiştir.²¹³ Kral Sejong, 1443 yılında, tarım arazilerinin vergilendirilmeleri ile ilgilenen *Jeonje Sangjeongso* adı ile bir kurum kurmuştur. Bu kurumun Joseon'un çeşitli bölgelerinde yaptığı, parametreleri; hasatın bolluğu, ekilen tohum ve elde edilen mahsül olan araştırma sonucu, 1444 yılında, tarım arazileri ve vergilendirme için yeni bir sistem sunulmuştur. Bu sistem, *Jeonbun Yukdeung* veya *Yukdeungjeon* olarak adlandırılmaktadır. *Gongbeop* (Angarya Vergisi Kanunu) adlı kanun ile uygulamaya konulan bu sistem, çiftçiler üzerindeki vergi yükünü kaldırmak ve adil bir vergileme oranı sağlamayı amaçlamıştır. Bu sistem içerisinde vergilendirme,

²¹⁰ Sung Sa Hong, Young Hee Hong, Chang Il Kim, , “Mathematics in the Joseon Farmland Tax Systems”, *Journal for History of Mathematics*, 2015, s. 66.

²¹¹ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 117.

²¹² Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 58.

²¹³ Hun-Chang Lee, “State Finance in the Early Modern Korea, 1652-1876”, **SESSION 106 (State and Finance in the Early Modern Times in the Eurasian Continuum) of XIV International Economic History Congress**, 24 Ağustos 2006, Helsinki, Finlandiya, s. 6 vd.

vergi yılı içerisindeki doğal afetlerden kötü etkilenen hasata ve verimliliğe göre altı ve dokuz kategoriye ayırarak yapılmaktadır.²¹⁴

Joseon'da devletin vergi gelirleri; *jeonjo*, *jeonse* ve *gunyeok**tan oluşmaktadır. Ayrıca tacirlerden alınan *sanginse* ve esnaftan alınan *changinse* adlı vergiler de bulunmaktadır.²¹⁵ *Jeonjo*, çiftçilerin memurlara ya da devlete ödediği arazi vergisi; *Jeonse*, memurların devlete ödediği arazi vergisidir. Ayrıca *gongnap*, angarya vergisidir. *Gongbeop*'a göre; *jeonjo*'dan alınan vergi miktarı kriterlerine verimlilik de eklenmiştir. Bunun sonucu olarak da *jeonjo*'da 20 *du* ve 4 *du* arasında bir ölçü düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile her *kyeol*²¹⁶1.200 *du* ile 400 *du* arasında çeşitlendirilmiş ve çiftçi üzerindeki vergi yükü azaltılmıştır. Bununla birlikte kötü hasat zamanlarında, toplanan vergi oranı düşmektedir.²¹⁷ Bu düzenlemeler ile çiftçilik faaliyetinde bulunan muhitler 500.000'den 600.000'e kadar yükselmiş ve her muhit, yaklaşık olarak arazinin 3 *kyeol* miktarında bir kısmına sahip olma hakkı elde etmiştir.²¹⁸ Böylece bu sistem ile birlikte, köylülerin özel mülk sahibi olmalarını engelleyen toprak dağıtım sistemi terk edilmiştir.

Toprak ile ilgili her türlü ekonomik durum, 1445'te devletin sıkı kontrolüne alınmıştır. Bu sisteme göre, devlet vergileri direkt olarak toplamaktadır.²¹⁹ “*Jeonjo* ve *Jeonse*'den elde edilen vergilerin tutarı, kabaca devletin yıllık masraflarına eşittir.²²⁰ Buradan elde edilen vergiler ise, merkezi yönetim veya o bölgedeki yönetime transfer edilmiştir.²²¹ *Gongnap*'ın talebi karşılamaması ve *Bangnapi* yani devletin malları satın alıp, sonrasında vergi ödeyenlerden ilgili miktarın toplanması sisteminin, köylüler

²¹⁴Sung Sa Hong, Young Hee Hong, Chang Il Kim, a.g.m., s. 67 vd.

²¹⁵ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 58.

²¹⁶ Kore'de, arazinin verimliliğine bağlı olarak 8,903–36,422 m² arası ölçüler arasında değişen ölçü birimi.

²¹⁷ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 57.

²¹⁸ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 61.

²¹⁹ Hun-Chang Lee, a.g.m., s. 6 vd.

²²⁰ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 58.

²²¹ James B. Palais, a.g.e., s. 50 vd.

aleyhine getirdiği suistimallerden dolayı; 17. yy'da *Daedongbeop* (Düzenli Arazi Vergisi Kanunu) uygulamaya koyulmuştur.²²²

15. yy'da tarım alanında gelişmeler yaşanmasına rağmen, *yangban* sınıfının topraklar ve tarım üzerinde egemenliği bulunmaktaydı. Bu sınıf, ellerinde bulundurdukları toprak ve kölelerden dolayı vergi ödemekten muaf tutulmuşlardı. Bu şekilde iyi ekonomik durumlarını, devletten aldıkları maaş ile vergi ödemeksizin devam ettirmektedirler. Ayrıca bu maaşın kalıtsal niteliği, sosyal statüde elde ettikleri ayrıcalıklarını değiştirilemez bir duruma getirmektedir. Bu şekilde yüksek yaşam standartlarına ulaşan *yangban* sınıfı aynı zamanda devlet yönetimini de ellerinde bulundurduğundan, ekonomik, kültürel, sosyal alanları kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu durum, Goryo Hanedanlığı dönemindeki ayrıcalıklı aristokrat sınıfının durumuna benzemektedir. Neo-Konfüçyüsçü idealler temelinde bir yönetim ve toplum oluşturmak isteyen bilgin memurların ulaştıkları bu ayrıcalıklı konumları, temel aldıkları Konfüçyüs ilkeler ve Neo - Konfüçyüsçü söylemler ile çelişmektedir.

Yangban sınıfının devlette yüksek yönetim görevlerine gelip, sosyal yapıyı Konfüçyüsçü ideallere göre düzenleme demeçleri adı altında, kendilerini ayrıcalıklı sınıf konumuna getirmeleri sürecinde eğitim ve devlet memurluğuna giriş sınavı da etkili olmuştur. Çünkü Joseon'da devlet memurluğuna gelmenin tek yolu bu sınavdan başarılı olmaktı. *Yangban* sınıfının devlet memurluğundaki tekeline bakılınca akıllara sınav sisteminin *yangban* sınıfı lehine mi işlediği sorusu gelmektedir. Bu nedenle devlet memurluğuna giriş sınav sistemine kuruluşu, amacı, özellikleri, içeriği açısından bir incelemede bulunmak gerekmektedir. Bununla birlikte, sınav sistemi ile ilişkili olan eğitim sistemi üzerinde de durulacaktır.

²²² Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 62 vd.

3.2.4. Eğitim ve Devlet Memurluğuna Giriş Sınav Sistemi

Konfüçyüsçü öğretide eğitim, toplum refahına giden yolda en önemli etmenlerdendir. Eğitim vasıtası ile kişi kendini geliştirmekte, bununla kalmayıp başkalarının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Kişi yalnızca eğitim ile kendisini geliştirerek *junzi* (erdemli insan) olabilir. Devletin, toplumda Konfüçyüsçü düzeni hâkim kılması için Konfüçyüsçü öğretisi çok iyi bilinmelidir. Çünkü yalnızca, Konfüçyüs'ün sunduğu ahlâki değerlere haiz bir toplum ideal, uyum içinde bir toplum olabilir. Bu da ancak eğitim ile başarılabilir.²²³

Joseon'da temel Konfüçyüsçü ilkelerin öğretildiği okullar esasen, devlet memurluğu sınavına hazırlık okulları niteliğindedir. Silla döneminin sonunda uygulanan, Goryo'da devam ettirilen sınav sistemi ile devlet yönetimi kademelerine giriş geleneği, Joseon'da da devam ettirilmiştir.²²⁴ Devlet yönetiminde göreve gelmek isteyenlerin Konfüçyüsçü bilgiye sahip olması gerekliliği, Konfüçyüsçü okulların kurulmasına neden olmuştur.²²⁵ Devlet memurluğuna giriş sınavının Konfüçyüsçü öğretime dayalı olması, Joseon'un kurulmasında Neo - Konfüçyüsçü bilginlerin yönetimde üst tabakalarda yoğunlaşmalarına neden olmuştur.

Joseon Hanedanlığı'nda Konfüçyüsçü öğretisi, özellikle *yangban* sınıfına mensup ailelerin çocuklarına çok küçük yaşlardan itibaren öğretilmekteydi. Çünkü *yangban* sınıfı için devlet memurluğu sınavlarını kazanmak çok önemli bir statü meselesi idi. Ülkede bu ideallere ulaşma yolunda eğitim alınacak Konfüçyüsçü öğretisi sunan okullar bulunmakta idi. Bunlar, *Sodang*, *Hakdang*, *Hyanggo*, *Seowon* ve *Sunggyungwan*'dir.²²⁶

²²³ Ufuk Cem Komşu, "Konfüçyüs ve Sokrates'in Eğitim Felsefelerinin Eğitim Felsefesi Açısından Karşılaştırılması", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Aralık 2011, s. 30.

²²⁴ Dae Sung Kim, Özgür Sarı, "Osmanlı Devleti ile Chosun Devleti'nde Geleneksel Yükseköğretimin Karşılaştırılması", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 2013, s. 284.

²²⁵ Dae Sung Kim, Özgür Sarı, a.g.m., s. 284.

²²⁶ Joon Hur, Jae Hyun Paik, "Educational System", <http://chosonkorea.org/index.php/confucianization/education/educational-system>, 19.08.2017.

Tüm bu okullar, devlet ve bölgelerdeki yönetim tarafından desteklenmekteydi.²²⁷ *Sodang*, *Hakdang* ve *Sunggyungwan*, Goryo Hanedanlığı döneminden beri süregelen okullar olmakla birlikte; *Hyanggo*, Joseon döneminde ortaya çıkmıştır. *Seowon*'un ortaya çıkışı ise, bunlardan biraz daha farklıdır.

Sodang, isteğe bağlı gidilen bir okuldu. Genellikle *yangban* sınıfı çocukları beş yaşına geldiklerinde bu okula başlamaktaydılar. Burada temel kitaplar olarak, *Chonjamun* (Bin Karakter) ve *Tongmong Sonsup* (Çocukların İlk Öğrenimi) ile okuma yazma öğretilmekteydi. Buradaki eğitim, çocukların edebi gelişimini de desteklemekteydi. Bu okulda öğrenciler sadece *yangban* sınıfını değil, sıradan insanları da içermekle birlikte, farklı sosyal sınıflara sahip öğrenciler eğitimlerini ayrı sınıflarda görmekteydi. Bu okulun temel amacı, Konfüçyüsçü devlet görevlileri yetiştirmektir. Öğrencinin devlet kademelerinde hangi alanı hedeflediğine göre, Konfüçyüsçü öğretilere dayanan ek dersler verilmekteydi. Joseon'un ilk yıllarında bu okulun yozlaşması sebep gösterilerek, öğretmenler dağıtılmış olsa da vilayetlerdeki *yangban* sınıfı bu okulların yönetimini sonradan devralarak eğitime devam ettirmiştir.

Hyanggo'lar Kral Songjong döneminde, yerel bölgelerde kurulmuş Konfüçyüsçü okullardır. Bu dönemde, merkezde ve bölgelerde Konfüçyüsçü eğitim veren okulların yayılması amaçlanmaktaydı. *Hakdong*, başkent Hanyang'dan öğrencilere açık olan, dört kuruluşu bulunan bir okuldu. Yedi yaşından sonra çocuklar ya merkezdeki okula, ya da bu dört bölgeden, kendi bölgelerindeki okula gidebilmekteydi. Bu okula *yangban* sınıfı çocuklarından ancak yüz kişi girebilme hakkına sahip olabilmekteydi. Okulda temel olarak Konfüçyüsçü klasikler öğretilmekteydi.²²⁸

Seowon'ların özel bir önemi bulunmaktadır. Bunlar, Joseon'da 16.yy itibariyle kurulmuş, Konfüçyüsçü özel akademilerdir. Bu okullar, *sarim* grubunun yönetimdeki

²²⁷ Peter H. Lee ve diğerleri, a.g.e., s. 264.

²²⁸ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 114.

yozaşmaları gidermek adına, gerçek Konfüçyüsçü öğretinin yayılması yoluyla ahlâklı Neo – Konfüçyüsçü bilginler yetiştirme amacı ile kurulmuş ve yayılmışlardır. *Seowon*'un eğitim şekli, öğrencilerin hocalarıyla soru - cevap dersleri yaptığı, sesli okumaların olduğu bir sistemdir. Bu akademiler ahlâki öğrenmeye, öğrencilerin bilginlerle karşılıklı iletişimlerine dayanmaktadır. Okutulan eserler, “*Daxue*” (Büyük Öğrenme), “*Lun Yu*” (Analektler), “*Mengzi*” (Mensiyus), “*Zhongyong* (Orta Yol Doktrini) “*Şijing*” (Şiir Klasikleri), “*Yi Ching*” (Değişimler Kitabı) ve “*İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları*” gibi eserlerdir. Bu akademilere *yangban* sınıfından olmayan kişiler de kabul edilmiştir.²²⁹

Joseon'da devlet memurluğu kademelerinde görev alabilmek için, eğitim alınması gereken temel okul bir yükseköğretim kurumu niteliğinde olan *Sunggyungwan*'dır. Goryo Hanedanlığı zamanında, Kral Sungjong döneminde *Gukgajam* olan adı, Kral Chungryol (1275-1309) döneminde *Sunggyungwan* olarak değiştirilmiş ve Joseon Hanedanlığı'nda varlığını devam ettirmiştir. *Sunggyungwan*, “*Taehak*”, “*Bong-Gung-Hyeon-Gwan*”, “*Geun-Gung*”ve “*Suseonji*” olarak da adlandırılmaktadır. *Sunggyungwan* binası, birçok önemli bilginin doğup hizmet verdiği topraklarda kurulmuştur. İsmi ile bu duruma gönderme yapılmıştır. Buna göre öğrenciler, bu akademide Konfüçyüsçü ilim ve politika üzerine eğitim alarak, ülkeye doğru ilkelerle liderlik yapacaklardır. *Sunggyungwan*, 1396 yılında, Kraliyet Sarayı ve Atalara Ait Tapınak inşa edildikten sonra kurulmuştur. Joseon dönemindeki *Sunggyungwan*'ın Goryo dönemindeki halinden farkı, Goryo döneminde derslerin içeriğinde bulunan teknik konuların artık bulunmamasıdır.²³⁰ Joseon döneminde akademi, kendisini tamamen Konfüçyüsçü çalışmalara adanmıştır.

²²⁹ Joon Hur, Jae Hyun Paik, “Educational System”, <http://chosonkorea.org/index.php/confucianization/education/educational-system>, 19.08.2017.

²³⁰ Wan Gee Choi, *The Traditional Education of Korea*, 2006, s. 21.

Sunggyungwan, tarih sahnesine çıkmış çeşitli kralların politikaları ile zaman zaman canlılığını kaybetmiş olsa da Joseon'da devlet memurluğu sınavlarına hazırlık için temel eğitim kurumu olma özelliğini sürdürmüştür. Akademi kurulduktan sonra, canlılığını ancak Taejong (1400-1418) döneminde kazanabilmiştir.²³¹ Kral Sejong (1418-1450) döneminde öğrenci sayısının iki yüze çıkarılması kararlaştırılmış ve bu durum Joseon Hanedanlığı'nın sonuna kadar değişmemiştir. Taejong, önemli bilginleri bu akademide öğretmen olarak görevlendirmiştir. Ayrıca bazı bakan ve bakan yardımcısı pozisyonlarındaki devlet memurlarının da bu akademide ders vermelerini sağlamıştır. *Sunggyungwan*'daki eğitim, "Daxue" (Büyük Öğrenme), "Lun Yu" (Analektler), "Mengzi" (Mensiyus), "Zhongyong" (Orta Yol Doktrini), "Li" (Ritüel Klasikleri), "İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları", "Şijing" (Şiir Klasikleri), "Shujing" (Belgeler Kitabı, Tarih Kitabı) ve "Yi Ching" (Değişimler Kitabı) temelinde verilmektedir.

Yönetici sınıfta görev alacak kişilerin belirlenmesinde önemli rol oynayan *Sunggyungwan*'ın öğrenci seçimi belli kriterlere bağlı olmuştur. Bu okula sadece, üst sınıfa mensup kişiler kabul edilmekteydi. Bu durumda, *yangban* sınıfının devlet kademelerini doldurmaları, beklenen bir durum olmuştur. Ayrıca bu durum Konfüçyüsçü ilkeleri benimseyen ve bu ilkelere bağlı bilgin yöneticiler yetiştirme amacıyla olan bir okul için Konfüçyüsçü bir söylem olan "herkesin eğitilmesi gerekliliği, eğitim ile bir kölenin bile *junzi* olabileceği" görüşüne aykırı bir görünüm sunmaktadır. Lovins makalesinde Duncan'a ithafen onun şu çıkarımını paylaşmaktadır: "Aristokrasi, Goryeo Hanedanlığı'ndan Joseon Hanedanlığına geçişte gücünü hâlen devam ettirmekte ve Yi'nin Neo-Konfüçyüsçü reformlarına destek vermektedir. Yi'nin amacı aristokrasinin gücünü azaltmak değildir. Dolayısıyla, aristokratik bir yapıdan bürokratik-meritokratik yani liyakate dayalı bir yönetim anlayışını benimseyen bir

²³¹ Dae Sung Kim, Özgür Sarı, a.g.m., s. 285 vd.

devlet modeline geçiş değil, güçlü bir aristokratik yapıdan aristokratik ve bürokratik karışımı bir yapıya geçiş gerçekleşmiştir.²³² Bahsedilen durumun yanında okul, Konfüçyüsçü ekollerden *juja*'yı temel alarak eğitim vermiştir. *Juja*'nın temel önerisi, “toplum geleneklerine, devlet ve krala sadakat”tir. Diğer bir ekol olan, pratiğe önem veren *yangmiyong* ekolü ise ihmâl edilmiştir.²³³ Bu durum *Sunggyungwan*'ı muhafazakâr, tutucu bir kurum haline getirmiş, yetiştirdiği bilgin memurların devlet kademelerindeki yönetim görevlerinde de bu anlayışta tavır ve tutumlar sergilemelerine yol açmıştır. Yani teori, pratiğin daima önünde olmuştur. Ayrıca Konfüçyüsçü düşüncede askerlik küçümsendiğinden, okulda öğrencilerin bedenlerini kullanarak uygulanan derslere önem verilmemiştir. Hatta öğrencilerin ata binmeleri bile yasaklanmıştır.²³⁴ Çünkü öğreti, bunların kişiye faydasının bulunmadığını, kişinin ancak kendisini geliştirerek, sürekli öğrenerek ve öğreterek erdeme ulaşıp, *junzi* olunabileceğini belirtmektedir. Konfüçyüsçü öğretiyeye göre, esas olan ruhun ve zihnin geliştirilmesidir. Bu da bedeni ruh ve zihin karşısında değersizleştirmektedir.

Joseon Hanedanlığı'nın kurulması ile devlet memurluğuna giriş sınavı, merkezi bir öneme sahip olmuştur. Çünkü devletin bekâsı için, yetenekli ve erdemli kişilerin yönetimde bulunması gerekmektedir. Hanedanlıkta, devlet memurluğu sınavı dâhilinde üç çeşit sınav bulunmaktaydı. Bunlar, *mungwa* (sivil), *mukwa* (ordu) ve *japwa* (teknik) alanlarında yapılan sınavlardır. Kişinin hangi sosyal sınıfa mensup olduğu, gireceği sınavı ve mensup olacağı meslek dalını belirlemekteydi. *Yangban* sınıfının altındaki sınıf olan *chungin* orta sınıftır ve genellikle doktor, tercüman, tekniker gibi meslek dallarına mensuptur. Bu grubun girdiği sınav, *japwa*'dır. Askeri faaliyetlerin küçümsenmesi, bu kademelerde görevlendirilecek kişilerin orta sınıf insanlardan

²³² Christopher L. Lovins, a.g.m., s. 58 vd.

²³³ Dae Sung Kim, Özgür Sarı, a.g.m., s. 286.

²³⁴ Dae Sung Kim, Özgür Sarı, a.g.m., s. 286.

seçilmesine neden olmuştur.²³⁵ Bir alt grup ise esnaf, köylü ve kölelerdir. *Sunggyungwan* için öğrenci seçimi yapılan sınav ise *saengwonjinsa*'dır.

Kwago yani devlet memurluğuna giriş sınavı üç yılda bir yapılmaktaydı. Bu sınavlara, köleler hariç toplumdaki herkesin katılma hakkı bulunmaktaydı. Fakat şöyle bir durum vardı ki, *Sunggyungwan* yani Konfüçyüsçü Akademiye giriş sınavına ancak üst ve orta sınıf kabul edilmekteydi. Yani, devlette yönetici olabilmek için, devlet memurluğu sınavına girme hakkı, alt tabaka insanlar için mevcut olmasına rağmen, bu sınavı kazanmak için eğitim alınması gereken yer, alt sınıfın bu idealini gerçekleştirmesinin önünde bir engel oluşturmaktaydı. Bu durumun yanı sıra, sınav sisteminde yönetici grubun seçilmesinde *yangban* sınıfı üyeleri lehine birçok durum bulunmaktaydı. Sınav sistemindeki tüm düzenlemelere rağmen sistemin tamamen adaletli olamamasına yol açan durumlar bulunmaktadır. Şöyle ki, kural olarak üç yılda bir yapılan bu sınavların yanında, yeni kralın tahta çıkması ve benzeri durumlar için özel sınavlar yapılmaktaydı. Fakat bu sınavlar zamanla daha çok yapılmaya başlandı. Yapılacak bu sınavların duyurularının sınava on günden az zaman kala ilân edilmesi, başkent Hanyang'da ikamet eden *yangban* için avantaj, merkez dışı illerde oturanlar için ise dezavantaj oluşturmaktaydı. Bu kişiler, çoğu zaman sınav yapılacağı haberini dahi alamamaktaydılar.²³⁶ Ayrıca güçlü *yangban* sınıfı, sınav içeriğine hiç de yabancı olmamaları nedeniyle ayrıcalıklı konuma erişmekteydi.

Kwago (devlet memurluğuna giriş sınavı), merkezi ve bölgesel olmak üzere iki farklı seviyede sınav içermekteydi. Bu iki seviye sınav da kendi içlerinde sırayla vilayet, başkent ve saray olmak üzere üç kademededen oluşmaktaydı. Merkezde yapılan sınavlara katılabilmek için öncelikle kişinin kendi bölgesinde yapılan sınavı geçmesi

²³⁵S. Kye, “Topics on Korean History”, http://kecla.org/?vid=&mid=English_Home&act=IS&where=&search_target=title_content&is_key_word=topics+on+korean+history, s. 49.

²³⁶S. Kye, “Topics on Korean History”, http://kecla.org/?vid=&mid=English_Home&act=IS&where=&search_target=title_content&is_key_word=topics+on+korean+history, s. 49.

beklenmekteydi. Merkezde yapılan sınav iki bölüme ayrılmaktaydı. Birisi, “Beş Klasik” ve “Dört Kitap” üzerine *saengwon*; diğeri ise edebi açıdan yetkinliği ölçen *chinsa*. Sınavlardaki metinler, Neo - Konfüçyüsçü içeriklerden oluşmaktaydı. Sınav metinlerinde özellikle, 15.yy’ın başlarındaki *Hsing-li ta-chüan* (İnsan Doğası ve Ahlâk Üzerine Büyük İnceleme), Zhu Xi’nin *Hsiao-Hsüeh* (İlk Öğrenme) gibi eserleri kullanılmaktaydı. Oldukça rekabetçi yapıda olan sınav toplam otuz üç sivil, yirmi sekiz askeri, kırk sekiz teknik memur, yüz klasik ve yüz de edebi yetkili kişi almaktaydı.

Goryo Hanedanlığı döneminde her ne kadar devlet memurluğuna giriş sınav sistemi daha adaletli ve yetkin kişiler seçmek adına değiştirilse de, yine de Joseon Hanedanlığı zamanına kadar hiçbir zaman belirgin olarak aristokrasiye ayrıcalık tanımaktan vazgeçmemiştir. Joseon Hanedanlığı’nda sınav sisteminde her ne kadar düzenlemeler yapıldıysa da, yukarıda bahsedilen durumlar ile soylu sınıfa dolaylı da olsa ayrıcalık sağlanmıştır. Sınav sistemi, Çin örnek alınarak kurulmuştur. Fakat Çindeki sınavda toplumun her kademesinden insanın sınava girme hakkı bulunurken, Joseon’da bu durum farklılık göstermektedir. Bu durumda Joseon’da meritroktik bir yönetim olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte, sistem her ne kadar tek bir sınıfa yönelik olsa da, sistem kurulurken, en azından belli kişiler arasında liyakate dayalı bir seçim yapılması esas olmuştur.²³⁷ Şöyle ki, sınava girmeden devlet memurluğuna atanabilme hakkına, en az beşinci kademedeki bir devlet memuru akrabası olan erkekler sahip olabilmıştır.

Eğitim ve sınav sistemi, yönetim kadrolarında görev alacak kişilerin etkili şekilde yetiştirilmesine neden olsa da Konfüçyüsçü öğretinin sunduğu sınıflı yapı toplumdaki sınıflar arası geçişi yasakladığından, yetenekli fakat alt sınıfa mensup kişilerin yükselmesini engellemiş, bununla birlikte öğretinin muhafazakâr yapısı, yeni

²³⁷ Kubilay Atik, “Kore Aydınlanması-Joseon Dönemi”, **Doğu Batı Dergisi: Işık Doğudan Yükselir II**, Mayıs, Haziran, Temmuz, 2012, s. 229.

düşüncelerin üretilmesini hoş karşılamamıştır.²³⁸ Konfüçyüsçülüğün temelinde, kölelerin bile eğitilerek, *junzi* (ideal insan) olup, yönetici olabilecekleri belirtilmektedir. Joseon Hanedanlığı'nda bu durumun ihmâl edilmesi; "Kore Konfüçyüsçülüğü" söylemini karşımıza çıkararak durumlardan biridir. Joseon, Çin merkezli Konfüçyüsçülüğü benimsese de, uygulamada onu kendi tarzı ile harmanlamış ve Çindekinden farklı olarak, kendi tarzı bir Konfüçyüsçü yönetim geleneği oluşturmuştur.

3.3. 16-19. YY DÖNEMİ JOSEON HANEDANLIĞI YÖNETİM DÜŞÜNCESİ

Joseon Hanedanlığı'nda 16-19. yy arası dönem, kuruluş ve erken dönem yönetimine göre bazı farklılıklar göstermektedir. Bu dönemde, yönetimde Konfüçyüsçü düşüncenin sürdürülmüş olmasının yanında, uygulamada öğreti ile çelişen durumların baş göstermiş olmasından dolayı, Konfüçyüsçü düşüncenin doğru yorumlanması ve uygulanması çabaları kendisini göstermiştir. Bu düşünceler getirisini, başlangıç dönemi 16. yy olmak üzere Joseon Hanedanlığı'nın katı bir Konfüçyüsçü politika gütmeye başlaması olarak sunmuştur.²³⁹ Bu dönemi yönetimdeki zamanla değişen davranış biçimlerine göre iki gruba ayırabiliriz. Bunlardan ilki, Neo-Konfüçyüsçülüğün ideolojik yorumlamalarına ağırlık verilen, *sarim* grubunun yönetim kademelerine gelmeleri ile başlayan dönemdir. Bu grubun yönetim kademelerine gelmesi Joseon Hanedanlığı yönetiminde siyasi gruplar dönemini başlatmıştır. İkincisi ise, ideolojik yorumlamalardan çok uygulamaya yönelik yönetim reformları sunan *silhak* okulu etkisinin görüldüğü dönemdir.

3.3.1. Yönetimde Sarim Grubu

16. yy'dan itibaren *yangban* sınıfının toprak ve köle sahipliği üzerine elde ettiği ayrıcalıklar, köylülere ağır vergiler yüklemiş ve zengin ile fakir arası farkın açılmasına neden olmuştur. Bunun üzerine bir de *yangban*'ın yolsuzlukları eklenince, yönetim

²³⁸ Kubilay Atik, a.g.m., s. 229.

²³⁹ The Association of Korean History Teachers, **A Korean History for International Readers**, s. 151.

açıkça bir zaaf içine düşmüştür. Konfüçyüsçü temel değerlerden olan *jen* (insancılık) ve *yi* (adalet) ile uyuşmayan mevcut durum, yönetimin erdemden yoksun olduğunu göstermektedir. Ayrıca *yangban*'ın yönetimde kralın otoritesini tehdit edecek seviyeye ulaşması, kralı yönetim kadrolarında değişiklik yapma düşüncesine itmiştir.

Bu aşamada, yönetim kadrolarına yeni bir grup dâhil olmaya başlamıştır. Bu grup, *sarim* olarak adlandırılmaktadır. Gruba mensup kişiler yönetim kadroları dışındaki, yerelde yaşayan Neo-Konfüçyüsçü bilginlerdir. Kral Seonjong'un, yönetici *yangban* sınıfının gittikçe yükselen gücünü dizginlemek adına, *sarim* grubu arasından devletin yüksek dereceli yönetim organlarına atamalar yapması ile 16. yy sonrası, bu grup merkezi yönetimde kendisini baskın şekilde göstermeye başlamıştır. Bu durum, Joseon Hanedanlığı yönetiminde görev alacak olan kişilerin seçiminin daha geniş bir insan topluluğu arasından sağlanmasına neden olmuştur.²⁴⁰ Bu getiri esasen önemli bir gelişmedir. Joseon Hanedanlığı yönetiminde kuruluş döneminde söz sahibi olan Neo-Konfüçyüsçü kuruculardan sonra uzun süre söz sahibi olan seçkin elitlerden oluşan *yangban* sınıfının gücüne, “yabancı” bir grup dâhil olmuştur. Yönetici *yangban* sınıfı artık *sarim* grubunu da bünyesine almıştır. Daha önce seçkin elitlerden oluşan *yangban*'ın etkisinin hafifletilmesi adına, bu sınıfın yönetimde güçlerini artırmasında bir araç işlevi gören bazı yönetim organları üzerinde reformlar yapıldıysa da, bu tür yönetim kadrolarını oluşturan kişiler odağında bir düzenleme ilk kez yapılmıştır.

Sarim grubu, Joseon Hanedanlığı'nın kuruluşunda Kral Yi'ye destek vermeyip, kendilerini çalışmalarına adayan bilgin grubudur. Konfüçyüsçü değerlere bağlı erdemli bir yönetimi yerleştirmek adına Kral Sejo'nun ölümünden sonra, kendisinin tahtı yasal olmayan yollarla ele geçirdiğinden dolayı ona hizmet etmiş olanların ve hali hazırda görevdeki yönetici sınıfın, Konfüçyüsçü değerleri yıkıcı tutumlar sergiledikleri ve artık meşru olmaktan çıktıkları söylemleri ile, Konfüçyüsçü gelenek ve değerlere tam ve katı

²⁴⁰ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 155.

biçimde bağlı bir bilgin yönetici topluluğu olarak *sarim* grubunun devlet kademelerinde kendilerini gösterme amaçları, gerçeğe uygun Konfüçyüsçü öğretisi doğrultusunda reformlar gerçekleştirmektir.²⁴¹ Bu grubun amaçları arasında ayrıca yerel toplulukların özerkliğini, yerel toplumun istikrarını ve bilgin yöneticilerin politik bağımsızlığını geliştirmek bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak, görevi *suryeong* 'lara öneri vermek olan yerel kurum "*Yuhyangso*" tekrar kurulmuş ve Zhu Xi'nin köylülerin mali durumunu rahatlatmak adına savunduğu *Sachang Sistemi* (Köy Ambarı) oluşturulmuştur.²⁴²

Sarim grubunun yönetimde söz sahibi olmaya başlaması ile birlikte Konfüçyüsçü kitaplar üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu ideallere bağlı olarak yeniden oluşturmaya çalıştıkları yönetim sisteminde, kral ve yöneticilerin birbirlerinin onayı ile gündem olacak konuları belirledikleri bir düzen oluşmaya başlamıştır. Bu durum yönetimde keyfi davranışları bir derece önlemiştir. Bununla birlikte, 16. yy'ın sonlarına doğru ise kamuoyunun yönetimde önemi artmıştır.²⁴³

Yönetime *sarim* grubundan bilginler atanması, seçkin elitler ile bu grup arasında çekişmeleri beraberinde getirmiştir. Krallar, devlet görevlerinde bulunan seçkin elitler ve *sarim* grubu arasındaki çekişmelerde çoğunlukla *sarim* grubunu destekleseler de onların etiğe dayalı, idealist, katı Konfüçyüsçü reformlarını kabul etmeye hazır olmamaları²⁴⁴, "bilginlerin temizlenmesi" olarak adlandırılan uygulamalar bütününe gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Bu uygulamalar, yönetimde güçlenmeye başlayan *sarim* grubuna dahil Neo - Konfüçyüsçü bilgin yöneticileri görev dışına çıkarmak adına yapılmıştır. Fakat durum sona erdiğinde yönetimde hâkim güç, yine bu grup lehine varlığına devam etmiştir. Bahsedilen uygulamaların ilki, Kral Yeonsangun (1494-1506) döneminde gerçekleştirilmiştir. Son uygulamanın Kral Munjeong (1545-1567)

²⁴¹ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s.151.

²⁴² Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 137.

²⁴³ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 156 vd.

²⁴⁴ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 156.

döneminde yapılması ile ise son bulmuştur. Uygulamalar, devlet görevlerinden alma ve infaz etme gibi cezalandırmalara yöntemlerini içermektedir.

Bilginlerin temizlemesi hareketinin ilki, 1498’de gerçekleştirilen ve yönetim kadrosu çoğunlukla *sarim* bilginlerinden oluşan devlet kurumu *Samsa*’ya yönelik “*Muo Sahwa*”dır. Ceza listesindeki yirmi altı kişi *Samsa*’daki bilgin yöneticilerdendir. Bu bilgin memurların, önemli bir yönetim organı olan *Samsa*’daki görevleri aracılığı ile yönetim süreçlerinde oldukça etkili olmaları, kuruma karşı yapılan hareketin temel nedenlerindedir.²⁴⁵ Ayrıca tahta yasa dışı yollarla geçen Kral Sejo’nun soyundan gelenlerin hepsini hain olduğunu ifade eden Neo-Konfüçyüsçü bilgin memur Kim Jongjik’in takipçilerinden yirmi dört kişi, bu söylemlerinden dolayı cezalandırılmıştır.

İkinci temizleme hareketi, “*Gapcha Sahwa*”, 1504 yılında yapılmıştır. Bu temizleme hareketi, *sarim* grubu ve seçkin elitler arasındaki çekişme ile ilgili değildir. “*Gapcha Sahwa*”, kralın, annesinin ölümünden sorumlu tuttuğu seçkin elitlere karşı bir hareket olma niteliği taşımaktadır. Bu dönem, *sarim* grubu bilginlerine değer verilen bir dönem olmuştur. Kral Yeonsangun’un yerine geçen Jungjong (1506-1544), Neo – Konfüçyüsçü *sarim* grubu bilginlerini destekleyen bir kral olarak, kendisini tahta geçiren seçkin elitlerin sadakatinden şüphe duymuş ve yönetimde reform için, başta Cho Kwang Jo (1482-1519) olmak üzere birçok Neo - Konfüçyüsçü *sarim* bilginini, özellikle üç denetim kurumu olan *Samsa* başta olmak üzere çeşitli devlet kademelerinde görevlendirmiştir.

Kwang Jo, hanedanlığın kurulmasında katkısı bulunan seçkin elitlerden Jo On’un soyundandır. Kendisiyle birlikte göreve gelen takipçileri ile beraber halkın yaşamında istikrar sağlamak adına toprak ve vergi sistemlerinde reform önerilerinde bulunmuştur. *Gyunjeonje* (Eşit Arazi Sistemi) üzerinde ısrar ederek, arazilerin gaspının önüne

²⁴⁵ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 136.

geçilmesini sağlamaya çalışmıştır. Fakat kralın desteği ile devlet görevine gelen Kwang Jo ve takipçilerinin görevleri, bir süre sonra yine aynı kral tarafından 1519 yılında gerçekleştirilen *Gimyo Sahwa* olarak adlandırılan uygulama ile sona erdirilmiştir. Kwang Jo ve ekibi bu uygulama ile sürgün edilmiş ve bu olaydan on yıl kadar sonra, *sarim* grubundan kişiler, seçkin elitlerin elinde olan yönetim gücünü dengelemek adına tekrar yönetim kadrolarına atanmaya başlamışlardır.

Myeonjong (1545-1567)'un tahta geçmesini takiben 1545'te sonuncu temizleme hareketi olan *Eulsa Sahwa* gerçekleştirilmiştir. Bu hareket Kral Jungjong'un iki eşi ve politik sahada etkili hale gelen kardeşleri arasındaki çekişmeden kaynaklanmıştır. Esasen bu çekişmenin iki tarafı da *sarim* grubu üyelerinden oluşmaktadır. Tüm bu hareketler sonucunda, 16.yy sonunda Joseon yönetiminde *sarim* grubu, kraliyete olan kayın bağları nedeniyle etkin grup olarak belirlemiştir. Bilginlerin temizlenmesi uygulamalarının *Eulsa Sahwa* ile son bulmasının ardından seçkin elitler ve *sarim* grubu arasında yaklaşık yetmiş yıl süren çatışma ortamı da sona ermiştir.²⁴⁶

Sarim grubu devlet görevlerine yerleştirilirken tek bir bölgeden değil farklı bölgelerden bilginler arasından seçilmişlerdir. Bu durumun sonucu olarak da, kamu desteği için *sarim* grubu kendi aralarında gruplara bölünmüş ve bu durum zamanla hararetli bir çekişmenin içerisine girilmesine neden olmuştur.²⁴⁷ Daha açık ifade ile, birbirinden farklı yönetim politikaları olan, birçok bölgedeki bilgin topluluklarından seçilen *sarim* grubu bilgin yöneticileri, Konfüçyüsçü erdemli yönetim peşinde koşarken, bölgesel niteliklerinin getirisi ile farklı gruplara ayrılmışlardır. Aynı bölgeden, yönetimde aynı akademik yaklaşımı benimsemiş okullara bağlı olan bu kişilerin ayrıldıkları bu siyasi gruplar, *Bungdang* olarak adlandırılmaktadır.²⁴⁸ Kral Seonjo (1567-1608) döneminde devlet kademelerinde sayıları yükselen *sarim* grubu arasında

²⁴⁶ Young Woo Han, a.g.e., 2010, s. 139 vd.

²⁴⁷ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 83.

²⁴⁸ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 157.

ilk bölünme 1575 yılında yaşanmıştır. Grup kendi içerisinde, *Seoin* (Batılılar) ve *Dongin* (Doğulular) gruplarına bölünmüştür. Kısa süre içerisinde *Dongin* de kendi içinde, *Bugin* (Kuzeyliler) ve *Namin* (Güneyliler) gruplarına bölünmüştür. *Seoin*'i Gyeonggi ve Chungcheong bölgesindeki bilginler, *Dongin*'i ise Yeongnam bölgesindeki bilginler oluşturmuştur. *Seoin* grubunun lideri Yi Hwang, *Dongin* grubunun lideri ise Yi Yi'dir. *Seoin* grubu yönetim ile ilgili olarak, yerel bölgelerin özerkliği ve halkın refahını savunurken; *Dongin*, devlet güvenliğinin yalnızca milletin zenginliği ile sürdürülebileceğini düşündüğünden dolayı güçlü bir askeri sistemin oluşturulmasına öncelik verilmesi taraftarıdır.²⁴⁹ 17. yy sonlarında da *Seoin* grubu *Noron* (Ataerki Grubu) ve *Soron* (Mürit Grubu) olmak üzere ikiye bölünmüştür. Böylece Joseon'da, yönetimde Neo-Konfüçyüsçü siyasi grupların hâkim olduğu bir süreç başlamıştır.

3.4.3.2. Siyasi Gruplar Merkezli Yönetim Dönemi

Joseon Hanedanlığı yönetimi 16. yy'ın sonlarından itibaren siyasi grupların etkisi altında olmuştur. Yoğun Konfüçyüsçü geleneğin hüküm sürdüğü bu dönemde yönetimde siyasi grupların oluşması ile birlikte, yöneticiler arasındaki yolsuzluklar bir derece önlenmiştir. Bölgelere göre şekillenen grupların yönetime katılma hırsları, yönetimdeki grup içerisinde en ufak ahlâk dışı bir davranış gözleendiğinde yönetime müdahalelerine sebep olmuş ve onları görev dışına çıkmaya zorlamıştır. Bununla birlikte, *yangban* sınıfının ayrıcalıkları bu dönemde de devam etmiştir.

Bu dönem farklı siyasi gruplar yönetimde etkili olmuştur. 1623'ten 1674'e kadar yönetimde *Seoin* etkisi bulunmaktadır. Fakat bu dönemde *Namin* grubu da yönetime dâhil olmuştur. Kral Seonjo döneminden Kral Sukjong dönemine kadar çeşitli politikaları savunan aynı Neo – Konfüçyüsçü ekolden gelen gruplar devlet politikalarının belirlenmesinde etkin rol oynamışlardır. Ancak Kral Sukjong 1674'te

²⁴⁹ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 157.

tahta çıkmış ve grup güçlerinin hâkim olduğu sistemi terkederek, kraliyet gücünü kuvvetlendirmek istemiştir. Bu nedenle yönetimde hâkim güç olan grupla diğer grup arasında sık sık değişim yaparak kraliyet otoritesini artırmaya çalışmıştır. Sukjong ayrıca, vergi sisteminde ve devlet memurluklarına gelemeyen orta sınıf lehine durumu düzeltmek adına reformlar yapmıştır. 1674'ten sonra *Namin* grubu, *Seoin* karşısında yönetimdeki üstünlüğü elde etse de *Seoin* bir süre sonra gücü tekrar kendisinde toplamıştır. 17. yy sonrasında Joseon, katı bir Konfüçyüsçü devlete dönüşmüştür. Bunun nedeni, devletin vurgu yaptığı bir düşüncedir. Joseon yönetimi bu dönem *Bukbeol* (Kuzey Fethi Hareketi) adı verilen bir düşüncüyü benimsemiş, bunun bir getirisi olarak da sosyal ve siyasi alanlarda katı Konfüçyüsçü düzenlemelerde bulunmuştur. Yönetimin bu davranışı, “Çin merkezilik” düşüncesinin bir sonucudur. Çin'in Han ırkının Konfüçyüsçü medeniyetin merkezi olduğu düşüncesinden hareketle, barbarlar tarafından kurulmuş olan Çin'deki mevcut güç Qing'in artık Konfüçyüsçü topluma önderlik yapmaktan yoksun bulunduğu düşüncesi, Joseon'un kendisini Konfüçyüsçü medeniyetin kalan tek temsilcisi olarak görmesine neden olmuştur.²⁵⁰ Böylece bu dönem toplumda ve devlette Konfüçyüsçü katı hiyerarşik bir sistem oluşmuştur. Bu dönem özellikle, Konfüçyüs'ün klasik beş temel hiyerarşik ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu durum özellikle kadınların eşlerine ve hatta oğullarına, kölelerin sahiplerine, kiracı çiftçilerin toprak sahiplerine karşı aşırı tabiyetini beraberinde getirmiş ve bahsedilen bu grup insanların sosyal haklardan mahrum bırakılmasına sebebiyet vermiştir. Konfüçyüsçü gelenek özellikle çok sayıda toprak ve köle sahibi olan *yangban* sınıfı arasında oldukça benimsenmiş ve onların mevcut güçlerini sağlamlaştıran bir etkide bulunmuştur.²⁵¹ Bununla birlikte, 17. ve 18. yy'lar arası toplumun geleneksel hiyerarşik yapısında değişiklik olmuştur. *Yangban* sınıfının gücünde bir değişiklik olmamış, ancak sayıları oldukça artmıştır. Bu durum, *yangban* statüsünün diğer sınıflara

²⁵⁰ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 167.

²⁵¹ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 169.

bizzat *yangban* sınıfı tarafından satılması ile olmuştur. Bunun sonucu olarak, kölelerin sayılarında da azalma meydana gelmiştir.²⁵² 17. yy sonlarında *Seoin* grubunun bölünmesi ile ortaya çıkan *Noron* ve *Soron* grupları arasındaki yönetimde hâkim güç olma mücadelesi, 1724 yılına kadar sürmüştür. Kral Yeongjo'nun güttüğü tarafsızlık politikası ile yönetimde *Noron* grubunun hâkim olduğu ve *Soron* grubunun yönetime katıldığı dönem 1776 yılına kadar sürmüştür. Bu politikayı devam ettiren Kral Jeongjo döneminde ise yönetimde yine *Noron* grubu hâkimiyeti devam etmiştir. Fakat bu dönemde yönetimde onlara *Soron* grubu ile birlikte *Namin* grubu da eşlik etmiştir.

Imjinwaeran ve Byeongjahoran savaşlarının etkisiyle 17. yy Joseon'unun yönetim sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Savaş süresince yetkileri artırılıp, güçlendirilen *Bibyeonsa* diplomasi, sanayi, ulaşım, iletişim gibi alanlarda da hizmet vermiş fakat bu durum savaş sonrası da devam etmiştir. Bu nedenle *Uijongbu* ve Altı Bakanlık görevlerini yerine getirememiştir. Qing'e karşı askeri bir plân niteliğinde olan *Bukbeol*, Kral Hyojong (1650-1659)'dan sonra terkedilmiş ve *Bukhak* (Kuzey'den Öğrenelim) denilen bir anlayışa geçiş yapılmıştır. *Bukbeol* politikasının uygulandığı süre içerisinde halk sürekli askeri görev için çağırılmış, vergiler artmıştır. Bu durum da halk üzerinde bir yük oluşturmuştur.²⁵³

Joseon'da yönetimdeki temel anlayış her zaman Konfüçyüsçülük olarak kalmıştır. Fakat belli dönemlerde yönetimde kendisini gösteren zaafılar, Konfüçyüsçü öğretinin yanlış yorumlandığı gerekçesiyle çeşitli grupları, Konfüçyüsçü “erdemli yönetim”i yerleştirmek adına, çeşitli reform önerileri üretmeye teşvik etmiştir. Yani, Konfüçyüsçülük her dönem temel devlet ideolojisi olarak kalmasına rağmen, yönetici sınıf Konfüçyüsçü öğretinin bazı gereklerini her zaman yerine getirememiştir. Yönetimde temel Konfüçyüsçü değerler olan *jen* ve *ren*'e uygun davranılmadığı ve bu

²⁵² The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 181.

²⁵³ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s. 177.

durumun yozlaşmaya neden olduğu gerekçesiyle, bu durumu daha önce yönetim kadrolarına katılarak gerçekleştiren *sarim* grubunun kendisi özellikle 17. yy sonlarından itibaren yönetimdeki yetersizliğin öznesi haline gelmiştir. Yönetimde hâkim güç olmak isteyen siyasi gruplar arası çekişme ortamı bu dönemin en belirgin özelliğidir. Siyasi grupların sürekli bir güç mücadelesi içerisinde bulunmaları, gündemlerinde sürekli bu konunun ön plânda tutulmasına sebep olmuş ve iki savaş sonrası ülkenin içine düştüğü sorunları çözmede ilgisiz kalmışlardır. Bu durumun etkisi ile yönetimde acilen reformlar yapılması gerektiğini ve mevcut yöneticilerin de bu konuda yetersiz kaldığını belirten *silhak* adındaki okul etkilerini yönetimde göstermeye başlamıştır.

Silhak okulunun etkisi ile 18. yy'da Joseon'da, özellikle Kral Yeongjo (1724-1776) ve ardılı Kral Jeongjo (1776-1800) döneminde devlet yönetimi alanında birçok reform yapılmıştır. Kral Yeongjo ve Kral Jeongjo hükümleri süresince, “tangpyeongchaek” denilen politikayı uygulamışlardır. *Tangpyeongchaek*, Çin Klasiklerinden *Shujing* (Belgeler Kitabı, Tarih Kitabı)'te “ideal devlet yönetimi için kralın hükmü” biçiminde tanımlanmıştır. Bu sistem temelde, siyasi gruplar arası çatışmaları önlemesi amacı ile yeni bir personel politikası işlevi görmüştür. Bununla birlikte bu politika kapsamında gerçekleştirilen reformlar aynı zamanda, Joseon Hanedanlığı'nın sosyal yapısında da değişikliklere neden olmuştur.²⁵⁴ Kral Yeongjo, 17. yy sonlarında, yönetimdeki gruplar arası çatışmaların devlet yönetimine çokça zarar verdiği için kaygılanmış ve gruplaşmayı sona erdirmek amacıyla birçok memur atamıştır. Kral Yeongjo Konfüçyüsçü değerlere oldukça bağlı bir kral olarak bilinmektedir. Hatta Konfüçyüsçü klasikler hakkında, yönetim kadrolarındaki memurlarından bile daha iyi bilgisi olduğu söylenmektedir. Bu nedenle, Kral Yeongjo ve torunu Kral Jeongjo döneminde, yönetimde Konfüçyüsçülüğün ve iki savaş sonrası

²⁵⁴ Sung Yun Kim, “Tangpyeong and Hwaseong: The Theory and Practise of Jeongjo's Politics and Hwaseong”, **Korea Journal**, Spring 2001, s. 137 vd.

bozulan ekonomik durumun iyileştirmesinin yüksek seviyede olduğu gözlenmektedir.²⁵⁵ Kral Jeongjo, yönetimde kraliyeti güçlendirmek ve gruplar arası çatışmaları sonlandırmak adına, kişilere eşit durum sağlayan *tangpyeongchaek* politikasını uygulamaya devam etmiştir. Ayrıca Kral Jeongjo döneminde, kraliyet sarayı içerisinde *Kyujanggak* adında bir araştırma kütüphanesi kurulmuştur. Bu kütüphane bünyesinde ülke yönetimi için pratiğe dökülecek çalışmalar yapılmış ve kitaplar basılmıştır.²⁵⁶ Bu yenilik ile yönetim kadrolarının yetenekli devlet memurlarınca elde tutulmasını sağlamak ve gitgide zenginleşerek aristokratik bir görünüm sergileyen *yangban* sınıfı ile kraliçenin akrabalarının gücünün azaltılması amaçlanmıştır. Yapılan reformların diğer bir amacı ise, *yangban* sınıfından olmayan kişilerin devlet memuru olamaması durumunun önüne geçmektir. Kral Jeongjo bu reformları aracılığıyla, devlet görevlerine gelmede sınıf ayrımlarının önüne geçmeyi hedeflemiştir. Böylece bu dönemde, modernizasyona giden yolda yapılan çeşitli reformlar ile tarım ve ticarete gelişmeler yaşanmış, sosyal sınıfların statülerinde de farklılaşmalar görülmüştür. Tüm bu reformların sonunda *yangban* sınıfının gücü sosyal ve siyasi yönden azalmıştır. Devlet memuru olma sürecindeki ayrıcalıklarından arındırılmaları ile göreve gelmede halkın diğer tabakalarından farkları kalmamıştır. Toprak sahibi olarak halen çiftçiler üzerinde güçleri bulunmakla birlikte, bu durum geçmişe göre hayli etkisizleşmiştir.²⁵⁷

3.3.3. Silhak (Pratik Öğreti) Okulu: Yönetimde Reformlar

16 ve 17. yy'lar Joseon Hanedanlığı siyasi hayatında zor bir dönemi belirtmektedir. Konfüçyüsçü öğretiden gelen askeri işlerin küçümsenmesi geleneği, yozlaşmış *yangban* kültürü ile birleşince ülkeye muhtemel saldırılara karşı hazırlıksız yakalanılmış, istilalar gerçekleşikten sonra ise geç kalınmıştır. 1592–1598 yılları

²⁵⁵ Valerie Curl, "Factionalism and The Reigns of Kings Sukjong and Yeongjo", <https://valkayec.wordpress.com/2016/03/15/daebak-factionalism-and-the-reigns-of-kings-sukjong-and-yeongjo/>, 18.08.2017.

²⁵⁶ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 97.

²⁵⁷ The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s.183.

arasında Hideyoshi komutasındaki Japon istilaları ve 1637-1638 yılları arasındaki Mançu istilalarından sonra Joseon'da siyasi, sosyal ve ekonomik düzende oldukça ağır bozulmalar yaşanmıştır. Bu iki savaştan sonra devlet hazinesi oldukça kötü duruma gelmiş, halk yoksulluk içerisine düşmüştür. Bu durumun sonucu olarak, Joseon kendisini kapalı bir ülke konumuna getirmiştir. Bu politik durumu, onun 19. yy'a gelindiğinde "Münzevi Krallık" olarak adlandırılmasına neden olmuştur.²⁵⁸ Ülkede Japon ve Mançu istilalarından sonra iyice belirginleşen kötü durum siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal birçok reform hareketinin gelişmesine neden olmuştur. Bu dönemde, Neo - Konfüçyüsçü düşüncenin metafiziksel boyutu ile ilgili tartışmalar üzerine yoğunlaşmış olan yönetici sınıfın yönetimdeki yetersizlikleri, Konfüçyüsçü doktrinin yeniden yorumlanması ihtiyacını doğurmuştur.²⁵⁹

Silhak, yönetimde mevcut durumun eleştirisi ve reformunu hedefleyen, pratik temelli önerilere dayanan bir okuldur. Sözcük anlamı *Pratik Öğreti* anlamına gelen *Silhak*, özellikle 17. yy'dan 19. yy başlarına kadarki dönem içerisinde oldukça etkili olmuştur. Fakat bu okulun temellerinin geçmişi daha eski bir döneme dayanmaktadır. *Silhak*'ın gelişimi üç bölüme ayrılacak olursa, bu ayırım şu şekilde yapılabilir: Hazırlık dönemi (1550-1650), genişleme dönemi (1650-1750) ve olgunlaşma dönemi (1750-1850).

Silhak devlet yönetimi, politika, ekonomi gibi alanlarla sınırlı kalmayıp, etkisini tarih yazımı, coğrafya, tarım, doğa bilimleri gibi birçok farklı alanda göstermiştir. Bu okul mensubu bilginler, Konfüçyüsçülüğün uygulanabilirliği kaybolan yönlerinin ıslah edilerek, uygulanabilir kural ve düzenlemeler getirilmesi adına çeşitli reformlar önermiş ve böylece geç dönemin başlarından itibaren, devlet gelirleri ve halk refahında artış

²⁵⁸ Kubilay Atik, a.g.m., s. 227.

²⁵⁹ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 211.

sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır.²⁶⁰ Koreli bilgin Yi Ulho'nun, *Silhak*'ın Konfüçyüsçülüğün reformunu niteleyen bir okul olduğunu belirtmesi bu okulun, yönetim düşüncesinin seyrini etkilediğın bir göstergesidir.

Sarim grubunun üst düzey devlet kademelerinde yükselmesine paralel olarak, benimsedikleri Neo-Konfüçyüsçülük öğretisi yönetimde kendisini göstermiştir. Fakat bu anlayış, daha çok Neo-Konfüçyüsçülüğün ideolojik tartışmalarını metafizik açılarından ele alan bir yapıda olduğundan, yönetimde pratik geri planda kalmıştır. Yönetim üzerine ideolojik olarak, olması gerekenin ne olduğu konusunda çok sayıda tartışmalar ve çalışmalar yapılmış fakat uygulama ihmâl edilmiştir. Hâl böyle olunca, zaten atlatılan iki savaşın ülkeyi ekonomik ve sosyal olarak getirdiği kötü durumun giderilmesi adına çözümler üretilememiş ve bir yönetim zaafı ortaya çıkmıştır. Tarım merkezli olan Joseon toplumunun, ticaret ve sanayi merkezli bir topluma dönüşmeye başlaması ile yönetimdeki hâkim düşünce *Songnihak*, gelişen sosyal ortamın gerektirdiği şartları ve çözümleri sunamamıştır.²⁶¹ Ayrıca Neo-Konfüçyüsçü bilginler arasındaki yorumlama farklılıkları dolayısıyla ortaya çıkan tartışmalar, sorunlara çözüm getirmekten uzak olmalarının yanında bir de yönetim kadrolarındaki bilginlerin arasında politik bir anlaşmazlığa ve düzensizliğe yol açmıştır. Üstüne bu durum, ağır savaşlardan çıkmış olan toplumun zaten bir karmaşa halinde olduğu, ayrıca köylülerin ekonomik ve sosyal durumunun da oldukça kötü olduğu bir döneme denk gelmiştir. *Silhak* okulu bilginleri de, 16. yüzyılda etkili anlayış olan *Songnihak*'ı soyut, uygulanamaz ve refomcu olmayan özellikleri dolayısıyla eleştirmişlerdir. *Silhak* okulu bilginlerinden Yi Ik (1681-1763) ve Chong Yagyong (1762-1836), *Songnihak*'ın Konfüçyüsçü

²⁶⁰ Kubilay Atik, a.g.m., s. 229.

²⁶¹ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 91.

düşüncenin sosyal, ekonomik, politik alanları ilgilendiren değer ve fikirleri anlayamadıklarını belirtmiştir.²⁶²

Silhak, daha çok ekonomik sorunlara çözüm önerileri getiren bir düşünce okulu görünümündedir. Bu okula tabi bilginlerin temel amaçları arasında, Neo - Konfüçyüsçülüğün ideal yorumlaması aracılığıyla ülkenin kötü ekonomik ve sosyal düzenini, pratik alana daha çok önem vererek, tarım alanını ihmâl etmeden, köylüler lehine uygulamalar ve doğru politikalar ile ticaret ve sanayiye ön plânda tutarak ekonomik gelişmeyi sağlayıcı reformlarda bulunmaktadır. Amaçları bağımsız, kendi işinde çalışan çiftçi düzenine dayalı bir tarımsal ekonomi oluşturmak olan *Silhak* bilginleri, temel reform yaklaşımlarını yönetsel yapı, askeri organizasyonlar ve toprak sistemi üzerine kurmuştur. *Silhak* okulunun reform önerilerinin temeli, Yu Hyong Won (Pongge) tarafından atılmıştır. *Silhak* okulu dâhilinde devlet yönetimi reform fikirlerini sunan bilginler, onun fikirlerini yorumlayarak geliştirmişlerdir. Yu Hyong Won (1622-1673)'un *Min Bon* adında bir devlet ideolojisi bulunmaktadır. Bu ideolojide, vatandaşlar devletin temelidir. Mevcut yönetim sisteminde, köylülerin Neo - Konfüçyüsçü bilgin yöneticilerce, adil nitelikte olmayan kanunlar vasıtasıyla sömürülmekte olması, onu yeni bir devlet ideolojisi fikrine sürüklemiştir. Ona göre devlet, belli bir azınlığa değil, tüm vatandaşlarına hizmet ile görevlidir.²⁶³ Mevcut durumda ise kanunlar elit sınıfa hizmet etmekte, onların ayrıcalıklı konuma gelmesine sebebiyet vermektedir. Hyong Won 1670 yılında tamamladığı *Surok* adındaki eserinde mevcut durumdaki yönetim yapısı, memurların maaşları ve atamaları, askerlik sistemi, eğitim ve toprak sistemi üzerine inceleme ve değerlendirmeler yaparak, *silhak* okulunun bakış açısı ile sistematik

²⁶² Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 44.

²⁶³ Seong Kyu Ha, "Recognition of Silhak as Thought of Social Reform and Participatory Governance of Urban and Regional Development in Modern Korea", **Journal Of the KRSA**, 2007, s. 21.

bir yaklaşım sunmaktadır.²⁶⁴ Yu Hyong Won'un devlet yönetiminin çeşitli alanlarında önerdiği reformlar detaylı olarak şu şekildedir:

Hyong Won toprak sistemi ile ilgili olarak, "Kamu Toprak Sistemi" adında bir sistem önermiştir. Bu sistem, devletin toprakların sahibi olduğu bir düzen sunmaktadır. Toprağın sahibi olan devlet, toprakların belirli bir kısmından her çiftçiye bölüştürmektedir. Bu sistem *Kwajeon* sistemi üzerinde düzenleme yapılmasını ve yüksek dereceli devlet memurlarına vergi toplama hakkının yalnızca bazı topraklar için verilmesi düşüncesini sunmuştur. Toprak vergisinin ne kadar alınacağına dair yapılan toprak ölçümlerinde ise artık sadece büyüklüğün değil, verimliliğin de dikkate alınacağı bir sistem de bu düzenlemelerin içerisinde. Hyong Won'un askeri sistem reformuna dair önerilerinde profesyonel bir asker birliği bulunmamaktadır. Önerisi, köylülerin belli büyüklükte savunma birlikleri kurması yoluyla bir askeri sistem üzerine olmuştur. Bununla birlikte askerlik görevi, yüksek dereceli devlet memurları için zorunlu değildir. Vergi sisteminde, alınan ürün üzerinden yüzde beşlik bir vergi standardizasyonu sağlanacaktır. Hyong Won ayrıca, dönemin mevcut koşullarını detaylıca inceleyip sunduğu fikirlerinde, ticaret ve sanayinin teşvik edilmesinden, ancak bunun tarımı engellemeyecek seviyede tutulması gerekliliğinden bahsetmektedir. Merkezi ve bölgesel yönetim kurumlarının yapılarına dokunmayarak, yalnızca çalışma disiplinleri ve memurlar temelinde düzenlemeler önermiştir. Bu öneriler bürokratik kurumların yüzde yetmiş, memurların ise yüzde altmış oranında azaltılması, kurum içi ve arası kuralların düzenlenmesi, işlevini yitirmiş kurumların kapatılması gibi düzenlemeleri içermektedir. Bunlara ek olarak merkezi ve bölgesel yönetim kurumlarının bağımsız mali politikaya sahip olmaları gerekliliği üzerinde durmuştur. Seviyesi ne olursa olsun tüm kamu görevlilerinin maaşlarının artırılması da reform düşünceleri arasında yer almaktadır.²⁶⁵

²⁶⁴ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 166.

²⁶⁵ Hesung Chun Koh, a.g.t., s. 215 vd.

Silhak okulunun bir diğerk temsilcisi Yi Ik (1681-1763), temel eseri “*Songho Sasol*”da devlet, ekonomi, aile gibi alanların reforme edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Temel eseri olan “*Sosyal Haklardan Mahrumlara Ait Kayıtlar*”da reform düşüncelerini açık biçimde sunmuştur.²⁶⁶ Kendisi, minimal yaşam standartları üzerine bir toprak reformu tasarlamıştır. Önerdiği toprak sisteminde, devlet çiftçinin geçimini sağlması için gerekli olacak kadar toprağı ona verirken, bu durumun devamlılığını ona garanti etmektedir. Sistemini adı ise “Eşit Arazi Sistemi”dir.²⁶⁷

Chong Yag Yong (1762-1836) yani yazı ismiyle Tasan ise *Silhak* yaklaşımını en kapsamlı şekilde ele alan bilginidir. Kendisi *Silhak* okulunun en ünlü ismidir. Tasan, Klasik öğrenme ve delile dayanan öğrenme methodlarını esas alarak Neo-Konfüçyüsçü *Songnihak*’ı eleştirmiştir. Tasan çeşitli alanlardaki reform düşüncelerini yansıtan birçok eser vermiştir. “*İyi Yönetim Tasarısı*”nda yönetim yapısı hakkındaki düşüncelerini belirtmiştir. “*Halkı Yönetmek İçin Nasihatler*”de bölgesel yönetim reformu önermiştir. Ayrıca hukuk ve ceza yönetimi konularında da görüşlerini belirttiğı eserleri bulunmaktadır.²⁶⁸ Tasan’ın modern demokrasiye işaret eden, halkın sosyal ve ekonomik refahı için devlet reformu çalışmaları da bulunmaktadır.²⁶⁹ Toprak sistemi ile ilgili olarak, “Köy Toprak Sistemi” üzerinde durmuştur. Bu sistem her bir köy birliğinin ortaklaşa sahip olduğı toprağın, yine köy birliğı tarafından sürüldüğü ve hasatın da çalışmış olan her bir birey arasında paylaştırıldığı bir düzeni öngörmektedir.²⁷⁰

Yönetim alandaki reformlar arasında, *Pibyeonsa* (Sınır Savunma Kurulu)’nın, *Uijongbu*’nun yerini alması ve 1865’e kadar yönetsel ve askeri işlerde, en yüksek yönetim kurumu haline gelmesi öne çıkmaktadır. Bu dönemde ayrıca, *Owi* (Beş Konutanlık) etkisizleşmeye başlamış ve yerini, *Ogunyeong* (Beş Ordu Garnizonluğu)’a

²⁶⁶ Carter J. Eckert ve diğerkleri, a.g.e., s. 165 vd.

²⁶⁷ Carter J. Eckert ve diğerkleri, a.g.e., s. 166.

²⁶⁸ Carter J. Eckert ve diğerkleri, a.g.e., s. 166.

²⁶⁹ Edward Y. J. Chung, a.g.e., 2015, s. 61 vd.

²⁷⁰ Carter J. Eckert ve diğerkleri,, a.g.e., s. 166.

bırakmıştır. İşe alma üzerine kurulu askeri sistem terkedilmiş ve “*Evrensel Zorunlu Askerlik Hizmeti Sistemi*”ne geçiş yapılmıştır. Bu sistem, köleler, sıradan halk ve *yangban* sınıfını da kapsamaktadır. Bu düzenlemelerin yanında; *Hullyeondogam* (Askeri Eğitim Komutanlığı), *Geumwiyeong* (Saray Korumalığı) ve *Sueochong* (Başkent Garnizonluğu) gibi yeni askeri organlar kurulmuştur.²⁷¹

Ekonomik alandaki en önemli reformlardan biri, *Daedongbeop* (Düzenli Arazi Vergisi Kanunu)’un çıkarılmasıdır. Bu reform, vergi gelirlerinde artışa neden olmasının ile birlikte, köylüler üzerindeki vergi yükünün artmasına neden olmuş ve *gongin* olarak adlandırılan vergi toplayıcılarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. *Gongin*, devlete mal sağlamak adına, bizzat devlet tarafından vergi toplamak ile görevlendirilen tacirlerdir. 1750 yılında ise, Kral Yeongjo tarafından *Gyuyeokbeop* (Askeri Servis Vergisi Kanunu) uygulamaya konulmuştur. Bu vergi kanunu, çeşitli toprak birimlerinden alınan verginin yükseltilmesi yolu ile insanlara yük edilen askeri masrafları azaltma gayesi ile çıkarılmıştır.²⁷² Fakat bu sistemler de yolsuzlukları beraberinde getirmiş ve köylülerin başkaldırı hareketlerine neden olmuştur.²⁷³

17. yy’ın başlarından itibaren Pekin’e giden ve oradan gelen elçi ziyaretleri sonucunda ülke batı ürünleri ve *Seohak* (Batı Öğretisi) olarak da adlandırılan Katoliklik ile tanışmıştır. Sınıf sistemini reddeden bu inanışın yayılmasına karşılık, yönetimde varlığını sürdüren *Noron* grubu ile *Soron* ve *Namin* grupları arasında fikir ayrılığı olmuştur. *Noron* grubu Neo-Konfüçyüsçü değerlere vurguda bulunup, Konfüçyüsçü değerlere Batılı bir yorumlamayı hakaret olarak görmüştür. Aksine *Soron* ve *Namin* grupları ise Neo-Konfüçyüsçü öğretiden önce temel Konfüçyüsçü öğretisi üzerine reformlarda bulunulması gerekliliğini savunmuştur. Jae Yak Yong adlı bilginin kralı güçlendiren, başta toprak sistemi olmak üzere tüm alanlarda reform önerileri Kral

²⁷¹ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 91.

²⁷² The Association of Korean History Teachers, a.g.e., s.184.

²⁷³ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 91 vd.

Jeongjo ve *Namin* grubu tarafından desteklenmiştir. Fakat yönetimde çoğunluğu elinde bulunduran *Noron* grubu, fikirleri oldukça radikal ve tehlikeli bulduğundan bu reform önerilerine karşı çıkmıştır. Bu akımı destekleyen insanlara karşı sert uygulamalarda bulunulsa da, bu akım Joseon halkı dünya görüşü üzerinde önemli etkilerde bulunmuştur.

Refah ortamı içinde geçen Kral Yeongjo ve Kral Jeongjo döneminden sonra uzun bir süre, politik gücü kraliyet kayın aileleri kullanmıştır. “Sedo Jeongcghi” (Sedo Politikaları) olarak adlandırılan bu yönetim sürecinde; arazi vergisi, ordu vergisi ve devlet borçlarının düzensizleşmesi yanında, devlet memurları yönetimde iyice yozlamıştır. Bu dönemde, ayrıca gruplararası çatışmalar kraliyet nezdinde çok endişe uyandırmış ve *silhak* bilgileri tarafından önerilen yönetimde reform hareketleri gereğince ele alınmayıp ihmâl edilmiştir. Sedo Politikaları döneminde, *yangban* sınıfının yerel toprak beyleri olarak varlıklarını sürdürmeleri, tarım ve ticarete gelişmeler yaşanmasına rağmen köylüler üzerinde sömürüye neden olmuş, birçok köylü kiracı-çiftçi ya da ücretli işgücü olarak çalışmaya başlamış ya da köylerini terketmiştir. 19. yy sonlarından itibaren de, taşra ekonomisindeki kötü durum ve köylülerin düzeltilemeyen sömürü sorununa karşılık köylüler arasında devlet karşıtı, sınıf sistemini reddeden, yabancı güçlerin etkisine karşı, *Tonghak* adında milli bir hareket, bir din peyda olmuştur.²⁷⁴ Devlet bu hareketin yayılmasını önlemek adına uygulamalarda bulunmuş ancak geçici bir süre kontrol altına alabilmiştir.

3.4. GEÇ DÖNEM JOSEON HANEDANLIĞI: YÖNETİME JAPON MÜDAHALELERİ

Kore'nin Asya'daki konumu gereği jeopolitik olarak kritik bir öneme sahip olması Çin ve Japonya'nın Kore üzerinde öteden beri siyasi emelleri olması durumunu

²⁷⁴ Shin Hyong Sik, a.g.e., s. 98 vd.

beraberinde getirmiştir. Çin'in Doğu Asya'da tarihin eski zamanlarından beri merkez ülke durumunda olması ona bu coğrafyanın siyasi, sosyal, ekonomik her alandaki dinamiklerin belirleyici gücü olma niteliği kazandırmıştır. Doğu Asya'da dengeleri belirleyen güç olmak adına bu durumun devamını sağlamak Çin'in temel politikası olmuştur. Kore'ye düzenlediği saldırılar ile 1500'lü yıllardan beri ülke üzerinde siyasi hakimiyet kurmaya çalışan bir diğer ülke ise Japonya'dır. Japonya'nın Kore üzerindeki emelleri, Doğu Asya anakarasında sömürgeci faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi yolunda ülkenin kendisi ile anakara arasında bulunan coğrafi konumunun öneminden ileri gelmektedir. Japonya için Kore'nin kontrol altına alınması, bu amaca giden yolda ilk aşamadır.

Bir ülke üzerinde siyasi hâkimiyet kurabilme yolunda en hayati dinamik, o ülkenin yönetim düşüncesini istenilen yönde şekillendirebilmektir. Bu da, mevzu bahis ülkedeki yöneticileri, yönetim organlarını ve sürecini etkileyebilme gücüne bağlıdır. Kore üzerinde sağlanmaya çalışılan siyasi hâkimiyette de özellikle 19. yy'ın ortalarından itibaren, birçok ülkenin müdahalesi olduysa da, yönetimde temel olarak Çin ve Japonya etkili olmuştur. Bu durum da iki ülke arasında Kore'nin hâkimiyeti üzerine çatışmalara sebebiyet vermiştir. Çin'in Kore tarafından tabiiyet duyulan ülke olması niteliği yönetimde Konfüçyüsçü düşüncenin benimsenmesi adına önemli etkilerde bulunmuş olduğundan, ona ülke üzerindeki gücü yönünden avantaj sağlamıştır. Ancak, Japonya'nın Meiji Restorasyonu ile açık ülke konumuna gelmesi ve Avrupalı devletlerin sömürgeci uygulamalarının uğrak yeri olmaktansa, Asyalı bir sömürgeci devlet olarak kendi amaçları doğrultusunda benzer uygulamaları gerçekleştirmenin siyasi politikası haline gelmesi ile Çin bu avantajını kaybetmeye başlamıştır.

Joseon Hanedanlığı'nda geç dönem olarak adlandırdığımız 19. yy'ın ortalarından 1910'a kadarki süreç, Çin ve Japonya'nın Kore'ye müdahaleleri ile sosyal, siyasi,

kültürel, ekonomik birçok alanda değişimlere sahne olduğu gibi, devlet yönetiminde de dönüşümlerin yaşandığı bir niteliğe sahip olmuştur. Kore üzerindeki bu yabancı güç etkileri gerek krallar ve yönetim kademeleri, gerekse toplumsal kademelerce kendisine taraftar bularak, yönetim düşüncesinin belirlenmesine etkilerde bulunmuştur. Fakat bu güçleri destekleme, körü körüne tüm yönleri ile bir Çin ya da Japonya hâkimiyetini kabul etme niteliğinde değildir. Kore, esasen Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin devamını istemiş, aynı zamanda batılı düşüncenin de etkili olması ile birlikte, ülkenin uzun süredir temel sorunlarından birini teşkil eden Konfüçyüsçü *yangban* sınıfının ayrıcalıklı konumu ve halktan belirli kesimin sosyal haklardan mahrumiyeti sorununu da gidermek istemiştir. Bu sorunun çözümü için de kimi zaman bu iki ülkenin etkileri, kimi zaman da toplumsal tabanlı hareketler ile yönetimde reformlar gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu karışık siyasi ortamda, dönem genel itibariyle etkin olarak Japonya'nın etkisinde olmuştur. Japonya, sömürge devleti olmaya giden yolda, Konfüçyüsçü ilke ve prensiplerin halen yönetimin temel öğeleri olduğu Joseon'daki yönetim organlarını Japon yönetim yapısına benzer olarak şekillendirerek, dönüştürmeye çalışmıştır. Tüm bu sürecin sonunda da Joseon, 1910 yılında resmi olarak Japonya'nın sömürgesi haline gelmiştir.

Joseon Hanedanlığı'nın yönetim tarihindeki bu dönem, yabancı devletlerin ülke üzerinde hâkimiyet kurma amaçlı kendi aralarındaki mücadeleleri ve oldukça yoğun müdahaleleri ile etkilerini içermesi, takip eden bölümün siyasi tarih yoğunluğunda incelenmesine neden olmuştur.

3.4.1. Daewongun Dönemi: Yönetimde Kapalı Ülke ve Merkezîyetçilik Politikası

1863'te kral olan Gojong (1863-1907)'un küçük yaşı nedeniyle yönetimi ele alan babası Daewongun Joseon'un bu dönemdeki yönetim anlayışına yön vermiştir. Daewongun'un devlet yönetimi anlayışını temelde iki amaç çerçevesinde belirlediğini

söyleyebiliriz. 1849-1863 yılları arasında uygulanan Sedo Politikaları'nı feshedip, yeni merkezileşmiş bir sistem oluşturma ve dış güçlere karşı ülkeyi izole bir konuma getirme. Bu gayeler doğrultusunda Daewongun politikalarını kararlılıkla uygulamıştır.²⁷⁵

Daewongun devlette yönetsel süreçlerde hâkimiyeti süregelen geleneksel Konfüyüsçü uygulamaların ve mevcut Konfüyüsçü yönetim kurumlarının işlevlerinden uzak olduğu, bu durumun devlete olumsuz etkilerde bulunduğu üzerinde durmuştur. Bu nedenle bu uygulama ve kurumların reformuna gidilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu dönem yani 1860'lar, Qing'de ve Japonya'da da reform hareketlerinin yaşanmakta olduğu bir dönemdir. Qing'de "Tung-Chih Restorasyonu", Japonya'da ise "Meiji Restorasyonu". Bu iki reform hareketi birbirinden farklı methodlar içermektedir. Kendisi, model olarak Qing Hanedanlığı'nda uygulanmış olan "Tung-Chih Restorasyonu"nu almış ve buna benzer bir uygulama ile Joseon'u merkezi güçlendirilmiş, dış etkilere kapalı, izole bir politika ile yönetme gayesi gütmüştür.²⁷⁶ Daewongun, yönetimi müddetince *yangban* sınıfının ayrıcalıklı durumuna karşı girişimlerde bulunarak, sedo politikalarından dolayı mağdur duruma düşen kesimin sosyal haklarını koruyan eşitlikçi bir yönetim politikası izlemiştir.

18. yy sonrası çoğalan sömürgeleştirme çabaları Joseon Hanedanlığı üzerinde de denenmiş ve bu dönem Avrupalı devletlerin Joseon'a birçok işgal girişiminde buldukları bir dönem olmuştur. Daewongun'un, ülkeyi yabancı etkilerden koruma çabaları dâhilinde, 1866'da kıyılarına yanaşan Amerikan ticaret gemisinin ateşe verilmesi, politikasının ne denli sert olduğunu gözler önüne seren bir örnek niteliğinde tarih sahnesinde yerini almıştır. Daewongun'un sert politikasının nedenleri ardında Çin ve Avrupalı kuvvetler arasında yaşanan Opium Savaşı (1839-1842) ve Arrow Savaşı

²⁷⁵ Young Woo Han, **A Review of Korean History Vol. 3: Modern Contemporary Era**, January, 2010a, s. 25 vd.

²⁷⁶ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 193.

(1856-1858)'nın sonuçlarını görmesi ve kendi ülkesinin de aynı duruma düşmesini istememesi bulunmaktadır. Ülkeyi yabancı etkilere karşı koruma politikası o kadar güçlüdür ki, 1866'da başlayıp, yedi yılı aşkın devam eden sürede, Katolik misyonerliği yapan sekiz Fransız rahip ve sekiz bin'e yakın Koreli Hristiyan öldürülmüştür. Bu olayın üzerine Fransızlar, Ganghwa Adası'nı ilhak ederek Joseon ile ticaret anlaşması istemiştir. Daewongun'un bu anlaşmayı onaylamaması ile Fransızlar geri çekilmiştir.²⁷⁷ Bu durumun ardından, bir tehdidi de çok geçmeden, 1871'de General Sherman komutasındaki Amerikan gemilerinin Ganghwa Adasını işgal etmesi ile yaşayan Joseon, bu işgali de Gwangseongbo Savaşı ile başarılı şekilde defetmiş ve bunun üzerine ABD geri çekilmiştir. Yine 1871'de Japonya'da Tokugawa Şogunluğu'nun varlığı sona erdikten sonra, yeni Dışişleri Bakanı'nın, Joseon ile ilişkilerin yürütüldüğü Tsushima Daimyosu'ndan alınmasına karar verilmiş fakat Daewongun bunu kabul etmemiştir. Bunun kabul edilmemesinin ardında, Çin'e vergi veren bir ülke konumunda olan Joseon'un, Çin'in üstünlüğünü kabul etmişken, aynı zamanda Japon İmparatorunun üstünlüğünü kabul edemeyecek olması bulunmaktadır. Bu tutumun ardındaki Konfüçyüsçü geleneğin izleri açıkça kendini göstermektedir.

Daewongun, Kore'yi geleneksel Joseon prensiplerine göre yönetmek gayesinde olmuştur. Bunun için ülkede toprak vergisinin üç sistemi, tahıl indirimi, askeri sistem, milli savunma ve devlet bürokrasisi alanlarında reformlar gerçekleştirmiştir. Daewongun, yönetimi güçlü bir merkezi yönetim altında birleştirmek istediğinden, mevcut bürokratik sistemi düzenleme çabaları kapsamında, *Nomin* ve *Bugin* grupları ve ordu görevlileri aracılığıyla sivil memur merkezli yönetsel yapı yerine, merkeze kralı yerleştiren bir sistem oluşturmuştur. Böylece yönetimde fazla güçlenen yönetici sınıf *yangban*'ın kral üzerinde bir güç haline gelmesi önlenmek istenmiştir. 1868'de Konfüçyüsçü akademiler olan *seowon*'lar üzerinde reformlar yapmaya başlamıştır.

²⁷⁷ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 29.

Vergilendirmeye tabi olmamaları ile devlet maliyesine olumsuz etkilerde bulunan *seowon*'lar vergiye tabi tutulmuş ve birçoğu da kapatılmıştır. Öyle ki 1871'den itibaren sadece kırk yedi tane *seowon* (Saaek Seowon) varlığını sürdürmeyi başarabilmiştir. Bunun yanında devlet kademelerinde görevli birçok Konfüçyüsçü memur görevden azledilmiştir. *Gunpo* sistemi, *Dongpo* ya da *Hopo* olarak adlandırılan sisteme çevrilmiş ve *yangban* sınıfının vergiden muaf tutulup, tüm vergi yükünü sıradan halkın yüklediği sistemde eşitlikçi reform düzenlemelerine gidilmiştir. Devlet bürokrasisi ile ilgili olarak, sedo politikalarının temel aracı olan *Pibyeonsa* (Sınır Savunma Kurulu) feshedilerek, *Uijongbu* (Danıştay)'yu yeniden düzenleyen reformlar gerçekleştirilmiştir.

Daewongun'un ülkeyi dış güçlere karşı koruma politikası işe yaradıysa da, 18.yy'da *Silhak*'ın önerdiği eğitim, askeri ve ekonomik alandaki reformları yetersiz kalmıştır. Bununla birlikte Daewongun'un gerçekleştirdiği reformlar görüldüğünden daha faydasız olmuştur. Örneğin, Daewongun'un "Arazi Etüdü" tüm ülkeyi kapsamamaktadır. Ayrıca köylerdeki hali hazırda vergi ödemekte olan *yangban* sınıfını *cloth* vergisi ödemeye zorunlu tutmuştur.²⁷⁸ Daewongun'un devam eden anti-*yangban* politikası, zamanla Konfüçyüsçülerin tepkisine neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak Daewongun, oğlu Kral Gojong, Kraliçe Min ve İlerlemeci Parti'nin etkisi ile görevinden çekilmeye zorlanmıştır.

3.4.2. Kral Gojong: Yönetimde "Doğu Tarzı Ve Batı Teknolojisi"

Kral Gojong ve Kraliçe Min, Daewongun'dan farklı olarak *Gaehwa Sasang* (aydınlanma felsefesi)'a dayanan bir yönetim politikası izlemiştir. Ülkenin dış ticarete açılması gerektiğine inanan Kral Gojong'a *Noron* grubu ve *Bulehok* (Kuzey Öğrenimi) destek vermiştir. *Bulehok*, kral ve kraliçe üzerinde oldukça etkili olmuştur. 18. yy'da ülkenin ticarete açılması gerektiği söylemlerini başlatan bu okulun savundukları,

²⁷⁸Patricia Ebrey, Anne Walthall, **East Asia: A Cultural, Social and Political History**, Wadsworth, 2014, s. 370.

19.yy'da, o dönem okulun öncülerinden olan Pak Jiwon'un torunu Pak Gyusu tarafından sürdürülmüştür.²⁷⁹

Bulehok (Kuzey Öğrenimi) Okulu, Joseon'un güçlü ve zengin olabilmesi için Japonya ve Batı ile ticari ilişkiler kurulması gerektiğini savunmaktadır. Zamanla, *yangban* sınıfının desteğiyle, *Bulehok* daha da radikal bir hale bürünmüştür. Bu radikal düşüncüyü savunan kişiler, zamanla anayasal monarşi ya da Meiji'deki gibi cumhuriyete yaklaşan bir sistem istemeye başlamışlardır. Sosyal ve kültürel açıdan da Batı modelinin benimsenmesi gerektiğini savunan bu grup, *Byeonbeop Gaehwa* (Radikal İlerici) olarak adlandırılan düşüncüyü savunmuştur.²⁸⁰ Pak Gyusu'nun önerilerini dinleyen Kraliçe Min ve Kral Gojong, benimsedikleri bu düşünce doğrultusunda uygulamalarına başlamıştır. Ülkenin dış ticarete açılma uğraşları içerisinde, *jungin* sınıfından O Gyeongseok'un, birçok kez Qing'e gidip buradan, *Haihuo Tuzhi* (Denize Kıyısı Olan Ülkelerin Resimli Atlası) ve *Yinghuan Zhilse* (Denizler İle İlgili Çevrenin Kısa Bir Raporu) gibi kitaplar getirmesi gösterilebilir.

1875 yılında ülkenin kaderini belirleyecek olan bir olay gerçekleşmiştir. Bu duruma karşı sergilenen 1876'daki politik tutum, Park Gyusu'nun etkilerini taşımaktadır. Ganghwa'nın güneydoğu kıyılarına, Japonya Unyo'dan gelen gemiler gelmiş ve Joseon'un buna karşılığı, gemiyi yakmak olmuştur. Bunu bir bahane olarak gören Japonlar, ikinci bir gönderiyi Kuroda Kiyotaka komutasında üç savaş gemisi ve asker dolu nakliye gemisi ile yapmıştır. Park Gyusu,²⁸¹ kralı anlaşma yapmaya ikna ederek, Kore'nin ilk modern anlaşması olan "Ganghwa Antlaşması"nın 1876 yılında imzalanmasına neden olmuştur. Bu anlaşma ile Joseon resmen dışa açılmıştır. Fakat Koreliler bu gelişmeden sonra hem ülkelerini dış güçlerin işgalci müdahalelerine karşı korumak hem de modernizasyon çalışmalarını ilerletmeye çalışmak durumunda

²⁷⁹ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 31.

²⁸⁰ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 32.

²⁸¹ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 201.

kalmıştır.²⁸² Bununla birlikte, Ganghwa Antlaşması'nın önemli bir özelliği bulunmaktadır. Bu da, Joseon'un bağımsız bir ülke olarak kabul edilmesidir.

Kraliçe Min ve Kral Gojong, “Doğu Tarzı, Batı Teknolojisi” olarak adlandırılan anlayışları çerçevesinde birçok reform hareketine girişmişlerdir. Reformların mantığındaki temel düşünce, “Batı teknolojisinin doğu yöntemi ile uygulanarak aydınlanmanın ve kendi kendini güçlendirmenin sağlanması”dır. Fakat kral ve kraliçenin kararları üzerinde etkili olan Pak Gyusu ile Meiji Restorasyonu reformlarını gözlemleyerek Batılı anlamda nasıl modernleştiklerini anlayarak Joseon'da uygulanmasını sağlamak üzere Japonya'ya gönderilen Kim Hong Jip gibi yüksek dereceli devlet çalışanları, devletin yararına olanın Batı'nın sadece teknolojik değil aynı zamanda politik ve sosyal alanlarda da model alınması olduğunu savunmuştur.²⁸³ Öneriler arasında ABD ile diplomatik ilişkiler kurulması gerektiği de bulunmaktadır. Yönetimde yapılan çeşitli reformlar kapsamında Joseon'da 1880 yılında Japon elçiliği, 1881'de de devlet işlerinin yönetimi için *Tongni Kimu Amun* adında bir ofis kurulmuştur. Bu kurum; reform programını gözetmek, denetlemek ve koordine etmek ile görevlidir. Daha sonra orduda, eğitimlerinin Japon bir teğmen tarafından verildiği “Özel Yetenek Birliği” oluşturulmuştur. Görüldüğü üzere yönetimde yapılan reformlar Japon istekleri ve denetimi doğrultusunda olmuştur.

Tüm bu dışa açık politika ile yönetim anlayışının değiştirilmesine yönelik olarak devletin yönetim kurumlarında yapılan reformlar, muhafazakâr Konfüçyüsçüler tarafından tepki ile karşılaşmıştır. Onlara göre, ülkeyi dışa açmak ve Doğu Asya'nın geleneksel sistemi olan Konfüçyüsçü devlet ideolojisini değiştirmek için hiçbir neden bulunmamaktadır. Onlar Batılıları, Joseon'u himaye altına almayarak, ekonomik ve kültürel olarak çöküşünü isteyen barbarlar olarak tanımlamaktadır. *Wijeong Cheoksa*

²⁸² Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 201.

²⁸³ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 202.

denilen söylemleri, yeni ortodoksiyi savunurken, heterodoksiyi dışlamaktadır. Doğal olarak yabancı güçleri, özellikle de Batılıları ülkelerinde istememişlerdir. Ganghwa Antlaşması'nı protesto hareketlerinin öncülerinden Choe Ikhyeon'un ardıllarından Hongjip'in, dışa açılma politikalarında izlenecek yolun önerisinin sunulduğu, Huang Zunxian'ın yazdığı *Joseon Chaengryok* adlı kitabı getirip, Kral Gojong'a sunması ile bu politikalara karşı protestolar yeniden gün yüzüne çıkmıştır. İki karşıt görüşün çatışmasını devlet bastırılmış ve Gojong uygulamalarına devam etmiştir.²⁸⁴ Gojong, devleti dışarıya açma politikalarına uygun olarak 1881'de ABD ile bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma klasik bir "emperyalist devletin sömürme çıkarlarına hizmet eden bir akit" görünümündedir. Fakat yine de antlaşma maddelerinde Hristiyanlık propagandası ile ilgili açık bir hüküm bulunmaması, gelenekçi Konfüçyüsçüleri bir nebze kontrol altında tutabilmiştir.²⁸⁵ ABD ile yapılan bu antlaşmayı, 1883'te İngiltere ve Almanya; 1884'te İtalya ve Rusya; 1886'da Fransa ve 1889'da Avusturya-Macaristan izlemiştir. Böylelikle Joseon, izlenen politika doğrultusunda modernleşme sürecinde çeşitli devletler ile anlaşmalar imzalayarak, ticareti teşvik politikası izlemiştir.

Bu arada, Ganghwa Antlaşması'ndan sonra Japonya'nın Joseon üzerindeki siyasi ve ekonomik üstünlüğünü kabullenmek istemeyen Qing²⁸⁶, Japonya ile 1885'e kadar sürecek olan bir soğuk savaş dönemine girmiştir.²⁸⁷

Japonya, Qing'in Joseon'daki egemen güç olma durumunu kabul etmemekte ve kendisinin egemen olması gerektiğine inanmaktadır. Bunun sebebi ise, Mançular gibi barbar bir topluluk tarafından kurulmuş olan bu devletin merkez ülke gibi bir konumda bulunmasının artık imkânsız olmasına inanmalarındır.²⁸⁸ Joseon'da, Japon modelindeki

²⁸⁴ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 36.

²⁸⁵ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 204.

²⁸⁶ 1644-1911 yılları arasında Çin'de hüküm sürmüş olan hanedan.

²⁸⁷ Milton W. Meyer, **Japonya Tarihi: Hanedanlık döneminden günümüz Japonyası'na**, İstanbul, 2014, s. 170.

²⁸⁸ Kubilay Atik, "Japonya, Kapalı Ülke, İdeoloji ve Din", **Doğu Batı Değiş: Işık Doğudan Yükselir I**, Şubat, Mart, Nisan 2012, s. 109.

gibi Batı modernleşmesini isteyenler ve Çin yolunda olduğu gibi değişime direnme taraftarlarının mücadelesi, 1882 yılında, ödemeleri pirinç ile yapılan askeri birliklere ödemelerinin yapılmamasının etkisi ile ayaklanmaları beraberinde getirmiştir. Bu ayaklanmalar sırasında saraya ve Japon elçiliğine saldırılar düzenlenmiştir. Ayaklanma sonucunda Daewongun yönetimi tekrar ele alınca, *Tongni Gimu Amun*'u tahliye ederek, “Beş Garnizonlu Ordu Sistemi”ni ve *Samgunbu* (Üç Ordu Komutanlığı)’yu yeniden düzenlemiştir. Japon elçiliğine saldırı sonrasında, Kore ve Japonya arasında var olan Jemulpo Antlaşması gözden geçirilerek, Japonların Joseon’daki ayrıcalıkları güvence altına alınmıştır. Çin de Japonların artan imtiyazlarını istemediğinden Joseon’daki konumunu güçlendirmek amacıyla Joseon’a asker göndererek Daewongun’u kendisine karşı itaatkar olmadığından dolayı Trajin’e aldırıştır. Bu durum sonucu, Daewongun hükümeti düşmüş ve Gojong tekrar tahta geçmiştir.²⁸⁹

1894’teki Sino²⁹⁰-Japon Savaşı’na kadar Qing, Joseon’daki üstünlüğü elde eden ülke olmuştur. Qing’in bu durumuna karşılık *Ilbondong* (Pro-Japan Partisi) olarak bilinen muhafazakâr bir grup, 1884’te Japonya’nın desteği ile Joseon’da bir darbe yapmış fakat bu darbe Qing tarafından hemen kontrol altına alınmıştır. Bu darbeyi yapanlardan Kim Okgyun, *Gapsin Ilsok* (Journal of 1884)’da yapacakları en önemli reformlar arasında şunları göstermiştir:

- Qing’e vergi veren devlet konumunu terk etmek ve Daewongun’u geri almak, *Yangban*’ın sosyal statüsünü ve güçlü klanları yok ederek en yetenekli kişilerin devlet yönetiminde yer almasını sağlamak,
- *Naesibu* (Karıyağası Ofisi) ve 1776’da kurulan *Kyunjanggak* (Kraliyet Kütüphanesi ve Öğrenme Kurumu)’ı feshederek, anayasal monarşi kurmak amacıyla kabineyi güçlendirmek,

²⁸⁹ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 41.

²⁹⁰ Çin.

- Tüm devlet maliyesini *Hojo* (Vergilendirme Bakanlığı) bünyesinde merkezi kontrol altına almak,
- *Hwangok* (Tahıl Kredisi) sistemini feshetmek ve reforme edilmiş toprak vergisi sistemini tekrar reforme etmek,
- *Bobusang* (seyyar satıcı)'ları ortadan kaldırarak, yozlaşmış devlet görevlilerini cezalandırmak.²⁹¹

Bu darbe girişiminin bastırılmasından sonra Gojong, “Doğu Tarzı Batı Teknolojisi” tabanlı devlet görüşünü sürdürmüş ve darbe sürecindeki reform tedbirlerini iptal etmiştir. İptal etmediği bir tek, 1886 yılında resmîleşmiş olan, kalıtsal yolla devam eden devlet memuru olma durumunun yok edilmesi olmuştur. Bu durum *yangban*'ın ayrıcalıklı sosyal statüsünü ortadan kaldırmaya yönelik önemli adımlardan birisidir.

Bu olay üzerine Joseon'un içişlerine karışıldığı gerekçesiyle Japonya'ya protesto delegesi gönderilmiştir. Fakat Japonya'nın da yanan elçilikleri için özür beklemesi Gojong'u Japonya ile Hanseong Antlaşması'nı imzalamaya zorlanmıştır. *Gapsin* darbesinin başarısız olmasından dolayı Japonya Joseon'daki üstünlük mücadelesindeki dezavantajlı durumunu düzeltmek için Qing ile var olan Tranjin Antlaşması'nı tekrar görüşmüş ve iki kuvvet de askerlerini geri çekip, göndermeleri durumunda haberleri olacağına dair anlaşmaya karar vermiştir. Bununla birlikte Qing, Joseon'da Yuen Şikai adlı sürekli bir yetkili görevlendirmiştir. Yuen, Joseon'un içişlerine karışmış ve aydınlanmacı reformistleri uzaklaştırıp, Pro-Çin üyeleri desteklemiştir. Bu durum aynı zamanda, halk arasında oluşabilecek herhangi bir aydınlanmacı düşünceye sebep olabilecek gelişmenin kontrol altında tutulmasını da sağlamıştır. Bu uygulama ile Qing dışındaki ülkelerle Joseon'un diplomatik ve kültürel etkileşimi sınırlanmaya çalışılmıştır. Kapitalist girişimler ve ordudaki Batılı reform hareketleri engellenmiştir.

²⁹¹ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 43.

Bunun bir sonucu olarak, Kral Gojong'un 1886'da Amerikan yardımıyla kurduğu "Kraliyet Akademisi" ve 1888'de kurulan "Ordu Eğitim Okulu" varlıklarını kaybetmiştir.²⁹²

Bu sırada, Joseon üzerinde hedefleri olan ve Japonya ile bu açıdan çatışmalar yaşayacak olan bir diğer ülke olan Rusya da, Joseon Hanedanlığı'nda bir Pro-Rus güç oluşturmak istemiştir. 1887'nin ortalarında Kraliçe Min ve Kral Gojong, ülkeleri üzerindeki Çin ve Japonya arasındaki çekişmeyi dengelemesi için Rusya ile gizli bir antlaşma yapmıştır. Çin, Rusya'nın bu durumundan rahatsız olsa da, Gojong'un 1887'de Tokyo ve 1888'de Washington'da sürekli elçilikler açmasını engelleyememiştir.²⁹³

3.4.3. Tonghak İsyanı Ve Gabo Reformları

1894 yılına gelindiğinde, temeli 1850'lere dayanan *Tonghak* (Doğu Öğretisi) adında bir din kurulmasını amaç edinen ve köylüler arasında geniş takipçi kitlesi edinen bir isyan, Japonya ve Çin arasında tekrar bir savaş çıkmasının önemli nedenlerinden biri olmuştur. İmzalanan Şimoneseği Antlaşması ile Çin Kore'nin bağımsızlığını resmi olarak kabul etmiştir. Savaş bitmeden Japonya, Joseon'da Gabo Reformları denen, yönetimde düzenlemeleri kapsayan uygulamalara başlamıştır. Buna ek olarak, 1895'te yeni bir anayasa kurulmuştur.

Gabo reformlarının odak noktasında yönetimin ve ekonominin yeniden düzenlenmesi bulunmaktadır. Reformlar kapsamında devlet yönetimi ile ilgili olarak; kralın gücü azaltılmış, ayrıca *Uijongbu* (Danıştay)'ya bağlı sekiz bakanlık kurulmuştur. Birinci ve ikinci kademe devlet memurlarını atama yetkisi tek başına krala bırakılırken, orta seviye memurların kabinedeki kıdemli üyelerin önerisi ile atanabilmesi sistemi getirilmiştir. Bunun dışında, *Gyeongmucheong* adında güçlü bir polis gücü kurulmuştur.

²⁹² Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 212.

²⁹³ Carter J. Eckert ve diğerleri, a.g.e., s. 214.

Vilayetlerin sayısı da sekiz'den on üç'e çıkarılmıştır. Reform düşünceleri arasında Konfüçyüsçü devlet memurluğuna giriş sınav sisteminin yerine yeni bir sistem kurulması da bulunmaktadır.²⁹⁴

Kaldırılan ve yeniden düzenlemeye gidilen uygulamalar arasında, kölelik ve *yangban* ile halk arasındaki ayrımların giderilmesi de bulunmaktadır. Yapılan reformlar belirtildiği üzere ekonomik alandaki düzenlemeleri de kapsamaktadır. Bunlar, döviz temelli vergilendirme sistemine geçilmesi, tahıl ithalatı yasağının kaldırılması ve ekonomi akışında Japon para biriminin dönmesine karar verilmesi gibi kararlardır.²⁹⁵ Gabo reformlarının ikinci kanadı olarak adlandırılan dönemin reformları arasında yine yönetim kurumlarında düzenleme faaliyetleri bulunmaktadır. Bu reformlar ile *Uijongbu* ve *Amun* (sekiz bakanlık)'dan, *Naegak* denilen bir kabine ve *Bu* adı verilen yedi bakanlık sistemine geçiş yapılmıştır. Kraliyet sarayı organizasyonu da sadeleştirilmiştir. Bölgesel yönetim yapısı yeniden düzenlenerek yeni yapı, yirmi üç *bu* ve üç yüz otuz yedi *gun* olmak üzere değiştirilmiştir.²⁹⁶ Görüldüğü üzere ülkenin yönetim yapısı üzerinde oldukça fazla değişiklik yapılmıştır. Gabo reformları Japonya'nın Joseon'u kendi yönetsel yapısına benzetmek ve kendi modernleşme tarzını uygulamak üzere yaptırdığı zoraki uygulamalardan oluşan, kralın da halkın da desteklemediği düzenlemelerden oluşmaktadır.

Bu sırada 1895 Ekim'inde, Rusya'nın Joseon'daki gücünü artıracak uygulamalara izin veren ve Kral Gojong üzerindeki etkili tavrı Japonlar tarafından bilinen Kraliçe Min, Japonya'nın ülke üzerinde hedeflediği kendi modernleşme sistemi ile üstün güç olma gayelerine gem vurduğundan dolayı, sarayda suikast düzenlenerek öldürülmüştür. Bunun ardında, elbette ki önündeki Qing engelini yeni aşmış olan Japonya'nın, bir diğer engel olan Rusya'nın Joseon kraliyet tebaası tarafından daha da desteklenmesini

²⁹⁴ Donald M Seekins., "The Society and Its Environment", Andrea Matles Savada, William Shaw (Ed.), **South Korea: A Country Study**, Washington, 1992, s. 94.

²⁹⁵ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 64.

²⁹⁶ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 65.

engelleme gayesi bulunmaktadır. Bu gayesi güçlendiren durumlardan birisi Kral Gojong ve Kraliçe Min, pro-Amerikan ve pro-Rus yanlısı kabine üyelerini içeren ve anti Japon politika güden yeni bir kabine kurmuş olmalarıdır. Kraliçenin öldürülmesinin akabinde Japonya, Joseon'da iki yeni kabine kurulmasını zorlamış ve bu iki kabine yüz kırktan fazla kanun yayımlamıştır. Gabo reformlarının üçüncü ayağı olarak kabul edilen ve zaten kraliçenin öldürülmesinden dolayı Japonlara kin ile bakan halktan tepki gören bu düzenlemelerin arasında, Seul'de ilkokullar kurulması, Kraliyet Korumasının ve Savunma Garnizonunun biçimlendirilmesi gibi kanunlar bulunmaktaydı. Zaten Joseon'a ayak bastıklarından beri Konfüçyüsçü gelenekleri bertaraf eden Japonlar aynı zamanda, Konfüçyüsçü bir inanış temelli, saçın aileden kişiye geçen ve onu kesmenin aileye karşı hainlik olması inancına dayanan saç uzatma geleneğini *Danballyeong* adında bir ferman ile yasaklamıştır. Bunların hepsi bir araya gelince Japonlara karşı olan nefret daha da artmış ve “Erdemli Ordu” adının verildiği Konfüçyüsçü tebaanın başı çektiği bir isyan baş göstermiştir. Bu dönemde kendi hayatından endişe eden Gojong Rus elçiliğine sığınmış ve kendisine prestij kaybettiren bu olay yaklaşık bir yıl sürmüştür.²⁹⁷

3.4.4. Dehan İmparatorluğu ve Gwangmu Reformları

Gabo Reformları, Japonya'nın Joseon'daki yönetim düşüncesinin değiştirilmesi amacı yolunda çok önemli bir yere sahiptir. Bu reformlar ile Japon yöneticileri, kendi kurumlarına benzer yönetim organları vasıtası ile Joseon Hanedanlığı'nın yönetiminde egemen güç olmuştur. Fakat Gojong'un Rus Elçiliği'ne sığınması sonrasında ülkenin Ruslarla olan ilişkileri kuvvetlenmiştir. Bu da, yönetimdeki Japonlar'ın azledilip yerlerine Rus görevlilerin getirilmesine ve Ruslar'ın ülkedeki etkilerini artırmalarını

²⁹⁷ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 69 vd.

sağlamıştır. Ruslara verilen ayrıcalıkları gören diğer yabancı ülkeler de kendilerinin ayrıcalık haklarının bulunduğunu düşünerek Joseon'a zorluk çıkarmaya başlamıştır.²⁹⁸

Batılı düşünceler kapsamında demokratik reformlar isteyen So Chae Pil ve oluşturduğu Bağımsızlık Klübü neferleri tarafından, Rusya elçiliğine sığınması eleştirilen Gojong, bu etkili hareket karşısında 1897'de Kore'ye geri dönmüştür. Gojong Kore'ye döndükten sonra politikasını, *Gubon Sincham*, yani “geleneğe dayalı, batı medeniyeti referanslı” ılımlı bir yaklaşıma göre biçimlendirmiştir. Politikası doğrultusunda, ülkenin bağımsızlığına dair Gwangmu reformları olarak adlandırılan düzenlemelerde bulunmuştur. Yeni reformlar için, 23 Mart'ta, *Gyojeongso* (Devlet Kanunları Kurumu) ve 3 Haziran'da *Saryeso* (Tarih ve Ritüel Kurumu) gibi kurumlar oluşturulmuştur. Bu reformların başında, 12 Ekim 1897'de devletin adının “Daehan İmparatorluğu” olarak değiştirilmesi sayılabilir. Bunu takiben 17 Ağustos 1899'da ülkeyi modern bir ulus devlet yapısına büründürmeye yardımcı olacak dokuz kanun, *Gyejongso* aracılığı ile yayımlanmıştır. *Daehanguk Gukje* yani Daehan İmparatorluğu Anayasası, kralın gücünü pekiştiren bir anayasa özelliği göstermektedir. Bu anayasa krala ordu ve donanma, yasama, yönetim, devlet memurlarının atanması, antlaşmalar ve hükümet temsilcilerinin atanması üzerinde etkili güç sağlayan bir niteliktedir. Bununla birlikte bu anayasa meclis, politik katılım ya da bağımsız yargı konularını içermemektedir.²⁹⁹ Ülkenin artık bir imparatorluk olması, Japon ve Çin imparatoru ile Daehan imparatorunu aynı seviyeye getirmiştir. Çin bu durumu 1899 yılında imzalanan “Eşitlik Antlaşması” ile kabul etmiştir. Kore'nin bağımsızlığı da esasen Şimoneseği Antlaşması ile resmileşmiş olsa da Çin bu durumu kesin olarak ancak 1897'de Dehan İmparatorluğu'nun kurulması ile kabul etmiştir.³⁰⁰

²⁹⁸ Özlem Gökçe, Mahmut Ertan Gökmen, “1897-1910 Kore'nin Politik Durumu Ve Dehan İmparatorluğu”, *DTCF Dergisi*, 2016, s. 98.

²⁹⁹ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 72.

³⁰⁰ Özlem Gökçe, Mahmut Ertan Gökmen, a.g.m., s. 100.

Gwangmu reformları, dış dünya ile denge kurma, ekonomik gelişme ve milli savunmada ülkeye katkı yapmış olsa da hedeflenmiş olduğu gibi batılı tarzda bir demokratik gelişme getirmemiştir. Bununla birlikte; demiryolu, ormancılık, balıkçılık gibi çoğu endüstrinin kontrolü de Japonya, İngiltere, Amerika ve Rusya gibi ülkelere bırakılmıştır.³⁰¹

Dönemin tüm gelişmeleri yanında Rusya'nın Kore üzerinde artan etkisini bir tehdit olarak algılayan Japonya, Rusları Kore'yi ele geçirme mücadelesinde saf dışı bırakmak için harekete geçmeye başlamıştır. Bu amaçla Japonya, Rusya'yı Kore topraklarından uzaklaştırmak adına 1902 yılında İngiltere ile bir anlaşma imzalamıştır. Ardından 1904'te imzalanan bir protokol ile Japonya Kore'de kendi yönetim organlarını kurma hakkına sahip olmuştur. Böylece, Japonya'nın Kore'yi sömürgeleştirme çabaları fiili olarak 1905'te Japonya'nın Rusya'yı yenerek Kore üzerindeki egemenliğini vurgulamasına kadar, bu şekilde devam etmiştir. Yine 1904'te Kore'de Japon Askeri Polis Sistemi kurulmuş ve Dokdo Adası Japon Shimone vilayetinin yönetimine alınmıştır. Ağustos 1904'te de Japonya, Kore'de askeri ve eğitim alanı ile saray işleri ve polis teşkilatını kontrolünde tutmak için ilgili kurumlara danışmanlar tayin etmiştir.³⁰²

Japonya, Kore devlet yönetimindeki egemenliğini pekiştirirken, aynı zamanda 1905'te Rusya'ya saldırarak savaşı kazanmış ve İngiltere ile ikinci bir anlaşma yapmıştır. Bununla birlikte, Ağustos 1905'te imzalanan Portsmouth Antlaşması ile Rusya'ya, Kore'de Japon korumacılığı olacağını kabul ettirmiştir. Bu anlaşma ile Japonya Kore'nin dış ilişkilerinin yönetimini de resmen kontrolüne almıştır. Bundan sonraki süreçte 1905'te İto Hirobumi Kore'nin ilk Bölge Yöneticisi olmuştur. Ve daha sonraki süreç, 1907'de Gojong'un tahttan çekilerek, yerini oğluna bırakması ve 1910'da Kore'nin resmen Japonya'nın himayesine girmesi olarak gelişmiştir.

³⁰¹ Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 80.

³⁰² Young Woo Han, a.g.e., 2010a, s. 80.

SONUÇ

Kore’de yönetim düşüncesini tarihsel olarak temel üç bölümde inceleyebilmekteyiz. Bunlar; Joseon Hanedanlığı Dönemi (1392-1910), Japon sömürgesi dönemi (1910-1945) ve son olarak ABD etkisi altındaki dönem (1945 ve sonrası)’dir. Joseon Hanedanlığı döneminde, yönetimde Çin kökenli Konfüçyüsçü öğretinin Korelileştirilmiş bir biçimi mevcuttur. Meiji Restorasyonu sonrası Japonya’nın, Asya’ya hâkim devlet olma gayesi nedeniyle uyguladığı sömürgeci-yayılmacı politikaları sonucunda Kore, coğrafi konumunun da etkisi ile 1910 yılında resmen Japonya’nın sömürgesi haline gelmiştir. 1945 yılına kadar süren sömürge yönetimi döneminde Kore’ye özgü her türlü kültürel, sosyal, siyasi özellikler yok edilmek istenmiş ve Japon kültürü benimsetilmeye çalışılmıştır. Benimsetilmeye çalışılan kültür, yönetim anlayışında da kendisini göstermiştir. Kore’nin mevcut yönetim sistemi ve kurumları feshedilerek, yerine Japonyadakine benzer kurumlar oluşturulması yöntemi ile yeni bir yönetim düzeni kurulmak istenmiştir. Konfüçyüsçü geleneklerinden uzaklaştırılan Kore halkı, söz konusu sömürge yönetimi süresi boyunca çeşitli ayaklanma hareketleri gerçekleştirdiyse de hiç biri sömürge yönetimini sona erdirmeye yeterli olmamıştır. Kore halkı, sömürge yönetiminden ancak, 1944’te patlak veren İkinci Dünya Savaşı ile Japonya’nın önceliklerinin değişmesi sonucu kurtulabilmiştir. 1945 sonrası ise Kore, özgürlüğüne kavuşmuş olarak Kore Demokratik Cumhuriyeti adı altında kurulmuştur. Bu tarihten sonra ise Kore kamu yönetiminde ABD etkisi ile emperyalist yönelimler görülmeye başlanmıştır.

1953’te sona eren Kore savaşından sonra yoksulluk ile yüzleşen ülke, ABD temelli kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde uygulanan politikalar ile kısa zamanda ekonomisini düzelterek günümüzde dünyanın önde gelen ekonomilerinden biri olmayı başarmıştır. Bununla birlikte, Kore’nin bunu başarabilmesinin ardındaki neden yalnızca

kamu yönetimi anlayışında ABD tarzını benimsemesi değildir. Kore halkının bazı karakteristik özellikleri, kültürel miraslarının sonucunda gelişmiş ve yönetim düşüncesinde kendini göstererek oldukça etkili olmuştur. Halkın bu temel karakteristikleri ve davranışsal eğilimleri Konfüçyüsçü gelenekten gelmektedir. Fakat Çin kökenli bu anlayış, toplumların farklı koşullara sahip olması nedeniyle çeşitli görünüm sergileyebilmektedir. Bu durumda Konfüçyüsçü geleneğin Kore tarihinde ne şekilde algılanıp, uygulandığı önem arz etmektedir. Biz de bu tezde, Konfüçyüsçülüğün resmi devlet ideolojisi olarak kabul edildiği Joseon Hanedanlığı dönemini inceledik.

Konfüçyüsçü düşünce Çin’de ortaya çıktığından, öğretisi Çin’in çeşitli koşulları tarafından şekillendirilmiştir. Bunlar arasında coğrafi, tarihsel, ekonomik, kültürel birçok etken bulunmaktadır. Coğrafyasından dolayı dış dünya ile bağlantılarını koparmış bir tarım toplumu olan Çin’in bu özelliği, aile bireylerinin birlikte yaşama gerekliliğini beraberinde getirmiş ve aile, toplumun temel yapı taşı haline gelmiştir. Konfüçyüsçü felsefe de bu temel yapı taşından hareketle yönetim sistemini aile teması üzerine kurmuştur. Konfüçyüsçülüğün ortaya çıktığı dönemin sosyal ve siyasi durumu, felsefenin yönetim alanındaki öğretileri üzerinde etkili olmuştur. Bahsedilen dönemde feodal bir yapısı bulunan Çin’de, beyliklerin başına buyruk hareket etmeleri yönetimde kontrol sağlanamamasına ve ardından bir iç savaş döneminin yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumun yönetimde zaaf oluşturduğu aşikârdır. İyi bir yönetim için merkezi güçlendirilmiş bir sistem gerekmektedir. Ayrıca toplumda ve yönetimde insanlar arası katı hiyerarşik ilişkiler kurulması, kendinden üstün olana itaati beraberinde getirdiğinden sistemin sorunsuz işlemesi sonucunu doğurmaktadır. Bahsedilen özelliklerin hepsi de, yönetimin meşruiyetini sağlayacak olan “erdem” değerine ulaşmada bir zorunluluk teşkil etmektedir. Böylelikle Konfüçyüs, temelinde erdem olan, aşırı bir şekilde merkezileşmiş, katı hiyerarşik ilişkilerin bulunduğu bir

yönetim düşüncesi geliştirmiştir. Konfüçyüsçülük de üzerine kurulmuş olduğu ahlâki değerler aracılığı ile Çin'in geleneksel ahlâk değerlerini oluşturması konusunda Çin'e etkide bulunmuştur. Çin Konfüçyüsçülüğü düşüncesinde yönetimin sahip olması gereken bu özellikler, Joseon Hanedanlığı'nda da hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Çin'de 12. yy'da ortaya çıkmış olan Konfüçyüsçülüğün yeni formu Neo-Konfüçyüsçü düşünce, 14. yy. sonlarında tarih sahnesine çıkan Joseon Hanedanlığı'nı kurmada önemli katkıları olan bilginlerce benimsenmiş ve Joseon Hanedanlığı dönemi yönetim düşüncesini şekillendirmiştir. İnsan doğası ve kendini geliştirme üzerine yoğunlaşan Neo-Konfüçyüsçü öğretisi etkilerini Joseon'da daha çok hukuk ve cezalandırma gibi yönetimin özel bir bölümünde göstermiştir. Konfüçyüsçülük yönetimde esasen hukuk ve ceza gibi yöntemlere yer vermeyen bir öğretilerdir. Fakat bu durum bir ütopya olarak değerlendirildiğinden, Neo-Konfüçyüsçü düşüncede bu konular gündeme alınmış ve yorumlanmıştır.

Kuruluşundan 1910 yılında Japon sömürgesi olmasına kadar geçen sürede Joseon'da Konfüçyüsçü gelenek varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte bu geleneğin yönetim düşüncesindeki ve pratiğindeki uygulanma yoğunluğu dönemsel olarak farklılıklar göstermiştir. Tezde anlatılanlardan yapılan çıkarımlara göre, Konfüçyüsçü yönetim geleneğinin Joseon Hanedanlığı'nda, temel olarak dört dönemsel değişiklik gösterdiğini söyleyebilmekteyiz. Yoğun merkezileştirme reformlarının gerçekleştirildiği kuruluş dönemi ve erken dönem ile *sarim* grubunun yönetici *yangban* sınıfı içerisine dahil olması sonucu yönetimde Neo-Konfüçyüsçülüğün ideolojik kanadında yoğunlaşma eğilimi görüldüğü dönem ilk iki dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. *Sarim* grubunun kendi arasında gruplara ayrılması sonucu yönetimde çoğulcu bir yapının ortaya çıkmış olduğu siyasi partiler dönemi ile birlikte amaçları katı Konfüçyüsçü ilkelerin yönetici sınıf *yangban* aracılığı ile neden olduğu sosyal adaletsizliği gidermek olan *Silhak* Okulu tavsiyeleri doğrultusunda reform

hareketlerinin gerçekleştirildiği dönem üçüncü dönem olarak kabul edilebilir. Son dönem ise Japonya'nın 19. yy sonrası Joseon'un içişlerine yoğun şekilde karışmaya başladığı ve Konfüçyüsçü yönetim geleneğini bertaraf etmeye çalıştığı dönemdir.

Konfüçyüsçülüğün yönetim algısı, bürokratik devlet modelini andırmaktadır. Joseon Hanedanlığı'nda da gerçekleştirilen çeşitli reformlar ile bu modele uygun bir yönetim anlayışını görebilmekteyiz. Hanedanlığın kuruluş ve erken dönemlerinde Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin sunduğu ilkeler doğrultusunda yeni yönetim organları kurularak yoğun merkezileştirme reformları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca devletin yönetim kadrolarına, *literati* yönetimi (bilginlerin yönetimi)'ni hâkim kılmak adına Neo – Konfüçyüsçü bilginler yerleştirilmiştir. Gerçekleştirilen reformlar, merkezi – bölgesel yönetim yapısında Konfüçyüsçü ideallere göre bir düzenlenme sağlamanın yanısıra temel olarak devlet memurluğuna giriş, toprak ve vergilendirme sistemi üzerine olmuştur. Devlette aşırı merkezileşmiş bir yönetim yapılanması, işbölümü, kişiler arası ilişkiler ile görev, yetki ve sorumlulukların net bir şekilde tanımlandığı hiyerarşik bir sistemin ve belirli kurallar bütününe bağlı çalışanların varlığı gibi bürokrasinin temel özelliklerinin mevcut olduğu bir sistem bulunmaktadır. Fakat bu özellikler nitelikleri bakımından batılı bürokrasi anlayışından daha farklıdır. Kişiler arası ilişkiler aile, memleket ve eğitim bağları ile kurulmaktadır. Yönetme yetkisinin meşruluğu ise erdem ile belirlenmektedir. Yönetimde bürokrasi ile benzeşen bu yapının içerisine bir de, devlet memurluğuna giriş için Konfüçyüsçü bilgi üzerine kurulu, *kwago* adı verilen liyakate dayalı bir sınav sistemi eklenmiştir. Konfüçyüsçü düşüncenin çok önemseydiği bilgelik konusu, hanedanlığın yönetim kadrolarında azınlıktaki bilgin sınıfının hâkim olmasına neden olmuş ve *yangban* sınıfı konumlarını devlet tarafından uygulanan bir takım politikalar ile oldukça güçlendirmiştir. Toprak ve vergilendirme sistemi ile eğitim ve devlet memurluğuna giriş sınavları kapsamında benimsenen bir takım politikalar Joseon'da, *yangban*'ın kalıtsal bir niteliğe bürünüp, soylu yönetici sınıf olarak yönetimi

hâkimiyetine alması sonucunu beraberinde getirmiştir. Soylu *yangban* sınıfı üyeleri, elde ettikleri ayrıcalıklarla yerel toprak beyi statüsüne sahip olmalarının yanında köle sahibi de olmuş ve her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Yönetici sınıfın bu durumu onlara esasen aristokrat kimliği kazandırmış, yönetimdeki tekelleri dolayısıyla da devlette aristokratik bir görünüme sebebiyet vermiştir.

16. yy. sonrası Joseon Hanedanlığı yönetiminde farklı bir dönemi simgelemektedir. Bu yüzyıl ile birlikte, Joseon Hanedanlığı yönetici sınıfı *yangban* yeni karakteristikler kazanmış ve yönetim yoğun Neo-Konfüçyüsçü tutum içerisinde olmuştur. *Yangban* sınıfının ayrıcalıklı konumu ile birlikte yoksul halkın yaşadığı zorluklar doğal olarak kamu yönetiminin temel iki tarafı, yani hizmet veren ve hizmet alanı çeşitli anlaşmazlıklara sürüklemiştir. Bu durumun olağan sonucu olarak, yönetimde zaten mevcut olan sorunlar daha da belirginleşmiş ve yönetim anlayışının değerlendirilerek, zamanın gereklerine uygun, halkın ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaya elverişli bir şekilde, temel değerlerinin iyi yorumlanarak yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu durum da, yönetimde reform ihtiyacını doğurmuştur. 16. yy.'dan itibaren erken dönem Joseon Hanedanlığı'ndaki Neo-Konfüçyüsçü kurucular ve seçkin elitlerin yönetimdeki gücü yavaş yavaş azalmaya başlamış ve yönetime ilk kez farklı bir grup dâhil olmuştur. Temel Neo – Konfüçyüsçü düşünce öğretisi temelinde yönetecek, ahlâklı bir yönetici kadro gerekliliğini savunan *sarim* grubunun yönetim kadrolarına dâhil olmaya başlaması ile Joseon toplumu katı Neo-Konfüçyüsçü bir görünüm sergilemiştir. Fakat *sarim* grubu daha çok Neo – Konfüçyüsçülüğün ideolojik temelleri üzerine yoğunlaşmış ve yönetimde gerekli reformları uygulama açısından yetersiz kalmıştır. Zamanla da, mensup oldukları bölgelere göre kendi içlerinde gruplaşmıştır. Bu gruplaşma yönetimde fikir ayrılıklarının bulunduğu, çoğul bir yapı oluşturmuştur. Bu grupların yönetime olumlu ve olumsuz olarak etkileri olmuştur. Yönetimde hâkim güç olma yönünde grupların

aralarında giriştikleri mücadele, yönetimde yozlaşmayı engelleme ve Konfüçyüsçü erdem ile yönetme idealini sağlamada olumlu bir etkide bulunmuştur. Bunun yanında Kral Yeongjo ve Kral Jeongjo döneminde; Kral Sukjong (1674 – 1700) dönemi ile başlamış olan yönetici sınıf arasındaki gruplaşmanın getirdiği mücadelelerin yönetimde sebep olduğu aksaklıkları giderme amaçlı, “tangpyeongchaek” adı verilen bir politika uygulanmış ve *yangban* sınıfının gücü azaltılarak, kral merkezli bir sisteme geçiş yapılmıştır. Bu dönemde yönetimdeki ideolojiye ağırlık veren *Songnihak* düşünce temelinin uygulamada zaaf göstermesi nedeniyle, pratiğe yönelik reformları savunan *Silhak* okulu tavsiyeleri ile çeşitli yönetim reformları gerçekleştirilmiştir. Devlet memurluğuna girişte *yangban*'a tekel sağlayan sistem terkedilmiş ve alt sınıflardan kişilerin de üst düzey yönetici kadrolarda görev alabilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca, özellikle 17. ve 19. yy.'lar arasında, yoğunlukla ekonomik alanda olmakla birlikte tarım, vergi, ticaret, eğitim, sosyal haklar gibi konularda birçok reform önerisi sunan *Silhak* bilginleri, bu alanlarda birtakım düzenlemelerin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu bilginlerin tavsiyeleri ile gerçekleştirilen topraksız köylüler sorunu üzerine reformlar, Konfüçyüsçü düşüncedeki “bireyden önce devletin geldiği” algısının, biraz olsun yumuşatılmaya çalışıldığını göstermektedir. Fakat Çin, Japonya ve Rusya'nın Kore üzerinde hâkimiyeti sağlamaya yönelik uğraşlarının 19. yy.'da yoğunlaşması ve ülkenin yönetimine karışmaları sonucu, planlanan reformlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Kral Yeongjo'dan sonra tahta geçen krallar ise, yönetimde gruplar arası dengeyi sağlayamamış ve yönetimde “sedo politikaları” dönemini başlamıştır. 19. yy. boyunca süren Kore üzerindeki hâkim güç olma yarışını kazanan Japonya yönetimdeki Konfüçyüsçü algıyı yok etmeye çalışarak, Joseon yönetimini kendi sistemine benzetmek için reformlar yapmaya zorlamıştır. Bu reform hareketlerinden olan Gwangmu Reformları ile de, *yangban* sınıfının ayrıcalıklı durumu 1894 yılında sona erdirilmiştir. 1910 yılında ise Kore resmen Japonya'nın sömürgesi

haline gelmiş ve bundan böyle Japonya kendi kurduğu yönetim organları ile Kore’de sömürgeci yönetim dönemini başlatmıştır.

Joseon Hanedanlığı yönetimi için genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; temel sahip olunması gereken özellikler bakımından bürokrasi ve meristokrasinin şekli şartlarına uygun bir görünüm sergileyen hanedanlık esasen, Konfüçyüsçü geleneğin öngördüğü bürokrasi ve meritokrasi temelli bir yönetime tam olarak sahip olamamıştır. Konfüçyüs’e göre, ülkede doğru ilkeler hâkim olduğunda, ülke büyük memurların elinde kalmaz ve halk arasında anlaşmazlıklar olmaz. Joseon’da ise yönetici *yangban* sınıfının elde ettiği ayrıcalıklar ile yönetimde aşırı hâkim konuma erişmesi, bu sınıf ile halk arasında anlaşmazlıkların meydana gelmesine sebep olmuştur. Yönetimdeki *yangban* sınıfının; eğitim, toprak, vergi ve merkezi sınav sistemi aracılığı ile ayrıcalıklı bir konum elde etmesi sonucu Joseon daha çok, bürokratik – aristokratik – Konfüçyüsçü yönetim öğelerinin içiçe geçtiği karma bir görünüm sergilemiştir. Bu durum erken dönemlerde daha çok göze çarpsa da, hanedanlıkta her dönem yönetici *yangban* sınıfı ayrıcalıklı bir aristokrat sınıf olagelmıştır. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesini, Konfüçyüsçü geleneğin özünden gelen bilgiye ve bilginlere çok değer verme durumunun kamçıladığı aristokratik yönetim geçmişine sahip olmasında arayabiliriz. Dikkat edilmesi gerekir ki, *yangban* sınıfının yönetimdeki gücünü azaltma yolu ile aristokratik öğelerin yok edilmesine yönelik çabalar dönemler boyunca denense de sistem bir şekilde varlığını devam ettirmiştir. *Yangban* sınıfının ayrıcalıklarının ortadan kalkması ancak, yabancı bir devletin müdahalesi sonucu gerçekleşebilmiştir. Bu duruma da, her ne kadar *yangban* sınıfının ayrıcalıklı ve yozlaşmış durumundan rahatsız olunsa da, Konfüçyüsçü geleneğin sınıflı bir toplum yapısını iyi yönetim adına şart koşması, temeldeki saygı - itaat kültürü ve felsefenin temelindeki öğretilerin yorumlanmasındaki farklılıklar ile bu durumun esasen beklenilebilecek bir durum olmasına yönelik algılayışların sebep olduğu söylenebilir. Sınıflı bir toplum yapısı olan

Joseon Hanedanlığı'nda elbette ki, zengin – yoksul farkı bulunmaktadır. Konfüçyüsçü idealler, toplumun yalnızca belli bir kısmı tarafından değil, kraldan yönetim kadrosuna, yönetim kadrosundan sıradan halk ve kölelere kadar herkesçe benimsemiştir. Fakat her ne kadar yaşam ve düşünce biçimleri aynı felsefeden temel almış olsa da gerek ekonomik, gerekse sosyal durumlarının etkisinden ötürü bu sınıflar arasında Konfüçyüsçülüğe karşı farklı bakış açıları gelişmiştir. Çünkü her ne kadar Mensiyus ve Xunzi'nin görüşlerine göre insan doğruya, ahlâklı olana yönelebilsen ya da yöneltilebilse de, çevresel etmenlerin etkisine açık, organik bir yapıya sahiptir. Bu da onun, farkında olarak ya da olmadan düşünce biçimi ve hareketlerine yansımaktadır.

Tüm anlatılanlar doğrultusunda, yönetimde Konfüçyüsçü düşüncenin ve *yangban* sınıfı kültürünün bazı yönlerinin Güney Kore'de etkileri halen görülmektedir. 18. yy.'a gelindiğinde Joseon'da içselleştirilmeye başlanan Batı dinleri ve teknolojisinin ülkenin o dönem yönetim düşüncesine etkide bulunduğunu, tam anlamıyla her alanda başarı yakalanamamış olsa da, gerçekleştirilmeye başlanan reformlardan görebilmekteyiz. Böylece, Joseon Hanedanlığı'nda yönetim düşüncesinde Neo-Konfüçyüsçü düşüncenin Batı etkisi ile harmanlanmış bir şekli oluşmuş ve bu durum Kore tarihine oldukça önemli etkilerde bulunmuştur. Değerlendirmemize göre, Joseon Konfüçyüsçülüğü'nün batı düşüncesi ile kaynaşmış bu hâli, 1945 yılında kurulan Kore Cumhuriyeti'nin yönetim düşüncesine temel oluşturmuştur. Otuz beş yıl kadar süren sömürge yönetimi boyunca bertaraf edilmiş olan, köklü bir felsefeye dayanan yönetim düşüncesi, ülkenin özgürlüğüne kavuşmasının ardından yönetim sisteminin temelini oluşturmuş ve kalkınmasının dinamiklerinin belirlenmesinde katkıda bulunmuştur. Güney Kore'de sosyal, siyasal ve yönetsel alanlarda Konfüçyüsçü düşüncenin izleri açıkça görülmektedir. “Chaebol” olarak adlandırılan, devlet ile işbirliği içinde olan büyük işletmeler, Kore'nin yönetim politikasında önemli bir yere sahiptir. Bu kuruluşlarda Konfüçyüsçü yönetim geleneğinin temel ilkeleri açık şekilde uygulanmaktadır. Bunun

yanında, *yangban* sınıfının önem verdiği kriterler ve bu sınıfın bir takım özellikleri kendisini toplumun çeşitli katmanlarında ve yönetsel alanda hâlen göstermektedir. Eğitim, aile kökeni, hemşehrilik gibi konular Güney Kore’de elit sınıf -ki bunlar çoğunlukla “Chaebol” aileleridir- ve yönetici kesim arasında oldukça önemlidir. Şöyle ki, belli başlı bir iki üniversiteden alınan eğitim, Kore’de siyasi bir pozisyon veya önemli bir kurum yöneticiliği pozisyonlarına gelmede olmazsa olmazdır. Ülkede yükseköğretim kurumları, çeşitli sahalara personel yetiştirme konusunda gruplaşmış gibi bir görünüm sergilemektedir. Kore siyasal ve örgütsel kültüründe, “bir yere ait olma” dürtüsü bir zorunluluk gibi gruplaşmayı beraberinde getirmekte ve yukarıda bahsedilen öğeler üzerinden oluşturulmaktadır. Japon müdahaleleri altında, oldukça yoğun bir asimile politikası altında yönetilen Kore halkı Konfüçyüsçü geleneklerin yasaklanması yolu ile kültürlerinden uzaklaştırılmaya çalışılsa da bu durum, Kore’nin otuz beş yıl sonra özgürlüğüne kavuşmasından sonra sosyal, siyasi, yönetsel birçok alanda Korelileştirilmiş Konfüçyüsçü geleneğin etkilerini göstermesine ve yönetsel düşüncesinin temellerini oluşturmasına engel olamamıştır.

KAYNAKÇA

- Anar, Erol, “Taoizm üzerine: Tao bir yol’dur ama yol olmayan yoldur”, <http://www.cafrande.org/taoizm-uzerine-tao-bir-yoldur-ama-yol-olmayan-yoldur-erol-anar/>, 20.09.2017.
- Arslan, Mahmut, “Eski Türk Ahlâk ve Siyaset Felsefesine Konfüçyanizmin Etkisi”, **İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi**, 1991, S.28, ss. 207-222.
- Atik, Kubilay, “Japonya, Kapalı Ülke, İdeoloji ve Din”, **Doğu Batı Dergisi: Işık Doğudan Yükselir I**, Şubat, Mart, Nisan 2012, Yıl:15, S.60, ss. 101-118.
- Atik, Kubilay, “Kore Aydınlanması-Joseon Dönemi”, **Doğu Batı Dergisi: Işık Doğudan Yükselir II**, Mayıs, Haziran, Temmuz 2012, Yıl:15, S.61, ss. 217-232.
- Avaner, Tekin, “Karikatürde Yönetim: Altıncı Daire-i Belediye”, **Memleket Mevzuat**, 2008, S.35, ss. 3-10.
- Bakır, Kemal, “Konfüçyüs, Bilgelik ve Eğitim”, **Doğu Batı Dergisi - Antik Dünya Bilgeliği**, 2007, S.40, ss. 243-254.
- Bauer, Wolfgang, “Çin Felsefesinin Genel Özellikleri”, **Doğu Batı Dergisi - Işık Doğudan Yükselir II**, 2012, C.2, S.61, ss. 199-215.
- Berthrong, John H., “Neo-Confucian Philosophy”, <http://www.iep.utm.edu/neo-conf/>, Internet Encyclopedia of Philosophy, 21.06.2017.
- Chan, K. L. Alan, Lo, Yuet-Keung (Ed.), **Philosophy and Religion in Early Medieval China**, 2010, s.142 aktaran Pekcan, Cemre, “Çin’in Uluslararası Sisteme Bakışı ve ABD’ye Yönelik Dış Politikası (2003-2013)”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çanakkale, 2015.
- Cho, Mu-Hyun, “The chaebols: The rise of South Korea’s mighty conglomerates”, <https://www.cnet.com/news/the-chaebols-the-rise-of-south-koreas-mighty-conglomerates/>, 30.09.2017.
- Choi, Du Sig ve diğerleri, Exploring the Components of Success for Korean Chaebols, **Journal of Business-Industrial Marketing**, C.23, S.5, aktaran, Kutanis Özen, Rana, Tunç, Tülin, Güney Kore Örgüt Kültürü: Konfüçyanizm’in Etkileri Açısından Bir Değerlendirme, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak Temmuz 2010, S.35, s. 55-75.
- Choi, Wan Gee, **The Traditional Education of Korea**, çev. Lee Jean Young, Ewha Womens University Press, 2006.
- Chung, Edward, Y., J., **The Korean Confucianism of Yi T’oegye and Yi Yulgok: A Reappraisal of the “Four-Seven Thesis” and Its Practical Implications for Self-Cultivation**, Albany, State University of New York Press, 1995.

- Chung, Edward, Y., J., **Korean Confucianism Tradition and Modernity**, The Academy of Korean Studies Press, Seongnam, February, 2015.
- Cleary, Thomas, **Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri: Konfüçyüsün Öğretilerinin Otantik I Ching Düzenlemesine Göre Özlü Bir Etik, Bilgelik Derlemesi**, çev. Sibel Özbudun, Birinci Baskı, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997.
- Curl, Valerie, “Factionalism and The Reigns of Kings Sukjong and Yeongjo”, <https://valkayec.wordpress.com/2016/03/15/daebak-factionalism-and-the-reigns-of-kings-sukjong-and-yeongjo/>, 18.08.2017.
- Çiner, Can Umut, "Yönetim ve Sinema", Şulenur Ö. Erdoğan, Ozan Zengin (Ed.), **Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan**, Ankara, 2016, ss. 87-104.
- Dan, Yu, **Konfüçyüs Modern Dünyada Kadim Bilgelik**, çev. Çağlayan Erendağ, Birinci Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2010.
- Duncan, John B., **The Origins of Choson Dynasty**, Seattle ve Londra, University of Washington Press, 2000., aktaran, Lovins, Christopher, L., “The King’s Reason: Yi Song Gye and the Centralization of Power in Early Choson”, **Korea Review of International Studies**, C.9, S.1, ss. 51-65.
- Ebrey, Patricia, Walthall Anne, **East Asia: A Cultural, Social and Political History**, Üçüncü Baskı, Wadsworth, Cengage Learning, 2014.
- Eckert, Carter J. ve diğerleri, **Korea Old And New A History**, Seoul, Ilchokak Publishers, 1990.
- Eno, Robert, “Neo-Confucianism”, Indiana University, **East Asian Languages&Cultures E232**, Spring, 2008, ss. 1-12.
- Eno, Robert, **Mencius: An Online Teaching Translation, Version 1.0.**, 2016.
- Eryılmaz, Bilal, **Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar**, Yedinci Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2014.
- Fingarette, Herbert, **Confucius The Secular As Sacred**, Long Grove, Illinois, Waveland Press, Inc., 1998.
- Fung Yu-Lan, **Çin Felsefesi Tarihi**, çev. Fuat Aydın, Birinci Baskı, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- “Goryeo’nun Yeni Sistemleri”, <http://koretarihi.com/goryeo-denilen-birlesmis-bir-gucun-ortaya-cikmasi/goryeo-sivil-hizmet-sinavini-uyguluyor-ve-burokratik-bir-yonetim-sistemi-gelistiriyor/>, 12.06.2017.
- “Government Compiled the National Geographic Atlas in a Former Part of the Joseon Dynasty”, <http://nlcollection.nl.go.kr/english/m02.html>, Joseon Geography Books Collection, National Library of Korea, 19.06.2017.

- Gökçe, Özlem, Gökmen, Mahmut Ertan , “1897-1910 Kore’nin Politik Durumu Ve Dehan İmparatorluğu”, **DTCF Dergisi**, 2016, C.56, S.2, ss. 93-110.
- Ha, Seong-Kyu, Lee, Seong Woo, “Recognition of Silhak as Thought of Social Reform and Participatory Governance of Urban and Regional Development in Modern Korea”, **Journal Of the KRSA**, 2007, C.23, S.2, ss. 149-187.
- Hahm, Pyong Choon, **The Korean Political Tradition and Law: Essays In Korean Law and Legal History**, aktaran, Jakub Lukaczynski, “Korean Legal Thought Under Yi Dynasty As A Reflection Of Confucian Worldview Adopted In Early Joseon Period: Chinese Influence, Korean Ideology”, **Gdanskie Studia Azji Wschodniej**, 2016, S.9, ss. 139-152.
- Han, Young Woo, **Jeongdojeon Sasangui Yeongu (The Study of Jeong Dojeon’s Thoughts)**, Seul, Seoul National University Press, 1983, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Han, Young Woo, **A Review of Korean History Vol.2: Joseon Era**, çev. Chaibong Hahm, Gyeonggi-do, Birinci Baskı, Kyongsaewon Publishing, January, 2010.
- Han, Young Woo, **A Review of Korean History Vol.3: Modern/Contemporary Era**, çev. Chaibong Hahm, Gyeonggi-do, Birinci Baskı, Kyongsaewon Publishing, January, 2010.
- Ho, Norman P., “The Legal Philosophy of Zhu Xi (1130-1200) And Neo-Confucianism’s Possible Contributions To Modern Chinese Legal Reform”, **Tsinghua China Law Review**, 2011, C.1673, S.3, ss. 167-214.
- Holcombe, Charles, **Doğu Asya Tarihi - Çin Japonya Kore: Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar**, çev. Muhammed Murtaza Özeren, Birinci Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2016.
- Hong, Sung Sa, Hong, Young Hee ve Kim, Chang Il, “Mathematics in the Joseon Farmland Tax Systems”, **Journal for History of Mathematics**, 2015, C.28, S.2, ss. 65-72.
- Jung, Geung-Sik, “An Essay on the Regulations of the Enrollment in the 1625” (1625nyeon Hopaesamoke daehan Gochal), **The Task of Modern Public Jurisprudence (Hyeondae Gongbeobhakui Gwaje)**, 2002, Pakyeong-Sa, ss.382-403, aktaran, Geung-Sik Jung, “The Codifications and Legal Institutions of the Joseon Dynasty ”, **Journal of Korean Law**, Aralık 2013, C.13, ss. 175-212.
- Jung, Geung-Sik, “The Codifications and Legal Institutions of the Joseon Dynasty ”, **Journal of Korean Law**, Aralık 2013, C.13, ss. 175-212.
- Kang, Jae Eun, **The Land of Scholars: Two Thousand Years of Korean Confucianism**, çev. Suzanne Lee, Birinci Baskı, New Jersey, Homa & Sekey Books, Paramus, 2006.

- Kang, Sook Ja, “The Role of King Sejong in Establishing the Confucian Ritual Code”, **The Review of Korean Studies**, Eylül 2006, C.9, S.3, ss. 71-102.
- Kavala, Coşkun Faik, **Çin Kitabı: Uygarlığın Beş Bin Yılı**, Resse Kitap, Birinci Baskı, İstanbul, Eylül, 2015.
- Kern, Martin, “Offices of Writing and Reading in the Rituals of Zhou”, Benjamin A. Elman, Martin Kern (Ed.), **Statecraft and Classical Learning: The Rituals of Zhou In East Asian History**, Leiden, Boston, Koninklijke Brill NV Press, 2010, ss. 65-93.
- Kim, Byong Seob, (Ed.) **A New Wave of Government Innovation in Korea**, Presidential Committee on Government Innovation and Decentralization, Seul, Şubat, 2007.
- Kim, Dae-Sung, Özgür Sarı, “Osmanlı Devleti ile Chosun Devleti’nde Geleneksel Yükseköğretimin Karşılaştırılması”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)**, 2013, C.28, S.3, ss. 279-290.
- Kim Dong Won, “Korean Confucianism and its Moral Implication for Good Government: Ethical Legitimacy and Endeavor of Joseon Scholars”, http://m.kapa21.or.kr/datasearch/data_download.php?did=7233, ss. 1-18.
- Kim, Hyoungchan, “Actualization of Ideologies and the Role of Humans in Sage Politics: Neo-Confucian Theories and Political Choices of Yi Hwang (1501-1570) and Yi I (1536-1584)”, **APA in San Francisco**, 2013, s. 1-16.
- Kim, Pan Suk, Seunghwan Myeong, Public Administration in South Korea: Developed but Still Evolving, **International Journal of Public Administration**, 2014, C.37, ss. 676-684.
- Kim, Sung Yun, “Tangpyeong and Hwaseong: The Theory and Practise of Jeongjo’s Politics and Hwaseong”, **Korea Journal**, Spring 2001, C.41, S.1, ss. 137-165.
- Koh, Hesung Chun, **Religion, Social Structure and Economic Development in Yi Dynasty Korea**, Boston University Graduate School, Doktora Tezi, 1959.
- Koh, Young Jin, “Neo-Confucianism as the Dominant Ideology in Joseon”, **Korea Journal**, 2003, C.43, S.4, ss. 59-86.
- Komşu, Ufuk Cem, “Konfüçyüs ve Sokrates’in Eğitim Felsefelerinin Eğitim Felsefesi Açısından Karşılaştırılması”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2011, C.12, S.4, ss. 25-54.
- Konfüçyüs, **Analektler**, çev. Mahmut Azad, İkinci Baskı, İstanbul, Arya Yayıncılık, 2014.
- Ku, Chung Bok, “Reassessment of the Status System in 15th Century Choson”, **SOAS-AKS Working Papers in Korean Studies**, University of London, 2009, C.11, ss. 1-7.

- Ku, Hung-Ming, **Çin Halkının Zihniyeti**, çev. Hanife Güven, Birinci Baskı, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, Ekim, 2013.
- Kutanis Özen, Rana, Tülin Tunç, Güney Kore Örgüt Kültürü: Konfüçyanizm'in Etkileri Açısından Bir Değerlendirme, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak Temmuz 2010, S.35, ss. 55-75.
- Kye, S., "Topics on Korean History", http://kecla.org/?vid=&mid=English_Home&act=IS&where=&search_target=title_content&is_keyword=topics+on+korean+history
- Lee, Dong Bai, "Agricultural Land Reform in Korea: A Retrospective and Perspective Review", Bruce Koppel, D. Young Kim (Ed.), **Land Policy Problems in East Asia, Toward New Choices: A Comparative Study of Japan, Korea and Taiwan**, Honolulu, East West Center, 1994, ss. 14-186.
- Lee, Haesung, "The Neo-Confucianism of the Joseon Dynasty: Its Theoretical Foundation and Main Issues", **Asian Studies Journal**, 2016, C.4(20), S.1, Ljubljana, ss. 167-175.
- Lee, Hun-Chang, "State Finance in the Early Modern Korea, 1652-1876", **SESSION 106 (State and Finance in the Early Modern Times in the Eurasian Continuum) of XIV International Economic History Congress**, 24 Ağustos 2006, Helsinki, Finlandiya, ss. 1-32.
- Lee, Peter H. ve diğerleri, (Ed.) **Sources of Korean Tradition Volume One: From Early Times Trough The Sixteenth Century**, New York, Columbia University Press, 1997.
- Li Chenyang, "The Confucian Ideal of Harmony", **Philosophy East and West**, University of Hawaii Press, 2006, C.56, S.4, ss. 583-603.
- Lovins, Christopher, L., "The King's Reason: Yi Song Gye and the Centralization of Power in Early Choson", **Korea Review of International Studies**, S.1, 2006, ss. 51-65.
- Lukaczynski, Jakub, "Korean Legal Thought Under Yi Dynasty As A Reflection Of Confucian Worldview Adopted In Early Joseon Period: Chinese Influence, Korean Ideology", **Gdanskie Studia Azji Wschodniej**, 2016, S.9, ss. 139-152.
- Makeham, John, "Interpreting Mencius", **New Zealand Journal of Asian Studies**, C.3, S.1, 2001, ss. 20-33.
- Meyer, Milton W., **Japonya Tarihi: Hanedanlık Döneminden Günümüz Japonyası'na**, Birinci Baskı, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2014.
- Mingran Tan, "An Investigation and Assessment of Yi T'oegy'e's Li-Qi Dualism", **Korea Journal**, 2006, C.46, S.2, ss. 155-183.

- New World Encyclopedia Writers,
http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Jeong_Mong-ju, New World Encyclopedia, 26.06.2017.
- Palais, James B., "Confucianism and The Aristocratic/Bureaucratic Balance in Korea", **Harvard Journal of Asistic Studies**, 1984, C. 44, S.2, ss. 427-468.
- Palais, James B., (Ed.), **Confucian Statecraft and Korean Institutions: Yu Hyongwon and the Late Chosun Dynasty**, İkinci Baskı, Seattle ve Londra, University of Washington Press, 2014.
- Pekcan, Cemre, **Çin'in Uluslararası Sisteme Bakışı ve ABD'ye Yönelik Dış Politikası (2003-2013)**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Çanakkale, 2015.
- Peterson, Mark, "The Neo-Confucian Foundation of The Choson Kingdom", <http://chosonkorea.org/index.php/confucianism/neo-confucianism-and-choson-kingdom/the-neo-confucian-foundation-of-the-choson>, 21.06.2017.
- Ralston, Michael Keith, **Ideas of Self and Self-Cultivation in Korean Neo-Confucianism**, The University of British Columbia The Faculty of Graduate Studies Department of Asian Studies, Doktora Tezi, Vancouver, 2001.
- Seekins, Donald M., "The Society and Its Environment", Andrea Matles Savada, William Shaw (Ed.), **South Korea: A Country Study**, Dördüncü Baskı, Washington, Library of Congress Federal Research Division, 1992.
- Seth, M. J., **A Concise History of Korea: From the Neolithic Period Through the Nineteenth Century**, Birinci Baskı, Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, 2006., aktaran, Holcombe, Charles, **Doğu Asya Tarihi - Çin Japonya Kore: Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar**, çev. Muhammed Murtaza Özeren, Birinci Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2016.
- Sevinç, Hüseyin, "Yunan'ın Çağdaşı Uygarlıklarda Toplumsal Gelişmeler, Siyasal ve Dinsel Düşünüş", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2014, C.7, S.32, ss. 232-251.
- Sik, Hyong Shin, **A Brief History of Korea**, çev. Lee Jean Young, Ewha Womens University Press, 2005.
- Suzuki, Daisetz Teitaro, **Çin Felsefesi Tarihi**, çev. Ahmet Aydoğan, Birinci Baskı, İstanbul, Say Yayınları, 2012.
- Tan, Mingran, "An Investigation and Assessment of Yi T'oegye's Li-Qi Dualism", **Korea Journal**, Yaz 2006, C.46 S.2, ss. 155-183.
- TDK, "Kültür", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR, 13.08.2017.

- The Editors of Encyclopedia Britannica, “Chong To-jon: Korean Neo-Confucian Scholar”, <https://www.britannica.com/biography/Chong-To-jon>, Encyclopedia Britannica, 26.06.2017.
- Tu, Wei-Ming, “Confucius and Confucianism”, Walter H. Slote ve George A. De Vos (Ed.), **Confucianism And The Family**, Albany, State University of New York Press, 1998.
- Tu, Wei-Ming, “Confucianism”, <https://global.britannica.com/topic/Confucianism>, Encyclopedia Britannica, 04.04.2017.
- Türker, Nurcan Kalkır, “Çin’deki Düşünce Akımlarına Genel Bir Bakış”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2007, C.1, S.22, ss. 289-298.
- Ülger, Billur, “Konfüçyüsçülüğün Sanata Bakış Açısı ve Bir Kültür Üretimi Olarak Popüler Müzik: Konfüçyüs’ün Mesajı Kırmızıgül ile Somutlaşıyor”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2002-2003, C.2, S.2, ss. 1-38.
- Van Norden, Bryan, “Mencius”, <https://plato.stanford.edu>, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 24.05.2017.
- Veritable Records of King Taejo**, C.1, July 28th of the First Year of King Taejo, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Veritable Records of King Taejong**, C.1, June 4th of the 1st Year of King Taejong, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Veritable Records of King Taejo**, C.13, March 20th of the 7th Year of king Taejo, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Veritable Records of King Taejo**, C.14, August 26th of the 7th Year of King Taejo, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Veritable Records of King Sejong**, C.60, May 3th of the 15th Year of King Sejong, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Veritable Records of King Sejong**, C.43, January 3rd of the 11th Year of King Sejong, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.

- Veritable Records of King Seongjong**, C.91, April 4th of the 9th Year of King Seongjong, aktaran, Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Watts, Alan, **Suyun Yolu Tao**, çev. Ela Gürdemir, Birinci Baskı, İstanbul, Dharma Yayınları, 2001.
- Wen, Haiming, **Çin Felsefesi Çin’de Metafizik, Epistemoloji, Siyaset Felsefesi ve Karşılaştırmalı Felsefe**, çev. Aysun Güneysu, Birinci Baskı, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014.
- Yang, Seung Do, “The Process of Decentralization and the Realities of Local Government in South Korea”, **Working Paper Series**, The Globalization&Governance Project, Hokkaido University, 7-8 Aralık 2001, ss. 1-12.
- Yao, Xinzhong, **An Introduction to Confucianism**, İkinci Baskı, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.
- Yi, Baek Ki, **A New History of Korea**, çev. Edward W. Wagner, Edward J. Shultz, Seoul, Ilchokak Publishers, 1984.
- Yim, Min Hyeok, “The Establishment of Literati Governance Society in Early Joseon, and Its Continuation”, **The Review of Korean Studies**, 2005, C.8, S.2, ss. 223-254.
- Yolaç, S. Can, **Herkes İçin Çin Tarihi: Siyaset, Kültür ve Medeniyet**, Birinci Baskı, İstanbul, Olasılık Yayınları, 2016.

ÖZET

ÖZLÜ, Gökçen, *Konfüçyüsçü Yönetim Düşüncesi: Joseon Hanedanlığı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Can Umut Çiner, Ankara Üniversitesi, 159 sayfa.*

Tez, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde, kültür kavramı kapsamında felsefenin, yönetim düşüncesine etkisinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda, Çin merkezli Konfüçyüsçülük felsefesinin, Joseon Hanedanlığı yönetimine etkileri üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde, Çin felsefesinin özellikleri ve önemli iki felsefe okulu, Taoizm ile Konfüçyüsçülük üzerine genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Konfüçyüsçü yönetim düşüncesi incelenmiştir. Konfüçyüsçü yönetim düşüncesinin incelemesi aşamasında yalnızca felsefenin kurucusu olan Konfüçyüs'ün fikirleri değil, takipçilerinin yorumlamaları da dikkate alınmıştır. Bu bağlamda Konfüçyüs'ün en önemli iki takipçisi Mensiyus ve Xunzi'nin görüşlerine yer verilmiştir. Daha sonra Konfüçyüsçülüğün metafizik öğeler ile geliştirilmiş bir hâli olan Neo-Konfüçyüsçülük üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise devlet ideolojisinin Konfüçyüsçülük olduğu Joseon Hanedanlığı döneminde yönetim düşüncesinden bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde, yönetimde resmi ideoloji olarak kabul edilen Konfüçyüsçülük ve Neo-Konfüçyüsçü bilginlerden oluşan yönetici sınıf *yangban* üzerinden Joseon Hanedanlığı yönetimindeki bürokratik-aristokratik yapılanma incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise Joseon Hanedanlığı'nda Konfüçyüsçü yönetim ve modern Kore kamu yönetimine etkileri üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konfüçyüsçülük, Taoizm, Joseon Hanedanlığı, Yangban, Yönetim

ABSTRACT

ÖZLÜ, Gökçen, *The Thought of Confucian Administration: Joseon Dynasty, Master Thesis, Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Can Umut Çiner, Ankara University, 159 pages.*

The thesis consists of introduction, three chapters and the conclusion. In the introduction, the influence of philosophy on the concept of administration is mentioned in the context of culture. In this context, the influence of Chinese-based philosophy of Confucianism on the Joseon Dynasty administration is emphasized.

In the first chapter, general information about Taoism and Confucianism, which are the characteristics of Chinese philosophy and two important schools of philosophy, are given. In the second chapter, Confucianist thought of administration is examined. In the course of examining the idea of Confucian government, not only the ideas of Confucius, the founder of philosophy, but also the interpretations of followers were taken into account. In this context, the ideas of the two most important followers of Confucius, Mensiyus and Xunzi, are mentioned. Later on, Neo-Confucianism, which was developed with metaphysical items of Confucianism, is emphasized. In the last chapter, the idea of government in Joseon Dynasty during which the state ideology was Confucianism is mentioned. In addition, this chapter examines the bureaucratic-aristocratic structure of the Joseon Dynasty through the ruling class *yangban*, which consist of Confucianism and Neo-Confucian scholars who are recognized as official ideologies in government. In the conclusion, a general evaluation was made on the influence of the Confucian administration and it's effects on modern Korean public administration in the Joseon Dynasty.

Key Words: Confucianism, Taoism, Joseon Dynasty, Yangban, Administration